

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΔ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ἡ Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ ῆ Ἑ Σ Τ Ι Ἀ

Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας ὄλης:
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

⊞

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

⊞

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

⊞

Ἐσωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἐξωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δολλ. 10—
ἢ Δραχ. Ἀγγλίας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12,50

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήναι)
ΒΑΣΙΛ. ΒΕΡΒΙΑΔΗΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα: «ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 72, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Νικολάου Ἀντωνίου (Ἐπιμελεία: Τίτου Καράντζαλη): Ἀκολουθία εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τὸν Μέγαν	Σελ. 777
Νικ. Β. Πατσέλη : Τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου καὶ ἡ προσάρτησις τῆς Ἄρτης (ἱστορ. πραγματεία)	» 785
Στυλ. Κ Σιωμοπούλου: Ἡρόδοτος καὶ Ἡπειρος (ἱστορ. πραγματεία)	» 793
Γεωργίου Παΐσιου : Τὰ Σχολεῖα Χιονιάδων ἐπὶ Τουρκοκρατίας (ἱστορικὴ μονογραφία)	» 797
Νικ. Χρ. Τσάκα : Πάργα—Στεργιά (λαογραφικὴ μελέτη)	» 810
Σπύρου Μουσελίμη : Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἡπείρου περιφερείας Σουλίου (λαογραφικὴ συλλογὴ)	» 818
Κώστα Ν. Νικολαΐδη : Ἀγαπημένη μου σεβάσμια μορφή (ποίημα)	» 826
Ἀρσένη Γεροντικοῦ : «Ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα στὴν Πύδνα» (δοκίμιον)	» 828
Πάνου Γραικοῦ : Γιώργου Σεφέρη «ποιήματα» (δοκίμιον)	» 834
William Faulkner (μετάφραση: Νικ. Β. Δώλη): Ἐπεισόδιον (διήγημα)	» 847
Κώστα Ν. Νικολαΐδη : Μελέτη γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ποίησιν σὲ ἰταλικά περι- οδικὰ (παρουσίαση)	» 849
Ἰωάννου Κ. Ἐξάρχου : Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ἡπειρωτικοῦ προβά- του (μελέτη)	» 863

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ : Σημειώματα: Δημήτριος Στ. Σαλαμάγκας (Συντάξεως)—Μιλοῦν τὰ κείμενα (Ι. Ν. Νικολαΐδου).—Τεχνοκριτικά: «Ποιὸς φοβᾶται τὴν Βιρτζίνια Γούλφ;» (Α. Γεροντικοῦ).—Πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ γεγονότα: Τὰ Γιάννινα καὶ τὸ πνεῦμα (Ι. Γ. Θεοχάρη).—Εὐρετήριο τοῦ ἸΔ' Τόμου τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας».

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΔ'

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1965

ΤΕΥΧΟΣ 164ον

Ἄρχιμ. ΤΙΤΟΥ ΚΑΡΑΝΤΖΑΛΗ

Ἱεροκέρυκος Παραμυθίας

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΝΙΚΟΛΑΟΝ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ

ΕΟΡΤΑΖΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΙΚΟΣΤΗΝ ΤΟΥ ΜΑΪΟΥ
ΜΗΝΟΣ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ
ΠΑΣΙ ΤΟΙΣ ΠΕΡΙΕ ΚΑΙ ΕΝ ΑΛΛΟΙΣ ΜΕΡΕΣΙ

ΠΟΙΗΘΕΙΣΑ ΠΑΡΑ ΤΙΝΟΣ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Εἰς πολλὰ μέρη, ἰδίᾳ τῆς Ἡπείρου, τὴν 20ὴν Μαΐου ἐκάστου ἔτους, ἐορτάζεται ἡ μνήμη τῆς Ἀνακομιδῆς τῶν Ἱερῶν Λειψάνων τοῦ Ἁγίου Νικολάου Ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας τοῦ θαυματουργοῦ, ἐορτὴ ἄσχετος πρὸς τὴν τῆς 6ης Δεκεμβρίου, ἐκάστου ἔτους, φερώνυμον τοῦ Ἁγίου, εἰς μνήμην τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν Ἱεροὶ Ναοὶ ἐπίσης φερώνυμοι.

Κατὰ τὰς περιόδους μου ἀνὰ τὰ χωρία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Παραμυθίας, Φιλιππῶν καὶ Γηρομερίου, ἀνεύρον τὴν ἐν λόγῳ ἀκολουθίαν, ἡ ὁποία, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ χειρογράφου, ἐποιήθη παρὰ τινος εὐπατρίδου, καταγομένου ἐκ Τσεπελόβου τοῦ Ζαγορίου, ἀφιερῶθη εἰς τὸν συγχωριανόν του Κωνσταντῖνον Πρωτιερίδην, κοινῶς Παπάζογλου, μετὰ τὴν προϋπόθεσιν καὶ ἐπιθυμίαν, νὰ τὴν ἐκδώσῃ εἰς μνήμην τῶν γονέων του.

Ἡ ἐν λόγῳ Ἀκολουθία φέρει χρονολογίαν ἀωλῆ = 1833 ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐπιθυμῶν, ὅθεν, ὅπως φέρω εἰς φῶς τὴν ἐν λόγῳ Ἀκολουθίαν, παρα-

δίδω εἰς τὴν δημοσιότητα ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ περιοδικοῦ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», χάριν τῶν φιλακολούθων εὐσεβῶν Χριστιανῶν.

Ἀρχιμ. ΤΙΤΟΣ ΚΑΡΑΝΤΖΑΛΗΣ

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

Εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τὸν Μέγαν, ἑορταζόμενον κατὰ τὴν εἰκοστὴν τοῦ Μαΐου μηνός, καθ' ὅλην τὴν Ἐπαρχίαν Ἰωαννίνων καὶ πᾶσι τοῖς πέριξ, καὶ ἐν ἄλλοις μέρεσι.

Ποιηθεῖσα παρὰ τινος ἐλαχίστου

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Εὐπατρίδου τυγχάνοντος τῆς αὐτῆς Ἐπαρχίας, ἐκ τινος περιφήμου κωμοπόλεως Ζαγορίου, καλουμένης Τσεπέλοβον.

Ἀφιερωθεῖσα δὲ τῷ ἐντιμωτάτῳ καὶ εὐγενεῖ τῆς αὐτῆς κωμοπόλεως Κυρίῳ Κυρίῳ Κωνσταντίνῳ Πρωτιερῖδῃ, κοινῶς Παπάζογλου, ὥστε, ἐκδοῦναι αὐτὴν, τύποις, εἰς κλέος αὐτοῦ, καὶ μνημόσυνον γονέων.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

ἔτει ᾠαλγ' 1833

Εἰς τὸν Ἑσπερινὸν μετὰ τὸν Προοιμιακὸν Ψαλμὸν.

Τὸ πρῶτον Ἀντίφωνον. Τὸ Μακάριος ἀνήρ.

Εἰς τὸ Κύριε ἐκέκραξα ἰστώμεν στίχους η' τῆς Ἑορτῆς δ' καὶ τοῦ Ἁγίου δ'.

Τοῦ Ἁγίου ἤχος α' Τῶν Οὐρανίων Ταγμάτων.

Ἐν Οὐρανοῖς ἐποπτεύων τὴν δόξαν, Ἅγιε, τῆς πανουργοῦ Τριάδος, καὶ ἐκείθεν τὰς λάμπεις δεχόμενος πλουσίως, ἐξ ὧν καὶ ἡμῖν τοῖς ὕμνοισι σε πάρασχε, τὰς ἀντιδόσεις βραβεύων τοῖς τὴν σεπτὴν ἐκτελοῦσί σου πανήγυριν.

Ἐπὶ Συνόδου τῆς πρώτης ὠφθης ὑπέρμαχος, καὶ ζήλου θεοῦ πλήρης τοῦ Χριστοῦ Ἱεράρχα, ὄθεν τοῦ Ἀρείου τοῦ δυσεβοῦς τὸ παμμίαιρον πρόσωπον, γρόνθῳ πατάξας κατεύφρανας τοὺς πιστοὺς, καὶ τὴν Σύνοδον ἐκύρωσας.

Τοῦ ἀμπελῶνος ἐργάτης, Πάτερ Νικόλαε, καὶ τῶν προστάτης, καὶ θερμὸς ἀντιλήπτωρ, ἰάματα παρέχων τοῖς εὐλαβῶς ἐκτελοῦσι τὴν μνήμην σου, καὶ τῶν κινδύνων λυτροῦσαι καὶ ὀδυνῶν, ταῖς πρὸς Κύριον πρεσβείαις σου.

Δόξα, ἤχος πλ. δ'.

Δεῦτε τῶν πιστῶν τὸ σύστημα συνελθόντες ἐν τῷ τεμένει τοῦ Ἱεράρχου, ἐν ὕμνοις καταστέψωμεν, ὡς ἑαρινοῖς ἀνθεσι, τὴν πάντιμον αὐτοῦ μνήμην. Αὐτὸς γὰρ ἡμᾶς μεγίστων ἐρρύσατο, καὶ ρύεται ἀεὶ, ἐπικαλουμένους αὐτοῦ τὸ πάντιμον ὄνομα, ὡς παρησιαίαν ἔχων πρὸς Κύριον, καὶ πρεσβεύει ἀδιαλείπτως ὑπὲρ ἡμῶν, τῶν εὐλαβῶς ἀσπαζομένων τὸ θεῖον αὐτοῦ ὁμοίωμα.

Καὶ νῦν. τῆς Ἑορτῆς

Εἰς τὴν Λιτὴν. ἦχος α΄

Ἐφέστη αὐθις ἡμῖν ἡ εὐφρόσυνος μνήμη Νικολάου τοῦ τρισμάκαρος, λάμπουσα θαυμάτων μαρμαρυγᾶς, καὶ ἀποστίλβουσα δαψιλῶς χάριν τὴν ἄφθονον, καὶ παρέχουσα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ἰλασμόν ἁμαρτιῶν, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Ἦχος β΄.

Νίκη φερονύμως ἀνεδείχθης τοῦ πιστοῦ λαοῦ Χριστοῦ θεράπων, Μακάριε Ἱεράρχα Νικόλαε, δι' ἃ καὶ ἡμῖν τοῖς τιμῶσί σε νίκας δώρησαι κατὰ βαρβάρων δυμηνῶν καὶ παθῶν ὀλεθρίων, ἵνα ἡρεμον βλον διάγοντες, ἐτησίως τὴν μνήμην σου γεραίρωμεν.

Ἦχος δ΄.

Ἡ μυροθήκη τῶν λειψάνων σου ἐντεῦθεν διαβάσα, Πάτερ Νικόλαε, πολλῶν θαυμάτων τὰ πέρατα ἐνέπλησεν, ὡς λόγος φησὶν, ἐξ ὧν μυρίζει ἡ Χριστοῦ Ἐκκλησία εὐωδίας πληρουμένη, καὶ δυσωδίας παθῶν ἀπελαύνει ἐτησίως γεραίρουσα τὴν μνήμην σου.

Δόξα. ἦχος, πλ. α΄.

Σαλπίζατε, φιλόχριστοι, τῇ σάλπιγγι τῶν ἁσμάτων, σκιρτήσατε καὶ χορεύσατε ἀγαλλόμενοι, ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ θαυματουργοῦ Νικολάου. ἤδη γὰρ ἐφέστηκεν οὐχ ὡς ἐν χειμῶνι, ἀλλ' ὡς ἐν ἔαρι, εὐφραίνουσα τὴν δυάδα τῶν αἰσθήσεων, εὐρωστίαν σωμάτων καὶ ψυχῶν σωτηρίαν δωρουμένη καὶ μέγα ἔλεος.

Καὶ νῦν. τῆς Ἑορτῆς. ἦχος πλ. α΄.

Εἰς τὸν στίχον Ὅσιε Πάτερ.

Ὅσιε Πάτερ ἱερώτατε Νικόλαε, ἡ τῶν θαυμάτων βρύσις, τῶν πενομένων τροφή, λιμὴν τῶν ἐν θαλάσῃ χειμαζομένων, τῶν καχεκτούντων ἢ εὐεξία, τῆς ταπεινώσεως περιβλεπτον τὸ ὕψος. κρήνη ἢ βρύουσα ἰάσεων πελάγη, Χριστὸν ἰκέτευε, Χριστὸν δυσώπει ὄσιε, δωρηθῆναι τῇ ἐκκλησίᾳ ὁμόνοιαν, εἰρήνην καὶ μέγα ἔλεος.

Χαίροις παμμάκαρ, παμφαέστε Νικόλαε, πυρσὸς ὁ ἐκ θαλάσσης τῆς κοσμικῆς τοὺς λαοὺς, λιμένα πρὸς τὸν θεῖον καθοδηγῶν, χαίροις, ἀείφωτε, τῆς ἐκκλησίας, λύχνη, χαίροις ὁ πέλεκυς δογμάτων τῶν ἀθέων. Χριστὸν ἰκέτευε, Χριστὸν δυσώπει Ὅσιε, δωρηθῆναι τῇ ἐκκλησίᾳ, ὁμόνοιαν, εἰρήνην καὶ μέγα ἔλεος.

Οἶκος τοῦ Εὐφραθᾶ

Νικόλαε σοφέ, πάρεσο ἀοράτως, ἡμῖν τοῖς σὲ ὕμνοῦσι, βραβεύων τὴν εἰρήνην, ταῖς πρὸς Θεὸν πρεσβελαῖς σου.

Δόξα, ἦχος πλ. δ΄.

Εἰς αἶνον ἔδραμες τοῦ Κυρίου, Νικόλαε, ἐν τῇ προσκαίρῳ ζωῇ καὶ αὐτὸς σε ἐδόξασεν ἐν τῇ ἐπουρανίῳ καὶ ὄντως ζωῇ, τίς γὰρ ἀκούων τὴν ἀμετρον σου

ταπεινώσιν τὴν ὑπομονὴν οὐκ ἐθαύμασε, τὴν πρὸς τοὺς πένητας ἰλαρότητα, δι' ἃ τὸν ἀμαράντινον ἀναδυσάμενος στέφανον, αἴτησαι ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Καὶ νῦν τῆς Ἑορτῆς. Ἀπολυτίκιον τοῦ

Ἁγίου Κανόνα πίστεως. καὶ τῆς Ἑορτῆς.

Καθίσματα εἰς τὸν Ὅρθρον μετὰ τὴν α'. στιχολογίαν.

Τὸν τάφον σου Σωτήρ.

Τοῖς Μύροις παροικῶν αἰσθητῶς, Ἱεράρχα, ὡς μύρω νοητῶς τῷ τοῦ Πνεύματος ὄφθης χρισθεῖς, Πάτερ Νικόλαε, καὶ τοῖς μύροις θαυμάτων σου κατεμύρισας, μῦρον ἀέναον χέων τοῖς μυρίσαι σου μεμυρισμένοις ἐν ὕμνοις τὴν μνήμην ἐθέλουσι.

Δόξα, καὶ νῦν. τῆς Ἑορτῆς.

Μετὰ τὴν β'. στιχολογίαν. Καθίσματα Τὴν ὠραιότητα.

Σὲ τὸν κήρυκα τῆς ἀληθείας, καὶ ὑπέρμαχον φωστῆρα κόσμου, εὐφημοῦντες ἀνυμνοῦμεν, Νικόλαε, καὶ ἐκβοῶμεν ἐν πίστει δεόμενοι, ὡς τοὺς ἀθώους θανάτου ἐξήρπασας, οὕτως, Ἄγιε, κινδύνων ἡμᾶς καὶ πάσης ἐξελοῦ δεινῆς κακώσεως.

Μετὰ τὸν Πολυέλεον Κάθισμα. Ταχὺ προκατάλαβε.

Ταχὺ προκατάλαβε, Πάτερ Νικόλαε, κινδύνων καὶ θλίψεων ἐπερχομένων ἡμῖν. ἔχεις γὰρ πρὸς τὸν κτίστην καὶ Θεὸν παρρησίαν πάρεσο οὖν ἐν τάχει τοῖς πιστῶς σε καλοῦσι, καὶ τὴν σὴν νῦν προστασίαν καὶ σκέπην δωρούμενος.

Δόξα, καὶ νῦν, τῆς Ἑορτῆς.

Οἱ Ἀναβαθμοὶ τοῦ δ'. ἤχου. Εὐαγγέλιον ζήτηι Δεκεμβρίου σ'.

Ὁ Ν'. ψαλμὸς Δόξα ταῖς τοῦ Ἱεράρχου καὶ νῦν ταῖς τῆς Θεοτόκου.

Ἐλέησόν με ὁ Θεός, ζήτηι εἰς τὴν Λιτήν.

Κανὼν τῆς Ἑορτῆς, καὶ τοῦ Ἁγίου ἤχος δ'. Ἀνοιξῶ τὸ στόμα μου.

Πταισμάτων συγχώρησιν, καὶ τῶν δεινῶν ἀπολύτρωσιν, καὶ βίου διόρθωσιν δώρησαι, Ἄγιε, τῆς τελέσουσί σου τὴν μνήμην τὴν φωσφόρον, καὶ ἄσμασι μέλπουσι τὰ σὰ θαυμάσια.

Φωστῆρ παμφαέστατε, τῆς οἰκουμένης ἀγλαΐσμα, πενήτων προμήθεια, τῶν θλιβομένων χαρά, τῆς Συνόδου τε τῆς πρώτης ὁ προστάτης, μάχαιρα ἢ τέμνουσα τοὺς ἀρειόφρονας.

Λιμὴν γαληνότητος θαλασσοπόρων ὁ εὐδιος, ὑπάρχεις, πανεύφημε Πάτερ Νικόλαε, εἰσδεχόμενος τοὺς τρικυμιζομένους, καὶ σώζων τοῦ κλύδωνος καὶ περιστάσεως.

Θεοτοκίον.

Μαρίαν τὴν ἄχραντον, καὶ παναμώμητον Δέσποιναν, τὴν μόνην κηύσασαν

τὸν λυτρωτὴν τοῦ παντός, καὶ προφθάνουσαν τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτήν, μετὰ πίστεως, καὶ διασώζουσαν.

ᾠδὴ γ'. Οὐκ ἐν σοφίᾳ.

Τοὺς τὴν σὴν μνήμην ἐορτάζοντας πόθῳ περίσωζε νοσημάτων χαλεπῶν, καὶ ἀλγηδόνων καὶ θλίψεων, παμμάκαρ Νικόλαε, τῇ προστασίᾳ σου.

Ὡς ἐλυτρώσω τῆς φρουρᾶς τοὺς ἀθώους τὸ πρόπαλαι, βεβλημένους ἐν αὐτῇ ἀδίκως, Μάκαρ, πρὸς θάνατον, οὕτω καὶ τοὺς μέλλοντας ρῦσαι πρεσβείαις σου.

Ὁ καταλύσας τῆς Ἀρτέμιδος ἄψυχα ξόανα, τοῦ νοός μου ἐμπαθῆ, ἰνδάλματα ἐξαφάνισον, θελαίς μεσιτείαις σου, Πάτερ Νικόλαε.

Θεοτοκίον.

Σὲ προστασίαν, Παναγία Παρθένε κεκτήμεθα, μεταποίησον ἡμῶν εἰς χαρμονὴν τὴν κατήφειαν καὶ θλίψεως λύτρωσαι γεννώσης θάνατον.

Κάθισμα.

Ταχὺ ἡμᾶς πρόφθασον πρὶν δουλωθῆναι ἡμᾶς λησταῖς αἰμοβόροις τε προσαπειλοῦσιν ἡμῖν, ἄνελε σαῖς πρεσβείαις τοὺς ἡμᾶς πολεμοῦντας, γνώτωσαν πῶς ἰσχύει ὀρθοδόξων ἢ πῆστις, ταῖς σαῖς στηριζομένη θελαίς ἐντεύξεσι.

Δόξα, καὶ νῦν, τῆς Ἑορτῆς. ᾠδὴ δ'. ὁ Καθήμενος ἐν δόξῃ.

Ὁ Περίδοξός σου βίος πανταχοῦ σε περίδοξον, θαυμασίους θελαίς, κατακλείζομενον ἔδειξε, Ἱεραρχῶν ὠραιότης πάντων καύχημα, τῶν τιμώντων σε χαρμονικοῖς μελωδήμασι.

Οἱ τὴν μνήμην σου τιμώντες, Ἱεράρχα Νικόλαε, πάσης ἐπηρείας τοῦ ἀντικειμένου ρωσθήσονται καὶ ἐν γαλήνῃ τὸν βίον διανύσονται, μεγαλύνοντες τὸν σὲ δοξάσαντα Κύριον.

Ἔτι βρέφος ἐντυγχάνων γαλουχῶν ἀπεπέπασο, δις τῆς ἑβδομάδος ἄχρι τοῦ ἡλίου τῆς δύσεως, ὡς σεβασμίας ἡμέρας τῆς Σταυρώσεως, καὶ ἐκραύγασας δόξα, Χριστέ, τῇ σταυρώσει σου.

Θεοτοκίον.

Ἐπερὺμνητε Παρθένε, ἡ θεὸν σωματώσασα, ρῦσαι τὸν δοῦλον ἐξ ἐπιβουλής τοῦ ἀλάστορος, καὶ θεομάχων ἀνθρώπων τῆς σκαιότητος, ἵνα κράζω σοὶ χαῖρε, Ἀγνή ἀειπάρθενε

ᾠδὴ ε'. Ἐξέστη τὰ σύμπαντα.

Ὡς ἡλῖος ἔδυσας ἐν τῷ θανεῖν σε, Νικόλαε, καὶ πρὸς Κύριον ἀνέτειλας, τρισμάκαρ, σελασφόροις λάμπησι τῶν θαυμασίων σου καταυγάζων ἅπασαν τὴν ὑψηλίον ἐκάστοτε.

Ζῆς καὶ μετὰ θάνατον, ὡς μαρτυρεῖ τὰ θαυμάσια, ἅπερ παρ' ἡμέραν κατεργάζη, ἐν τῇ Ἡπειρῷ καὶ Θετταλίᾳ τε, καὶ Πελοποννήσῳ τῇ κλεινῇ, καὶ ἐν ἄλλοις μέρεσιν, ὡς προστάτης θερμότητος.

Κατεύνασον, Ἄγιε, τὰς καταιγίδας τῶν θλίψεων, αὔραις ταῖς τῶν θελαίων σου θαυμάτων, ἵνα ὑμνῶμεν τὰ μεγαλεῖα σου καὶ πρὸς ἀτελεύτητον ζωὴν φθάσωμεν δοξάζοντες, ἀενάως τὸν Κύριον.

Θεοτοκίον.

Σαρκί, ὃν ἐκύησας Χριστόν, Θεοχαρίτωτε, τοῦτον δυσωποῦσα μὴ ἐλλείπης ὑπὲρ τῶν πίσει ἀνεφημούντων σε, ὅπως λυτρωθέντες τῶν δεινῶν, πόθῳ σὲ δοξάζωμεν τὴν Μητέρα τοῦ κτίσαντος.

᾿Ωδὴ Στ'. Τὴν θεῖαν ταύτην καὶ πάντιμον.

Τὴν θεῖαν χάριν τοῦ Πνεύματος δεξάμενος παμμάκαρ Νικόλαε, τῇ καθαρότητι τῆς ἱερᾶς πολιτείας σου τοῦ ἀκενώτου μύρου δοχεῖον γέγονας.

Καὶ χεῖς πάντοτε ἔνδοξε, ὡς νάματα τὰ θαύματα ᾿Αγιε, τοῖς προσπελάζουσιν ἐν ταῖς ἀγλαῖς εἰκόσι σου καὶ κατασπαζομένους ἄγνοις ἐν χεῖλεσι.

Καὶ ῥυεῖς τούτους ἐκ θλίψεων, κινδύνων χαλεπῶν καὶ αἰρέσεων καὶ πάσης ἄλλης τε ἐπιβουλῆς τοῦ ἀλάστορος, καὶ πρὸς λιμένα ἄγεις θεοῦ θελήματος.

Θεοτοκίον

Ἐκ σοῦ ζωὴ ἀνατέταλκε, Παρθένε ἀμίαντε καὶ ἀνεζώωσεν ἡμῶν τὴν φύσιν καὶ ἔσωσεν ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ Ἄδου καὶ τῆς καθείρξεως.

Καταβασία τῆς Ἑορτῆς. Κοντάκιον τοῦ Ἁγίου.

Εἰ καὶ ἐν πόλῳ τυγχάνεις ἀοίδιμε, ἀλλ' ἐποπτεύεις ἐκείθεν τοὺς εὐφημοῦντας σε καὶ παρέχεις ἡμῖν τὰ αἰτήματα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ᾿Αγιε, καὶ πρεσβεύεις πρὸς Κύριον πάντοτε, ὅπως ἴλεως γένηται ἡμῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

Ὁ Οἶκος

Τοῦτον τὸν μέγαν Ἱεράρχην δεῦτε στέψωμεν ἐν ὑμνωδίαις, ἀδελφοί, καὶ γὰρ πέλει ἀρωγὸς κραταῖδς τοῖς προστρέχουσιν αὐτῷ, ἐν πίσει, καὶ παῖνηγυρίζουσι τὴν μνήμην τῶν θαυμασίων αὐτοῦ, ἅπερ ἢ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐτησίως χαρμοσύνης γεραίρει καὶ ῥύεται πολλῶν κινδύνων ἐπερχομένων καὶ πρεσβεύει τῷ Κυρίῳ, ὅπως ἴλεως γένηται ἡμῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

Τῷ αὐτῷ μηνὶ εἰκοστῇ τοῦ Μαΐου Μηνὸς, ἐορτάζει κατὰ ἀρχαίαν παράδοσιν ἢ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τὰ θαυμάσια τοῦ λειψάνου τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου τοῦ ἐν μύροις καὶ θαματοργοῦ, δι' αἰτίαν τοιαύτην ὡς ἔοικε συνεικάσαι.

Ἐπειδὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐσχάτων Βασιλέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ληστρικῶς οἱ Βενετσάνοι μετὰ νηῶν καὶ δυνάμεως πλεύσαντες, ἐξέβαλον τοὺς Ῥωμαίους, ἀδυνάτους ὄντας, τότε, καὶ ἐκράτησαν αὐτῆς χρόνους πενήκοντα, ἔπειτα λεηλατήσαντες καὶ κουρσεύσαντες πάντα τὰ ἐκλεκτὰ καὶ πολύτιμα τῆς βασιλείας ἔτι δὲ καὶ τοῦ Πατριαρχείου, καὶ τῶν ἄλλων ναῶν, τὰ πολύτιμα σκευὴ καὶ λείψανα, ἐν οἷς ἔλαχε καὶ τὸ πάνσεπτον λείψανον τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου, ὅπερ, λαβόντες δύο μοναχοί, Διόσκορος καὶ Φαντίνος, μεθ' ἑνὸς δεκάρχου Λουβίνου τοῦνομα, ἐξῆλθον τῆς πόλεως, καὶ περιήρχοντο τὴν Μυσήνην πᾶσαν, Θράκην τε καὶ Μακεδονίαν, Πόντον, Θετταλίαν πρώτην καὶ δευτέραν, Ἀχαϊκὴν Ἑλλάδα καὶ Ἀττικὴν, Αἰτωλίαν καὶ πᾶσαν τὴν Ἠπειρον, καὶ ὅλην τὴν Ἀλβανίαν, εἰς τὰς ὁποίας ἐπαρχίας διερχόμενον ἐπετέλει τὸ Ἱερὸν λείψανον θαυμάτων πηγὰς καὶ οἱ μὲν διερχόμενοι μετὰ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου εἰρημένοι μο-

ναχοί, και Λουβίνος, κομίζοντες έπωμάδιον, έφερον αυτό χάριν του ίδιου σκοπού και κέρδους χρυσίου άργυρίου. και αυτοί μεν οι μάταιοι απέβλεπον προς τό ίδιον κέρδος· ό δε καλός ποιμήν, και Πατήρ θεός Νικόλαος, ώσπερ ζών, ούτω και θανών ευηργέτει και ευεργετεί, ώφέλει, και ώφελεί τους πάντας δαψιλώς, τή χάριτι των Ιαμάτων, τελευταίον άπάραντες πεφορτισμένοι χρυσίου απέπλευσαν ούκ εις Ουνετίαν άλλ' εις Ρώμην, ώς φυγάδες, κάκει τον Ιερών του λειψάνου φόρτον έν τώ Πατριαρχείω απέθεντο μετά των Ιερών λειψάνων των πανεφήμων, Θεοκηρύκων και Πνευματοφόρων Άποστόλων ένθα, άνευλαβώς παρά των Λατίνων, τιμάται, παρ' ήμών δε των Όρθοδόξων πάνυ εύλαβώς. Αυτή έστιν ή υπόθεσις τής Έορτής του Άγίου, ού ταίς πρεσβείαις ό Θεός έλέησον· ήμās.

Ώδή ζ'. Ούκ έλάτρευσαν.

Ούκ έλάτρευσας τή κτίσει, Ιερώτατε, παρά τον κτίσαντα, αλλά λαόν εύσεβή, εις χλόην έποίμαινες των ζωηρών έντολών και άνέκραξες, ό των Πατέρων Κύριος και Θεός εύλογητός ει.

Τών θαυμάτων σου τά πλήθη διγείρει με προς ύμνωδιαν τήν σήν και έκβοαν σοι θερμώς, γενοϋ ήμίν Ιλεως, Πάτερ Νικόλαε, τοίς κραυγάζουσιν, ό των Πατέρων Κύριος, και Θεός εύλογητός ει.

Όσπερ έαρ πανευφρόσυνον έξέλαμψεν έν τώ παρόντι μηνί, των θαυμασίων των σών, ή εύσημος μνήμη σου ήμίν, Νικόλαε, και προτρέπεται αναβοαν προς Κύριον, ό Θεός εύλογητός ει.

Θεοτοκίον.

Άκατάληπτος ό τόκος τής λοχείας σου, Θεοχαρίτωτε, και υπέρ νοϋν αληθώς. διδ και Ιλιγγυώ ψδαλ ύφαινειν σοι και κραυγάζειν σοι, εύλογημένος, Πάναγνε ό καρπός τής σής κοιλάς.

Ώδή η'. Αυρωτά, του παντός, Παντοδύναμε.

Ρητορεύων τά θεία, Νικόλαε, άνομούντων άπύλωτα στόματα, περιφανώς άνέφραξας, και Άρείου τής πλάνης πολλούς έρρύσσω, όρθοδόξως ύμνούντας τον Κύριον.

Και λοιμοϋ έκατέρου άπάλλαξον και σεισμοϋ και παντοίας κακώσεως τους έκτενωσ σε μέλλοντας και πιστώσ έκβοωντας, πάντα τά έργα εύλογείτε ύμνεϊτε τον Κύριον.

Όρθοδόξως πιστοί προσκυνήσωμεν, τήν άγίαν Τριάδα δοξάζοντες, Πατέρα τον πανάγιον και Υϊόν και τό Πνεϋμα, αναβοωντες, εύλογείται ύμνεϊτε τον Κύριον.

Θεοτοκίον.

Συμπαθείας τής σής με άξιωσον, συμπαθέστατον Λόγον κήσασα, Εύλογημένη πάναγνε, και έν ώρα τής δίκης πρόστηθι ρύσαι τής εκεί με άγνή κατακρίσεως,

Ώδή θ'. "Απας γηγενής.

"Απας εύσεβής λαός και χριστώνυμος νϋν μακαρίζει σε, τον άιμακάριστον και παναμώμητον άρχιποίμενα, τον τήν Ελλάδα πλησαντα πολλών των θαυμάτων, σοφέ, και βοα σοι χαίροις, Θεοδόξαστε Ίεράρχα Κυρίου Νικόλαε.

Ἕμνους παρ' ἡμῶν, προσδέχου, Νικόλαε, τῶν εὐφημούντων σε, χάριν χαριζόμενος ἁμαρτημάτων ἄφεσιν, βίου διόρθωσιν καὶ βαρβάρων θραῦσον τὰ φρυάγματα καὶ ἀθέων τὰ σκάνδαλα ἅπαντα.

Νοῦς οὐκ ἔξαρκεὶ καὶ λόγος ἀνθρώπινος, ἐκδιηγῆσασθαι, τὰς ὑπερφυεῖς τιμὰς καὶ δόξαν, μάκαρ, ἦν περ ἀπέληφας συμβασιλεύων ἄληκτα Χριστῷ, Νικόλαε, τὸ δὲ μῦρον σύμβολον, σαφέστατα, ὑπὲρ φύσιν ἐκβλύζον σῆς κόνεως.

Δέσποινα ἀγνή, τοῦ κόσμου ἡ γέφυρα ἡ ἐπανάγουσα πρὸς τὰ ὑπερκόσμια τῶν μακαρίων θεῖα σκηνώματα, δίδου ἡμῖν ἐπάξιον σθένος δοξάζειν σε καὶ λατρεύειν τόκον σου τὸν ἄσπορον, καθαρῶ συνειδότι τοὺς δούλους σου.

Ἐξαποστειλάριον. Σαρκὶ ὑπνώσας.

Σαρκὶ Χριστῷ συσταυρωθεὶς, καὶ νεκρωθεὶς πατὴρ ἡμῶν, αὐτῷ τε καὶ συνανέστης, καὶ συνευφραίνῃ τῇ αὐτοῦ ἐγέρσει, ὦ Νικόλαε, Πάσχα τοῦ θανάτου, σαφῶς ἐμφορούμενος.

Εἰς τοὺς Αἶνους ἰστώμεν στίχους δ'.

Ἦχος α'. Τῶν Οὐρανίων ταγμάτων.

Τὸ κατ' εἰκόνα τηρήσας, πάτερ Νικόλε, ἀλώβητον ἐκ ῥύπου μιαρᾶς ἁμαρτίας καὶ τοῦτο ἐκτελέσας χωρητικὸν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, ἐξ ὧν παρέχεις τοῖς, πίστει σε, δαψιλῶς, εὐφημοῦσι, παναοίδιμε.

Ὡς ἐν ὄνειρῳ ἐπέστης τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ μεγίστῳ Κωνσταντίνῳ, καὶ θανάτου ἐρρύσω, τοὺς τότε καταδίκου ἐκ τῆς εἰρκτῆς, ἀνευθύνους ὑπάρχοντας, οὕτω καὶ νῦν ἐκ κινδύνων ρῦσαι ἡμᾶς, τοὺς ὑμνοῦντας τὰ σὰ θαύματα.

Τίς ἂν ἀξίως ὑμνήσαι τὰ σὰ δυνήσεται θαυμάσια, θεόφρων, ἂν ἐν χθονὶ ἐτέλεις Βουλγάρων, Θετταλῶν τε, καὶ Ἀλβανῶν, ἐν Ἡπείρῳ δὲ μάλιστα, ἔνθα θήκη διήρχετο τοῖς ἐκεῖ τῶν λειψάνων, ὦ Νικόλαε.

Καὶ τῆς Ἑορτῆς, εἰπέ, οἶα λαγχάνῃ τῇ ἑβδομάδι καθ' ὄλην τὴν Πεντηκοστήν.

Δόξα. ἦχος πλ. α'.

Ὅπου ἐπισκίαση ἡ χάρις σου, θαυμάσιε, ἐκεῖθεν τοῦ διαβόλου διώκεται ἡ δύναμις, οὐ φέρει γὰρ τῷ φωτὶ σου προσμένειν ὁ πεσὼν Ἐωσφόρος, διὸ αἰτούμεν σε τὰ πυρφόρα αὐτοῦ βέλη τὰ καθ' ἡμῶν κινούμενα ἀπόσβεσον τῇ μεσετεῖα σου, λυτρούμενος ἡμᾶς ἐκ τῶν αὐτοῦ σκανδάλων νῦν ἀξιύμνητε τοῦ Χριστοῦ Νικόλαε.

Καὶ νῦν τῆς Ἑορτῆς

Δοξολογία μεγάλη.

Εἰς τὴν λειτουργίαν τὰ τυπικά, εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς καὶ ἡ γ'. Ὁδὴ τῆς Ἑορτῆς, καὶ ἡ Στ' τοῦ Ἁγίου. Ἀποστολοευαγγέλιον. Ζῆτει εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ. Δεκεμβ. Στ'

ΤΕΛΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΡΤΗΣ*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ

Ἡ Ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεΐα, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Θ. Δεληγιάννην⁽¹⁾, τὸν ἐν Βερολίνῳ Πρέσβυν Ἀλέξανδρον Ρίζον Ραγκαβῆν, τὸν Ἰ. Γεννάδιον καὶ Ἀρμένην Βραΐταν, ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Συνεδρίου τὴν 17/29 Ἰουνίου καὶ ὥραν 3 μ.μ., ὅταν ἐπρόκειτο νὰ συζητηθῇ τὸ ἄρθρον 15 τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, σχετικὸν μὲ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς διοικήσεως εἰς Ἡπειρον, Θεσσαλίαν καὶ Κρήτην. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου Βίσμαρκ ἀνεκοίνωσε τότε εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀντιπροσωπεΐαν ὅτι «τὸ Συνέδριον ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ τὴν γνώμην τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὶν ἢ λάβῃ ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ συζητουμένου 15 ἄρθρου καὶ προσκαλεῖ τοὺς κ.κ. πληρεξουσίου νὰ ἐκφράσωσιν αὐτήν».

Ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ἀντιπροσώπους, ὁ μὲν Δεληγιάννης ὠμίλησεν θετικώτερον, ἐνῶ ὁ Ραγκαβῆς προσεπάθει νὰ συγκινήσῃ τὸ Συνέδριον.

«Ἡ μεγέθυνσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ἔλεγεν ὁ Δεληγιάννης εἰς τὸ ὑπόμνημά του, θὰ ἦτο ἡ συμπλήρωσις τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου, πὸν ἀνέλαβεν ἡ Εὐρώπη ὅταν τὸ ἐδημιούργησεν. Ἀλλ' ἡ προσάρτησις τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν θὰ συνέφερον εἰς τὴν Τουρκίαν καθ' ὃ αἴρουσα τὰς ἀφορμὰς τῶν ταραχῶν, αἰτινες τοσάκις ἐξήντησαν τὰ οικονομικά της, διεκύβευον τὰ πολιτικά της συμφέροντα καὶ διετάραζαν τὰ ἀγαθὰ σχέσεις τῆς ἀγαθῆς γείτονος, ἃς προσεπάθη πάντοτε νὰ τηρήσῃ ἡ Ἑλλάς».

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Δεληγιάννη, ὠμίλησεν ἐπὶ ἡμί-

1. Κατὰ τὴν σύγκλησιν τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, ἐποχῇ κατὰ τὴν ὁποίαν, θανόντος τοῦ Κανάρη, ἐκυβέρνηα ὁ Κουμουνοῦρος, ὁ ὁποῖος ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν διπλωματικὴν ἱκανότητα πού εἶχεν ἀναπτύξει ὁ Τρικούπης εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῆς Ἐπτανήσου, ἀπέβλεπε πρὸς αὐτὸν ὡς πληρεξούσιον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ὑπουργὸς ὅμως τῶν Ἐξωτερικῶν Δεληγιάννης, θεωρῶν ἑαυτὸν θιγόμενον, ἐπέμενε μέχρι παραιτήσεως ἂν δὲν προεκρίνετο αὐτὸς ὡς πρῶτος ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Τρικούπης ἐδέχθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀντιπροσωπεΐαν, ἐζήτησεν ὅμως νὰ τοῦ δοθῇ ἡ ἐντολὴ ἐν λευκῷ, μέχρι σημείου νὰ θέσῃ εἰς τὸ Συνέδριον ζήτημα παραιτήσεως τοῦ Βασιλέως, εἰς περίπτωσιν πού δὲν ἱκανοποιούντο τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸν Ἀσπρέαν, ὁ Τρικούπης δὲν ἐγένετο δεκτὸς ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπεΐας, τῇ ἀπαιτήσῃ τῆς Ρωσικῆς πολιτικῆς (ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 102 καὶ σ. σ. 105—6), τὴν δὲ ἀντιπροσωπεΐαν ἀπὸ τὸν Δεληγιάννην χαρακτηρίζει ὡς «ἐν τῶν πολιτικῶν σφαλμάτων τοῦ Κουμουνοδρούρου» καὶ «ἐπιτυχίαν τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, ἐπὶ καταφανεῖ βλάβῃ τῶν συμφερόντων τῆς φυλῆς». (Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 105).

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 573.

σειαν ὤραν καὶ ὁ Ραγκαβῆς «αὐτοσχεδίως», ὅπως γράφει εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του (1). «εἰ καὶ δυστυχῶς διεκοπτόμην καὶ ἐταραττόμην ἀδιακόπως, ὑπὸ τοῦ Δεληγιάννη, λέγει ὁ Ραγκαβῆς, ὅστις δὲν ἤξεύρω διατὶ ἀνυπομόνως μ' ἔσπρωχνε συνεχῶς διὰ τοῦ βραχίονος καὶ μοὶ ἔλεγε ταπεινῆ τῆ φωνῆ ὅτι ἤρκουν ταῦτα καὶ νὰ παύσω».

«Ἐζήτησα τὸν λόγον, προσθέτει ὁ Ραγκαβῆς, διότι ἀντελήφθην ὅτι τὸ ὑπόμνημα τοῦ Δεληγιάννη περιεῖχε γενικότητας μόνον, αἱ ὁποῖαι ὀλίγον ἔπειθον καὶ δὲν κατέληγον εἰς σπουδαῖον συμπέρασμα» (2).

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω, οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι ἀπεχώρησαν τοῦ Συνεδρίου χωρὶς ἄλλην ἀπάντησιν, ἐκτὸς τῆς δηλώσεως τοῦ Προέδρου Βίスマρκ, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐκθεσις θὰ τυπωθῆ καὶ θὰ διανεμηθῆ εἰς τὰ μέλη.

Ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου, ὁ μὲν Ἰπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Δισραελί, ὁ ὁποῖος πρὸ τοῦ πολέμου συνίστα εἰς τὴν Ἑλλάδα οὐδετερότητα ὑποσχόμενος ἱκανοποίησιν τῶν ἑλληνικῶν ἀξιώσεων, εἰς δὲ τὸ Ἰπόμνημα τοῦ Σεπτεμβρίου ἔλεγεν ὅτι «ἡ μεγέθυνσις τῆς Ἑλλάδος ἐνδείκνυται ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων» (3), ὑπὸ τὸν ὄρον ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ μὴ ὑποστηρίξῃ τὰ σώματα πού εἶχον ἐπαναστατήσῃ εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας (4), μᾶς ἐδήλωνε τῶρα «σοφιστικῶτατα» καὶ «κακοπιστικῶτατα», κατὰ τὸν Παπαρρηγόπουλον, ὅτι αὐτοὶ μᾶς εἰσήγαγον εἰς τὸ Συνέδριον, καὶ συνεπῶς ἐκράτησαν τὴν ὑπόσχεσιν των. Ἐδικαιολόγει δὲ τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτὴν τῆς Ἑλλάδος, λέγων ὅτι αὕτη τῶρα ἔχει ἐστραμμένα τὰ βλέμματά της ἀλλαχοῦ ἤτοι πρὸς τὴν Ρωσσίαν, πρᾶγμα ψευδέστατον. Ὁ ἴδιος πράγματι ὁ Βήκονσφηλδ, κατηγορηματικῶς εἶχε δηλώσει εἰς τὸν Δεληγιάννην, ὅτι ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ Συνέδριον δὲν ἦτο νὰ τεμαχίσῃ τὸ σῶμα τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ νὰ τὸ προλάβῃ καὶ νὰ περιορίσῃ ὅσας τεμαχίσεις εἶχον ἤδη ἐπέλθει, νὰ μορφώσῃ δὲ νέαν ἰσχυρὰν Τουρκίαν ἀπὸ τὰ συντρίμματα τοῦ πολέμου (5). Ἡ δῆλωσις ὁμοῦς αὕτη ἀπετέλει ἀφ' ἑνὸς μίαν παλιμβουλίαν ἐναντι τῆς Ἑλλάδος, καὶ πολιτικὴν ἀναλήθειαν ὅπως ἀπέδειξαν τὰ γεγονότα. Κατόπιν ὁμοῦς παρακλήσεων, ἐπέισθη τέλος ὁ Βήκονσφηλδ, ὅχι νὰ συντρέξῃ θετικῶς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀντεῖπῃ εἰς ὅσα ἤθελεν ὑπὲρ αὐτῆς προτείνει τὸ Συνέδριον (6).

Ὅσακις δὲ ἡ Ἑλλάς ἐπέμεινεν εἰς τὰς διεκδικήσεις της, ὁ Δισραελί, ἀπῆντα πάλιν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον:

«Μὰ ἐπὶ τέλους μήπως ἐπολεμήσατε διὰ νὰ ἔχητε ἀξιώσεις εἰς ἐδαφικὰς παραχωρήσεις;».

Καὶ ἡ ἀπάντησις αὕτη εἶναι ἀνακριβής, διότι ἡ ὑπὸ τὸν Κουμουन्दούρον κυβέρνησις πού ἐσχηματίσθη, μετὰ τὴν παραίτησιν τῆς οἰκουμένης, διὰ διακοινώ-

1. Ραγκαβῆ: Ἐνθ. ἀνωτ. Δ. σελ. 252—256, ἐνθα ὀλόκληρος ἡ ὁμιλία γαλλιστί. Ὁ Ραγκαβῆς παραπονεῖται ὅτι ὁ Δεληγιάννης δὲν τοῦ ἀνέγνωσε τὸ ὑπόμνημά του πρὶν τὸ καταθέσει εἰς τὸ Συνέδριον.

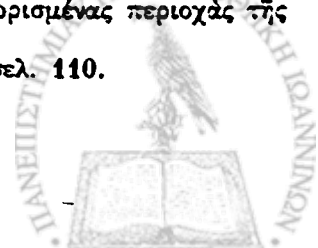
2. Ραγκαβῆ: Ἐνθ. ἀνωτ. Δ. σελ. 251. Τὰ νέα σύνορα πού ἐζήτηε ὁ Δεληγιάννης ἦσαν ὁ Ἀλιέκμων εἰς τὸ Αἰγαῖον, καὶ ὁ Ἀῶος πρὸς τὸ Ἴόνιον. Ἐπειδὴ ὁμοῦς οἱ Ἀγγλοὶ δὲν ἐπέτρεπον παρομοίαν μεθοριακὴν διαρρύθμισιν, ἠναγκάσθη οὗτος μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Πηγείου καὶ τοῦ Θυάμιδος. Παγανέλη: Ἐνθ. ἀνωτ. σ.σ. 135).

3. Ἀνδρεάδη: Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 165.

4. Εἰς τὴν σύστασιν ἐκείνην τῆς Ἀγγλίας, ὁ Τρικούπης ἀπῆντησεν ὅτι θὰ Β. συνεμορφοθῆ εἰς αὐτὴν ἐὰν ἡ Ἀγγλία ὑπεστήριξεν ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας, καθὼς καὶ εἰς τὴν Κρήτην.

6. Σπ. Παγανέλη: Ἐνθ. ἀνωτ. σ.σ. 133. Ἀσπρέα: σελ. 110.

6. Σπ. Παγανέλη: Ἐνθ. ἀνωτ. σ.σ. 134.

σεώς της πρὸς τὰς Δυνάμεις τὴν 21)1)1878, ἐγνώριζεν εἰς αὐτὰς ὅτι ἡ Ἑλλάς ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ προσωρινῶς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας, χαρακτηρίζουσα τὸ μέτρον αὐτὸ καθαρῶς συντηρητικὸν καὶ φιλανθρωπικὸν καὶ ὄχι κήρυξιν πολέμου (1). Μόλις ὁμοῦς ὁ στρατηγὸς Σκαρλ. Σουῦτσος, μὲ 500 ἄνδρας, 24 πυροβόλα καὶ 400 ἰππεῖς, διέβη τὴν 21)1)78 τὰ σύνορα, ἐγνώσθη ἡ συνθηκολόγησις τῆς ἀνακωχῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἡ δὲ κυβέρνησις ἀνεκάλει τὰ στρατεύματα, μὲ τὴν δήλωσιν ὅτι αἱ Δυνάμεις ἐγγυῶντο τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ στοιχείου, καὶ ὅτι «θὰ συζητηθεῖ εἰς τὸ Συνέδριον τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα», ὑπόσχεσις ὁμοῦς, πού ἀπεκαλύφθη ἀντίθετος τῆς ἀληθείας (2).

Σημειώσωμεν ὅτι παρομοίαν ἀπόπειραν εἶχε προτείνει καὶ ὁ Τρικούπης, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Καβούρ, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἀποστολὴν στρατοῦ εἰς τὴν Κριμαίαν, ἐπέτυχεν τὴν συμμετοχὴν τῆς Σαρδηνίας εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου (3).

Συμβούλευεν ἐπὶ πλέον, ὁ Ἀγγλοεβραῖος Δισραεὶλ, τοὺς Ἕλληνας, νὰ ἀρκεσθοῦν εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, πού ἔζων εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ ὑποβολὴ ὁμοῦς αὐτῆς πρότασις θὰ εἶχε κάποιαν ἀξίαν ἐὰν ἡ προστασία αὕτη ἐδίδετο κατὰ κάποιον τρόπον εἰς τὴν ἰδίαν Ἑλλάδα, τούναντιον αὕτη εἶχεν ἀρκετὴν δόσιν εἰρωνείας, καὶ ἐξισοῦτο μὲ τὰς προτάσεις ἐκεῖνας τὰς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι προσφέρουν προθύμως καὶ οὐδέποτε ἐκτελοῦν.

«Πανταχόθεν ἐπληροφορούμεθα, ἐμπιστευτικῶς, γράφει ὁ Ραγκαβῆς, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἦν κυρίως ἡ πεισματωδῶς ἐπιμένουσα εἰς τὴν προσάρτησιν τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ φιλελληνικώτατος διατεθειμένος συνάδελφός μου μὲ προέτρεπεν εἰς τὸ νὰ μὴ ἐπιμείνωμεν ἀπαιτοῦντες τ' ἀδύνατα (4).

Ὅσον διὰ τὴν Ρωσίαν, τὴν προστασίαν τῆς ὁποίας ἐζήτησεν ὁ Ραγκαβῆς, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων, καὶ περιορισμὸν τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὁ πρίγκηψ Γκορτσακῶφ ὑπεσχέθη μὲν τοῦτο, γράφει ὁ ἴδιος ὁ Ραγκαβῆς, καθὼς καὶ τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Συνέδριον, ἐκτὸς ὁμοῦς τῆς προσαρτήσεως τουρκικῶν ἐπαρχιῶν τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ἀδύνατον (5).

Εἶναι πρόδηλον ὅτι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἡ Ἀγγλία ἐξεπλήρωνεν τὴν ὑπό-

1. Δ ρ ὁ σ ο υ : Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 118. Ρ α γ κ α β ῆ : Ἐνθ. ἄνωτ. Δ. σελ. 251. Δι-καίως ὅθεν ὁ Γλάδστων ἔλεγεν εἰς τὸν Δεληγιάννην, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Συνεδρίου, ὅτι ὁ Δισραεὶλ ἦτο ἕνας διάσημος ψεύστης καὶ ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἦτο ἀρκετὰ ἀθῶα νὰ πιστεῦῃ εἰς ὑποσχέσεις του. (Ἄ ν δ ρ ε ἀ δ η ς : Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 164). Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Ἀνδρεάδης, χαρακτηρίζει τὸν Δισραεὶλ ὡς πρόδρομον τοῦ Πιέρ Λοτί. (Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 166), ὁ δὲ Γκορτσακῶφ, ὡς «κ ο ὕ φ ο ν γ έ ρ ο ν τ α», καὶ «γ ε λ ω τ ο π ο ι ὸ ν ἀ π α τ ε ῶ ν α» (Ἄ ν δ ρ ε ἀ δ η : Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 176).

2. Μ ὕ λ λ ε ρ : Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 469). Ἀ σ π ρ έ α : Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 97.

3. Ἡ Οἰκουμένη παρητήθη, διότι οἱ μὲν Κουμουνοῦρος, Ζαΐμης καὶ Δεληγιάννης ἐπέμενον νὰ εἰσβάλλῃ ὁ στρατὸς τῶν ἀτάκτων σωμάτων εἰς Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν χωρὶς τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, ἐνῶ ὁ Δεληγιάννης καὶ ὁ Χ. Τρικούπης ἐπέμενον ὅτι μὲ τὸν ἀκήρυκτον πόλεμον οὐδὲν εἶχον νὰ ἀναμείνουν, ἐδέχοντο δὲ τὴν ἐπίσημον κήρυξιν μὲ ὄλας τὰς τακτικὰς καὶ ἀτάκτους δυνάμεις. (Ἄ σ π ρ έ α : Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 90).

4. Ρ α γ κ α β ῆ : Δ. σελ. 288. Εἰς ἐκθεσίν του ἀπὸ 10)22 Ἰανουαρίου 1878 πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν (Ὑπουργὸς Χ. Τρικούπης), ὁ ἐν Βερολίνῳ πρέσβυς Ἀλεξ. Ραγκαβῆς γράφει, ὅτι κατὰ τὴν εἰς τὰ Ἀνάκτορα «τελετὴν τῶν Παρασήμεων» ὁ βουλευτὴς καὶ μέγας ἱστορικός καὶ δημοσιογράφος Τρέιτσκε, τοῦ ἔλεγεν ὅτι ἡ Ἑλλάς οὐδὲν ἔπρεπε νὰ περιμένῃ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, ἡ ὁποία ἐὰν θὰ ἐνήργει τι, θὰ ἐνήργει ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, καὶ ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἂν κατάρθωνε νὰ ἐγείρῃ τοὺς δούλους ὁμογενεῖς, γενικὴ θὰ ἦτο ἡ γνώμη τῆς Εὐρώπης νὰ διωχθοῦν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. (Πρβλ. Π ε τ ρ α κ ά κ ο υ Δ η μ. : Κοινοβουλευτικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Τόμ. Α., σ. σ. 43—44).

5. Ρ α γ κ α β ῆ : Ἐνθ. ἄνωτ. Δ. σελ. 245.

σχεσίν της, απέχει πολύ από την ήθικην και τιμιότητα πού πρέπει νά ποδηγετοῦν τὰς πράξεις τῶν κυβερνήσεων καὶ τῶν Ἐθνῶν (1).

Ὅσον διὰ τὴν Αὐστρίαν, αὕτη εἶχεν ἐμπλακεῖ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, ἀδιαφοροῦσα τελείως διὰ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Εἰς τὴν Ἰταλίαν τέλος εἶχον ἀρχίσει νά ἀνατέλλουν αἱ πρῶται βλέψεις της εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Ἐμενεν ὥστε ἡ Γαλλία, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ δημοσία γνώμη εἶχεν ἀρχίσει νά κρίνῃ τώρα τὰ ἑλληνικὰ πράγματα εὐμενέστερον, παρὰ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1853, ὁπότε ὑπὸ τὴν ροπὴν τοῦ δυτικοῦ θρησκευτικοῦ πνεύματος, διέκειτο αὕτη δυσμενῶς διὰ τὴν χώραν μας. Ἡ μεταβολὴ ἦτο τοιαύτη, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Ἐδμόν Ἀβουὸ ὁ ὁποῖος τόσον ὑβριστικὰ εἶχε γράψει διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἤρχισε τώρα νά δημοσιεύῃ εὐμενῆ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἄρθρα. Καὶ αὐτὸς ὁμοῦς ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς τοῦ παπικοῦ κλήρου τῆς Γαλλίας, ἤρχισε τώρα, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν φρικωδῶν ἐντυπώσεων τῶν σφαγῶν τῶν ἐν Συρίᾳ χριστιανῶν τοῦ 1860, νά ἐμφορῆται ἀπὸ χριστιανικώτερα καὶ φιλελληνικώτερα αἰσθήματα.

Εὐτυχῶς ἐπὶ πλέον ὅτι εἰς τὴν Γαλλίαν εὐρίσκετο τότε ὁ πραγματικὸς φιλέλληνας καὶ διελεύθερος πολιτικὸς Γαμβέττας, Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, ὁ μόνος πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐστραμμένα τὰ βλέμματα ὁ ἑλληνισμὸς, καὶ ὁ μόνος τὸν ὁποῖον ἐσέβετο καὶ ἐτίμα ὁ Βίσμαρκ, κατὰ τὸν Βυζάντιον.

«Δὲν εἶμαι φιλέλληνας, ἔλεγεν ὁ Γαμβέττας, μὲ τὴν σημασίαν πού δίδουν συνήθως εἰς τὴν λέξιν αὐτήν. Ἀγαπῶ, λατρεύω καὶ σέβομαι τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, καὶ ἐκτιμῶ τὴν νεωτέραν. Ἀλλ' ἐπιθυμῶν τὸ μεγαλύτερον τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, τὸ ἐπιθυμῶ ὄχι ὡς ἰδεολόγος, ἀλλ' ὡς πρακτικὸς πολιτικὸς, διότι εἰς αὐτὸ διαβλέπω τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος μου».

Τὸ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ Γαμβέττα, «Ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία», εἶχε γίνῃ ὁ διαπρυσιώτερος συνήγορος τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ ἴδιος δὲ ὁ Γαμβέττας ἀποχαιρετῶν τὸν Βάδινκτων διὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, μίαν μόνον παράκλησιν τοῦ ἐζήτησε: Νά δώσῃ τὰ Γιάννινα εἰς τὴν Ἑλλάδα.

«Δώσωμεν τὴν Ἠπειρον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔγραφεν ὁ Heintz Housaye εἰς τὴν Ἐπιθ. τῶν Δύο Κόσμων τοῦ 1879, διότι οἱ Ἕλληνες τῆς Ἠπείρου, οἱ Σουλιῶται, ἔμαθαν τοὺς λοιποὺς Ἕλληνες πῶς ἀποθνήσκει κανεὶς διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἀναπαύεται ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἡ χώρα ὁμοῦς ὅπου ἐγεννήθη καὶ τὴν ὁποίαν ἐπότισε μὲ τὸ αἷμα του εἶναι ἀκόμη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων».

Εἰς τὸν Γαμβέτταν λοιπὸν καὶ τὸν Βάδινκτων ὀφείλει ἡ Ἑλλάς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἀπόφασιν τοῦ Συνεδρίου (2).

Κατὰ τὴν Συνεδρίασιν ὅθεν τῆς 23 Ἰουνίου, πρωτοβουλία τῆς Γαλλίας, εἰς τὴν ὁποίαν προσεχώρησε καὶ ἡ Ἰταλία, ὁ Βάδινκτων ἐπρότεινε:

1. Ὁ φιλελεύθερος τύπος τῆς Ἀγγλίας κατηγόρει τὸν Δισραεὶλ, ὅτι εἰς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, ὠδηγεῖτο οὗτος ὄχι ἀπὸ τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ σιμιτικά του ἐνστικτικὰ, ἀπὸ ἀντιχριστιανὴν ἐχθραν, καὶ τὰς προτουρκικὰς ἰσραηλιτικὰς προλήψεις.

2. Σχετικῶς μὲ τὸν φιλελληνισμὸν τοῦ Γαμβέττα, ὁ Δίλκε ἔγραφεν τὸ 1909, ὅτι ἐκ πάντων τῶν νεωτέρων πολιτευτῶν, ὁ Γαμβέττας πρέπει νά ἔρχεται πρῶτος ἐν τῇ μνήμῃ τῶν Ἑλλήνων» (Ἀνδρεάδης: Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 39).

«Ὅπως τὸ Συνέδριον προσκαλέσῃ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην νὰ συνεννοηθῇ πρὸς διευθέτησιν τῆς μεθορίου ἐν Ἡπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, φρονεῖ δὲ ὅτι ἡ ὁροθεσία αὕτη δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Πηνειοῦ πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν τοῦ Θυάμιδος (Καλαμᾶ) ἐν Ἡπείρῳ. Τὸ Συνέδριον πέποιθεν ὅτι ἀμφότερα τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη θὰ κατορθώσουν νὰ συνεννοηθοῦν. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τὰ περὶ διευθετήσεως μεθοριῶν προβλεπόμενα ὑπὸ τοῦ 13 πρωτοκόλλου τῆς Συνθήκης μεταξὺ Πύλης καὶ Ἑλλάδος δὲν ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθοῦν, ἢ Γερμανία, ἢ Αὐστρουγγαρία, ἢ Γαλλία, ἢ Ἰταλία καὶ ἢ Ρωσία ἐπιφυλάσσονται τὸ δικαίωμα νὰ προσφέρουν τὴν μεσολάβησίν των εἰς τὰ δύο κράτη πρὸς διευκόλυνσιν τῶν διαπραγματεύσεων» (1).

Ὁ κόμης Ἀνδράσυ ἐδήλωσε τὴν πλήρη συγκατάθεσίν του εἰς τὴν Γαλλικὴν πρότασιν, καθὼς καὶ ὁ Ἰταλὸς Κόρτι, ἐνῶ ὁ Βῆκονσφηλδ ἐθεώρη τὴν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος συνεννόησιν ὡς ἀπαραίτητον «ἀντιστάθμισμα τῆς ἐπιρροῆς τρίτης φυλῆς (ὑπονοῶν τὴν σλαυικὴν), ἐκείνης ἢ ὅποια διαταράττουσα τὴν εἰρήνην, ὠδήγησεν εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς συνδιασκέψεως».

Ἡ πρότασις ἐκείνη τοῦ Βάδιγκτων ἐγένετο ἀμέσως δεκτὴ. Κατὰ τὸν Ραγκαβὴν ὅμως, τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἔπρεπε νὰ τεθοῦν βορειότερον, ὅπως δὲ ἀνεφερεν οὗτος εἰς τὸν Βάδιγκτων, νὰ ἀκολουθήσουν τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, ὅπως ρέουν τὰ ὕδατα, δυτικῶς δὲ νὰ φθάνουν ὑπὲρ τὴν νῆσον Κέρκυραν, ἵνα ἀφ' ἐνὸς μὲν εἶναι μεμακρυσμένα ἀλλήλων, τὰ δύο ἀντίπαλα κράτη, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ εἶναι μικρὸς ὁ μέγρι τοῦ Τάραντος διάπλους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Φοβούμενος ὅμως ὁ Βάδιγκτων μήπως ἡ πρότασις τοῦ ταφῆ εἰς τὸ πρωτόκολλον, ἴσως δὲ παρορμώμενος καὶ ἀπὸ τὸν Γαμβέτταν, κατώρθωσεν ὥστε νὰ καταχωρηθῇ αὕτη καὶ εἰς τὸ κείμενον τῆς συνθήκης, ὡς ἀκροτελευτίον ἄρθρον (an acre final) ὅπως λέγουν εἰς τὴν διπλωματικὴν γλῶσσαν.

Τόσον μάλιστα ἐμόχθησεν οὗτος ἱκετεύων σχεδὸν κάθε πληρεξούσιον, ὥστε ὁ εἰς Παρισίους ἀνταποκριτὴς τῶν «Τάιμς» τοῦ Λονδίνου Βλόβιτς, τὸν παρίστανε περιφέροντα τὸν δίσκον τῆς ἐπαιτείας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, τοὺς δὲ συνέδρους νὰ ἀνταλλάσσουν μειδιάματα συγκαταβάσεως. Ἐτηλεγράφει δὲ οὗτος εἰς τὴν ἐφημερίδα του ὅτι ἤκουσε τοὺς πληρεξουσίου νὰ λέγουν:

— Ἄς κά μω μεν αὐτὴν τὴν χάριν εἰς τὸν καυμένον Βάδιγκτων (pour ce pauvre Waddington)».

Τὴν γραμμὴν αὐτὴν, γνωστὴν πλέον ὑπὸ τὸ ὄνομα «γραμμὴ τοῦ Καλαμᾶ», ἐζήτησεν ὁ Βάδιγκτων, ἐπικαλούμενος κυρίως ἐθνολογικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς λόγους. Ἐθνολογικοὺς μὲν διότι κατ' αὐτὸν ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἡπείρου ἀπετελεῖτο ἀπὸ 237.000 Ἑλλήνων καὶ 47.000 Μουσουλμάνους. Οἰκονομικοὺς δὲ διότι, κατὰ τὸν Βάδιγκτων, ἡ Ἑλλάς δὲν ἠδύνατο νὰ ζῆσιν χωρὶς τὸν κόλπον τοῦ Βόλου καὶ τῆς Ἄρτης.

1. Τὸ Συνέδριον ἐπεθύμει μὲν νὰ πράξῃ κάτι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς ὅμως νὰ ζητήσῃ νέας θυσίας ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, μετὰ τοὺς ἀκρωτηριασμοὺς πού εἶχεν ὑποστῆ ἀπὸ τὸν ἀτυχῆ ἐκεῖνον πόλεμον. Ἐξ οὗ καὶ ἡ διὰ γενικῶν ἐκφράσεων καὶ χωρὶς νὰ θίξῃ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Τουρκίας, Γαλλικὴ πρότασις διὰ τὰ ἐδάφη πού αὕτη ἐπιθυμῆ νὰ παραχωρηθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Τουρκία ἐπρότεινε ὅπως ἀντὶ τῆς λέξεως «μεσολάβησις» (mediation) τεθεῖ ὁ ὅρος «καλὰ ὑπηρεσία» (bons offices). Ἡ ἔνστασις ὅμως αὕτη δὲν ἐγένετο δεκτὴ, διότι ἡ ζητούμενη ἀντικατάστασις ἐμείωνε τὴν σημασίαν καὶ τὰς συνεπείας τῆς ἀποφάσεως τῶν Δυνάμεων.

«*Ἡ Ἡπειρος, κατὰ τὸν Βάδιγκτων, ὁμοιάζει μὲ θηλάζον βρέφος, τοῦ ὄποιοι μῆτηρ εἶναι ἡ Θεσσαλία. Ἐὰν ἡ μῆτηρ παύσῃ νὰ τὸ θηλάξῃ, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ βρέφος—ἡ Ἡπειρος—ἀποθνήσκει.*»

Ἐναντίον τοῦ 24 τούτου ἄρθρου ἀντέστη ἐρρωμένως ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας Καραθεοδωρῆς πασᾶς, καίτοι ὁ λόγος του δὲν εἰσηκούετο.

Ὁ Δισραελί, πιστὸς εἰς τὸ δόγμα τοῦ Πίττ, ποῦ ἔλεγεν ὅτι δὲν συζητεῖ μὲ ὅποιον δὲν ἔννοεῖ τὴν ἀνάγκην ὑπάρξεως τῆς Τουρκίας, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας του ὅτι «τὸ Συνέδριον δὲν συνῆλθεν ἵνα διαμελίσει τὴν Τουρκίαν», ἀλλὰ νὰ σταθεροποιήσῃ τὸν Σουλτάνον, ἠναγκάσθη ἐντούτοις νὰ δεχθῇ τὴν καταχώρησιν τῆς προτάσεως τοῦ Βάδιγκτων εἰς τὸ 13 Πρωτόκολλον, ἀφοῦ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα ἢ μᾶλλον τὴν πεποίθησιν ὅτι «κάποια δικαία λύσις τοῦ ζητήματος τῶν μεθορίων θὰ ἐγίνετο ὑπὸ τῆς Α.Μ. τοῦ Σουλτάνου, ὁ ὅποῖος δοκιμασθεὶς ἀπὸ τόσας μεγάλας δυστυχίας, εἶναι ἄξιος περισσοτέρου σεβασμοῦ καὶ συμπαθείας».

Οἱ «Καιροὶ» τοῦ Λονδίνου εἰς τὸ φύλλον τῆς 2)14 Αὐγούστου 1878, σχολιάζοντες τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἔγραφον τὰ κάτωθι:

«*Ἡ Πύλη θὰ προσεκτιᾶτο τὴν εὐμένειαν τῆς Εὐρώπης, προβαίνουσα εὐλακρινῶς καὶ χωρὶς ἀναγκαίαν χρονοτριβὴν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως, ποῦ ἐξέφρασε τὸ Συνέδριον ἐπὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐτυμηγορία παριστᾷ τὴν ἐσκεμμένην γνώμην τῆς Εὐρώπης, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὑπερβαλλόντως μικρὸν καὶ ὅτι τὰ σημερινὰ τῆς σύνορα εἶναι ἀνεπαρκῆ. Καθορίζει δὲ τὴν ἐλαχίστην παραχώρησιν ποῦ δύναται νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην. Ἡ Τουρκία ἴσως νὰ θεωρῇ σκληρὸν νὰ ὑποφέρῃ αὕτη διότι τὸ ἐλληνικὸν κράτος ἔχει ἀνάγκην μεγαλειτέρου ἐδάφους. Δύναται νὰ ἀπαντᾷ, ὅπως ὁ Καραθεοδωρῆς πιασᾶς εἰς τὸ Συνέδριον, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἀπεριόριστον χῶρον νὰ ἀναπτυχθοῦν εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ πρίγκηψ Βίσμαρκ ὁμως ἀπέδειξεν ὅτι ἡ Τουρκία δὲν δύναται νὰ ἐλπίζῃ ὅτι δύναται νὰ ἀποχωρισθοῦν τὰ μειονεκτήματα ἀπὸ τὰ πλεονεκτήματα τῆς συνθήκης. Ὅφείλει νὰ δεχθῇ τὴν συνθήκην εἰς τὸ σύνολον. Ἡ συνθήκη αὕτη ἀφ' ἑνὸς τὴν ἀπαλλάσσει ἀπὸ πολλὰς Ρωσικὰς ἀξιώσεις, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἐπιβάλλει μερικὰς παραχωρήσεις χάριν τῆς εἰρήνης τῆς Εὐρώπης. Καίτοι δὲ βαρεῖα δύναται νὰ εἶναι ἡ παραχώρησις μέρους τοῦ ἐδάφους τῆς, ἡ παραχώρησις αὕτη δὲν ἀποτελεῖ πράγματι ζημίαν, διότι οὐδέποτε θὰ ὑπάρχει εἰρήνη εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, ἐφ' ὅσον οἱ Ἕλληνες διατελοῦν εἰς κατάστασιν ταραχῆς, ἡ πείρα δὲ ἠδύνατο νὰ διδάξῃ τὴν Πύλην, ὅτι οὐδέποτε ἔχει ὄφελος ἀπὸ τὰς ταραχὰς εἰς τὰς χώρας τῆς, ὅταν αὗται ὑποστηρίζονται ἀπὸ τὴν κρίσιν τῆς Εὐρώπης. Ἐπομένως, καίτοι κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ κ. Ρούτκε, ἡ κυβέρνησις τῆς βασιλείας δὲν εἶναι ἐτοίμη νὰ μετέλθῃ πλεῖσιν ἐπὶ τῆς Πύλης, ἀλλ' ἂν κληθῇ εἰς μεσιτείαν, θέλει μεσιτεύσει σθεναρῶς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔχουσα μέλλον δύναται χωρὶς ζημίαν νὰ περιμένῃ. Ἡμεῖς ὁμως δὲν ἔχομεν καμμίαν ἀμφιβολίαν διὰ τὴν πορείαν τὴν ὁποίαν τὸ συμφέρον τῆς Πύλης ὑπαγορεύει νὰ ἀποδεχθῇ».*

Τὸ ἀποτέλεσμα ὅθεν τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου ἐσήμαινε τὸ πλῆρες ναύαγιον τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσσίας. Ἡ ραδιοῦργος πανσλαβιστικῆ πολι-

τική κατεδικάσθη ἀπὸ τὴν ὀλότητα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, αὐτὸς δὲ ὁ Τσάρος ἀπεκήρυξε τέλος τοὺς πανσλαυϊστὰς (1).

Ἡ Τουρκία, συνεπεῖα τῆς διακοινώσεως τοῦ Βάδιγκτων, ὑπεκρίνετο μὲν, κατὰ τὸ φαινόμενον ὅτι ἀποδέχεται τὰς προτάσεις τοῦ Γάλλου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀλλὰ συγχρόνως διώριζε καὶ ἀντιπροσώπους τὸν Μουχτάρ πασᾶ καὶ τὸν Ἄλβανὸν Ἀμπεντὶν μπέη Ντῆνον, νὰ μεταβοῦν εἰς Πρέβεζαν, πού εἶχεν ὀρισθεῖ ὡς τόπος διαπραγματεύσεων, κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν πρὸς συνεννόησιν, πράγματι ὅμως πρὸς ἀντίδρασιν.

Οὕτω λοιπὸν ἡ Ἑλλάς ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὸ Βερολίον μὲ κάποιον τίτλον, ἀμφιβόλου ἀξίας κατὰ μερικοὺς, ἀρκετὰ ὅμως ἰσχυρὸν ἵνα τύχη τῆς ἠθικῆς τουλάχιστον συνδρομῆς τῶν Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸ 24 ἄρθρον ὑπεχρεοῦντο ἐν περιπτώσει διαφορᾶς νὰ προσφέρουν τὴν μεσολάβησίν των πρὸς διευκόλυνσιν τῶν διαπραγματεύσεων (2).

ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Σημειώσωμεν ὅτι, ὅταν συνήρχετο τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, ἦτο ἄγνωστος ἀκόμη ἡ μυστικὴ ἀγγλοτουρκικὴ σύμβασις «ἀμυντικῆς συμφωνίας» Κωνσταντινουπόλεως τῆς 4 Ἰουλίου 1878, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Κύπρος παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὡς στρατιωτικὸς σταθμὸς καὶ ἐπὶ πληρωμῇ ἐτησίου φόρου, πρὸς προστασίαν τοῦ ἐτοιμορρόπου κράτους τοῦ Χαμίτ.

Κατὰ τὴν σύμβασιν ἐκείνην, ἡ Κύπρος ἐδίδετο ὡς ἐνέχυρον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἡ ὁποία τὴν κατελάμβανε καὶ τὴν ἐκυβέρνηα, διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ βοηθήσῃ τὴν Τουρκίαν, ἐὰν ἡ Ρωσσία κατεκράτει—ὅπως καὶ ἐπραξε—τὸ Βατούμ, Κὰρς καὶ Ἀρδαχάν, ἢ καὶ ἐὰν ἐπειρᾶτο νὰ καταλάβῃ οἰονδήποτε ἄλλο μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ ὑποχρέωσις ὅμως αὕτη τῆς Ἀγγλίας συνεδέετο μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Σουλτάνου νὰ προβῇ εἰς μεταρρυθμίσεις εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἐπαρχίας τῆς Αὐτοκρατορίας του.

«Εἶναι ἀδύνατον, ἔλεγε τὸ ἐπίσημον τηλεγράφημα τοῦ Λόρδου Σώλσμπου, διὰ τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἀναγκαίαν ἐπίβλεψιν ἐπὶ τῆς Συρίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ νὰ συγκεντρώσῃ, ἐν ἀνάγκῃ, στρατεύματα καὶ πολεμικὸν ὕλικὸν ἐγκαίρως, ὥστε νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ

1. Κ. λ. Νικολαΐδου: Ἐνθ. ἀνωτ. σ.σ. 719—720. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὁ Βίσμαρκ ἐπίστευεν ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς ἦτο ὁ φυσικὸς σύμμαχος τοῦ Γερμανισμοῦ, κατὰ τοῦ κοινουῦ ἀμφοτέρων ἐχθροῦ Πανσλαυϊσμοῦ. (Νικολαΐδου: Ἐνθ. ἀνωτ. σ.σ. 720).

2. Ἀπὸ τὰς Μ. Δ. πού μετέχουν τοῦ Συνεδρίου ἐκείνου, ἡ Ἀγγλία ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κύπρον, ἡ Γαλλία ἐπετύγγανε τὴν ἀναγνώρισιν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας εἰδικῶν συμφερόντων της εἰς τὴν Τύνιδα, τὰ ὁποῖα ἡ Τουρκία ἐκύρωσε βραδύτερον, ὅταν, διὰ τῆς φιλοτουρκικῆς καὶ ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς τοῦ Σαίτ—Ἰλλέρ, ἐματαιοῦτο ἡ ἐφαρμογὴ πιεστικῶν μέτρων κατὰ τῆς Τουρκίας, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ὑπὲρ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἡπείρου 13 Πρωτοκόλλου τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου.

Ἡ Αὐστρία ἐγκατεστάθη ἐπισήμως ὡς γνησία βαλκανικὴ δύναμις. Τῆς παρεχωρήθη, εἰσηγήσει τοῦ Σαλισβουρῆ, ἡ «πρωσωνή» διοίκησις τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης. Ἡ Γερμανία ἀπέκτα μελλοντικὰ ὠφελήματα, ἐξωθήσασα τὴν Αὐστρία πρὸς Ἀνατολάς. Ἡ Ἰταλία, τῆς ὁποίας ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπὸ τοῦ 1860 ἐχαρακτήριζε τὴν Κέρκυραν ὡς τὸν μέλλοντα σταθμὸν τῆς Ἰταλικῆς δράσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὑπεδείκνυε δὲ συγχρόνως τὴν Ἡπείρον, ὡς μέλλουσαν ἐπαρχίαν τοῦ Ἰταλικοῦ κράτους, ἀπήρχετο τοῦ Συνεδρίου μὲ κενὰς τὰς χεῖρας, οἱ δὲ πολιτικοὶ ἐχθροὶ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ Μπενεντέτο Καϊρόλι, τὸν κατηγόρουν ὡς μὴ πρακτικὸν πολιτικὸν καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ παραιτηθῇ. Τὸ Μαυροβούνιον ἀνεγνωρίζετο τέλος κράτος ἐλεύθερον, χωρὶς ὅμως δικαίωμα στόλου καὶ λιμενικὴν ὑπηρεσίαν.

εις απόκρουσιν τῆς εισβολῆς ἢ τὴν ἐξουδετέρωσιν ξένων προσπαθειῶν διὰ τὴν δημοουργίαν ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Συρίαν, ἐφ' ὅσον δὲν κατέχει ἰσχυρὰν βάσιν πλησίον τῆς ἀκτῆς. Ἡ παρουσία τῶν Ἄγγλων εἰς τὴν Κύπρον θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτοὺς νὰ ἰσχυροποιήσουν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ τῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας, ὅπου αὕτη, μετὰ τὰ τελευταῖα γεγονότα, πιθανὸν νὰ ἔχη κλονισθῆ» (1).

Ἡ διπλωματικὴ αὐτὴ λαθροχειρία τοῦ Δισραελί, ἐτηρήθη μυστικῆ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, ἀποδεικνύει δὲ ἐκ τῶν ὑστέρων, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ σκοπὸς τῶν ἀορίστων ὑποσχέσεων πού ἐδίδεν ἀπ' ἀρχῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἢ Ἀγγλία (2). Μόνον ὁ ἀπεσταλμένος τῶν «Τάϊμς» ἀνεκάλυψε τὴν ὑπογραφὴν του, ἐξωρκίσθη ὅμως παρὰ τοῦ Σώλσμπαρου, νὰ μὴ ἀνακαλύψῃ τὸν μυστικόν, εἰμὴ μετὰ τὸ τέλος τοῦ Συνεδρίου.

Ἡ σύμβασις διὰ τὴν Κύπρον, προὐκάλεσεν ἔκρηξιν ὀργῆς εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἰταλίαν καὶ Ἑλλάδα.

Ἡ Γαλλία τῆς Β. Αὐτοκρατορίας, ἀνεπόλει πάντοτε τοὺς ρωμαντικούς δεσμούς της μετὰ τὴν Κύπρον, ἢ δὲ στρατιωτικὴ ἐπιχείρησις τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Γ' πρὸς τὴν Συρίαν τὸ 1860, πρὸς προστασίαν τῶν Μαρωνιτῶν, δὲν ἦτο ἄσχετος πρὸς τὰς ἀποκρύφους βλέψεις τῶν Γάλλων πρὸς ἀνάστασιν τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου τῆς Κύπρου. Οἱ Ἄγγλοι ὅμως διέγνωσαν ἐγκαίρως τὴν ὑπουλον Γαλλικὴν πρόθεσιν, καὶ ἐξεδήλωσαν δραστηριῶς τὴν ἀντίθεσίν των εἰς τὰς ἐπεκτατικὰς τάσεις τῆς Γαλλίας πρὸς τὰ καίρια ἐκεῖνα σημεῖα, καὶ οὕτω οἱ Γάλλοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὴν Συρίαν. Ἠλθεν ἔπειτα ἡ ἤττα τοῦ 1870, πού διέλυσε τὰ ὄνειρα ἐκεῖνα.

Κατελάμβανον τὴν Κύπρον οἱ Ἄγγλοι, ἐνῶ εἰς τὸ Συνέδριον μετὰ τὴν ἀντίδρασιν των ἐμπατίωνον τὴν ἑνωσίν της μετὰ τὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ Κρητες ἀγωνισταὶ ἠναγκάζοντο νὰ δεχθοῦν τὴν «Σύμβασιν τῆς Χαλέπας», κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1878.

Ἐὰν ἡ μυστικὴ ἐκείνη σύμβασις διὰ τὴν Κύπρον ἦτο γνωστὴ, οἱ πληρεξούσιοι τῶν Δυνάμεων θὰ ὑπεδείκνυον εἰς τὸν Δισραελί, ὅτι περισσότερον διεμελίζετο ἡ Τουρκία καὶ ἐδοκιμάζετο ὁ Σουλτάνος, μετὰ τὴν ἀρπαγὴν, εἰς στιγμὰς ψυχολογικῆς κρίσεως, μιᾶς προσοδοφόρου στρατηγικῆς καὶ ἑλληνικωτάτης νήσου, παρὰ μετὰ τὴν διευθέτησιν τῶν ἑλληνικῶν συνόρων. Ὑφαρπαγὴν τὴν ὁποίαν ὁ Γάλλος ἱστορικὸς Debidour χαρακτηρίζει ὡς τὴν «πλέον ἐπαίσχυντον λήστευσιν τῆς ἐποχῆς τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Πολωνίας».

Ἀπέναντι ἐξ ἄλλου τοῦ ὄγκου τῶν ἐδαφῶν πού ἀπεσπῶντο ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, αἱ ἑλληνικαὶ λωρίδες ἀπετέλουν ἀσήμαντα ἐδάφη, μὴ δυνάμενα νὰ θίξουν τὸ γόητρον τῆς Πύλης, πού ἔκειτο βαρέως τραυματισμένον.

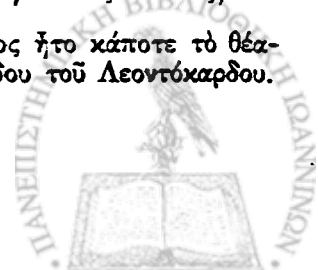
Ἐνῶ λοιπόν, πρὸ τοῦ ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίου, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐφαίνετο φιλελληνικωτάτη, ἐγκατέλιπε τῶρα τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἀγγλοτουρκικῆς συμμαχίας. Ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ἡ συμπεριφορὰ της. Ὁ Ἄγγλος ὅμως πρωθυπουργός, ἀποκρούων τὴν κατηγορίαν αὐτὴν δι' ὄψιμον ἀνθελληνισμόν, ἔλεγεν :

«Κατὰ τὴν παροῦσαν ὥραν ἡ Ἑλλάς, καίτοι φεισθεῖσα τοῦ αἵματος καὶ τῶν πόρων τῶν τέκνων της, ἀπολαμβάνει διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἐδαφικὴν αὐξήσιν μεγαλειτέραν ἐκείνης πού ἔλαβε κάθε ἄλλο κράτος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προσέφερον αἷμα καὶ χρυσὸν εἰς τὸν τελευταῖον φοβερὸν πόλεμον».

Οἱ κυβερνητικοὶ κύκλοι τῶν Ἀθηνῶν, σχολιάζοντες τὰς δηλώσεις αὐτάς, δι-

1. Καὶ οἱ Ἄγγλοι ὅμως δὲν ἐπαύσαν νὰ ἐνθουμοῦνται ὅτι ἡ Κύπρος ἦτο κάποτε τὸ θέατρον τῶν ρωμαντικῶν κατορθωμάτων ἐνὸς ἰδιοῦ των ἥρωος, τοῦ Ριχάρδου τοῦ Λεοντόκαρδου.

2. Κ λ. Νικολαΐδου: Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 497.

ΣΤΥΛ. Κ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ
Δικηγόρου

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Ο ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΚΑΙ Η ΗΠΕΙΡΟΣ*

Α'. Δ Ω Δ Ω Ν Η

γ'

I (Κλειώ) 46

Γύρω στο 550 π.Χ. ο Κροΐσος, ο βαθύπλουτος βασιληᾶς τῶν Λυδῶν, πού εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ χάσῃ τὸν μονάκριβο γιό του σὲ κάποιο κηνυγι, ἔπεσε σὲ βαθειὰ θλίψη. Τόσο βαθειά, πού δὲν ἔβλεπε τὴν κοσμογονία πού γίνονταν γύρω του. Ὁ Κύρος, ἓνας Πέρσης εὐγενῆς, ἀφοῦ αὐτοανακηρύχθηκε βασιληᾶς τῶν Περσῶν, ἐπετέθηκε κατὰ τοῦ πάππου του, βασιληᾶ τῶν Μήδων, καὶ τὸν νίκησε, καὶ ὄχι μόνον κατάρθωσε νὰ ἀπελευθερώσῃ τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὴ δουλεία τῶν Μήδων, ἀλλὰ νὰ ἀντιστρέψῃ τοὺς ὅρους. Καὶ ὄχι μόνο τοῦτο, ἀλλὰ ἀφοῦ ὠργάνωσε τὴν πολεμικὴ του μηχανή, σὲ καταπληκτικὰ σύντομο διάστημα, ἄρχισε νὰ καταπατάει τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ μικρὰ ἔθνη τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ σκέψη, ὅτι μόλις γιγαντώνονταν ὁ Κύρος, θὰ τὸν χτυποῦσε, ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ ξυπνήσῃ τὸν Κροΐσο. Καί...«ἐκ Θεοῦ ἤρξατο»...Ἔστειλε σ' ὄλα τὰ μαντεῖα τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, νὰ ρωτήσῃ τί ἔπρεπε νὰ κάνει. Ἄς δώσουμε τὸ λόγο στὸν Ἡρόδοτο.

I. 46. Κροΐσος δὲ ἐπὶ δύο ἔτεα ἐν πένθει μεγάλῳ κατῆστο τοῦ παιδὸς ἐστερημένος· μετὰ δὲ ἢ Ἀστυάγεος τοῦ Κναξάρειω ἡγεμονίῃ καταιρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κύρου τοῦ Καμβύσειω καὶ τῶν Περσέων πρήγματα ἀξανάμενα πένθεος μὲν Κροΐσον ἀπέπαυσε, ἐνέβησε δὲ ἔς φροντίδα, εἴ πως δύναιτο, πρὶν μεγάλους γενέσθαι τοὺς Πέρσας, καταλαβεῖν αὐτῶν ἀξαναομένην τὴν δύναμιν. Μετὰ ὧν τὴν διάνοιαν ταύτην αὐ-

I. 46 Ἐπὶ δύο ἔτη ὁ Κροΐσος ἐπένθησε πολὺ βαρεῖα τῇ στέρησιν τοῦ παιδιοῦ του· κατόπι ὁμως ἡ διάλυσις τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ἀστυάγη, γιοῦ τοῦ Κναξάρη, ἀπὸ τὸν Κύρο, τὸ γιό τοῦ Καμβύση, καὶ ἡ αὐξηση τῆς δυνάμει τῶν Περσῶν, ἐξαφάνισαν τὴ λύπη τοῦ Κροΐσου καὶ τὸν ἔβαλαν σὲ φροντίδα, πῶς θὰ μπορούσε νὰ προκαταλάβῃ τοὺς Πέρσες πρὶν ἀκόμη μεγαλώσῃ ἡ δυνάμει τους. Τὸ συμπέρασμα τῆς σκέψης τοῦ αὐτῆς ἦταν νὰ ρωτήσῃ χωρὶς ἀναβολὴ τὰ μαντεῖα καὶ

Στὴν κυριολεξία δὲν πρόκειται γιὰ μονάκριβο, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ ἄλλος τοῦ γιοῦ ἦταν κωφάλαλος, ὁ Κροΐσος τὸν ἀποκαλοῦσε μονάκριβο (1,38).

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 531.

εκήρυττον ὅτι τὰ ἐπιτεύγματα αὐτὰ ὠφείλοντο εἰς τὴν τόσον διαβληθεῖσαν προέλασιν μέχρι Δομοκοῦ, ἢ ἄμεσος ἀνάκλησις τῆς ὁποίας ἐπωφελήθη ὡς ἐκδούλευσις εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀπέσπασεν τὴν ὑπόσχεσιν τῆς περὶ ἐδαφικῆς ἀνταμοιβῆς τῆς τοιαύτης νομιμοφροσύνης.

(Συνεχίζεται)

τίκα ἀπεπειράτο τῶν μαντηῶν τῶν τε ἐν Ἑλλάσσι καὶ τοῦ ἐν Λιβύῃ, διαπέμψας ἄλλους ἄλλη, τοὺς μὲν ἐς Δελφοὺς ἰέναι, τοὺς δὲ ἐς Ἄβας τὰς Φακέων, τοὺς δὲ ἐς Δωδώνην· οἱ δὲ τινες ἐπέμποντο παρὰ τε Ἀμφιάρεων καὶ παρὰ Τροφώνιον, οἱ δὲ τῆς Μιλησίης ἐς Βραγχίδας· ταῦτα μὲν νῦν τὰ Ἑλληνικὰ μαντήια ἐς τὰ ἐπέπεμψε μαντευσόμενος Κροῖσος· Λιβύης δὲ παρὰ Ἀμμωνα ἀπέστειλε ἄλλους χρησιμοποιήσοντας. Διέπεμψε δὲ πειρώμενος τῶν μαντηῶν ὅτι φρονέοιεν, ὡς, εἰ φρονέοντα τὴν ἀληθείην εὐρεθείη, ἐπειρηταί σφεα δεύτερα πέμπων εἰ ἐπιχειροῖ ἐπὶ Πέρσας στρατεύεσθαι.

τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκεῖνο πού εἶναι στή Λιβύη, στέλνοντας ἀπεσταλμένους σὲ διάφορα μέρη, ἄλλους στοὺς Δελφοὺς, ἄλλους στίς Ἄβες τῆς Φωκίδας, καὶ ἄλλους στή Δωδώνη. Στάλθηκαν δὲ μερικοὶ καὶ στὸν Ἀμφιάραον (1) καὶ στὸν Τροφώνιο (2), ἄλλοι δὲ στοὺς Βραγχίδες τῆς Μιλήτου (3). Αὐτὰ ἦταν τὰ Ἑλληνικὰ μαντεῖα στὰ ὁποῖα ἔστειλε ὁ Κροῖσος γιὰ νὰ πάρη χρησμούς. Στὸν Ἀμμωνα τῆς Λιβύης ἔστειλε ἄλλους ἀπεσταλμένους. Ἐστειλε δὲ παντοῦ γιὰ νὰ δοκιμάσει τὰ μαντεῖα τί σκέπτονται, ὥστε ἐὰν ἀποδεικνύονταν ὅτι ἔλεγαν τὴν ἀλήθειαν νὰ τὰ ρωτήσῃ ξαναστέλνοντας ἀπεσταλμένους ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐπιτεθεῖ κατὰ τῶν Περσῶν.

Τούτη ἡ ἐνέργεια τοῦ Κροῖσου, πού σήμαινε χάσιμο πολύτιμου χρόνου, στήν ἀποστολὴ ἀνθρώπων στὰ διάφορα μαντεῖα καὶ στὸ μάζεμα τῶν χρησμῶν, ὅπως καὶ τὰ διάφορα τερτίπια του, πού τὰ περιγράφει παρακάτω μὲ κέφι ὁ Ἡρόδοτος, γιὰ νὰ ἐξάκριβώσῃ τὴν ἀξιοπιστία τῶν μαντείων, δείχνει τὸν ἀνόητο ἡγέτη, πού ἐπισπεύδει τὸ τέλος του. Δὲν γράφει ὁ ἱστορικός τὴν ἀπάντηση πού τοῦ ἔδωσε τὸ μαντεῖο τῆς Δωδώνης στή δοκιμαστικὴ του ἐρώτηση, πού μᾶς εἶναι ἄγνωστη κι' αὐτή. Φαίνεται ὅμως πὼς δὲν τὸν ἱκανοποίησε, γι' αὐτὸ καὶ δὲν τὸ τίμησε μὲ τὴ δεύτερη ἀποστολή. Ἀπ' ὅλα τὰ μαντεῖα μόνον τῶν Δελφῶν καὶ τοῦ Ἀμφιάραου πέτυχαν στὸ καθόλου «εὐσεβές» τεστ τοῦ Κροῖσου (τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν ρωτήθηκε τί ἔκανε ὁ βασιλιάς τὴν ἡμέρα πού τὸ ρώτησαν οἱ ἀπεσταλμένοι, δηλ. πού εἶναι καὶ τί κάνει τούτη τὴ στιγμή). Καὶ τὰ δύο τους ἀνταμείφθηκαν μὲ πλοῦσια δῶρα, καὶ πρὸ παντὸς τὸ πρῶτο πού τὸ ἔκανε πλούσιο. Ἡ ἀπάντησή του, στὸ δεύτερο καὶ κύριο ἐρώτημα τοῦ Κροῖσου, ἔμεινε στήν παγκόσμια ἱστορία, σὰν δείγμα τοῦ θρησκευτικοῦ τσαρλατανισμοῦ, καὶ ἔσπρωξε τὸν Κροῖσο, μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἐλαφρότητάς του, στὸ πεπρωμένο του.

Σημειώνουμε πὼς τὸ μαντεῖο τῆς Δωδώνης, συγκαταλέγεται ὀνομαστικὰ στὰ Ἑλληνικὰ μαντεῖα «ταῦτα μὲν νῦν τὰ Ἑλληνικὰ μαντήια», καὶ οἱ Δωδωναῖοι στοὺς Ἑλληνας. Τοῦτο τὸ τονίζουμε ὄχι ἀπὸ σωβινισμό, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξουμε στὸ μελετητὴ τῶν πηγῶν, κάτι πού δὲν πρέπει νὰ τοῦ διαφύγει.

Πρὶν κλείσουμε τὸ κεφάλαιο γιὰ τὴ Δωδώνη, πρέπει νὰ ὑπενθυμίσουμε ὅτι οἱ ξυπόλητοι καὶ ἄπλοτοι ἱερεῖς τοῦ μαντείου τῆς δὲν μπόρεσαν, ἢ δὲν θέλησαν νὰ παρακολουθήσουν τὴν πολιτικὴ κατάσταση στήν Ἑλλάδα ἀπὸ κοντά, οὔτε πολὺ περισσότερο νὰ ὀργανώσουν στρατιὰ πρακτόρων (ὅπως τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν), μὲ ἀποτέλεσμα νὰ περιορισθεῖ τοῦτο σὲ χρησιμοδοτήσεις μόνον ἰδιωτικοῦ ἐνδιαφέροντος, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἦταν, μέχρι τὸ τέλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὁ μοναδικὸς τόπος στήν Ἑλλάδα, ὅπου ὁ Πατέρας τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ἔδινε ὁ ἴδιος τίς συμβουλές του στοὺς ἀνθρώπους. Τίσως ἡ ἀπομόνωση αὐτὴ νὰ συνετέλεσε ὥστε νὰ κρατήσῃ, αὐτὸ καὶ οἱ ἱερεῖς

1. Τὸ μαντεῖο τοῦ Ἀμφιάραου ἦταν κοντὰ στή Θήβα.

2. Στὴ Λειβαδειά.

3. Πρόκειται γιὰ τὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνα τῆς Μιλήτου.

του, μέχρι τὸ τέλος του, τὸν καθολικὸ σεβασμὸ, καὶ νὰ μὴ κατηγορηθεῖ οὔτε γιὰ μηδισμό, οὔτε γιὰ δωροληψία, οὔτε γιὰ οἰκονομικὰ σκάνδαλα, ὅπως ἄλλα μαντεῖα.

Β' ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ—ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

α' ΟΙ ΜΟΛΟΣΣΟΙ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΜΕΡΟΣ ΣΤΟΝ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟ ΤΗΣ ΙΩΝΙΑΣ

α' I (Κλειώ) 146

Ὁ ἱστορικὸς μας, στὸ σημεῖο τοῦτο τῆς διήγησής του, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ Ὅμοσπονδία τῶν Δώδεκα Ἴωνικῶν πόλεων (Δωδεκάπολη) ἔγινε κατ' ἀπομίμηση τῆς ὁμοίας ὁμοσπονδίας ποὺ εἶχαν στὴ χαμένη τους πατρίδα τὴν Πελοπόννησο, καὶ σὲ συνέχεια διαψεύδει ἔντονα, χαρακτηρίζοντας σὰν μεγάλη μωρία (μωρὴ πολλή) τὴν ἄποψη ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν ἐποχὴ του, ὅπως καὶ σήμερα, ὅτι οἱ Ἴωνες τοῦτοι προέρχονταν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ, ἢ ὅτι εἶναι γνησιώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἴωνες, δηλαδή οἱ Δωδεκαπολίτες. Γιὰ νὰ τονίσῃ τὸ χαρακτήρα τῆς ἰωνικῆς πανσπερμίας, ὁ ἱστορικὸς, ἀναφέρει ἐνδεικτικὰ, πλῆθος ὀλόκληρο ἀπὸ ἑλληνικὰ φύλα ποὺ ἐγκαταστάθηκαν γύρω ἀπὸ τὸ Μίλητο. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς βλέπομε καὶ Μολοσσούς. Παραθέτομε τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα :

I. (Κλειώ) 146.....Μινύαι δὲ Ὀρχομένιοι σφι ἀναμεμίχεται καὶ Καδμεῖοι καὶ Δρύοπες καὶ Φωκῆες ἀποδάσμιοι καὶ Μολοσσοὶ καὶ Ἀρκάδες Πελασγοὶ καὶ Δωριεῖς Ἐπιδάυριοι, ἄλλα τε ἔθνεα πολλὰ ἀναμεμίχεται...

.....ἀνακατεύθησαν δὲ με αὐτοὺς Μινδες, Ὀρχομένιοι, καὶ Καδμεῖοι καὶ Δρύοπες καὶ Φωκεῖς ποὺ ἀποσπάσθησαν (ἀπὸ τὴ μητρόπολή τους) καὶ Μολοσσοὶ καὶ Ἀρκάδες Πελασγοὶ καὶ Δωριεῖς ἀπὸ τὴν Ἐπίδαυρο, καὶ ἄλλα πολλὰ ἔθνη...

Ἄν δὲν ἦταν ἡ μαρτυρία τοῦ Πατέρα τῆς Ἱστορίας, θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ φαντασθοῦμε ὅτι τόσο νωρίς, βουνίσιοι Μολοσσοί, πέρασαν τὸ Αἰγαῖο σὲ ἀναζήτηση καινούργιας πατρίδας. Δὲν φαίνεται νὰ συντελέσανε σὲ τοῦτο λόγοι πολεμικοὶ ἢ πολιτικοί, ἀντίθετα μὲ ὅ,τι ἔγινε μὲ ἄλλες νοτιώτερες ὁμάδες, τουλάχιστο δὲν ἔχομε τέτοια στοιχεῖα. Δὲν ἀπομένει παρὰ ἡ μοναδικὴ ἐξήγηση τῆς αἰώνιας Ἑπειρωτικῆς μετανάστευσης, ἡ φτώχεια.

β' 7 (Πολύμνια) 176

ΟΙ ΘΕΣΣΑΛΟΙ ΗΡΘΑΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΑΙΟΛΙΔΑΣ (ΘΕΣΣΑΛΙΑ) ΑΠΟ ΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΘΕΣΠΡΩΤΩΝ

Ὁ ἱστορικὸς, πρὶν ἀπὸ κάθε μάχη, ὀδηγεῖ τὸν ἀναγνώστη του στὴν τοποθεσία ποὺ πρόκειται νὰ βαφεῖ μὲ αἷμα γενναίων, καὶ τοῦ τὴν περιγράφει μὲ κάθε λεπτομέρεια ποὺ τὴν θεωρεῖ ἀναγκαῖα, διανθίζοντάς τὴν καὶ μὲ πολῦτιμες γιὰ τοὺς νεώτερους πληροφορίες. Τὸ ἴδιο κάνει πρὶν μᾶς διηγηθεῖ τὴ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν. (καλοκαίρι 480 π.Χ.).

Δὲν παραθέτομε ὀλόκληρη τὴ σχετικὴ μὲ τὴν τοπογραφία τῆς περιοχῆς παράγραφο, παρὰ μονάχα τὸ τμῆμα τῆς ποὺ ἐνδιαφέρει τὸ θέμα μας :

7.176. ...Ἐδειμαν δὲ Φωκῆες τὸ τεῖχος δέσαντες, ἐπεὶ Θεσσαλοὶ ἦλθον ἐκ Θεσ-

7.176 Ἐχτισαν δὲ οἱ Φωκεῖς τὸ τεῖχος ἐπειδὴ φοβήθηκαν ὅταν ἦρθαν οἱ Θεσ-

πρωτῶν οἰκῆσοντες γῆν τὴν Αἰολίδα τὴν περ νῦν ἐκτέεται. Ἄτε δὴ πειρωμένων τῶν Θεσσαλῶν καταστρέφασθαι σφεας, τοῦτο προεφυλάξαντο οἱ Φωκέες καὶ τὸ ὕδωρ τὸ θερμὸν τότε ἐπῆκαν ἐπὶ τὴν ἔσοδον, ὡς ἂν χαραδρωθεῖ ὁ χῶρος, πᾶν μηχανώμενοι δκως μὴ σφι ἐσβάλειεν οἱ Θεσσαλοὶ ἐς τὴν χώραν.

σαλοὶ ἀπὸ τῆ Θεσπρωτία νὰ κατοικήσουν τὴ γῆ τῆς Αἰολίδας τὴν ὁποία τώρα κατοικοῦν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Θεσσαλοὶ προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς καταστρέψουν, τὸ ἔκαναν οἱ Φωκεῖς γιὰ νὰ προφυλαχτοῦν, καὶ ἄφησαν τότε καὶ τὸ θερμὸ νερὸ νὰ πλημμυρίσει στὴν εἴσοδο γιὰ νὰ ἀπομονωθεῖ ὁ χῶρος μηχανευόμενοι τὰ πάντα γιὰ νὰ μὴ εἰσβάλουν οἱ Θεσσαλοὶ στὸν τόπο τους.

Ἐντύπωση προξενεῖ ἡ σκληρότητα τοῦ ἀγῶνα ποὺ ἔκαναν οἱ Φωκεῖς γιὰ νὰ ἀποκρούσουν τοὺς ἐπιδρομεῖς Θεσσαλοὺς ποὺ ἦρθαν ἀπ' τὴν Ἡπειρο. Ἀκόμα καὶ «ὕδατινο τεῖχος» ἀπὸ τὸ θερμὸ νερὸ τῆς περιοχῆς ἔφτιαξαν ἔξω ἀπὸ τὸ πέτρινο τεῖχος ποὺ ἔχτισαν γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, «πᾶν μηχανώμενοι». Αὐτὸ τὸ μισογκρεμισμένο πιά τεῖχος ἀποφάσισαν οἱ Ἕλληνες ἀργότερα νὰ ἐπισκευάσουν γιὰ νὰ ἀμυνθοῦν στὸν Περσικὸ χεῖμαρρο. Τὸ ὅτι τὸ τεῖχος ἐπισκευάστηκε, ἔστω καὶ βιαστικά, καὶ τὸ τεῖχος ἐκεῖνο χρησιμοποιήθηκε κατὰ τῶν Περσῶν, μᾶς τὸ βεβαιώνει παρακάτω ὁ ἱστορικὸς (7.208).

Ἡ ἐπιδρομὴ καὶ ἡ ἐγκατάσταση τῶν Θεσσαλῶν στὴ χώρα, ποὺ πῆρε καὶ ἔχει ἀκόμα τὸ ὄνομά τους, εἶναι γεγονὸς ἱστορικὸ, ποὺ ἡ μνήμη του χάνεται στὰ βᾶθη τῆς Ἱστορίας. Μοναδικὴ πηγὴ εἶναι καὶ πάλι ὁ Ἡρόδοτος, ποὺ ἐπαληθεύεται ἀπὸ τὰ ἀνασκαφικὰ εὐρήματα. Πολλοὶ ἀσχολήθηκαν μ' αὐτὴ τὴν ἐπιδρομὴ, ποὺ ἔγινε ἡ ἀπαρχὴ τῆς γνωστῆς «καθόδου τῶν Δωριαίων» μὲ τὶς κοσμοϊστορικὲς συνέπειες. Περισσότερα γι' αὐτὴ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἡρόδοτου μπορεῖ νὰ ἴδει ὁ ἀναγνώστης στὴ μικρὴ μελέτη τοῦ μακαρίτη Δημ. Εὐαγγελίδη: «Οἱ Ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἡπείρου». (Ἐκδοσις «Ἡπ. Ζωῆς» Ἀθήνα—1947). Ἀκόμα καὶ ἡ ταυτότητα τῶν ὀνομάτων πολλῶν πόλεων καὶ χωριῶν στὴ Θεσπρωτία καὶ στὴ Θεσσαλία συνηγοροῦν γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς πληροφορίας τοῦ Πατέρα τῆς Ἱστορίας, ὅτι οἱ Θεσσαλοὶ ἀποσπάσθηκαν ἀπὸ τὸν κορμὸ τοῦ ἠπειρωτικοῦ δένδρου. Πότε ἔγιναν αὐτὰ; Ὁ Παπαρρηγόπουλος ἔχει τὴ γνώμη ὅτι ἔγιναν μετὰ τὰ Τρωϊκά. (Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους, Τόμ. Α', σελ. 30, ἔκδοσις Σεφερλῆ, 1955, Ἀθήνα).

Ὁ Ἡρόδοτος μνημονεύει καὶ ἄλλο ἓνα ἐπεισόδιο τοῦ σκληροῦ αὐτοῦ πολέμου, ἓνα περιστατικὸ ποὺ κάνει τὸν ἀναγνώστη του νὰ νοιώσει δυσάρεστη ἐκπληξη: Ἀφηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος (7.—Πολύμνια—215) ὅτι τὸ μονοπάτι ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὠδήγησε ὁ Ἐφιάλτης τὸ στρατὸ τοῦ Ὑδάρνη γιὰ νὰ κυκλώσει τὸν ὀχυρωμένο μέσα στὸ στενὸ Λεωνίδα, τὸ χρησιμοποίησαν παληότερα καὶ οἱ Ἡπειρώτες—Θεσσαλοὶ γιὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τοὺς ὀχυρωμένους, στὸν ἴδιο τόπο καὶ μὲ τὸ σίγουρο τρόπο ποὺ εἶδαμε παραπάνω, Φωκεῖς καὶ νὰ στεριώσουν ἔτσι τὴν κυριαρχία τους στὴ Θεσσαλία. Ρόλο Ἐφιάλτη ἔπαιξαν κάποιοι κακοὶ γείτονες τῶν πολιορκημένων.

(Συνεχίζεται)

Ἱερέως ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΧΙΟΝΙΑΔΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Συναισθανόμενοι, φίλοι ἀναγνώσται, μίαν ἐνδόμυχον εὐλάβειαν καὶ ἕναν βαθύτατον σεβασμὸν πρὸς τὴν ἱερὰν σκιὰν καὶ μνήμην τῶν ἀειμνήστων διδασκάλων τῆς ἰδιαιτέρας ἡμῶν Πατρίδος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἡμεῖς διετελέσαμεν μαθηταί, ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ Σχολεῖα ἐν Ἡπείρῳ εὗρισκοντο ἐν τῇ ἀκμῇ των, ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε γεννηθῆ ἡ ἄμιλλα μεταξὺ τῶν Κοινοτήτων ποία νὰ ὑπερτερῆσῃ τῆς ἄλλης εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τὴν ἀπόδοσιν, καὶ διαβλέποντες ὅτι, τόσον τὰ στοιχεῖα τὰ μαρτυροῦντα περὶ τῶν Σχολείων, ὅσον καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀθορύβως ἐργασθέντων ἀειμνήστων ἐκείνων διδασκάλων, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου θὰ ἐκλείψουν καὶ παντάπασι θὰ λησμονηθοῦν, προήλθομεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ χαράξωμεν τὰς κατωτέρω γραμμὰς καὶ νὰ καταρτίσωμεν τὴν παροῦσαν ἐργασίαν, ἣ ὁποία ἀναφέρεται οὐχὶ βέβαια εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ εἰς τὰ Σχολεῖα τῶν Χιονιάδων. Ναί. Εἰς τὰ Σχολεῖα Χιονιάδων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδαξαν κατὰ χρονικὰ διαστήματα καὶ ὠρισμένοι ἐκ τῶν ὀνομαστωτέρων διδασκάλων τῆς ἐποχῆς, ἐφοίτησαν εἰς αὐτὰ μαθηταὶ ἐκ τῶν διαφόρων πέριξ χωρίων, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ γράφοντες, εἰς αὐτὰ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἐμαθητεύσαμεν.

Αὐτῶν λοιπὸν τὴν Ἱστορίαν ἐπιχειροῦμεν ἡμεῖς σήμερον νὰ δημοσιεύσωμεν, αὐτῶν τὰ ὀνόματα φροντίζομεν νὰ παραδώσωμεν εἰς τὴν ἀθανάσιαν.

Καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν, κατὰ τὸ δυνατόν, τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, συμπεριελάβομεν εἰς τὴν παροῦσαν ὄλας τὰς γραπτὰς ἐκείνας καὶ προφορικὰς ὁμολογίας περὶ τῶν Σχολείων Χιονιάδων καὶ Διδασκάλων, ὅσας ἐκ τῶν διασωθέντων μέχρι σήμερον ἠδυνήθημεν νὰ περισυλλέξωμεν.

Ἐκ παραλλήλου δὲ πρὸς τοὺς διδασκάλους ἐκείνους, μνησθῆναι εἰς τὸν ἑκάστοτε καὶ τῶν ἀειμνήστων Προγόνων μας, οἱ ὅποιοι διαφοροτρόπως εἰργάσθησαν κατὰ τὴν σκληρὰν ἐκείνην ἐποχὴν καὶ κατέβαλλον κάθε καλὴν προσπάθειαν καὶ φροντίδα διὰ τὴν ἴδρυσιν, τὴν λειτουργίαν καὶ προαγωγὴν τῶν Σχολείων τῆς Πατρίδος μας.

Ἡ κανονικὴ καὶ ἀδιάκοπος λειτουργία τῶν Σχολείων αὐτῶν—ιδίως κατὰ τὰ τελευταῖα πενήτηντα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας—μαρτυρεῖ τὸ Ἐθνικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου, μαρτυρεῖ τὰ ἀγὰ καὶ ἄδολα αἰσθήματα φιλοπατρίας καὶ προόδου, δι' ὧν, οἱ ἀειμνήστοι ἐκεῖνοι Πρόγονοί μας, ἐνεφοροῦντο καὶ διεπνέοντο.

Ἐκτὸς τῆς μισθοδοσίας, τὴν ὁποίαν κατ' ἔτος κατέβαλλον εἰς τοὺς ἐκάστοτε διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ὀβολοῦ των συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ οἰκοδομῶνται καὶ νὰ ἀνεγείρωνται τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου τὰ ἐκάστοτε παλαιούμενα σχολικὰ κτίρια. Ἀπευθεὶς πρὸς τοῦτο μαρτυραὶ εἶναι καὶ τὰ σήμερον ἐν τῷ χωρίῳ σωζόμενα δύο σχολικὰ κτίρια (Ἀρρεναγωγεῖον καὶ Παρθεναγωγεῖον), τὰ ὁποῖα οἱ ἀειμνήστοι Πρόγονοί μας παρέδωσαν εἰς ἡμᾶς ὡς ἄλλην Ἱεράν Παρακαταθήκην, μὲ τὴν προσταγὴν καὶ τὴν παράκλησιν νὰ τοὺς μιμηθῶμεν εἰς τὴν περιπτῶσιν

αυτήν, νὰ συνεχίσωμεν τὸ ἔργον των, καί, ἂν καταστῆ δυνατόν, νὰ τοὺς ὑπερβάλωμεν.

Ἄλλά, τῇ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ, τὰ πράγματα σὺν τῷ χρόνῳ ἤλλαξαν. Τὸ ἔτος 1913 ἠλευθερώθημεν ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, καὶ ἔκτοτε τὰ Σχολεῖα, ὡς εἶναι γνωστὸν, περιῆλθον ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρεται καὶ μεριμνᾷ καὶ διὰ τὴν μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων.

Ἐπομένως, καὶ ἐφ' ὅσον τὰ σχολικὰ πράγματα ἔλαβον τοιαύτην τροπὴν, ἐπεβάλλετο νομίζω εἰς ἡμᾶς, λόγῳ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἱερὰν μνήμην τῶν διδασκάλων ἐκείνων καὶ τῶν ἀειμνήστων Προγόνων μας, νὰ προβῶμεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης ἐργασίας, συγκεντρώνοντες ἐν αὐτῇ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ ἱστορικῶς τὰ Σχολεῖα ἐκεῖνα, καὶ νὰ τὰ φέρωμεν εἰς τὴν δημοσιότητα, πρὶν ἢ παραλάβῃ ταῦτα ὁ χρόνος, καὶ ῥίψῃ κατόπιν εἰς τὴν λήθην.

Αὐτοὶ κυρίως εἶναι οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ὤθησαν ἡμᾶς εἰς τὴν κατάρτισιν τῆς παρούσης πενιχρᾶς καὶ ἀσημάντου ἐργασίας, τῆς ὁποίας ἡμεῖς τὴν ἀτέλειαν ἀναγνωρίζοντες, ἐξαιτούμεθα τὴν ἐπιείκειαν τῶν κ.κ. ἀναγνωστῶν.

Εἰργάσθημεν ὅσον βέβαια ἦτο δυνατόν εἰς ἡμᾶς νὰ ἐργασθῶμεν, καὶ ἀνετρέξαμεν εἰς τὸ παρελθὸν ἕως ἐκεῖ ὅπου τὰ εἰς χεῖρας μας εὐρισκόμενα σήμερον στοιχεῖα μᾶς ἐπέτρεψαν.

Ἐν τέλει δὲ, ἀποτιόντες διὰ τῆς παρούσης ἐλάχιστον φόρον εὐγνωμοσύνης πρὸς τὰς ἱερὰς σκιὰς τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων Διδασκάλων καὶ Προγόνων μας, κλίνομεν γόνυ ὑπεράτης εὐλαβείας πρὸς τὴν αἰδίδιμον αὐτῶν μνήμην, καὶ ὑποσημειούμεθα μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Χιονιάδες

† Π-ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑ·Ι·ΣΙΟΣ

Α'

ΣΧΟΛΕΙΑ

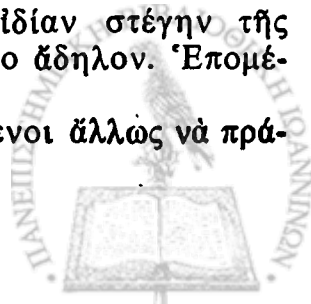
Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς ἰδρύσεως τοῦ πρώτου Σχολείου, ἐν τῷ χωρίῳ Χιονιάδες, μᾶς εἶναι ἄδηλος.

Τὸ πρῶτον γνωστὸν Σχολεῖον, ἐν τῷ χωρίῳ τοῦτο, ἦτο τὸ ὑπὸ τὴν ἰδίαν στέγην τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας ἀγ. Ἀθανασίου οἰκοδομηθὲν διαμέρισμα, ἔχον τὴν εἴσοδον ἐκ τῆς θύρας τοῦ γυναικωνίτου, καὶ τὸ ὁποῖον κατεδαφίσθη κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ ἔτος 1866. Τὸν χώρον τοῦ Σχολικοῦ τοῦτου διαμερίσματος κατέχει σήμερον ὁ γυναικωνίτης.

Σχολεῖον ὑπὸ τὴν ἰδίαν στέγην τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπόδειξις καὶ τοῦτο τρανωτάτη, ὅτι κατὰ τὰ ἔτη τῆς δουλείας οἱ προπάτορες ἡμῶν διетήρουν εἰς τὸ χωρίον τὸ κρυφὸν λεγόμενον Σχολεῖον, καὶ μάλιστα ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ὥστε νὰ μὴ γίνηται ἀντιληπτὸν εἰς τοὺς τὸν τόπον κρατοῦντας Ὀθωμανούς, καὶ νὰ μὴ ὑποκινή τὸν φθόνον αὐτῶν, καὶ συνεπῶς τὴν καταδίωξιν. Ἀναμφιβόλως, εἰς τὰ Σχολεῖα αὐτὰ ἐδίδασκον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ Ἱερεῖς, καὶ εἰργάζοντο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ διασκεδάζωσι κάθε ὑποψίαν τῶν Τούρκων.

Πότε ἀκριβῶς ἔκαμε τὴν ἑναρξίν του τὸ ὑπὸ τὴν ἰδίαν στέγην τῆς Ἐκκλησίας κρυφὸν τοῦτο Σχολεῖον, μᾶς εἶναι καὶ τοῦτο ἄδηλον. Ἐπομένως, οὐδὲν περὶ αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν.

Οὕτως λοιπὸν ἔχοντων τῶν πραγμάτων, καὶ μὴ δυνάμενοι ἄλλως νὰ πρά-

Ὁ Διδάσκαλος ΚΩΝ. Γ. ΚΑΖΑΜΙΑΣ
(Βλέπε κατάλογον Διδασκάλων Κεφάλ. Β' ἀριθ. 20 καὶ 24)

ξωμεν, ἐρχόμεθα κατ' ἀκολουθίαν εἰς ἕτερον Σχολικὸν κτίριον, τοῦ ὁποῖου καὶ τούτου ἀγνοοῦμεν τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν. Ὑποθέτομεν ὅμως, ὅτι ὠκοδομήθη κατὰ τὸ ἔτος 1858, ὁπότε, ὡς ὁ Ἰατρός Ἰωάν. Λαμπρίδης ἀναφέρει εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1880 βιβλίον «Περὶ τῶν ἐν Ἡπειρῷ Ἀγαθοεργημάτων» σελ. 191, ἡ ἀοίδιμος Εὐεργέτις Αἰκατερίνη Χρήστου Παπαῦ διέθεσεν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς γρόσια 3.000 (1).

Ποία ὅμως αὕτη ἡ Εὐεργέτις; Ποῖον τὸ ἐπίθετον Παπαῦ; Ἀγνωστα τυγχάνουσιν εἰς ἡμᾶς. Καὶ τὸ σφάλμα τοῦτο ἀνήκει καθ' ὀλοκληρίαν εἰς ἡμᾶς, διότι δὲν ἐπεμελήθημεν ἐνωρίτερον, ὁπότε ἐπέζων οἱ γεροντώτεροι, νὰ συλλέξωμεν στοιχεῖα διὰ τὸ Σχολεῖον καὶ τὴν Εὐεργέτιδα, ἡ ὁποία ἐλησμονήθη παντελῶς, καθότι, ἀπὸ καιροῦ ἐξέλιπε τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐκ τοῦ χωρίου, καὶ οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐπιζώντων σήμερον γερόντων ἠδυνήθη νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς θετικὰς περὶ ταύτης πληροφορίας.

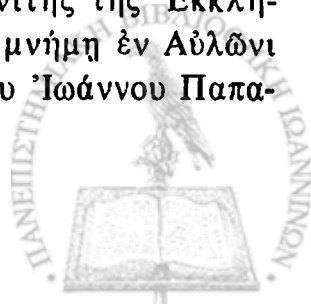
Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ ἐν λόγῳ Σχολικοῦ κτιρίου—ὡς ὁμιλεῖ ἡ παράδοσις—, πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ θεμελίωσις αὐτοῦ, ἠγέρθη διαφωνία μεταξὺ τῶν ἰθυόντων τὰ κοινὰ τοῦ χωρίου περὶ τῆς τοποθεσίας τῆς θεμελιώσεως τοῦ νέου Σχολεῖου καὶ διηρέθησαν εἰς μερίδας, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μιᾶς τὸν ἀγιογράφον Μάνθον Ζωγράφον (Πασχαλάδες). Ἐκ τῆς διαφωνίας ταύτης λαβὼν ἀφορμὴν, ὁ κατὰ τὰ ἔτη 1864—1865 ἀναφερόμενος Ἑλληνοδιδάσκαλος Ἰωάννης Μελανίδης, συνέταξε καὶ ποιημάτιον τοῦ ὁποῖου ὀλίγοι μόνον στίχοι διεσώθησαν, οἱ ἑξῆς:

*«ἄλλοι τὸ θέλουν στὴν ἐτιά,
καὶ ἄλλοι στὰ κλενάδια.
κι' ὁ Μάνθος ὁ πολύξερος,
τὸ θέλει μεσ' τὴν πέτρα».*

Ἐπερίσχυσε φαίνεται ἡ γνώμη τοῦ Μάνθου, καὶ τὸ Σχολεῖον ἐθεμελιώθη καὶ ἀνηγέρθη ἐπὶ τοῦ βράχου, εἰς ἣν ἀκριβῶς θέσιν κατέχει σήμερον τὸ κατὰ τὸ ἔτος 1905 ἀνεγερθὲν τοιοῦτον.

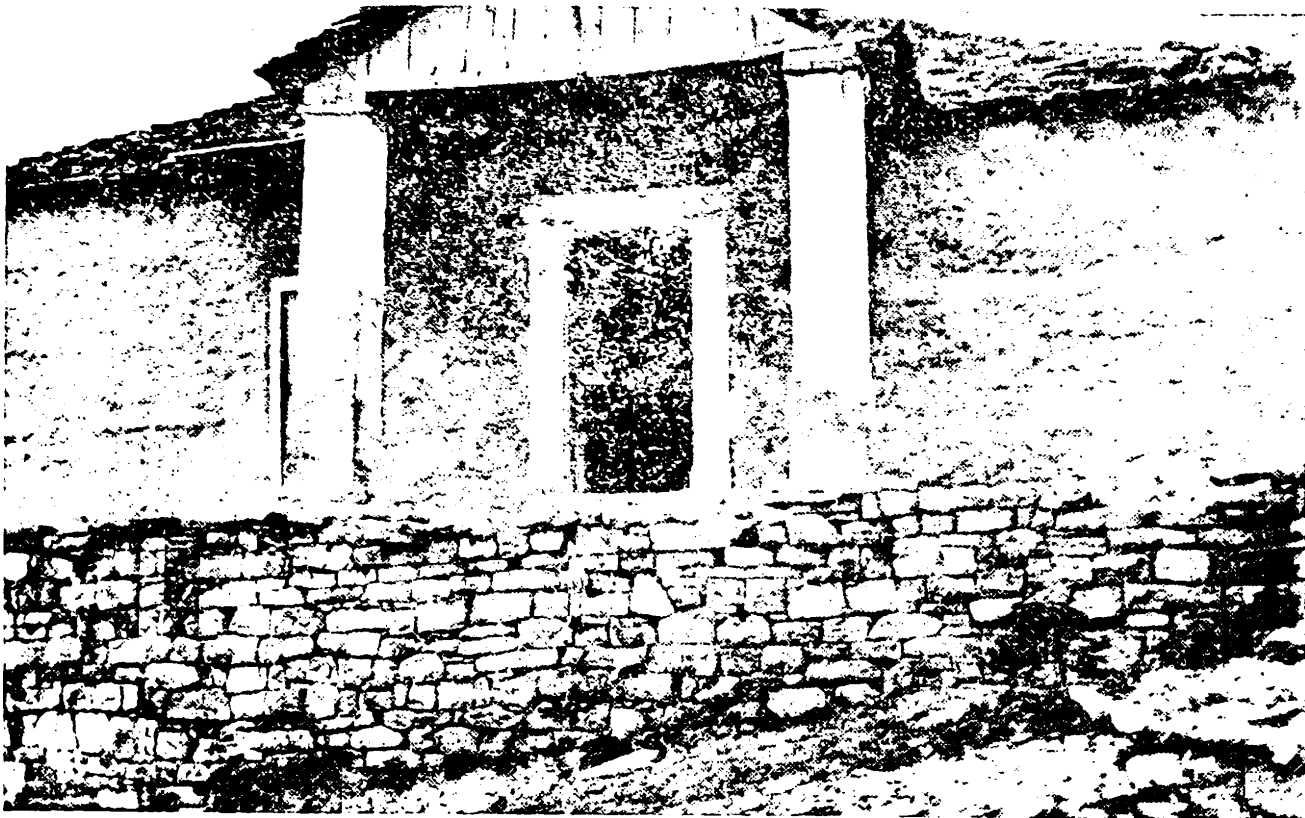
Τὸ Σχολικὸν τοῦτο κτίριον ἐνθυμούμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ γράφοντες, καὶ ἐφοιτήσαμεν ἐν αὐτῷ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς μαθητικῆς μας ἡλικίας. Τοῦτο, ἐκτὸς τῆς σκοτεινῆς καὶ μικρᾶς σχετικῶς αἰθούσης τῆς παραδόσεως, εἶχε καὶ ἕτερον διαμέρισμα πρὸς ἀνατολάς, χρησιμεῖον ὡς κοιτῶν τοῦ ἐκάστοτε διδασκάλου. Λιθόκτιστον δὲ ὑπόστεγον εἰς τὴν βόρειον πλευράν, πρὸ τῆς θύρας τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ Σχολεῖου, παρουσίαζε τοῦτο ἔτι σκοτεινὸν καὶ ἄμορφον. Ἀνατολικῶς πάλιν τῆς αἰθούσης τοῦ κοιτῶνος, ἄλλα ἐξαρτήματα, χρησιμεύοντα διὰ τοὺς πλανοδίους γανωτὰς καὶ ὑποδηματοποιούς, προσέδιδον εἰς αὐτὸ οὐχὶ ὄψιν Σχολεῖου.

Τέλος πάντων, ἦλθε τὸ ἔτος 1905 καὶ ἐκτίσθη, τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν κατοίκων, πρωτοστατούντος τοῦ μακαρία τῇ μνήμῃ Μιλτιάδου Κ. Ζωγράφου, νέον εὐπρεπέστερον Σχολεῖον, ἐσάρωσε δὲλας τὰς προηγουμένας ἀσχημίας, καὶ παρουσιάσθη τὸ τρίτον γνωστὸν Σχολικὸν κτίριον ὅπως δῆποτε ὑγιεινότερον. Εἰς αὐτὸ ἐφοιτήσαμεν καὶ ἡμεῖς οἱ γράφοντες, ἔχοντες διδασκαλὸν τὸν Κωνσταντῖνον Καζαμίαν ἐκ Τουρνόβου. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀνεγέρσεως μέχρι τῆς τελειοποιήσεως τοῦ κτιρίου τούτου, ὡς σχολικὴ αἰθουσα ἐχρησιμοποιήθη, κατὰ μὲν τοὺς πρῶτους μῆνας, ὁ ἄνω γυναικωνίτης τῆς Ἐκκλησίας ἁγ. Ἀθανασίου, κατόπιν δὲ ἡ οἰκία τοῦ μακαρία τῇ μνήμῃ ἐν Αὐλῶνι πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος κατὰ τὸ ἔτος 1930 Εὐαγγέλου Ἰωάννου Παπαδιαμάντη ἢ Καλτσούδα.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου τούτου Σχολείου, ὅπου ὁ μαθητὴς Ἰ. Κυρζίδης, ἐπιφορτισθεὶς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, προσεφώνησε δι' ὀλίγων ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν τοὺς παραστάντας εἰς τὴν τελετὴν⁽²⁾ (βλέπε κατωτέρω καὶ τὴν φωτοτυπίαν τοῦ Σχολείου τούτου).

Ἀργότερον, κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1909—1910 καὶ 1910—1911, ἡ Κοινότης, ἐκτὸς τοῦ διδασκάλου, συνεφώνησε καὶ προσέλαβεν ὡς διδασκαλίσσας

Ἡ Βόρειος πλευρὰ ὅπου καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1905 ἀνεγερθέντος Σχολικοῦ κτιρίου

τὸ μὲν πρῶτον ἔτος τὴν Ἑλένην Δ. Παπαδοπούλου, Ἰωαννίτισσαν, τὸ δὲ δεῦτερον, τὴν Ἑλένην Εὐ. Ψάλτου, ἐπίσης Ἰωαννίτισσαν. Καὶ ὡς σχολικὴ τοῦ Παρθεναγωγείου αἴθουσα ἐχρησιμοποιήθη, κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος, ἡ οἰκία τοῦ ἐν Μανασσῇ Ζαγορίου ἐγκατασταθέντος ἀειμνήστου σήμερον Ἀναστασίου Γ. Βούρη, κατὰ δὲ τὸ δεῦτερον ἔτος, καὶ πάλιν ἡ οἰκία τοῦ Εὐαγγέλου Παπαδιαμάντη ἢ Καλτσούδα.

Κατὰ δὲ τὸ 1911, δαπάναις καὶ πάλι τῆς Κοινότητος καὶ ἐξ ἐράνων τῶν κατοίκων αὐτῆς⁽³⁾ καὶ τῆ προτροπῆ τοῦ τότε Μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ καὶ Κονίτσης Σπυρίδωνος, ἀνηγέρθη καὶ ἕτερον Σχολικὸν κτίριον, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς Παρθεναγωγεῖον. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸ σημερινὸν λειτουργοῦν μικτὸν Δημοτικὸν Σχολεῖον, ὑπὸ τὰς γνωστὰς συνθήκας τῆς προστασίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ὁ ἀειμνήστος σήμερον ἀγιογράφος Νικόλαος. Ι. Παπακώστας, διατέλεσας Ταμίας τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ διὰ Παρθεναγωγεῖον Προοριζομένου κτιρίου τούτου, διέσωσε μέχρις ἡμῶν 1) τὸ Πρακτικὸν τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν κατοίκων διὰ τοῦ ὁποίου ὄρισθη ἡ Ἐπιτροπὴ, 2) τὴν ἀπὸ 23 Ἰανουαρίου 1912 ἐπιστολὴν τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος Βουρμπιάνης δι' ἧς ἐγνώριζε τὴν ἀποστολὴν 10 χρυσῶν εἰκοσοφράγκων

πρὸς συνέχισιν τοῦ ἔργου, καὶ 3) τὸν κατάλογον τῶν συνδρομητῶν μεταξύ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται καὶ μερικοὶ ξένοι.

Εἰς τοῦτον, δὲν ἀναφαίνεται τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιαιτέρας μνείας τυχόντος ἀειμνήστου σήμερον Ἀγγέλου Ν. Μπούρη, καθότι οὗτος ἀπέστειλε τὰ χρήματα⁽⁴⁾ μέσου τοῦ ἐν Αὐλῶνι εὐρισκομένου τότε ἀγιογράφου Πολυκάρπου Ζωγράφου. Ἐκεῖνος δέ, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν κατάλογον συνδρομητῶν, ἀπέστειλε μόνον τὰ χρήματα, χωρὶς νὰ ἀναγράψῃ καὶ τὴν προέλευσίν των, ὡς ἄλλως τε ἦτο ἐπιβεβλημένον εἰς αὐτόν.

Τοσαύτη ἦτο ἡ πρόοδος τῶν Σχολείων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας, εἰς τὰς Περισσοτέρας Κοινότητας, καὶ τοιοῦτος ὁ ζῆλος αὐτῶν, ὥστε εἶχον φθάσει εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἀμιλλῶνται μεταξύ των, καὶ νὰ ἐπιδιώκουν ποία Κοινότης νὰ ὑπερτηρήσῃ τῆς ἄλλης εἰς τὸ ζήτημα τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν Σχολείων.

Ἐκ τοῦ λόγου τούτου καὶ ἡ Κοινότης Χιονιάδων, κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1912—1913 πρὶν ἢ κηρυχθῆ ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος, προσέλαβε ὡς ὑποδιδάσκαλον διὰ τὰ νήπια καὶ τὴν πρώτην τάξιν τὸν ἐκ τοῦ χωρίου τούτου γυμνασιόπαιδα Ἰωάννην Δ. Παπαδιαμάντην, ἀλλὰ κηρυχθέντος τοῦ παλέμου, εὐνόητον τυγχάνει ὅτι τὸ Σχολεῖον δὲν ἐλειτούργησε κανονικῶς. Καὶ ἀντὶ τοῦ Ι. Παπαδιαμάντη προσελήφθη, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1913, ὁ ἐν τῷ Ἱεροδιδασκαλείῳ Βελλᾶς φοιτῶν Ματθαῖος Σωκρ. Ζωγράφος.

Εἰς αὐτὴν τὴν ἀνθηρὰν κατάστασιν εὐρίσκοντο τὰ περισσότερα Σχολεῖα τῆς Ἐπαρχίας μας καὶ τῆς Ἠπείρου ἐν γένει, ὅτε ἡ Ἑλλάς, διὰ τοῦ ἐνδόξου πολέμου τοῦ 1912—1913, μᾶς ἐχάρισε τὴν ἐλευθερίαν.

Παρ' ἐλπίδα ὅμως, ἀντὶ αὐτὴ νὰ αὐξήσῃ τὸ προσωπικὸν τῶν Σχολείων, ἐκεῖ ὅπου ἀπῆται τοῦτο ἡ ἀνάγκη, καὶ νὰ ἰδρῦσῃ παντοῦ ἰδιαίτερα Παρθεναγωγεῖα μετὰ τμημάτων χειροτεχνίας ὅσον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, τοῦναντίον, περιώρισε ταῦτα εἰς τὰ Μικτὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα μὲ μόνον τὸν ξηρὸν προορισμὸν τοῦ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν, ἐκαλλιέργησεν ἀρκούντως τὴν ἀνορθογραφίαν, καὶ ἐχαλάρωσε τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Σχολείου, πρᾶγμα τοῦτο ὀλέθριον διὰ τὴν Κοινωνίαν. Ἀλλὰ ἄλλους, καὶ ἐν ἄλλοις καιροῖς, τὰ τοιαῦτα. Ἄς ἐπανέλθωμεν λοιπὸν πάλιν ἐπὶ τοῦ θέματος ἡμῶν.

Τὸ Σχολεῖον Χιονιάδων, κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη, ἀναλόγως τῶν προσόντων καὶ τῆς ἰκανότητος τῶν διδασκάλων, ὑπέστη διαφόρους μεταβολὰς καὶ κατέστη τοῦτο περιώνυμον εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἐπαρχίαν.

Ὅντος διδασκάλου τοῦ μακαρία τῆ λήξει ἀειμνήστου Κωνσταντίνου Δημητρίου (ἀδῆ) Κοσκινᾶ, τελειοφοίτου τῆς Μπαλανείου μᾶλλον Σχολῆς, κατὰ τὰ ἔτη 1826, 1839, 1851, 1852, 1856, 1860, 1862, προσήρχοντο καὶ πολλοὶ μαθηταὶ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων διὰ νὰ διδαχθοῦν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀποφοιτήσουν κατόπιν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ τούτου Σχολείου. Ὡς τοιοῦτοι μαθηταὶ κατὰ τὰς ἐνθυμήσεις διαφόρων προσώπων, καὶ κατὰ γαραπτάς τινας ἄλλας ὁμολογίας τὰς ὁποίας ἐν οἰκείῳ τόπῳ θὰ ἀναφέρωμεν, ἀναφέρονται καὶ οἱ Δημήτριος καὶ Ζήσης Σούρλας ἐκ Πυρσόγιαννης, οἱ κατόπιν ἐπιστήμονες ἰατροί, οἱ ὅποιοι κατὰ τὸ διάστημα τῆς μαθητεύσεως παρέμενον καὶ ἐσιτίζοντο ἐν τῇ συγγενικῇ αὐτῶν οἰκογενεῖᾳ τῶν Λιατσαίων,

Κατὰ δεῦτερον λόγον, εἰς τὸ βιβλίον «Ἡ θεότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», ἐκδοθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1865 ὑπὸ τοῦ τότε Ἱεροδιακόνου Ἀνθίμου τοῦ Τσάτσου Ἰωαννίτου καὶ κατόπιν Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (1895), εἰς σελ. 68 καὶ 69 καὶ εἰς τὸν κατάλογον συνδρομητῶν, βλέπομεν ὅτι ἐν Χιονιάδες ἐλειτούργει Ἑλληνικὴ Σχολὴ μὲ διδάσκαλον τὸν μακαρία τῆ μνήμη Ἰωάννην Μ. Καραγιάννην, τὸν μετονομασθέντα Μελανίδην. Οὗτος διηύθυνε τὴν

Σχολήν τοῦ χωρίου ὀλίγα μόνον ἔτη καὶ κατόπιν ἀποχωρήσας ἐγκατεστάθη εἰς τὴν περιφέρειαν Βόλου, ὅπου τὸν εὕρισκον κατὰ τὸ ἔτος 1869 διδάσκοντα εἰς τὸ χωρίον Δράκια τοῦ Πηλίου, ὡς καὶ παρακατιόντες θὰ ἀναφέρωμεν.

Ἄργότερον, ἐδίδαξεν ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ ὁ τὸν τίτλον τοῦ λογιωτάτου φέρων ἀείμνηστος Ἀναστάσιος Κ. Κυρζίδης. Ἀποχωρήσας κατόπιν καὶ οὗτος, ἐδίδαξε εἰς πολλὰ μέρη τῆς Μακεδονίας, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν ἀνθηρὰν καὶ πλουσιωτάτην κωμόπολιν Νέβεσκαν, νῦν Νυμφαῖον Φλωρίνης.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ διὰ τὴν μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων, τί νὰ εἴπωμεν; Πληγὴ μεγάλη καὶ ἐνίοτε ἀθεράπευτος. Μὴ ἔχοντες ἰδιαίτερον Ταμεῖον ἵνα καταβάλῃ τὴν μισθοδοσίαν των, ὑπέφερον καὶ αὐτοὶ ὅ,τι ὑπέφεραμεν καὶ ἡμεῖς μέχρι πρό τινος, εἰς τὰς χεῖρας τῶν χριστιανῶν εὕρισκόμενοι. Ἀναλόγως τῆς ἰδιοτροπίας τῶν ἐκάστοτε Μουχτάρηδων ἢ καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτρόπων, ἡ μισθοδοσία τῶν διδασκάλων κατεβάλλετο. Οἱ πόροι οὗτοι τῆς μισθοδοσίας αὐτῶν συνίσταντο μέρος μὲν ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως τῶν θερινῶν βοσκῶν τοῦ χωρίου, μέρος ἐκ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμεῖου, καὶ ἐνίοτε ἐκ τῆς ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐπιβαλλομένης φρολογίας τῶν κατοίκων, γονέων καὶ κηδεμόνων τῶν μαθητῶν.

Ἐκ τοῦ λόγου τούτου βλέπομεν τοὺς διδασκάλους νὰ ἀποχωροῦν ἐκ τοῦ χωρίου, νὰ διαμαρτύρωνται, καὶ μερικοὶ νὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν, ἢ ὁποία εἶχε καὶ τὴν ἀνωτέραν ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῶν Σχολείων καὶ διδασκάλων, καὶ αὐτὴν νὰ λαμβάνῃ κατόπιν ἀνάλογα μέτρα κατὰ τῶν δυστροπούντων. Πρὸς πίστωσιν τῶν ἀνωτέρω παραθέτομεν, ἐν τῷ τέλει τῆς παρούσης, καὶ μερικὰ ἔγγραφα σχετιζόμενα μὲ τοὺς διδασκάλους καὶ τὴν μισθοδοσίαν αὐτῶν.

Διὰ τοῦτο, οἱ μὲν ἱκανοὶ διδάσκαλοι ἀνεζήτησαν καὶ εὕρισκον θέσιν μὲ καλλιτέραν ἀμοιβὴν καὶ ἐδίδασκον ἀλλαχοῦ, εἰς δὲ τὸ χωρίον διωρίζοντο διδάσκαλοι κατωτέρων γραμματικῶν γνώσεων καὶ συνεπῶς μὲ ἀμοιβὴν κατωτέραν, ἵνα μὴ εἴπωμετ μηδαμινὴν.

Τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας, ὡς προεῖπωμεν, τὸ ζήτημα τῆς μισθοδοσίας τῶν διδασκάλων ἐν τῷ χωρίῳ εἶχε κανονισθῆ, καὶ κατεβάλλετο τακτικῶς καὶ ἀνελλιπῶς ἢ ἀμοιβὴ αὐτῶν.

Μαθητολογία καὶ ἀρχεῖα ἐν τῷ Σχολείῳ Χιονιάδων δυστυχῶς δὲν ἐτηρήθησαν μέχρι τοῦ 1908, ἵνα δι' αὐτῶν πορευθῶμεν.

Ἐγράψαμεν καὶ γράφομεν ὅ,τι ἐν τῇ ἐρευνῇ μας ἀπηντήσαμεν καὶ ὅσα ἢ παράδοσις καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν μᾶς διέσωσαν, καὶ ὅσα ἐκ μερικῶν ἐγγράφων ἀποδεικνύονται.

Ἐξ ὧν αὐτῶν τῶν ἀνωτέρω συνετάξαμεν καὶ κατάλογον—δυστυχῶς οὐχὶ πλήρη—τῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διδασκάντων ἐν τῷ χωρίῳ Χιονιάδων διδασκάλων, ὡς ἀκολουθῶς ἐμφαίνεται.

Β'

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

1) γιώργις δάσκαλος μιχάλι Πασχαλάδες 1826.

Πιθανὸν οὗτος νὰ ἐγνώριζε καὶ τὴν τέχνην τῆς ἀγιογραφίας, διότι εἰς μίαν χρεωστικὴν αὐτοῦ ὁμολογίαν τοῦ ἔτους 1826, ἐνῶ εἰς τὸ κείμενον αὐ-

τῆς ἔγραψε γιώργις δάσκαλος μιχάλι πασχλάδες, εἰς τὸ τέλος ὑπεγράφη «γιώργις ζογράφος». Ἐξῶθεν δὲ τῆς χρεωστικῆς αὐτῆς ὁμολογίας εἶναι διατυπωμένοι καὶ δύο σημειώσεις ὡς ἑξῆς:

α') «τοῦ γιώργη δάσκαλου σκούφα πασκαλάδες». καὶ β') «τοῦ γιώργη δάσκαλου ἢ (ὀ)μωλωγία». Οὗτος, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ κειμένου τῆς χρεωστικῆς αὐτοῦ ὁμολογίας, διεκρίνεται καὶ ὡς καλλιγράφος. Ὡς δὲ ἐκ τοῦ προτερήματος τούτου ἐθεωρεῖτο, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὡς κατάλληλος διὰ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα.

Τοῦτον, περιπτώσεως τυχούσης, δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν μὲ τὸν σύγχρονον καὶ ἀναμφισβητήτως ἐξάδελφον αὐτοῦ Γεώργιον (=Τζότζον) Ζήκου Πασχαλάδες, τὸν ἀγιογράφον, πατέρα τῶν ἐπίσης ἀγιογράφων Ζήκου, Κωνσταντίνου, Μαθαίου κλπ.

2) Κωσταντῖνος Δημητρίου (ἀδης) Κοσκιναῆς (5)

1826, 1839, 1851, 52, 55, 56, 59, 60, 62

Οὗτος, ἂν πράγματι ὑπῆρξε, κατὰ τὴν παράδοσιν ὡς καὶ κατὰ τινὰς ἄλλας γραπτὰς ὁμολογίας, συμμαθητῆς τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις Γυμνασιάρχου Ἀναστασίου Σακελλαρίου, ἀπεφοίτησε κατὰ τὸ ἔτος 1818, καὶ ἐνυμφεῦθη κατὰ τινὰ ἐνθύμησιν κατ' Αὐγουστον τοῦ 1922. Πότε ὅμως διωρίσθη τὸ πρῶτον διδάσκαλον ἐν τῷ Σχολεῖῳ Χιονιάδων, τοῦτο μᾶς εἶναι ἄδηλον.

Πρὸς περισσοτέραν δὲ διαπίστωσιν τῶν ἀναφερομένων, ἀποσπῶμεν καὶ διατυπώνομεν ἐδῶ μέρος ἐκ τῶν ἐνθυμήσεων τοῦ γέροντος Ἀναστασίου Γ. Βούρη, τὸ ἀφορῶν τὸν διδάσκαλον τοῦτον ὡς ἑξῆς:

«στὸ σχολεῖον δάσκαλος ἦτον ὁ Κωσταντῆς Κοσκιναῆς. αὐτὸς ἦτον συμμαθητῆς τοῦ Ἀναστασίου Σακελλαρίου ἀπὸ Ἰωάννενα. ἤθελαν νὰ τὸν κρατήσουν στὸ γυμνάσιο ἀλλὰ αὐτὸς εἶπε θὰ πηγένω στὴν Πατρίδα μου. ἤρθε στὸ χωριὸ ἔκαμε τὸ δάσκαλο ἤρθαν πεδιὰ ἀπὸ ὅλα τὰ χωριά ἀπὸ πρησόγιανη ἀπὸ Βούρμπηνη ἀπὸ σέλτσι ἀπὸ λησκάτσι ἀπὸ τούρνοβο ὡς καὶ ἀπὸ τὴν Κολόνια (6) εἶχε μαθητὰς ὑπὲρ τοὺς 80».

Ἐπίσης μεταφέρομεν ἐδῶ μέρος ἐκ τῆς 5ης καὶ 6ης σελίδος τῆς Αὐτοβιογραφίας τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Λεσκάτσι (7) διδασκάλου Χριστοδούλου Πανταζῆ, τὸ ἀφορῶν τὸν διδάσκαλον τοῦτον ὡς ἑξῆς:

«Καγὼ ὁ ἱστορῶν Χριστόδουλος ἐγεννήθην ὡς πιθανολογεῖται τῷ 1840 ἔτει, καὶ ἀνετράφην ὑπὸ τῶν γονέων μου οἴκαδε, μέχρι τῶν δεκατριῶν ἐτῶν τῆς ἡλικίας μου. δύο ὀλοπληρῆ ἔτη ἐπαιδεύθην εἰς τὸ ἐν Χιονιάδες Σχολεῖον, παρὰ τοῦ καὶ νῦν ζῶντος εἰσέτι (8) ἀρχαίου διδασκάλου Κωνσταντίνου Δημητριάδου, (ὅστις τῷ ὄντι ὑπῆρξέ ποτε συμμαθητῆς τῷ ἐν Ἰωαννίνοις θρυλλουμένῳ Γυμνασιάρχῳ καὶ Καθηγητῇ Ἀναστασίῳ). ἀπεσύρθην ἐνεκα ἀσθενείας τινός, ἣτις μοι προῆλθεν ἐκ τῆς πολλῆς μελέτης, ὡς μὴ δυνάμενον τὸ πνεῦμα μου ἰν' ἀνθέξῃ εἰς τὰ παραδιδόμενα μαθήματα. Καθότι οἱ συμμαθηταί μου ἦσαν πολλῶ πλείον ἀνώτεροι κατὰ τὴν ἡλικίαν. ἦσαν δὲ οἱ ἐπόμενοι ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν: Ρίζος Μήτσου (ὅστις δὲν ὑπάρχει) Κωνσταντῖνος Ἰωάννου καὶ Νικόλαος Κώτα, ἐκ Πυρσογιάννης οἱ τρεῖς οὗτοι ἦσαν ἐκ τοῦ γένους τῶν Σουρλαίων, Δημήτριος Οἰκονομίδης ἐκ Λεσκάτσι, Ἰωάν-

νης Γ. Σκούρτης. Ἀναστάσιος Δ. Σακούλη, καὶ Ἰωάννης Μ. Μελανίδης (Καραγιάννης) ἐκ Χιονιάδων.

Ἄλλαι πάλιν γραπταὶ πληροφορίες ἐκ μέρους τοῦ ἀγιογράφου Νικογίου Ι. Παπακώστα, ἀφορῶσαι τὸ Σχολεῖον Χιονιάδων καὶ τὸν ἐν λόγῳ διδάσκαλον, ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

«.....τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον Χιονιάδων ἤκμαζε ἦτο τὸ μόνον, χάρις εἰς τὸν διδάσκαλον Κωνσταντῖτον Δημητριάδην τελειόφοιτον τῆς Ζωσιμαίας⁽⁹⁾ Σχολῆς, ὅπου ἐρχόνταν καὶ τὰ παιδιὰ ἀπὸ Πυρσόγιαννη τῶν Σουρλαίων νὰ τελειώσουν ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον Χιονιάδων.....».

Προφορικῶς δὲ ὁ ἴδιος ἀγιογράφος μοὶ ἐξιστόρησε καὶ ὅσα μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἰατροῦ Ζήση Σούρλα συνδιελέχθησαν ἐν Πυρσογιάννῃ, ὅταν διὰ πρώτην φορὰν συνηντήθησαν καὶ ἐγνωρίσθησαν ἀνεμεταξύ των.

«Ἐγὼ (λέγει ὁ Γιατρός), στὸ χωριό σας ἔμαθα γράμματα στὸ δάσκαλο τὸν Κοσκινᾶ χρόνια ὀλόκληρα. Καὶ πάντοτε ὅταν μοῦ δίδεται εὐκαιρία νὰ μιλήσω, μὲ μεγάλο σεβασμὸ καὶ εὐγνωμοσύνη ὀμιλῶ καὶ γιὰ τὸ Σχολεῖο, καὶ γιὰ τὸν δάσκαλο τὸν Κοσκινᾶ. Ὁ δάσκαλος αὐτὸς ἦταν πολὺ καλός, καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους δασκάλους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μὲ τὸ νὰ καθίση ὅμως στὸ χωριό, ἀδίκησε πολὺ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ ναὶ μὲν ἀπὸ τὴν μιὰ πλευρὰ ἀδίκησε καὶ ἐζημίωσε κατὰ πολὺ τὸν ἑαυτὸν του, ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως πλευρὰ ὠφέλησε κατὰ πολὺ ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν Ἐπαρχίαν μας, γι' αὐτὸ καὶ τὸν θαυμάζω καὶ τὸν ἐξυμνῶ περισσότερο».

Τέλος δὲ ἀναφέρομεν ἐδῶ καὶ ὅσα ἔχομεν ἐκ στόματος τοῦ γέροντος ἀειμνήστου σήμερον Νικολάου Δ. Λιάτση ἡλικίας, κατὰ τὸ ἔτος 1945, 88 ἐτῶν.

«... τὸν καιρὸ πὸν ἦταν ὁ Κοσκινᾶς δάσκαλος ἐδῶ στὸ χωριό ἦρθαν καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Σούρλα ἀπὸ τὴν Πυρσόγιαννη νὰ μάθουν γράμματα. Ἡμεῖς συγγενεῦσαμε μὲ τοὺς Σουρλαίους, καὶ καθὼς μοῦ ἔλεγε ἡ ἀειμνήστη μάννα μου τὰ παιδιὰ αὐτὰ ἔκατσαν στὸ σπῆτι μας ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἕως ὅτου τελειώσουν τὸ Σχολεῖο. Αὐτὰ μοῦ τὰ εἶπε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Γιατρός ὁ Δημήτρι Σούρλας στὸ Μπεράτι ὅπου εἶχαμε γνωρισθῆ ὡς συγγενεῖς. Ἐγὼ, μοῦ λέγει ὁ Γιατρός, στίς Χιονιάδες ἔμαθα γράμματα στὸ δάσκαλο τὸν Κοσκινᾶ καὶ καθόμασταν στὸ σπῆτι σας..... στὸν δάσκαλο αὐτὸν—ἐξακολουθεῖ ὁ γέρω Νικόλας—ἔκαμα κ' ἐγώ. Τὴν πρώτη χρονιὰ ὅμως ἔκαμα στὸν Μελανίδη, ὕστερα στὸν Κοσκινᾶ, καὶ στὸν Λογιώτατο».

Βασικὰς ἀποδείξεις περὶ τῶν ἐτῶν ὅπου ἐχρημάτισε οὗτος διδάσκαλος ἐν τῷ χωρίῳ δὲν ἔχομεν. Ἐσημειώσαμεν τὰ ἀνωτέρω ἔτη βάσει τῶν ὑπογραφῶν αὐτοῦ εἰς διάφορα ἔγγραφα ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ διδασκάλου, τὰ ὅποια ὑποθέτω ὅτι ἀνταποκρίνονται καὶ εἰς τὴν ἀλήθειαν, χωρὶς βέβαια καὶ νὰ ἀποκλείωμεν ἐδῶ καὶ ἄλλα ἔτη σχολικά, κατὰ τὰ ὅποια ἀναμφιβόλως ἐδίδαξεν ὁ διδάσκαλος οὗτος χωρὶς ταῦτα νὰ εἶναι γνωστὰ εἰς ἡμᾶς.

Μία ἐπιγραφὴ ἐπὶ εἰκόνας Κοιμήσεως Θεοτόκου, ἐναποκειμένης σήμερον ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ ἁγ. Παρασκευῆς Ἀσημοχωρίου, ἔχει ὡς ἑξῆς:

«δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ ἔλλογιμωτάτου διδασκάλου Ἑλληνικοῦ κωνσταντίνου δημητρίου ἀναστάσι σιογιαδίτου καὶ τῶν ἀδελῶν αὐτοῦ. 1829 ἰουνίου 8».

Ἄλλη πάλιν ἰδιόχειρος—ἀλλ' ἀχρονολόγητος δυστυχῶς—ἐνθύμησις ἐν ἐξωφύλλῳ βιβλίου «Ὁρμος Σωτήριος» τοῦ ἔτους 1805, φέρει τοῦτον διδάσκαλον Κορυτσαῖς.

Ὅντως· εἶναι καὶ ἐκ τῆς παραδόσεως μεμαρτυρημένον καὶ βέβαιον ὅτι διετέλεσεν οὗτος ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη διδάσκαλος Κορυτσαῖς, ὅπως ἄλλως τε καὶ εἰς τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον ἰδιοχείρως ἔγραψε κάτωθεν προὔπαρχούσης ἐνθυμήσεως:

«ἐκ τῶν τοῦ ταπεινοῦ..... νῦν δὲ διδασκάλου κορυτζᾶς κωνσταντίνου δημητριάδου ἐκ Χιονιάδες».

Ἐπίσης εἰς βιβλίον «Ἐγκυκλοπαίδεια Φιλολογικὴ» Ἰωάννου Πατούσα τοῦ 1817 ἄλλη ἐνθύμησις ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ ἔχει ὡς ἑξῆς:

«τὶ ὄραῶς με φίλε; κτῆμα πέφυκα τοῦ Κωνσταντίνου Δημητρίου ἀπὸ χωρίου Χιονιάδες 1829 σεπτ(εμβρίου) α' κορυτζᾶ».

Ἄλλη ἐνθύμησις ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ ἀναφέρει ὅτι οὗτος ἐνυμφεύθη τὸ ἔτος 1822 Αὐγούστου 27.

Ἐπίσης εἰς βιβλίον «Διάλογος τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Κεφρώ, ἐκδόσεως 1747, ἑτέρα ἐνθύμησις ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

«Ἐκ τῶν τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις Σάββα νῦν δὲ ὑπάρχει ἐμοῦ τοῦ κωνσταντίνου δημητριάδου Ἑλληνικοῦ διδασκάλου ἀπὸ Χιονιάδες χωρίου κονίτζης».

Ἐπίσης εἰς Κυριακοδρόμιον Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας, ἄλλαι ἐνθυμήσεις εἰς διάφορα μέρη ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

«καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Θ. Ἱ. Βατοπεδινου».

«Αὕτη ἡ βίβλος πέφυκε τοῦ Π.»

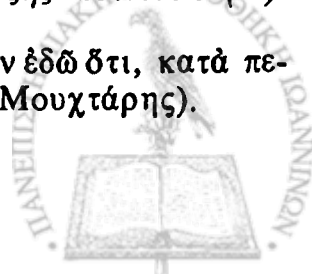
Ἀνδρέου Φίκα(;)».

«νῦν δὲ Κωνσταντίνου Δημητρίου ἀπὸ χωρίου Χιονιάδες διδασ(κάλου)».

Τέλος, δὲ ἑτέρα ἐνθύμησις ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ βιβλίου «Ἀρχαιολογία Ἑλληνικὴ ἢτοι Φιλολογικὴ Ἱστορία παρὰ Γρηγορίου Ἱερομονάχου Παλιουρίτου 1815 Τόμος Α'», φέρει τοῦτον κατὰ τὸ ἔτος 1834 διδάσκαλον Μπέζιανης χωρίου τῆς Ἐπαρχίας Κολωνίας καὶ ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

«τὶ ὄραῶς με φίλε; κτῆμα πέφυκα τοῦ ἐν Μπεζάνη διδασκάλου Κωνσταντίνου Δημητριάδου ἀπὸ χωρίου Χιονιάδες κονίτζης Ἰουνίου α' (10)».

Ἐπὶ πλέον δέ, διὰ τὸν διδάσκαλον τοῦτον, σημειοῦμεν ἐδῶ ὅτι, κατὰ περιόδους, ἀνελάμβανε καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Κοινότητος (Μουχτάρης).

Ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην εὐρίσκομεν τοῦτον ὑπογραφόμενον εἰς ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1856 καὶ 1865, εἰς μὲν τὸ πρῶτον, τὸ διαλαμβάνον τὴν πῶλησιν ἀχρησιμοποίητου Κοινοτικῆς ἐκτάσεως, ὡς ἑξῆς:

«Κωνστ(αντίνος) Δημ(ητρίου) βεκίλης ⁽¹¹⁾ ὑποβεβαιοῖ». εἰς δὲ τὸ δεύτερον περὶ διαιτησίας,

«διδ(άσκαλος) Κωνστ(αντίνος) βεκίλης χώρας μάρτυς».

(Τ. Σ.)

Ἐπίσης σημειοῦμεν ἐδῶ ὅτι ὁ διδάσκαλος οὗτος, ἐκτὸς τῶν πολλῶν ἄλλων ἠθικῶν διδαγμάτων τὰ ὁποῖα ἐδίδασκε, εἶχε θεσπίσει ὅπως κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀπογευματινῆς ἐξόδου ἐκ τοῦ Σχολείου περιέρχονται οἱ μαθηταὶ γύρωθεν τῆς αἰθούσης ἄδοντες τοὺς κατωτέρω στίχους ⁽¹²⁾.

«Παύει πλέον ἢ μελέτη
εἰν' καιρὸς τῆς προσευχῆς,
ἢ ὥρα τῆς ἐξόδου ἦλθεν
στῶμεν μετὰ προσοχῆς.
Δεῦτε ἄγωμεν λοιπὸν
μὲ τὸ βῆμα τακτικόν,
δεξιὸν μὲ δεξιὸν
κι' ἀριστερόν μ' ἀριστερόν.
Μ' εὐταξίαν καὶ μὲ σέβας
ἄσωμεν μελωδικῶς,
προσαρμόζοντες στὸ βῆμα
τὴν φωνὴν ἀρμονικῶς».

Τέλος πάντων, θὰ ἠδυνάμεθα περισσότερο νὰ γράψωμεν περὶ τοῦ διδασκάλου τούτου, ἐὰν παμφάγος πυρκαϊὰ δὲν ἀπετέφρωνε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ μίαν ἀπογευματινὴν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ διδάσκαλος οὗτος εὐρίσκετο ἐν τῷ Σχολείῳ διδάσκων τοὺς μαθητάς του.

3) Ἰωάννης Μιχ. Καραγιάννης ὁ μετονομασθεὶς Μελανίδης 1864-1865.

Οὗτος ἀνήκων εἰς τὴν μεγάλην ἄλλοτε οἰκογένειαν τῶν Καραγιανναίων, ⁽¹³⁾ ἐμαθήτευσεν ἐν Ἰωαννίνοις ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ Σχολῇ, τῇ ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάνῃ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Κωνσταντίνου, Ἀναστασίου καὶ Ἀλεξίου. Ἀποφοιτήσας δὲ καὶ λαβὼν τὸ πτυχίον, δὲν γνωρίζομεν ἂν συνέχισε καὶ ἀλλαχοῦ τὰς σπουδὰς του. Οὐδὲ καὶ πότε τὸ πρῶτον διωρίσθη διδάσκαλος ἐν τῷ χωρίῳ.

Πρῶτον αὐτοῦ μέλημα, ἅμα τῇ ἀποφοιτήσει, ἦτο ἡ μετονομασία καὶ ἐξελληνισίς τοῦ ἐπιθέτου αὐτοῦ ἀπὸ Καραγιάννης εἰς Μελανίδην, ὡς καὶ ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἐξελληνίσεως ἐπὶ τὸ εὐγενέστερον καὶ ἄλλων ἐπιθέτων τῶν συγχωρίων του καὶ μαθητῶν του.

Ἄν δὲ λάβῃ κανεὶς εἰς χεῖρας του τὸ βιβλίον «Ἡ θεότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», τὸ ἐκδοθὲν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ ἔτος 1865 ὑπὸ τοῦ τότε Ἱεροδιακόνου Ἀνθίμου τοῦ Τσάτσου Ἰωαννίτου καὶ κατόπιν (1895) Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀνοίξῃ τοῦτο εἰς σελίδα 68 καὶ 69, θὰ ἰδῆ εἰς τὸν κατάλογον τῶν συνδρομητῶν, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἀναφερομένην καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν Χιονιάδων, τὴν ὁποίαν διηύθυνε τότε ὁ διδάσκαλος οὗτος, τὸν διδάσκαλον αὐτόν, καθὼς καὶ τοὺς μαθητάς αὐτοῦ.

Ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν ἀνωτέρω, ἀποδεικνύεται διὰ μίαν ἀκόμη φοράν τὸ

βάσιμον καὶ ἀληθὲς τῶν ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἀπὸ στόμα εἰς στόμα διασωθέντων, ὅτι, κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη, τὸ Σχολεῖον Χιονιάδων ἦτο περιώνυμον ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ, καὶ ὅτι ἤρχοντο καὶ ἐμαθήτευον εἰς αὐτὸ καὶ μαθηταὶ ἀπὸ τὰ πέριξ χωρία.

Χάριν δὲ τῆς στενῆς Ἱστορίας τῶν Σχολείων τοῦ χωρίου ἡμῶν, ἀντιγράφομεν ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου τοὺς ἐκ Χιονιάδων συνδρομητὰς ἐν γένει, καὶ παραθέτομεν ἐδῶ ὡς ἀκολουθῶς ἐμφαίνεται.

«Οἱ ἐν Χιονιάδες Κύριοι
 Ἐναστάσιος Δημητρίου (14)
 Ζῆκος Ζωγράφος
 Μάνθος Γ. Ζωγράφος
 Ἰωάννης Γ. Παπακωστίδης
 Δημήτριος Ἰ. Καραγιάννης
 Δημήτριος Χρήστου
 Νικόλαος Μ. Χρήστου
 Παπᾶ Ἐναστάσιος Οἰκονόμος (Καραγιάννης)
 Κωνσταντῖνος Μ. Καραγιάννης
 Ρούσα Δ. Καραγιάννη
 Γιαννοῦλα Πρεσβυτέρα Οἰκονόμου
 Δεσποίνη Μελανίδου
 Ἐναστάσιος Μ. Καραγιάννης
 Γεώργιος Α. Δημητριάδης
 Γεώργιος Ἀ. Μπούρης
 Γεώργιος Παῖσιος (=ὁ Πρόπαππος ἡμῶν)
 Παπᾶ Ἰωάννης Δ. (νητηρίου κοινῶς Μαρινᾶς)
 Γεώργιος Ν. Κυριαζίδης
 Χριστόδουλος Μαντρίδης
 Κωνσταντῖνος Ν. Παπακωστίδης
 Δημήτριος Κ. Λιάτση
 Χριστόδουλος Θ. Παπαδιαμάντου
 Ἰωάννης Γ. Σκούρτης
 Ἐναστάσιος Κ. Κυρζίδης (15)
 Σπυρίδων Κ. Κυρζίδης (16)
 Νικόλαος Θ. Παπαδιαμάντου
 Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ Χιονιάδων
 Ἰωάννης Μ. Μελανίδης διδάσκαλος αὐτῆς
 Οἱ Μαθηταὶ τῆς αὐτῆς Σχολῆς
 Χριστόδουλος Ἀ. Βούρης
 Ἀπόστολος Μ. Ζωγράφος
 Χαραλάμπης Ν. Ζωγράφου
 Νικόλαος Κ. Παπακωστίδης
 Βασίλειος Δ. Νοτόπουλος ἐκ Κρημνῶν (17)
 Ἰωάννης Χ. Βούζα (=Κυρζίδης)».

1.—«Κώμη Χιονιάδες—Ἡ Αἰκατερίνη Χρήστου Παπᾶ διέθετο (1858) ὑπὲρ τῆς Σχολῆς γρ. 3.000».

2.—Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀνοίγονται αἱ πύλαι τοῦ νεοδημιουργημένου ἱεροῦ τούτου καθιδρύματος, δύναμαι νὰ σᾶς ἐκφράσω διὰ πολλῶν τὰ πλημμυροῦντα τὴν καρδίαν μας αἰσθήματα διὰ τὸ εὐαγὲς τοῦτο ἴδρυμα τὸ ὁποῖον χάριν ἡμῶν οἰκοδομήσατε. . . .»
 Σ η μ. (Αὐτὰ τὰ ὀλίγα μόνον ἐνθυμεῖται ὁ ἐν λόγῳ τότε μαθητῆς).

3.—Ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει ἐνταῦθα ὁ φιλόπατρις Ἄγγελος Ν. Μπούρης, ὁ

ὁποῖος ἐν Ἀθήναις ἐμπορευόμενος εἶδη οἰκοδομησίμου ὕλης, κατεσκεύασε τὸ γνωστόν εἰς τοὺς Χιονιαδίτας κιβωτίδιον, ζωγραφίσας ἐξωθεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ πολιούχου τῆς χώρας μας ἁγ. Ἀθανασίου καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ πάντες οἱ συναλλασόμενοι μετ' αὐτοῦ κατὰ προαίρεσιν τῶν ἔρριπτον ἐν αὐτῷ τὸν ὄβολόν των, συναθροίσας τοιούτοτρόπως διάφορα ποσὰ τὰ ὁποῖα διέθεσεν εἰς διαφόρους ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ χωρίου, ἰδιαιτέρως δὲ διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν Σχολείων, προσθέσας εἰς αὐτὰ πολλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ οἰκονομιῶν.

4.—10 χρυσὰ εἰκοσόφραγκα.

5.—Δισέγγονος τούτου εἶναι ὁ εἰς Λάρισαν καὶ κατόπιν εἰς Ἀθήνας ὑπηρετῶν γεωπόνος Ἰωάννης Νούσης, Διπλωματοῦχος Ἀνωτέρας Γεωπονικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, νῦν δὲ Διευθυντῆς τῆς ὑπηρεσίας Ἄλσους τοῦ πεδίου Ἀρεῶς Ἀθηνῶν.

6.—Μαθητῆς τούτου ἦτο καὶ ὁ κατόπιν ἔμπορος Ἐρσέκας Βορ. Ἡπειροῦ ἀειμνηστος Πέτρος Προντάνης, διατελέσας καὶ Δήμαρχος αὐτῆς συνεχῶς ἐπὶ δεκαετηρίδας.

7.—νῦν Ἀσημοχώρι.

8.—δηλαδὴ τὸ 1867.

9.—μᾶλλον Μπαλανεῖου Σχολῆς.

10.—Ἄπαντα τὰ ἀνωτέρω βιβλία μὲ τὰς ἐνθυμήσεις αὐτάς, εὑρίσκοντο εἰς χεῖρας τοῦ ἀειμνήστου σήμερον Ἱερέως Παπᾶ Ζήση, ἐκτὸς ἐνὸς «Ὅρμος Σωτήριος» εὐρισκομένου εἰς χεῖρας μου.

11.—πληρεξούσιος.

12.—Μᾶλλον εἰς τὴν γυμναστικὴν θὰ ἀπέβλεπε ὁ διδάσκαλος οὗτος, καὶ μὴ τολμῶν νὰ ἐκτελέσῃ ἐξωθεν τοῦ Σχολείου τοιαῦτα γυμνάσματα, περιωρίζετο ἐντὸς τῆς αἰθούσης.

13.—Γόνος τῆς οἰκογενείας ταύτης εὑρίσκεται ἐν Καρδίτῃ.

14.—Ἀδελφός μὲν οὗτος τοῦ διδασκάλου Δημητριάδου, πατὴρ δὲ τοῦ 15ου κατὰ σειρὰν ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ Γεωργίου Ἀ. Δημητριάδου.

15.—Ἦ ὁ Πάππος τοῦ λογιωτάτου Ἀναστασίου Κ. Κυρζίδου ὁ ἐπωνυμούμενος Τάτσης Κωσταντῆς, ἢ ὁ ἴδιος ὁ λογιωτάτος.

16.—Μικρότερος ἀδελφός τοῦ λογιωτάτου.

17.—ἐκ τοῦ χωρίου Γκρεμένια τοῦ Λεσκοβικίου.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΥ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ-ΣΤΕΡΙΑ

(ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ)

Α' Βραβείον τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας

ἀθερίνα (ἦ): πολὺ μικρὰ καὶ ἀκαθόριστον εἶδους Ψάρια. Ἀλλ. μόκος (δ).

ἀϊγκελντι ἀϊγκελμεντί: φράσι πού σημαίνει ἀδιαφορία γιὰ τὸ ἂν ἦρθε ἢ ὄχι κάποιος (Πρβλ. μῦθο τοῦ Αἰσώπου μετὸ βῆδι καὶ τὸ κουνούπι).

*ἀϊλίκι (τό) συνηθ. στὸν πληθυντικό: ἀϊλίκια (τά): τροφίμα σουσίτιο. Τουρκ. λ.

ἀίσκιωτος καὶ ξείσκιωτος (δ): ἀχαρος ἄνθρωπος.

αἰσάνομαι καὶ ἡστάνομαι (ρ.) αἰσθάνομαι. Ἀλλ. λ. αἰσθημα (τό), ἀναισθησία (ἦ) κλπ.

ἀκαμάτης (δ) ἐπίθ.: τεμπέλης ἀργόκνητος. Πρβλ. «τὸν τεμπέλη κι' ἀκαμάτη ξένες ἔγνοιες τὸν γεράζουν».

*ἀκαρέτι (τό): ἀκίνητο, κτῆμα, ἰδιοκτησία. Τουρκ. λ.

ἀκληρος καὶ πιδ συνηθ. ἀκλερος (δ): αὐτὸς πού δὲν ἀπέκτησε παιδιὰ.

*ἀκμπέτ: ἐναντ. συνδ.: ἐν τούτους, μ' ὄλον τοῦτο. Τουρκ. λ.

*ἀκόντο: ἐπιρρ. (ἀπὸ τὴν Ἴτ. a conto): ἐναντι λογαριασμοῦ ἢ γιὰ λογαριασμό...

ἀκοστάρω (ρ.) (Ἴτ. accostare) προσεγγίζω, πλευρίζω (μόνον γιὰ τὰ πλευόμενα)

ἀκουαφόρτε (τό): (Ἴταλ. acqua forte): τὸ νιτρικὸ ὄξύ.

*ἀκράνης (δ): σύντροφος, φίλος. Τουρκ. λ.

ἀκράτος (δ) ἐπίθ.: προφανῶς ἐσφαλμένα τονισμένη ἢ λέξι ἀκρατος, τοῦ ὁποίου καὶ τῆ σημασία ἔχει. Πρβλ. «τὸ ἀλεύρι

βρώμαγε πετρόλιο ἀκράτο» Παρεμφ. λ. σκέτος (δ), μονᾶτος (δ).

ἀκρόγιαλος (δ): ἡ ἀκρογιαλιά. ἀλάκάπα: ἐπιρρ. ἐγώϊστικά, με περιφρόνησι (Ἀπὸ τὴν ταυτόσημη Ἴτ. ἐκφρ. alla carra.

ἀλάκερος (δ). ἐπίθ.: δλόκληρος Πρβλ. «ἀλάκερη σκουτέλα», «τρὶ' ἀλάκερα μερόρβουχτα».

ἀλαλά: ἐπιρρ.: με ἐκφραστικὴ προσπάθεια, μετὸ ζῆρι. Πρβλ. «πῆγε ἀλαλὰ νὰ τοῦ πάρη τὸ ψωμί ἀπ' τὸ στόμα τῶν παιδιῶν του».

ἀλαλιάζω (ρ. μτβ. καὶ ἀμτβ): μένω ἄφωνος, με ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ἐκπληκτος, ἀδύναμος ν' ἀντιδράσω. Πρβλ. «τὸν ἀλάλιασε στὸ ξύλο», «ἀλάλιασε ἀπὸ τὸ φόβο του».

ἀλά—μπάντα (ἐπιρρ. ἀπὸ τὴν Ἴτ. λ. banda): κατακεραύνωμα με κοιβέντες, ἀποστόμωσι. Πρβλ. «τοῦδωκα τὴν ἀλαμπάντα», «τὴν πῆρε τὴν ἀλαμπάντα του».

ἀλαμπουρνέζικος (δ). ἐπίθ.: ἀλοπορσαλλος, ἀκατάληπτος, ἀκανόνιστος.

ἀλάνι (τό): ἀλήτης. Τουρκ. λ. Ἀλλ. λ. ἀλάνικος (δ), ἀλανιάρης (δ). ἀλανιάζω (ρ.)

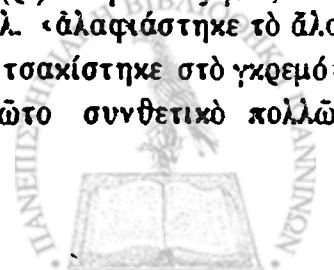
*ἀλάνόβα ἐπιρρ. (ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη Ἴτ. φράσι alla puona data) μετὸ καινούργιο ἡμερολόγιο.

ἀλατουριάζω (ρ.): κάνω κάποιον νὰ πάθη σύγγυσι. Ἀλλ. λ. ἀλατουριάζομαι (Μέσ.), ἀλατουριασμένος (δ) κ.λ.π. Πρβλ. «Μόλις εἶδα τὰ αἵματα ἀλατουριάστηκα».

ἀλαφιάζω (ρ.) αἰφνιδιάζομαι, πανικοβάλλομαι. Πρβλ. «ἀλαφιάστηκε τὸ ἄλογο ἀπ' τὸ φίδι καὶ τσακίστηκε στὸ γκρεμό».

ἀλαφρό—πρῶτο συνθετικὸ πολλῶν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 699.

συνθέτων λέξεων με τή σημασία τής έλαφρότητας π. χ. άλαφρογοιότη (ή) = άνθρωπος άμυαλος, άλαφρόπετρα (ή), άλαφροξυγιάζω (ρ) = κλέβω στο ξύγισμα, άλαφροπόδαρος (δ) κλπ.

άλαφροίσκιωτος (δ) επίθ.: ό άνθρωπος που έχει ύπερφυσικές Ικανότητες: να βλέπη τις ξωτικές και τ' άγερικά, να μη τον γανγίζουν τὰ σκυλιὰ κλπ.

*άλεξαντριανό (τό): άραχνοϋφάντο ύφασμα, που με άραίωσι των ίνών του έτοποθετείτο στις πληγές (ξαντό), όπως σήμερα ή γάζα. Ποβλ.

«να κόβουν τὰ νυστέρια σας
τρεις πιθαμές του βάρθους
κι' έχω πανί άλεξαντριανό,
σαράντα πέντε πήχες...».

άλεστική (ή): στο λιουτρουβιό, και σήμερα στο έλαιουργείο, τό συγκρότημα με τις μυλόπετρες που άλέθει τις έλιές. Επίσης όλόκληρο τὰ λιουτρουβιό ή έλαιουργείο. Ποβλ. «θα τὰ πάω στην άλεστική του δείνα»

άλιάδα (ή): ή σκορδαλιά. 'Από την 'Ιτ. agliada (agliο = σκόρδο) Ποβλ. «του Βαγγελισμού θα σου κάνω την τάβλα με άλιάδα».

*άλιακάς (δ) (Τουρκ. λ.): ύποχρέωσι, καθήκον. Ποβλ. «έχω άλιακάδες», «με βρήκαν του κόσμου οι άλιακάδες».

άλικοτάω (ρ.): έμποδίζω. παρενοχλώ, καθυστερώ.

άλισβερίσι (τό) Τουρκ. λ.): δοσοληψία, έμπορική συναλλαγή. Ποβλ. «Δόξα σοι ό Θεός είχαμε (ή κάναμε) καλό άλισβερίσι με τή σοδειά».

άλισίβα (ή): βρασμένη και σουρωμένη στάχτη κατάλληλη για διάφορα πλυσίματα. Παλαιότερα έχρησιμοποιείτο για την κατασκευή του νιόπιου πράσινου σαπουνιού. ('Από την 'Ιτ. allessate).

άλιτζός και άλιτζές (δ) (επίθ.): άλογο ή μουλάρι άνοιχτόξανθου χρώματος. Τούρκ. λ.

*άλλαμπελιάβερσιν: (Τουρκ. κατάρα): Να σου τὸ πληρώση ό Θεός.

άλλαξάκια (τά): «Κάνουμε άλλαξάκια» = φράσι που σημαίνει ανταλλαγή κυρίως στα παιδικά παιχνίδια.

άλλαξιά (ή): τὸ σύνολο των ρούχων (έσωρούχων) που αλλάζονται συνήθως κάθε Σαββατόβραδο.

άλλαξομουτσουνιαζώ (ρ): κατσουφιάζω τὰ μούτρα από δυσαρέσκεια. «Σάν τούπα για πλερωμή άλλαξομουτσουνιασε».

άλ(λ)άργα: τοπ. επίρρ. μακρὰ σε απόστασι. Ποβλ. «άλλάργ' άλλαργα τὸ φιλι για νάχη νοστιμάδα». 'Αλλ. λ. άλλαργινός (δ), άλλαργεύω (ρ.). 'Ιτ. allargare.

άλλοιά: επίφ. άπελπισίας (σχετλ.) «άλλοιά μην τ'όχ' ή κούτρα σου να κατεβάζη ψείρες», «άλλοιά κι' άλλοίμονο πιανού σπιτι θα κλείση».

άλμπάνης (δ): πεταλωτής (Τουρκ. λ.). Μεταφορ. άδέξιος, άνίδεος άπειρος. «έπεσε σε χέρια γιατρού άμπάνη».

άλογοσύρτης (δ): κλέφτης άλόγων και μετφ. άπατεώνας, παληάνθρωπος, κλεφτής. Στην περιοχή της Πάργας παλαιότερα άποτελούσε επάγγελμα. Συνήθως συνεργάζονταν με συναδέλφους τους της περιοχής 'Αλβανίας. Τα κλεμένα από τον έδω άπ' τον Καλαμά ανέλαμβανε να τὰ πουλήση ό από εκεί συνάδελφός του και άντιστρόφως, ώστε να μη ύπάρχη φόβος να ξαναγυρίση τὸ κλεμμένο στον νυκοκύρη του ή να ανακαλυφθῆ ό άλογοσύρτης.

άλογοτής Παναγίας (ή το ύ Χριστού) (τό) τερατόμορφο ζώοφιο με μακρὰ πόδια (τὰ προστινὰ αναδιπλούμενα, συλληπτικά), μακρὸ λαιμό, μάτια έξωγκωμένα γνάλινα, αὐταματισμὸ κινήσεων και χρωματιστὰ φτερά. Τὸ άλβανικό ιδίωμα έχει μιὰ παρεμφερῆ αλλά πιδ έπιτυχῆ όνομασία. Κά—gl στρίγκ'ς (άλογο τῆς στρίγγλας).

άλιτζερίνος (δ): ληστοπειρατής από την βορειοδυτική παραλία τῆς 'Αφρικής. 'Αλλ. μπαρμπαρέζος (δ). Μπερμπερίνος (δ). Μπαρμπαριά και Μπερμπεριά (ή).

άλιτσα (ή): ('Ιτ. λ. alza) είδικὸ κομμάτι πετσιού που βάζουν οι τταγγάριδες στο καλαπόδι (στο μετατάρσιο), για να τὸ μεγεθύνουν άνάλογα με τὸ πάχος κάθε ποδιού.

άλφάδι (τό): ξύλινο όργανο του χτίστη με ύδροδόχη και φουσκάλα, για τὸν έλεγχο τῆς όριζοντιότητας και κατακορύφου

τῶν κτισμάτων. Ἄλλ.λ. ἀλφαδιάζω (ρ), ἀλφαδιά (ἦ)=ἀπόλυτη ὀριζοντίωσι.

ἀ λ ῶ ν ι (τό): μεγάλη μονάδα μετρήσεως ἐλαιοκάρπου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 25 τενεκέδες γιομάτους (μὲ «κατσούλα») ἑληθές ἢ 250 ὀκάδες, σήμερα γύρω στὰ 300 κιλά. Εἶναι ἡ ποσότης πὺ ἐπεξεργάζεται καθε λιουτρουβιό. Μὲ τὴν ἴδια μονάδα γίνεται ἡ ἐκτίμησι τῆς παραγωγῆς καθε κτήματος, ἰδιοκτήτη κλπ. Πρβλ. «ἀπὸ τὸ κινάρι στὰ «Σάγια», ἔκανα δέκα ἀλώνια», «ἡ Πάργα ἐφέτος θὰ κάνη 13.000 ἀλώνια».

ἀ μ ἄ κ α (ἦ) ἀλλὰ καὶ ἐπίρρ. (ἀπὸ τὴν Ἴτ. amaca): τὸ νὰ βροῖσκη κανέννας πραγματα πὺ χρησιμοποιεῖ χωρὶς νὰ πληρώνη, εἰς βάρος ἄλλων,

πρβλ. «Γιὰ τὴν ἀμάκα χάνομαι
γιὰ βερεσὲ πεθαίνω
κι' ὅταν ἀκούω πλερωμὴ
σηκώνομαι καὶ φέγω».

Ἄλλ. λ. ἀμακατζῆς καὶ ἀμακαδόρος (δ).

ἀ μ ἄ ν: (Τουρκ. λ.) ἐπιφώνημα μὲ τὸ ὁποῖο δείχνει κανέννας ἐκπληξι, θαυμασμό, ἀπορία ἢ ἐπικαλεῖται σωτηρία, ἔλεος, οἴκτο, χάρι. Πρβλ. «Ἀμάν: μὴ μὲ σκοτῶνης», «Ἀμάν: τί ἔπαθα», «Ἀμάν: ἕνας ψάρακας» κλπ.

ἀ μ α ν ἄ τ ι (τό) (Τουρκ. λ.): ἐνέχυρο, παρακαταθήκη. Ἄλλ. λ. ἀμανατ-τζῆς (δ): ἐκεῖνος πὺ τοῦ ἐμπιστεύθησαν κάτι καὶ ἰδίως ὁ ἐπιστρέφων ξενητεμένος πὺ φέρνει ἀπὸ τὴν ξενητεῖα διάφορα δῶρα στοὺς συγχωριανοὺς ἀπὸ τοὺς δικούς τους.

ἀ μ α τ ι (ς): χρον. σύνδεσμος. Πρβλ. «ἄματις ἔρθη ὁ Γιάννης, φώναξέ με» «ἄματι φύγης» κλπ.

ἀ μ ἄ χ ι (ἦ): ἔχθρα. διακοπὴ σχέσεων. Πρβλ. «μοῦ κρατάει ἀμάχη», ἔχουμε «ἀμάχη» «πιάκαμε ἀμάχη». Τὰ μικρὰ παιδιὰ γιὰ νὰ ἐπισημοποιήσουνε τὴν ἀμάχη, πὺ πιάνουν στὰ παιχνίδια τους, βάζουν τὸ νύχι τοῦ ἀντίχειρα στοὺς ἐπάνω κοπτήρες καὶ τὸ τραβοῦν ἀπότομα πρὸς τὰ ἔξω μὲ χαρακτηριστικὸ ἦχο. Ἀπὸ τότε ὁ ἕνας ἀποκαλεῖ τὸν ἄλλο «κάκια» πρβλ. «Γιὰ ὁ κάκιας μου», «πέσ' τοῦ κάκια μου» κ.ο.κ.

ἀ μ ι καὶ ἄ μ: σύνδε. ἐναντ. Πρβλ. «ἀμι τί σοῦ πέρασε», «ἄμ δὲν εἶμαι κοροῖδο σου».

ἀ μ ι ἄ: μόριο πὺ χρησιμοποιεῖ δταν διερωτᾶται, συλλογίζεται ἢ ἀπορεῖ κάποιος. Πρβλ. «Δὲν εἶπαμε ἀμιὰ καὶ νὰ πιγκωθῆς», «εἶναι ἀμιὰ γιὰ ρώτημα», «τί ἔπρεπε νὰ κάνω ἀμιὰ;».

ἀ μ ἰ λ η τ ο ν ε ρ ὀ (τό): νερὸ εἰδικὸ γιὰ χρησιμοποίησι σὲ ξόρκια καὶ μάγια, πὺ ἔπρεπε νὰ μεταφερθῆ (ὠρισμένη ὥρα τῆς νύχτας) ἀπὸ τὴ βρῦση ἢ τὸ πηγάδι χωρὶς νὰ μιλήη αὐτὴ πὺ τὸ μετέφερε,

*ἀ μ ι ρ ἄ λ ε ς καὶ ἀ μ ι ρ ἄ λ ι ο ς (δ)
Ἴτ. amiraglio): ναύαρχος.

ἀ μ ο λ ἄ ω καὶ ἀ μ ο λ ἔ ρ ω (ρ): ἀφήνω, ἐλευθερώνω, ἐγκαταλείπω. παρατ. ἀμόλαγα καὶ ἀμόλερνα, μέλλ. θὰ ἀμολύκω καὶ ἀμολάρω, ἀδρ. ἀμόληκα καὶ ἀμόλαρα. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ ρῆμα ἀπολάω. Ἡ μέσ. φωνὴ ἀνάλογα. Ἄλλ. λ. ἀμολημένος, ἀπολαρμένος, ἀμολαρμένος (δ), ἀμολησιὰ, ἀμολαρσιὸ (τό), ἀμόλημα (τό). Πρβλ. «τοῦπα φεύγα γιὰ θ' ἀμολάρω τὰ σκυλιά. Ἀμολαρέτα, ἂν εἶσ' ἄντρας, μοῦ λέει. Ἐνα ἀμόλημα τσοῦ κάνω κι' ἐγώ, τσουρούλια (βλ. λ.) τὸ βρακί του».

ἀ μ ὄ ν τ ε (Ἴτ. a monte): ἐπίρρ. πὺ δείχνει ὅτι κάτι δὲν κατέληξε καλὸ, κατ' εὐχὴν. Πρβλ. «ἡ δουλειὰ μὲ τὰ κίτρα πάει ἀμόντε, μοῦ γυρίσανε τὸ καπάρο». [στὸ χαρτοπαίγνιο σημαίνει τὸ χάλασμα μιᾶς παρτίδας μὲ κοινὴ συναίνεσι. Πρβλ. «πᾶμε ἀμόντε:» «Πᾶμε».

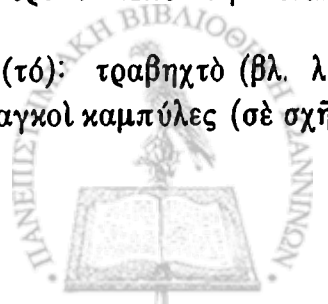
*ἀ μ π α ν ὀ ζ ῆ ς (δ): ἐπίθ. ἄθαφτος (τουρκ. λ.)] σκληρός.

ἀ μ π ἄ ρ α (ἦ) κομμάτι γεροῦ ξύλου
ἀ μ π ἄ ρ α (ἦ): κομμάτι γεροῦ ξύλου πὺ (στηριζόμενο στὴν πόρτα καὶ σὲ τρύπα τοῦ τοίχου) κρατάει τὴν πόρτα στέρεα κλειστή. Ἄλλ. λ. ἀμπαρώνω (ρ) καὶ ξαμπαρώνω (ἀνοίγω), ἀμπαρωμένος, ξαμπαρωμένος (δ).

ἀ μ π ο τ ε ς: εὐχητ. εἶθε, μακάρι, γένοιτο.

*ἀ μ π ρ ἔ τ ο ς (δ): ἀνοιχτός. Ἐπιθ. συνήθως στὸν πληθυντικὸ καὶ μόνον γιὰ τὰ παράθυρα χρησιμοποιούμενο Πρβλ. «Ἄσ'τα ἀμπρέτα τὰ παράθυρα». Ἀπὸ τὴν Ἴταλ. aperto.

ἀ μ ὕ γ δ α λ ο (τό): τραβηχτὸ (βλ. λ.) πὺ κάνουν οἱ μαραγκοὶ καμπύλες (σὲ σχῆμα ἀμυγδάλου).

ἀναβροχιά (ή): ἀνομβρία, ξηρασία, ἀπὸ ἔλλειψι βροχοπτώσεως. Πρβλ. «στὴν ἀναβροχιά καλὸ ν' καὶ τὸ χαλάξι».

ἀναγαλλιάζω (Ρ): εὐχαριστοῦμαι πάρα πολύ. (Προφ. ἀπὸ τὸ ἀγάλλομαι). Πρβλ. «εἶδ' ὁ γύφτος τὴ γενιά του κι' ἀναγάλλιασ' ἡ καρδιά του».

ἀναγκαῖος (δ): τὸ δοχεῖο γιὰ τὶς ἀνάγκες (ἀπὸ αὐτὴ τὴ λ. προήλθε) τῆς νύχτας. Ἄλλες ταυτόσημες λέξεις: ἀγγεῖο (τό), τσουκάλι (τό) τσαγκούλι (τό). Περιφημο παλαιότερα στὴν Πάργα τὸ «τσαγκούλι τσ' Αὐγουστέλας». Στὴν περιοχή ποῦ σήμερα ὁ χεῖμαρρος Ἀγίου Νικολάου εἶναι κεκαλυμμένος (καὶ τότε ἀκάλυπτος), δὲν ὑπῆρχαν ὄχετοι καὶ ἀποχωρητήρια στὰ σπίτια. Οἱ ἀνάγκες τῆς νύχτας συγκεντρῶνταν σὲ τσαγκούλια καὶ κατὰ τὰ χαράματα οἱ γυναῖκες ἀδειάζανε τὸ περιεχόμενο στὸ χεῖμαρρο (γι' αὐτὸ καὶ ἡ περιοχή «τσαγκούλι μαχαλᾶς»). Τὸ τσαγκούλι τσ' Αὐγουστέλας ἔμεινε περιώνυμο γιατί ἦταν τεράστιο καὶ μὲ τέσσερα χερούλια (ἀντὶ ἓνα ἢ δύο συνήθως). Ἀκόμη καὶ σήμερα ἓνας παληάνθρωπος χαρακτηρίζεται ὡς τσαγκούλι τσ' Αὐγουστέλας.

ἀναγούλια (ή). τάσι γιὰ ἐμετὸ ναυτία. Ἀηδία ἀπὸ ἄνοστες κουβέντες. Ἄλλ. λ. ἀναγουλιάζω (ρ), ἀναγουλιάρης καὶ ἀναγουλιασμένος (δ) Πρβλ. «μῦρθε ἀναγούλια ἀπ' τὴ ζοκοπιά», «σῶσε καὶ μᾶς ἀναγούλιασες».

ἀναδεχτὸς (δ). ὁ βαφτιστικός. Ἄλλ. ἀναδεξιμιὸς (δ), ἀναδεχτοῦδι (τὸ) ἀναδεχτουλιά (ή) (εἰρων.).

ἀναιώνιος (δ) (ἐπίθ): αἰώνιος, ἀφθαρτος. Πρβλ. «τοῦτα τὰ παπούτσια μοῦ βγήκαν ἀναιώνια».

ἀνάκαρα (ή): δύναμι, ὄρεξι, διάθεσι. Πρβλ. «δὲν ἔχω ἀνάκαρα», τοῦφυγε ἡ ἀνάκαρα».

ἀνακούκουρδα (ἐπίρρ): ἀνάποδα, ἀνάστροφα. Πρβλ. «γύρισε ἀνακούκουρδα», «μὲ μιὰ γροθιά τὸν ἔφερε ἀνακούκουρδα».

ἀνάλε(ι)μα (τό): μόνο στὴ φράσι «μοῦ τῶβγαλες ἀνάλεμα» ἢ «τοῦ τόκονε ἀνάλεμα»=δὲν τὸ χάρηκα, μοῦ τῶβγαλες ἀπὸ τὴ μύτη. Ἴσως ἀνάλαιμα (ἀπὸ τὸ λαιμό).

ἀνάμα (τό): τὸ κρασί ποῦ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ μυστήριο τῆς Μεταλήψεως. Χαρακτηρισμὸς γιὰ ἐξαιρετικῆς ποιότητος κρασί ἢ ἄλλο ποτὸ.

ἀναμπουμπούλα (ή): μεγάλη σύγχυσι, ταραχὴ καὶ θόρυβος. Πρβλ. «γίνκε μεγάλη ἀναμπουμπούλα», «μέσ' στὴν ἀναμπουμπούλα τῶσκασε καὶ γλύτωσε»

ἀναντὰν παπαντὰν (τουρκ. φρ.): ἀπὸ πατέρα σὲ γιό. Πρβλ. «πουτὰνα ἀναντὰν παπαντὰν», «στὸ σόϊ τους εἶναι ὄλοι παπάδες ἀναντὰν παπαντὰν.»

ἀναπιάνω (ρ): χρησιμοποιεῖται κυρίως στὸ φρεσκάρισμα τοῦ προζυμιοῦ τὴν παραμονὴ τοῦ ζυμώματος. Πρβλ. «πάω ν' ἀναπιάκω τὸ προζύμι γιατί ἔχω ζύμωμα μπονώρα». [κακολογῶ, κουτσομπολεύω.

ἀνάποδη (ή): τὸ χτύπημα μὲ τὴν ἀνάποδη τοῦ χεριοῦ.

ἀναπολιτάνα (ή): χαρτοπαιχτικὸς ὄρος (κυρίως στὸ παιγνίδι «κραχτὸ») δταν συμπαίχτες κερδίζουν ὄλα τὰ «γραμμένα» χαρτιά μιᾶς παρτίδας.

ἀνάρια (ἐπίρρ.): ἀραιά, ποῦ καὶ ποῦ. Πρβλ.

«ἀνάρι' ἀνάρια τῶρριχναν οἱ κλέφτες τὰ ντουφέκια, γιατί εἶν' οἱ μαῦροι μοναχοὶ τι' ὁ καπετάνιος λείπει».

ἀνάριος (δ)=ἀραιός

ἀνάσκελα (ἐπίρρ): ὑπτια. Πρβλ. «Ἔπεσε τ' ἀνάσκελα», «Βρέθηκε τὸ ἀνάσκελα».

ἀνασκουμπώνομαι (ρ): σηκῶνω τὰ μανίκια τοῦ σακκακιοῦ, πουκαμίσσου. Πρβλ. «ν' ἀνασκουμπωθῶ νὰ... ζυμώσετε».

ἀνα (ἦε) σούζουμος (δ): ἐπίθ. ἄνοστος, ἄχαρος, ἐνῶ σύζουμος καὶ σούζουμος (δ)=ζουμερός, εὐχυμος, νόστιμος.

ἀνατσίρια (ή): ἀνατριχίλα, ρίγος. Ρ. ἀνατσίριάζω. Πρβλ. «Μῦρθε ὡς ἀνατσίρια ἀπ' τὸ κρῦο», «Κατῶς γρατσούνισε τὸν τζίγκο μὲ τὸ μαχαῖρι ἀνατσίριασα ὀλόβολος».

*ἀναφακὰς (δ) τουρκ. λ.): τὸ δίκιο, τὸ τυχερό, τὸ δικαίωμα. Πρβλ. «μὴ μοῦ κόβεις τὸν ἀναφακά μου».

ἀνεμοβλογιά (ή): έξανθηματική άρρώστεια.

ἀνεμογκαστριά (ή) και άνεμογκάστρι (τό): ψεύτικη διόγκωσι τής κοιλιās (άπό διάφορες αίτίες) πού νά νομίζη μιá γυναικα ότι έμεινε έγκυος.

ἀνεμοπύρωμα (τό): ή άρρώστεια έρυσίπελας.

ἀνέσωστος (δ): άτέλειωτος, αυτός πού δέν ώλοκληρώθηκε. ό σωματικά άτελής.

ἀνήμερα (έπίρρ.): τήν ίδια μέρα πού γίνεται μνεία σέ κουβέντα. Πρβλ. «πέθανε άνήμερα στή γιορτή του», «Πασχαλιά άνήμερα».

ἀνήμπορος (δ): επίθ. έλαφρά άσθενής. Ἐλλ. λ. άνημπόρεια και άνεμπόρεια (ή), άνημπορεύω (ρ.) Πρβλ. «δέν θέν νάρθω γιατί είμαι άνήμπορος», «άνημπόρεια άπ' τό στομάχι».

ἀνθι (τό): άνθος, λουλούδι.

ἀνιθο(ς) (τό, δ): μυρωδικό χόρτο για άρτυμα τών φαγιών.

ἀνικάω (ρ): νικώ, καταβάλλω.

*άνταλιέτι (τό) (τουρκ. λ.): τιμωρία; ποινή. Πρβλ. «τόν βάλανε σέ άνταλιέτι».

ἀντάμα (έπίρρ.): μαζύ. Πρβλ.

«Όλοι δλ' άντάμα κι' ό ψειριάρης χώρια νά μαζεύη ψείρες, νά τισ βάζη στό σακκί, νά τισ τρών οι ποντικοί».

ἀνταμος (δ) (έπίθ): χοντροκομμένος, άφύσικος, άκανόνιστος.

ἀντάρα (ή): όμίχλη [έπιτείνει μιá έννοια. «Φάγαμε πού πήγε άντάρα», «τά βιολιά βαράγανε κι' ό χορός πήγαινε άντάρα». Ἐλλ. λ. άνταριάζω (ρ), άνταριασμένος (δ).

*άντάτος (δ): επίθ. άναχωρήσας, φεύγāτος. «Πάει άντάτος (δέν ξαναφάνηκε)» Ἐπό τήν Ἴτ. andare dato.

ἀντερι (τό): τó έσωτερικό ράσο ή ρούχο τών Ιερέων.

ἀντέτι (τό): τουρκ. λ. έθιμο, συνήθεια. πείσμα, γινάτι. Πρβλ. «τδβαλε άντέτι και τó κατάφερε».

ἀνταζα (ή): τó πίσω μέρος του ποδιού άπό τόν άστράγαλο μέχρι τó γόνα. Πρβλ. «μου πιάστηκαν οι άντζες», «μου πόνεσαν οι άντζες».

ἀντίγαμου Κυριακή (ή): ή πρώ-

τη Κυριακή μετά τó γάμο, πού κατά τó έθιμο πηγαίνει τó ζευγάρι νά «πάρη εύχές» στήν εκκλησία. Μετά τισ εύχές, τούς χωρίζει ό παπās με τó Ευαγγέλιο ή ένα σερνικό παιδί. Ἐπό τήστιγμή εκείνη, παλαιότερα, είχαν τó δικαίωμα νά συνέλθουν οι νεόνυμφοι.

ἀντίδερο (τό): αντίδωρο.

ἀντίκα (ή): άρχαίο νόμισμα ή άλλο άντικείμενο. Ἴτ. λ. antico - ca ειρων. [άχρηστος, γέρος, Πρβλ. «Είμαι άντίκα, δέν φτιάνει τó μούτρο της μέ τισ μπογιές».

ἀντράκλα (ή): ποώδες, φαγώσιμο άγριοχόρταρο με μικρά στρογγυλά φύλλα.

ἀντράλλα (ή) ζαλάδα, σκοτούρα, θόρυβος, σύγχυσι, φασαρία.

ἀντρέσσα (ή): διεύθυνσι, πανώγραμμα. Ἴτ. adressa.

ἀντροι (οί): συνθ. ίδιωμ. τύπος άντι άντρες. Γεν. τών άντρώνε (δπως και γυναικώνε), αίτ. άντρους (άντι άντρες).

*άξάμι (τό). τουρκ. λ. σουρούπο, δειλινό.

*άξής (δ): τουρκ. λ. έστιάτορας. [έπιθετο 3 - 4 οίκογενειών πού έπεκράτησε ένώ ήταν παρατσούκλι (έλέγονταν «Παπανίκα»)

άξόβεργα (ή): ίξόβεργα. Πρβλ. «ρίχνω τήν άξόβεργά μου, νάρθη τó πουλι κοντά μου».

άπάλα (ή): παιδικό παιχνίδι, πού παίζεται με τó τόπι, κατά τó όποίο ή μιá όμάδα προσπαθει νά χτυπήση μιá δορτή στήμένη πλάκα, πού ή αντίπαλη προστατεύει.

άπαλάμη (ή): παλάμη.

άπαλό (τό): ή μαλακή κορυφή του κεφαλιού τών μικρών παιδιών πού άποστεούται σүн τῷ χρόνω.

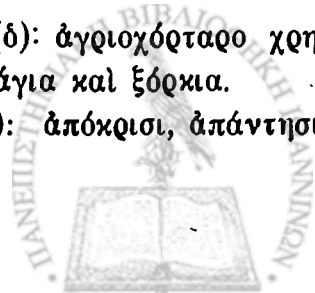
άπαστρος (δ): άκάθαρος, βρωμερός.

άπε (έπίρρ.): ύστερα, μετά, κατόπι. Ἐπίσης με ύποθ. σημασία (άν, έάν). Πρβλ. «νά φάμε μπριν κι' άπε γλέπουμε», «μά τó Θεό κι' άπε σέ γελάω».

(ά)πε(ή)τίτο (τό): δρεξι, διάθεσι. Ἐπό τήν Ἴτ. appetito Πρβλ. «έμεινε με τó άπιτίτο», «τουό κόψανε τó πετίτο στή μέση».

άπήγαντος (δ): άγριοχόρταρο χρησιμοποιούμενο σέ μάγια και ξόρκια.

άπηλογια (ή): άπόκρισι, άπάντησι. Πρβλ.

«οὔδε γραφή μου στέλνει
οὔδε κι' ἀπηλογιά,
μου στέλνει ἓνα μαντήλι
μὲ δώδεκα φλουριά».

ἀπίδι (τό): ἄπιον, ἀχλάδι.

ἀπιθώνω και πιθώνω (ρ): ἔναπω-
θέτω, τοποθετῶ (βλ. και ποθώνω).

ἀκίπουπα (ἐπίρρ.): ἀνάποδα, ἀνά-
σκελα. Πρβλ. «τᾶφκιακε και τᾶβαλε τ' ἀ-
πίκουπα (εἰρων)», Ἰλλ.λ. ἀπικουπιάζω και
ἀποκουπιάζω (ρ). Παρεμφ. λ. ἀπίστουμα(τ')
και ἀπιστουμάζω (ρ).

ἀπλάδα (ή): μεγάλο ἀνοιχτὸ πιάτο,
πιατέλα.

ἀπόβρεχο (τό): ἡ ὑγρασία ποὺ ἀπο-
μένει στὴν ἀτμόσφαιρα μετὰ τὴ βροχὴ.

ἀπόγιομα (τό): ἀπόγευμα (ἀπὸ+γίω-
μα).

ἀποδέλ(οι)πος (δ) και ὑποδέλοιπος
(δ): ὑπόλοιπος. Πρβλ. «Νὰ μᾶς ζήσουν τὰ
νιάπαντρα και στῶν ἀποδέλπωνε (στῶν
ὑπολοίπων ποὺ ἔχουν γάμου ἡλικία)».

ἀποδιαλέουρο (τό) δ,τι μένει σὲ ἔ-
να εἶδος μετὰ τὴν ἀφαίρεσι τοῦ καλῆς ποι-
ότητος. Σνθ. στὸ πληθυντικὸ. Πρβλ. «μᾶς
πῆραν τὰ καλὰ και μᾶς ἄφηκαν τ' ἀπο-
διαλέουρα».

ἀποδραγαλωμένος (δ): ἐπίθ.
παράλυτος ἀπὸ σύσπασι τῶν νεύρων. Σνθ.
στὴ φράσι «ξερὸς κι' ἀποδραγαλωμένος».
Ρ.: ἀποδραγαλώνω.

Ἀποκεφαλιστής (δ): ἄστοχο ἐπί-
θετο τοῦ Ἀϊ—Γιάννη τοῦ Προδρομοῦ.

ἀπόκο: ἐπίρρ. περίπου, παρ, ὀλίγο.
Πρβλ. «ἀπόκο νὰ τότε σφάξη». Ἰτ. a poco.

ἀποκοτάω: ρ. τολμῶ, ἐπιχειρῶ, κάνω
ἀπόπειρα. Πρβλ. «δὲν ἀποκότησε νὰ τὸ
σκάση». Ἰλλ.λ. ἀπόκοτος (δ), ἀποκο-
τιὰ (ή).

ἀποκοῦμπι (τό): μέρος γιὰ στήρι-
γμα, ἀνάπαυσι, καταφύγιο. Πρβλ. «θὰ βρῶ
κάπου ἀποκοῦμπι», «τὸ σπίτι τῶχω ἀπο-
κοῦμπι γιὰ τὰ γεράματά μου».

ἀπολιπίζομαι: ρ. ἀπολιπίζομαι.
Πρβλ. «ἀπόκανα κι' ἀπολιπίστηκα, γιέμου».

(ἀ)πολιώρας και τ' ἀπωλιώρας:
ἐπίρρ. χρον. πρὸ ὀλίγου (ἀπὸ+ὀλίγης+ῶ-
ρας). Πρβλ. «ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τ' ἀπολιώρας
ἐδῶ».

ἀπόπαιδο (τό): τὸ ἀποδιωγμένο ἀπὸ
τὸ σπίτι και ἀποκληρωμένο ἀπὸ τὸ πατέρα
τοῦ παιδί. Πρβλ. «Ἄν τὴν πάρης, μωρέ,
τὴ σκρόφα, θὰ σὲ κάνω ἀπόπαιδο».

ἀπόπιμα (τό) ὑπόλοιπο ποιοῦ στὸ
ποτήρι.

ἀπορριγμένος (δ) (ἐπίθ.): ἔμβρο
ποὺ γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα, ἀλλὰ
και ἡ λεχώνα ποὺ γέννησε (ἀπέβαλε) πρὶν
τῆς ὥρας. Πρβλ. «τί γίνεκε ἔτσι αὐτὴ ἡ
γυναῖκα, σὰν ἀπορριγμένη γίδα». Ἰλλ. λ.
ἀπόρριγμα (τό), ἀπορρίχνω (ρ): ἀπορριξιά
(ή), ἀπορριξίδι (τό), ἀπορριξιμιὰ (ή).

* (ἀ)πορτάρω (ρ): φέρνω (ἰτ. (ap)
portare) πρβλ. «Μᾶς ἀπορτάρησε ὄλο του
τὸ σόϊ».

ἀπόσκιο (τό): τὸ βαθεῖα σκιερὸ
μέρος.

ἀποσουράδι (τό): παιδί ποὺ προέρ-
χεται ἀπὸ πολὺ γέρο πατέρα. Πρβλ. «Καλὰ
ποὺ γίνκε ἄνθρωπος, ἀποσουράδι εἶναι».
ἀποστάρκα (ἐπίρρ.): σκόπιμα, μὲ πρό-
θεσι, ἐπίτηδες. Πρβλ. «Τῶκανε ἀποστάρ-
κα», «μοῦ δηλητηρίασε τσι κόττες ἀπο-
στάρκα».

ἀποῦντο (ἐπίρρ.): ἀκριβῶς πάνω ἀπὸ
ἓνα ὠρισμένο σημεῖο, μιὰ ὠρισμένη στιγ-
μή. Πρβλ. «ἀποῦντο στὴν πλάκα τοῦ πα-
ζαριοῦ», «ἀποῦντο ποὺ πέραγα τὸ κα-
τῶφλι». Ἰτ. a punto.

ἀποχτάω (ρ): ἀποκτῶ, τεκνοποιῶ.
Πρβλ.

«πόχτησ' ἄβρακος βρακι
κάθε πόρδο και τὸ λυεῖ».

ἀράδα (ή): σειρά, προτεραιότητα.
Πρβλ. «ὄλα τ' ἀηδόνια τὸ πρῶτὸ λαλοῦν
ἀράδ' ἀράδα», «κι' ἂν εἶσαι και παπᾶς μὲ
τὴν ἀράδα σου θὰ πᾶς».

ἀράθυμος (δ): ἐπίθ. νευρικός, εὐέ-
ξαπτος, εὐερέθιστος. Πρβλ. «μὴ τὸν κον-
τρεστάρεις γιὰτὶ εἶναι ἀράθυμος».

ἀρακάδια (τά): (σχεδὸν πάντοτε
στὸν πληθυντικὸ): Ὑπολείμματα ὀπωρι-
κῶν στοὺς μπαξέδες μετὰ τὴ συγκέντρωσι
τῆς παραγωγῆς. Ὁ ὄρος πιδ εὐχρηστος
γιὰ τὰ κίτρα [παρεμφ. ἡ λέξι κορχολόγια
(τά) ποὺ ἀφορᾶ τὰ ὑπόλοιπα ἐλαιοκάρπου.

ἀραλίκι (τό). τουρκ. λ. εὐκαιρία χω-
ρὶς βιασύνη. Πρβλ. «Πᾶω μὲ τὸ ἀραλίκι»,
«δουλεύω μὲ ἀραλίκι».

ἀραμπᾶς (δ): βοϊδάμαξα ξύλινη μετέσσερις ρόδες πού σέρνεται ἀπὸ δύο δυνήθως βόδια. Φρ. «πάει με τὸν ἀραμπᾶ» = ἀροκινεῖται (σωματικῶς ἢ καὶ πνευματικῶς. Ἀραμπατζῆς (δ) = ὁδηγὸς ἀραμπᾶ καὶ μτφ. χοντροκομμένος, ἄτεχνος (ἀλλιῶς ἀραούρας (δ)).

*ἀραρότι (τό): χυλῶδες παρασκευάσμα ἀπὸ ριζάλευρο μετὸ ὁποῖο ἐτάϊζαν τὰ βρέφη. Καὶ ἀραροῦσι (τό).

(ἀ)ράφι (τό): ἐπιπλο τοῦ σπιτιοῦ ἀπὸ σανίδες γιὰ τοποθέτησι μαγειρικῶν καὶ ἄλλων σκευῶν (τουρκ.λ.).

ἄραχνος (—χλος) (δ): ἐπίθ. μαῦρος σκοτεινὸς καὶ κατότυχος. Σχεδὸν μόνον στή φράσι: «μαῦρος κι' ἄραχνος (—χνος)» = ἐλεεινός, κακομοιρασμένος.

ἄργανο (τό): μουσικὸ ὄργανο. Πρβλ. «ἐκεῖ ποῦχαν οἱ ἀγάδες τ' ἄραματα, κρεμᾶν οἱ γύφτοι τ' ἄρανα» [μετφ. πολὺς δαρμός, πρβλ. «τὸν κάνανε ἄργανο στὸ ξύλο». τὸ νταοῦλι (γκρᾶν κάσσα), πού ἐχρησιμοποιοῦσαν οἱ Τούρκοι τὰ βράδια τοῦ Ραμαζανιοῦ γιὰ νὰ ἀρχίσουν νὸ νυχτερινὸ φαγοπότι (ἀκριβῶς μετὲ τὴ δύσι τοῦ ἡλίου).

*ἀρεστάρω (ρ): σταματῶ, κατακρατῶ καὶ φυλακίζω. Ἴτ. arrestare.

*ἀρίφης (δ): τουρκ. λ. ἔξυπνος, τετραπέρατος.

ἀρολίκι (τό): (παραφθορὰ τοῦ «ἀλκοολίκι»): κακὴ ἔξι, συνήθεια γενικὰ (ὄχι μόνον γιὰ τὰ οἰνοπτευματώδη). Πρβλ. «τοῦ γίνκε ἀρολίκι τὸ κυνήγι».

ἀρμάθα (ἦ): τὸ πέρασμα ὁμοειδῶν πραγμάτων σὲ σκοινί, δεμένο ὕστερα ἀπὸ τὶς ἄκρες του. Ρ. ἀρμαθιάζω.

ἀρμακαδίνα (ἦ): ὑποστύλωμα τῆς στέγης τοποθετούμενο κάθετα πρὸς τὸ σανίδωμα πού τοποθετοῦνται τὰ κεραμίδια.

ἀρμάτα (ἦ) τὰ ἐξαρτήματα (πανιὰ καὶ σκοινιὰ κυρίως) τῶν ἰστιοφόρων. Πρβλ.

«Δὲν σὲ φοβοῦμε βρὲ βορηᾶ
βορηᾶ καὶ τραμουντάνα,
ἔχω καράβι ἀπὸ σκαρὶ
κι' ἀρμάτ' ἀπὸ βελόνι».

Ὁ ὄπλισμός ἀλλὰ καὶ τὰ στολίδια μιανοῦ ἀνθρώπου. Πρβλ. «ὁ νεῖδς ἔχει τὰ νεῖατα κι' ὁ γέρος τὴν ἀρμάτα».

ἀρμενάλι (τό): τζαμωτὸς φεγγίτης

τοποθετούμενος στὴν κορφὴ ἐσωτερικῆς πόρτας ἢ τοίχου μετὸ σκοπὸ νὰ δίνῃ φῶς σὲ ἀνήλιαγα δωμάτια.

ἀρμυρίζω (ρ): ἡ ἐνέργεια τοῦ νὰ μεταφέρω κοπάδι ἀπὸ γίδια ἢ πρόβατα στὴν παραλία γιὰ νὰ πιοῦν θαλασσινὸ νερό, ὠφέλιμο γιὰ τὴν προκοπὴ τους ἀλλὰ καὶ προληπτικὸ γιὰ ἀσθένειες.

ἀρνιέμαι (ρ) = ἀρνοῦμαι. Πρβλ. «ὁ κακὸς ὁ πλερωτῆς οὔτ' ἀρνιέτ' οὔτε πλερώνει». ἀρνητῆς (δ): ἐκείνος πού ἐγκαταλείπει τὴν ἐρωμένη ἢ μνηστή του. πρβλ. «μὴν εἶδατε τὸν ἀρνητὴ τὸν ψεύτη τῆς ἀγάπης». Τὸ ρῆμα εὐχρηστο ἐπίσης ὡς ἀρνιοῦμαι.

ἀρταίνομαι (ρ): καταλύω τὴ σαρακοστή. Ἄλλ. λ. ἀρτυμῆ (ἦ), ἀρτυμένος (δ).

*ἀρτζουάλι (τό) (πρόφ. χαρτζουάλι): τουρκ. λ. ἀναφορὰ, αἴτησι μῆνυσι.

ἄρτος (δ): μεγάλη λειτουργιὰ, πρόσφορο πού χρησιμοποιεῖται γιὰ ἀρτοκλασία σὲ μεγάλες γιορτές. Πρβλ. «Ὁ Κλῆς ἔβαλε τοῦ ἄρτους γιὰ τὴν ἀρτοπλασία τῶν Ἀγί' Ἀποστόλων». (Τὸ κακόηχο καὶ... ἀσεβὲς κλῶ ὁ λαὸς ἐφρόντισε νὰ τὸ μετατρέψῃ).

ἀρχήτερα: χρον. ἐπίρρ. πιδ γρήγορα, πιδ πρίν. πρβλ. «τὸν ξεμπερδεψαν οἱ γιατροὶ μιὰ ὥρ' ἀρχήτερα».

ἀρχοντο—: πρῶτο συνθετικὸ πολ-λῶν λέξεων πού ἐπιτείνει τὴν καλὴ ἢ καὶ κακὴ σημασία π.χ. ἀρχοντόγερος (δ), ἀρχοντομαθημένος (δ), ἀρχοντογιὸς (δ), ἀρχοντοπουτάνα (ἦ).

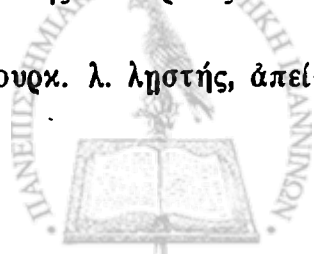
*ἀσένια: ἐπίρρ. ἐπάνω ἀκριβῶς ἀπὸ ἓνα ὠρισμένο σημεῖο (ὄπως καὶ ἀπίκο). Ἄπὸ τὴν Ἴτ. a segno.

ἀσερνικὸς (δ): ἄρρην. καὶ σερνικὸς (δ).

ἀσημο—: πρῶτο συνθετικὸν διαφόρων λέξεων π.χ. ἀσημομάχαιο, ἀσημολοῦρι (καὶ μεσολοῦρι) (τό): ἐξάρτημα τῆς παλαιᾶς στολῆς, ἀσημοκαπνισμένος (δ) = ἐπάργυρος κλπ.

*ἀσιγουραδόρος (δ): πράκτορας ἢ ἰδιοκτῆτης ἀσφαλιστικῆς ἐταιρείας Ἴτ. λ sicuratore.

*ἀσίξης (δ): τουρκ. λ. ληστής, ἀπειθαρχος.

ἀσίκης (δ): τουρκ. λ. λεβέντης παλληκάρι. Πρβλ. «Διάβαιν' ἀσίκη μ' διάβαινε, ὡς διάβαινες καὶ πρῶτα».

ἀσκέρι (τό): τουρκ. λ. σῶμα στρατακτικοῦ ἢ ἀτάκτου (τὸ λεγόμενον μπουλουκι ἀσκέρι).

(ἀ)σκῶνω: ρ. σηκώνω. Πρβλ. «ἄσκωσέ μου λίγο νὰ φορτωθῶ».

ἄσπαγος (δ): χόρτο πὸν φυτρώνει σὲ βαρκᾶ μέρη, μὲ στενὸ καὶ σκληρὸ γωνιώδες φύλλο, πὸν χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν κατασκευὴ σκοιινιῶν.

ἀσπρόκωλος (δ): χελιδόνι πὸν τὸ κορμί του ἔχει ἄσπρο χρῶμα. Ὄταν δὲν καταφέρῃ νὰ διώξῃ τὰ χελιδόνια ἀπὸ τὴ φωλιά τους, τότε ὑποχρεώνεται νὰ κάνῃ δική του, ὁμοία μὲ τῶν χελιδονιῶν.

*ἀσρέτης (δ): τουρκ. λ. ἅγιος. π.χ. 'Ασρέτ' 'Ισᾶς (δ) Χριστός), 'Ασρέτ Φατιμέ (ἡ Παναγία).

ἀστρακὰς (δ): ἀστραχάν. Ἡ περίφημη γούνα ἀπὸ δμώνυμη ἀσιατικὴ περιοχὴ.

(ἀ)στραπο—: πρῶτο συνθετικὸ διαφόρων λέξεων. π.χ. (ἀ)στραπόβροντο (τό), (ἀ)στροποβαρεμένος (δ), (ἀ)στραποκαμένος (δ) κλπ.

ἀστρέχα (ἦ): τὸ ξύλινο μέρος τῆς στέγης πὸν ἔξέχει ἀπὸ τὸν τοῖχο (βλ. καὶ λ. ρονιά).

ἀστρι (τό): ἀστέρι. πρβλ.

«κοιμᾶσ' ἀστρι κοιμᾶσ' αὐγὴ
κοιμᾶσαι νειὸ φεγγάρι..»
«στ' ἀστρι καὶ σιὸν Αὐγερινὸ
τῆ πλένει τὰ μαλλιά της».

ἀστρίτης (δ): εἶδος ὀχιᾶς (ἔχιδνας). πὸν συναντιέται στὴ Πάργα.

*ἀτάκα: προστακτικὴ γιὰ ἐπίθεσι ἢ ἐντατικὴ ἐργασία. Πρβλ. «ἀτάκα, Γιάννη, καὶ τοῦ φάγαμε», «ἀτάκα, παιδιά, γιὰ θὰ μᾶς πάρῃ ἀγέρα τὰ πανιά» ('Ιτ. attaccare πρῶστ. attacca).

*ἀτσαίπ: τουρκ. λ. ἐπιφ. μὲ σημασία θανατασμοῦ, ἐκπλήξεως. Ἄλλ. λ. ἀτσαίπικος (δ): παράξενος, ἀφύσικος πρβλ. «μὸ φάνηκε ἀτσαίπικο».

ἀτσαμῆς (δ): τουρκ. λ. ἄπειρος, ἀδέξιος.

*ἀτζενσία (ἦ) 'Ιτ. λ. agenzia πρα-

κτορεῖο. Πρβλ. «Στὴν ἀτζενσία τῆ Πούλιας».

*ἀτσετατσιόνε (ἦ): 'Ιτ. λ. accettazione=ἀποδοχὴ. Ἐμπορικὸ ὄρος πὸν καθιερώθηκε γιὰ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα (τώρα ἔχει ἐκλείψει), ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι τέτοιοι ὄροι ἀπὸ τὸ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο κίτρων, χρυσόξυλου, ἐλαιῶν, βούρλου κ.λ.π. πὸν διεξήγετο μεταξὺ Πάργας—Μπρίντζι, Πάργας—Τριέστι κ.λ.π. Ἰταλικῶν λιμένων.

*ἀτσιόνε (ἦ) 'Ιτ. λ. azione=πρᾶξι, συναλλαγὴ.

αὐγαταίνω, αὐγατίζω καὶ αὐγατάω (ρ): αὐξάινω, πληθαίνω. Κυρίως γιὰ τὰ ζυμαρικά, ὄσπρια κ.λ.π. πρβλ. «ἔρριξα μιὰ χούφτα ρύζι κι' αὐγάτισε, πὸν ἔφαε ὄλ' ἡ φαμίλια», «αὐτὰ τὰ μακαρόνια δὲν αὐγατᾶνε».

αὐτὸς: δεικτ. ἀντ. γεν. αὐτουνοῦ, αἰτ. αὐτόνε. Ὄν. πληθ. αὐτοί, γεν. αὐτωνῶν καὶ αὐτωνῶνε, αἰτ. αὐτουνοῦς.

ἀφαλοκόβω (ρ): κόβω τὸν ἀφαλὸ τοῦ νεογέννητου [δέρνω ἕναν πολὺ ἄσχημα. πετσοκόβω (συνφ. ρ)].

ἀφειδεύωμαι (ρ): δείχνω ἐμπιστοσύνη: ὑπολογίζω, πρβλ. «μὴν τὸν ἀφειδεύσαι εἶναι ἄσωτος».

*ἀφεριμ: ἐπιφ. ἐπιδοκιμασίας. Τουρκ. λ. Πρβλ. Ρωτήσανε τὸν Γιάννη: «τρεις τριάντα (ἐνν. ἐπ);» Ἀπάντησε: «ἐνενηντα». «Καὶ σαράντά;» Ἀπ. «ἐκατὸν δέκα». «Ἀφεριμ στὸ Γιάννη μὲ τὸ λογαρισμὸ πὸν κάνει».

ἀφιόνη (τό): ἡ παπαρούνα [δηλητήριο γενικά.

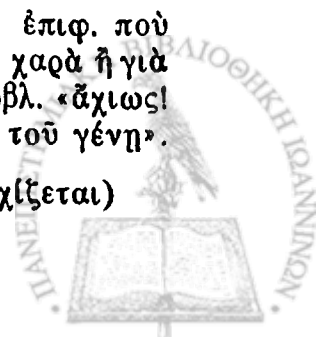
(ἀ)φο(υ)γκράζομαι (ρ), ἀκούω μὲ προσοχή, τεντώνοντας τ' αὐτί. [ὠτακουστῶ καὶ φηγκράζομαι ἢ καὶ (ἀ)φουγκριέμαι.

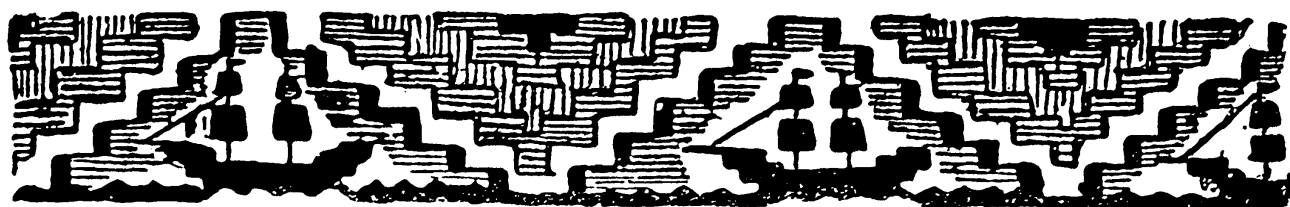
ἀφχάριστος (δ): ἐπίθ. ἀχάριστος καὶ ἀνικανοποίητος Πρβλ. «τὶ θέλεις ἄλλο, μωρὲ ἀφχάριστε;»

ἄχαμνὰ (τά): ὄρχεις. Ἀχαμνὸς στὸ Ἡπειρ. Ἰδ.: ὁ κακὸς, ἀδύνατος κ.λ.π. ἐδῶ δὲν εἶναι εὐχρηστὴ λέξι. Ἄλλ. ἀχαμνὸς (δ). Ρ. Ἀχαμναίνω.

ἄχι, ἄχιως, ἄχ(ι)κως: ἐπιφ. πὸν δείχνει εὐχαρίστησι γιὰ κάποια χαρὰ ἢ γιὰ τὸ κακὸ πὸν ἔπαθε κάποιος. Πρβλ. «ἄχιως! θεραπάηκα», ἄχιως! καλὰ νὰ τοῦ γένῃ».

(Συνεχίζεται)

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

Δ Η Μ Ο Τ Ι Κ Α
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ*
(ΑΝΕΚΔΟΤΑ)

ΒΡΑΒΕΙΟΝ "ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΩΝ., (1926)

344

Μιά λιανή λιανούτσικη

Μιά λιανή λιανούτσικη
στό ποτάμι κάθουνταν
καί λιανοδροσίζουνταν
κι' ὄλο συλλογίζουνταν
μέ τὸ νοῦ της ἔλεγε
— Πῶς νά τὸ περάσω ἐγώ
τοῦτο τὸ θελὸ νερό.
Γιὰ κι' ὁ νιὸς πού πέρναγε
— "Ἐλα νιέ περάσε με
νά σοῦ δώκω φίλημα,
φίλημα κι' ἀγκάλιασμα.
Πάει κι' ὁ νιὸς τὴν πέρασε
ἄειντε καί τὸν γέλασε.
"Ἄειντε ἐδῶ καί ἄειντε κεῖ
ὡς πού πάει στή μάνα της.
— "Ἐβγα μάνα μου νά ιδεῖς
γάϊδαρο πού σοῦφερα
φορτωμένο κούτσουρα
καί στὰ μεσοσάμαρα
τσάκνα γιὰ προσάναμμα.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 689.

345

Νάχαμαν, τί νάχαμαν;

Νάχαμαν, τί νάχαμαν;
 έναν κήπο λάχανα.
 Νάχαμαν, τί νάχαμαν;
 Νάχαμαν ένα γέρο
 νά φύλαγε τόν κήπο.
 Νάχαμαν, τί νάχαμαν;
 Νάχαμαν έναν πέτο
 νά ξύπναγε τὸ γέρο
 νά φύλαγε τόν κήπο.
 Νάχαμαν, τί νάχαμαν;
 Νάχαμαν μιὰ αλουπού
 νάτρωγε τόν πέτο
 πού ξύπναγε τὸ γέρο
 πού φύλαγε τόν κήπο.
 Νάχαμαν, τί νάχαμαν;
 Νάχαμαν ένα σκύλο
 νάτρωγε τὴν αλουπού
 πῶτρωγε τόν πέτο
 καί ξύπναγε τὸ γέρο
 πού φύλαγε τόν κήπο.
 Νάχαμαν, τί νάχαμαν;
 Νάχαμαν ένα λύκο
 νάτρωγε τόν σκύλο
 πῶτρωγε τὴν αλουπού
 κι' ἡ αλουπού τόν πέτο
 πού ξύπναγε τὸ γέρο
 καί φύλαγε τόν κήπο.

Ποβλ. Passow CCLXXIII.

346

Ἀγάλια ἀγάλια τὸ χορὸ

Ἀγάλια ἀγάλια τὸ χορὸ πῶς περβατάει τὸ φίδι
 Νά μὴ μὲ νιώσ' ἡ πέρδικα καί σηκωθεῖ καί φύγει
 Κι' ἡ πέρδικα ἐπάησε νά πιεῖ νερὸ στὴ βρύση
 Κι' ὁ κυνηγὸς τὴν ἔπεκε καί τὴν κρατάει στὰ χέρια
 – Ἀπόλα με μπρὲ κυνηγέ κι' ἐγὼ δική σου νάειμαι
 Κι' ὁ κυνηγὸς τὴν πόληκε, γέρνει τόν περγελάει
 – Μωρὲ σανιδομάγουλε καί κόρακα νιμμένε
 Μὸν εἶσαι γιὰ τὰ κούφαλα, τίς παλιοτσιμπλιασμένες

347

Καλότυχος, καλόημερος

Καλότυχος, καλόημερος τὸ ποιὸς θὰ πάρ' ἐμένα.
 Τὴ ρόκα δὲν τὴν ἀγαπῶ καὶ τὸ κρασί τὸ πίνω
 Λαῖνι πίνω τὸ πρωῖ, σίκλο τὸ μεσημέρι
 Κι' αὐτοῦ στοὺ γύρισμα τ' ἡλιοῦ στραγγίζω τὸ βαένι.
 Κρύψε με μάνα, κρύψε με πίσω πὸ τὸ βαένι
 Μὲ βλέπει ἡ ρόκα κι' ἔρχεται, τ' ἀδράχτι κι' ἀρεντεύει

348

Πῶς στουμπίζουν τὸ πιπέρι

— Πῶς στουμπί— ΜΩΡΕ ΠΩΣ ΣΤΟΥΜΠΙ—
 ΠΩΣ ΣΤΟΥΜΠΙ— ζουν τὸ πιπέρι
 ΠΩΣ ΣΤΟΥΜΠΙΖΟΥΝ ΤΟ ΠΙΠΕΡΙ
 οἱ διαόλοι οἱ καλοέροι

— Πῶς στουμπίζουν τὸ πιπέρι
 οἱ διαόλοι οἱ καλοέροι;
 — Μὲ τὴ μύτη τὸ στουμπίζουν
 καὶ τὸ ξεροκοπανίζουν
 Σηκωθῆτε παλληκάρια
 μὲ σπαθιά καὶ μὲ χαντζάρια
 — Πῶς στουμπίζουν τὸ πιπέρι
 οἱ διαόλοι οἱ καλοέροι;
 — Μὲ τὴ φτέρα τὸ στουμπίζουν
 καὶ τὸ ξεροκοπανίζουν
 Σηκωθῆτε παλληκάρια
 μὲ σπαθιά καὶ μὲ χαντζάρια
 — Πῶς στουμπίζουν τὸ πιπέρι
 οἱ διαόλοι οἱ καλοέροι;
 — Μὲ τὸ γόνα τὸ στουμπίζουν
 καὶ τὸ ξεροκοπανίζουν
 Σηκωθῆτε παλληκάρια
 μὲ σπαθιά καὶ μὲ χαντζάρια.
 — Πῶς στουμπίζουν τὸ πιπέρι
 οἱ διαόλοι οἱ καλοέροι;
 — Μὲ τὸν κῶλο τὸ στουμπίζουν
 καὶ τὸ ξεροκοπανίζουν
 Σηκωθῆτε παλληκάρια
 μὲ σπαθιά καὶ μὲ χαντζάρια.

Ποβλ. Ἀραβαντινοῦ ἀριθ. 407.

349

Σύρε μάνα πές τοῦ Γιάννη

— Σύρε μάνα πές τοῦ Γιάννη
 μὴ μὲ θέλει, μὴ μὲ πάρει.
 — Δὲ σὲ θέλει, δὲ σὲ παίρει,
 κόρη μου σὲ κοροΐδεύει.
 — Σύρε τάξε του τὰ γίδια
 μὴ κι' ἀλλάξει δαχτυλίδια.
 — Δὲ σὲ θέλει δὲ σὲ παίρει
 κόρη μου σὲ κοροΐδεύει
 — Τάξ' του μάνα τὴ γομάρα
 μὴ τórθει παλαβομάρα
 — Δὲ σὲ θέλει δὲ σὲ παίρει
 κόρη μου σὲ κοροΐδεύει.
 Τάξε του μάνα τ' ἀμπέλι
 μὴ μὲ πάρει, μὴ μὲ θέλει.
 — Δὲ σὲ θέλει, δὲ σὲ παίρει.
 κόρη μου σὲ κοροΐδεύει

350

Ὡς τὰ τώρα τὴν καρδιά μου

Ὡς τὰ τώρα τὴν καρδιά μου
 γὼ τὴν εἶχα κλειδωμένη,
 τώρα θὰ λὰ τὴν ἀνοίξω
 ζάχαρη θὰ τὴν ταῖσω
 γιὰ τὸ σκάσιμο τῶν νιῶν
 ζήλος τῶν παλληκαριῶν
 πῶχουν τ'ς ἄσχημες γυναῖκες
 ἄσχημες καὶ τσιμπλομάτες
 τοῖ φιλοῦν κι' ἀναστενάζουν
 κούτσουρα, δαυλιά, ἀγκαλιάζουν.

351

Κορίτσια μπᾶτε στὸ χορὸ

Κορίτσια μπᾶτε στὸ χορὸ
 τώρα (ν) ὀπόχετε καιρὸ
 γιὰτ' αὔριο παντρεύεστε
 σπιτονοικοκυρεύεστε
 δὲν σᾶς ἀφήνουν (γ) οἱ ἄντρες σας
 νᾶ πᾶτε στίς μανάδες σας.

Δὲ σὰς ἀφήνουν οἱ πεθεροὶ
 νὰ βγῆτε ὄξω στὴν αὐλή,
 δὲ σὰς ἀφῆν' ἡ πεθερὰ
 νὰ βγῆτ' ὄξω στὴν γειτονιά.
 Τοὺς ἄντρες μας μεθίζομε
 καὶ τοὺς ἀποκοιμίζομε
 καὶ τὸν καλὸ τὸν πεθερὸ
 τοῦ στρώνομε στὸν ἡβορὸ
 τοῦ βάνομε προσκέφαλο
 ἕνα γομαροκέφαλο
 καὶ τὴν καλὴ τὴν πεθερὰ
 τὴ βάνομε στὴν πυροστιά.

352

Ἄντας ἡμουνά παιδί

Ἄντας ἡμουνά παιδί
 ἔτρωγα ψωμί τυρί
 κι' ἄντας ἐπαντρεύθηκα
 ὄλα τὰ στειρεύτηκα.
 Ἄντας ἕκαμα ἕνα δυὸ
 ἔφαγα ψωμί ξερὸ.
 Ἄντας ἕκαμα τὰ τρία
 μήνα πείνα μήνα ἀκρίβεια.
 Ἄντας ἕκαμα πεντέξη
 μήνα πείνα μήνα μπλέτσι.
 Ἄντας ἕκαμα τὰ ἑπτὰ
 μῶφαγαν τὰ δυὸ τ' αὐτιά.
 Ἄντας ἕκαμα τὰ ὀχτώ
 ζήτησα νὰ παντρευτῶ.
 Ἄντας ἕκαμα τὰ ἔννια
 γύρεψα γυναίκα νιά.
 Ἄντας ἕκαμα τὰ δέκα
 ηῦρα μιὰ καλὴ γυναίκα.

353

Ὁ γάτος κι' ἂν ἀρρώστησε

Ὁ γάτος κι' ἂν ἀρρώστησε βαριά γιὰ νὰ πεθάνει
 τοὺς ποντικούς ἐφώνησε νὰ τοὺς ξομολογήσει.
 Βάζει τελιάλη στὰ χωριά, τελιάλη καὶ στὴ χώρα
 — Ἐλάτ' ἔσεῖς οἱ ποντικοὶ στὴν ὕστερνὴ μου ὦρα.
 Τοὺς γέλασε, τοὺς ἔμασε μέσα στὴν κάμαρά του
 Τότες τοὺς διηγῆθηκε τὸν πόνο τῆς καρδιάς του
 — Ἀγάλια ἀγάλια πιάστε με μὴ πέσει τὸ μαλλί μου

Καί λερωθεῖ (ν) ἡ γούνα μου καί ποῦναι ἡ τιμὴ μου.
 Βρὲ πόντικοι ποιὸς ἀπὸ σᾶς μου ἄνοιξε τ' ἀμπάρι
 Τ' ἀφεντικοῦ μου κι' ἔφαγε ὄλο του τὸ χαβιάρι.
 Κι' οἱ πόντικοι ἀποκρίθηκαν - κανένας μας δὲν τῶφαι.

354

Στὴν καλύβα μου ὁ καημένος

Στὴν καλύβα μου ὁ καημένος
 κάθουμον θαραπαμένος
 φύλαγα τὰ κερασάκια
 μὴ τὰ φᾶν τὰ κοριτσάκια.
 χτιῶ κι' ἐγὼ ἓνα σιδεράκι.
 πιάνω μιὰ στὸ ποδαράκι.
 Τὴν τραβάω στὴν καλύβα
 σκούζει, βλιάζει σὰν ἡ γίδα.
 Τᾶηκουσαν πεντέξη χήρες
 κι' ἄρπαξαν τὶς φουρτοτύρες
 μῶδωκαν πεντέξη πίσω.
 δὲν μπορῶ νὰ τὶς μετρήσω.
 καὶ μοῦ κάνουν τὰ πλευρά μου
 ἀπαλὰ σὰν τὴν κοιλιὰ μου

355

Πέντε παλληκάρια

Πέντε παλληκάρια
 κι' ἕξη κοριτσάκια
 εἶχαν κι' ἓνα γέρο
 κι' ἔρριναν τὸν ψηφο.
 Τίνος πέσ' ἡ κόρη
 κι' ἡ καλὴ κοπέλλα
 ἔπεσε τοῦ γέρου.
 Τὴν τραβάει στὸν ἥσκιο
 γιὰ νὰ τὸν ψειρίσει.
 Ποκοιμήθ' ὁ γέρος
 κι' ἔφυγεν ἡ κόρη
 καὶ ξυπνάει ὁ γέρος
 καὶ τραβάει τὰ γένεια

356

"Ἀσπρη παχιά μου πέρδικα

"Ἀσπρη, παχιά μου πέρδικα μὲ τὴν πλατιὰ τὴ βράκα
 "Ὅσο νὰ πάνω κι' ἔρχομα καὶ στρίφω τὴ μουστάκα
 Γιὰ πάρε σὺ τὴ λύρα σου κι' ἐγὼ τὸν ταμπουρά μου

Νά πάμε νά γλεντήσομε πέρα στην πεθερά μου.
 Μοῦ βάνει βρίζινο ψωμί κι' ἀπὸ τ' ἀψὶ τὸ ξίδι
 Μοῦ λιάνεψ' ἢ μεσοῦλα μου, περνάει στὸ δαχτυλίδι.
 Τί χάλαγα τὴ λύρα μου, δὲ γόραζα μιὰ κάπα
 Ποῦ κάνουν τὰ δοντάκια μου τὴ νύχτα κράπα κράπα.

357

'Απ' ἐκεῖνο τὸ βουνό

'Απ' ἐκεῖνο τὸ βουνό
 ροβολάει ἕνας πασιᾶς
 κι' ἔδωσε τὴ διαταγὴ
 οἱ γριές νά παντρευτοῦν.
 Κι' οἱ γριές ποῦ τᾶκουσαν
 τοὺς ἐκαλοφάνηκε
 λούστηκαν χτενίστηκαν
 στὸ χορὸ κατέβηκαν
 στὴν κορφή ἐπιάστηκαν
 τὸ μουχτάρη φώναξαν
 – Γρήγορα πρωτόρε
 γρήγορα γλυκὸ κρασί
 καὶ τὸν ἄντρα τὸν καλό.
 Μιὰ γριά κακογριά
 ἤθελε νά πάρει δυὸ
 ἕνα γέρο κι' ἕνα νιό
 τὸ γέρο γιὰ τὴ δουλειὰ
 τὸ νιό γιὰ τὴν ἀγκαλιὰ

Πρβλ. Πανδώρα 1923 σελ. 144.

358

Τσοῦπρα μου θά σέ παντρέψω

– Τσοῦπρα μου θά σέ παντρέψω
 καὶ θά σέ νοικοκυρέψω,
 θά σοῦ δώκω ἄντρα τσομπάνο.
 – Πέφτω μάνα καὶ πεθαίνω
 καὶ τσομπάνο ἄντρα δέν παίρω
 ποῦ κοιμάται ὀχπάτου τὴ σκάρπα
 σάν ὁ σκύλος στὴν ἀσφάκα.
 – Τσοῦπρα μου θά σέ παντρέψω
 καὶ θά σέ νοικοκυρέψω,
 θά σοῦ δώκω ἄντρα σαρτζή.
 – Πέφτω μάνα καὶ πεθαίνω
 καὶ σαρτζή ἄντρα δέν παίρω.

“Όσες φελεκοῦδες βγάξει
τόσες διαβολές πηγάξει.
— Τσούπρα μου θά σέ παντρέψω
καί θά σέ νοικοκυρέψω,
θά σοῦ δώκω ἄντρα ράφτη.
— Πέφτω μάνα καί πεθαίνω
κι’ ἄντρα ράφτη ἐγὼ δέν παίρω.
“Όλη τήν ἡμέρα ράφτει
καί τὸ βράδι μυῖγες χάφτει

359

Ἕμουν νιός καί τραγουδοῦσα

Ἕμουν νιός καί τραγουδοῦσα
τὸ χορὸ μπροστὰ τραβοῦσα
τώρα γέρασα ὁ καημένος
καί με βάλανε στή μέση
νά φιλήσω ὅποιά μ’ ἀρέσει.
Νά φιλήσω παντρεμένη
τήν πλερώνω τή σκασμένη.
Νά φιλήσω κοριτσάκι
τὸ πλερώνω ἓνα φλωράκι.
Νά φιλήσω τή Μαρίγια
σκιάζομαι τήν Παναίγια.
Πέρασα ἀπ’ ὄνα γιοφύρι
βλέπω μιὰ στὸ παραθύρι,
μέ τή μάνα της μαλώνει
καί βαρειά τή βαλαντώνει
— Σοῦεῖπα μάνα πάντρεψέ με
σπιτονοικοκύρεψέ με
κι’ ἄντρα γέρο μὴ μοῦ δώσεις
γιατί θά τὸ μετανιώσεις.
Λεῖί τοῦ γέρου τὰ παιγνίδια
σά νερόβραστα κρεμίδια
καί τοῦ νιοῦ τὰ παιγνιδάκια
μόσχους καί γαρουφαλάκια.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἀγαπημένη μου σεβάσμια μορφή...

Ἀγαπημένη μου σεβάσμια μορφή,
χαρὰ καὶ λίκνο τῆς πρώτης μου ζωῆς
μὲ τὸ στητό, λαμπάδα τὸ κορμί,
ἀγέραςτο κι' ἀτρόμητο τοῦ κάμπου μας πλατάνι
ψηλὸς σὰν τ' ἄγρια τοῦ τόπου μας βουνά
γιὰ νὰ βογγᾶν τὰ στήθεια σου
παλεύοντας τραχειὰ σ' ἀνέμους καὶ σὲ μπόρες
μὲ τὸ πλατό, ἀσημοκέντητο τρεῖς δίπλες τὸ ζωνάρι
τὴν ἄσπρη σου φλοκάτα
καὶ τὸ μαχαίρι σου τὸ δαμασκί μὲ φλιντισι γραμμένο.

Τὸ λόγο σου ἐκράτησα πιστά, καθὼς μὲ ξεπροβόδαγες
βιτσιὰ σφυρίζοντας τραχιὰ στὰ πιασκάπουλα τ' ἀλόγου μας,
ἰπιθώνοντας λιγνό, τ' ἀνήλικο μωρὸ
κι ἐχάραζες στὸ μέτωπο τῆς ἐκκλησιᾶς μας τὸ σταυρό.
—«Γιέ μου νὰ γίνει ὁ δρόμος σου μακρὸς καὶ δίχως ἄκρη
κα ὅθε σταθῆς κι ὅθε διαβῆς
τῆς μάνας τὸ μαντήλι σου στὰ δάκρυα μουσκεμμένο
κάνε κλωνὶ καὶ δέσε το τρεῖς γύρες στὴν καρδιά σου
μὴ γελαστής, κι ἀνάστροφα γυρίσεις τὴ ματιὰ σου
στὰ χῶματα τὰ λισβερά, στὸν κολασμένο τόπο μας
ποὺ φαίνει ὁ ἥλιος τὸ φωμὶ στὸν ἰδρωτα τοῦ μόχτου.
Πάντα μπροστὰ γιὰ τίς γαλάζιες θάλασσες
καὶ τοὺς μεγάλους δρόμους
δίψα καψτὴ γιὰ τὴ ζωὴ σὰν τ' ἄγρια τοῦ τόπου μας θεριά
ποὺ μάχονται ξεσκίζοντας τίς σάρκες τους σκληρά.

Ἀγαπημένη μου παλαιϊκὴ τοῦ τόπου μας μορφή,
τὸ λόγο ἐκράτησα πιστὰ μέσ' στοὺς μεγάλους δρόμους
ἐκέρδισα καὶ δύναμη καὶ πλοῦτη κι ὁμορφιά
χουφτιάζοντας στὰ χέρια μου τὰ μαλακὰ
τὸ χρῆμα μὲ ἄπληστη ποὺ ξύπναγε χαρά.
Ἦπια λογιῶν κρασιὰ καὶ μέθυσσα μὲ τ' ἀκριβώτερα πιοτὰ
κοιμήθηκα σ' ἀρώματα μ' ὀλόγυμνα τοῦ ἔρωτα κορμιὰ
κι ἐστόλισα τὰ σπῆτια μου μὲ κρύσταλλα καὶ μάρμαρα
καὶ φίνα ἐπιπλα κομψά.
Δὲν ἀνοιξα τὴ πόρτα σὲ φτωχὸ μοιράζοντας ψωμὶ
νερὸ στὸ διψασμένο
κι ἀπόβραδο δὲν ἔκατσα διπλώνοντας τὰ γόνατα
μ' ἀπλοῦς, ἐργατικούς ἀνθρώπους
νὰ κουβεντιάσουμε σκυφτά, π' ὀρίζει ὁ μόχτος τὸ κορμί
γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς ζωῆς, τὰ ἔνσημα τοῦ I.K.A.
τῆς κόρης ποὺ μαζεύανε τὴν προΐκα τῆς μὲ δόσεις
γιὰ ν' ἀποθέσουνε σ' αὐτὴ τὸν ἄντρα τῆς
—ποὺ βάρεσε στὶς μηχανές—ἀκίνητο σωρό.

Κι ὡς πάει τὸ ρέμα τῆς ζωῆς, «γυρίστε νὰ γυρίσουμε»
 μ' ἓνα κρασί καὶ μιὰν ἑλιά
 ν' ἀκούσωμε τὰ ὄνειρα, τὸ σπῖτι πὸν θὰ φτιάξουνε
 δραχμὴ - δραχμὴ μαζεύοντας τὴ σύνταξη, τὰ δῶρα.

Τὸν πόθο τῆς χαρᾶς ἀνέβηκα, σκαλι - σκαλι νὰ φτάσω
 στὸν Ἔρωτα, τὴν Ποίηση, τὴ Μουσικὴ δοκίμασα νὰ πάω ψηλὰ
 πὸν ξαίρει ὁ πλοῦτος, ἔμπειροι σ' αὐτὰ
 γιὰ νὰ μερώνει ἀπαλὰ τ' ἀκόρεστο, ἀκοίμητο θεριὸ
 τῆς μοναξιᾶς ἢ θλίψη ὄντας ξυπνᾶ
 ποντίζοντας φρικτὰ στὸ βάραθρο τοῦ «τίποτα»
 καὶ σχέδια καὶ δύναμη καὶ πλούτη κι ὁμορφιά.

Καὶ τώρα,
 σὲ τοῦτο τὸ μεταίχμιο πὸν φτάσαμε
 τὸ μπρός, νὰ φαίνεται ἀσήμαντος καὶ μάταιος καιρὸς
 καὶ πίσω μας χούφτα καπνὸς, δροσιὰ καὶ σκόρπισε ὁ ἀγέρας
 ξαναγυρίζει πάλι γυμνὸς στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ
 κι ἀδύνατος καὶ «πένης»

πάρε με στὰ γόνατά σου πάλι νὰ πεῖς τὰ παραμύθια
 στὴν ἀχρύνια στέγη μας, ὀλόγυρα στὸ τζάκι
 γιὰ τὴν πεντάμορφη νεράιδα
 πὸν γύριζε βαθειὰ τὸ μεσονύχτι
 ἀνάπαψη στὸ γέροντα πὸν κοίτονταν νὰ δώσει
 τῆς μάνας πὸν ξαγρούπναγε στὴν κούνια τοῦ παιδιοῦ.
 τὰ δάκρυα νὰ γίνωνται σειρὰ μαργαριτάρια
 τῆς κόρης νὰ ὀνειρεῖται τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα.
 Κι ὡς πάει ὁ ἄγριος καιρὸς, λυσομανάει τὸ δάσος
 νὰ πεῖς τὸν καβαλλάρη μας μὲ τὸ σπαθὶ στὴ ζώση
 π' ἀνέμου γίνονταν φτερὰ τ' ἀλόγου του τὰ πόδια,
 τοῦ τόπου μας διαφέντενε τῆς ὀρφανῆς τὸ δίκιο
 τῆς χήρας κράταγε τιμὴ καὶ τοῦ φτωχοῦ μοιράδι».

Στὴ διαθήκη τὴν ἐπίσημη δεξιὰ κι ἀριστερὰ
 μὲ γράμματα μικρά, Βυζαντινῆς γραφῆς
 ἐγέμισε τὰ περιθώρια ὁ Α. Ν. ἀφήνοντας
 τὸν μάταιο, τὸν κόσμο αὐτὸ μὲς' τὰ βαθιὰ γεράματα.
 Σὰν ἀνοιξαν τὴ διαθήκη, πὸν καιρὸς γιὰ τέτοιες χασομέριες
 προέχει εἶπαν οἱ ἀρμόδιοι νὰ μποῦνε στὴν οὐσία,
 καθὼς ὀρίζει ὁ Νόμος,
 τὰ σπῖτια, τὰ χρεώγραφα, στὶς Τράπεζες οἱ καταθέσεις.
 Καὶ βέβαια σ' αὐτὸ δὲν ἔφερε ἀντίρρηση κανεὶς:
 Ἡ σύζυγος, ὁ γιὸς καὶ ἡ μεγάλη κόρη.
 Ἄλλως τε γνωμάτευσε ὁ εἰδικός, φίλος τοῦ σπιτιοῦ
 σὲ τέτοια φληγαφήματα γεροντικῆς ἀνοίας
 ἀλλοίμονο νὰ δώσουμε μεγάλη σημασία.

ΚΩΣΤΑΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ:

“ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΡΑΘΩΝΑ ΣΤΗΝ ΠΥΔΝΑ,, (Δ Ο Κ Ι Μ Ι Ο)

Ὁ κ. Παναγιώτης Κανελλόπουλος μᾶς δίνει, σὲ τρεῖς τόμους 1200 σελίδων, πού τις ἀκολουθοῦν 300 σελίδες σημειώσεων, τὴν δραματικὴ ἐκείνη περίοδο τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, πού ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν ἀκμὴ τοῦ θριάμβου στὴν ὑποδούλωση τοῦ Ἔθνους τῶν Ἑλλήνων.

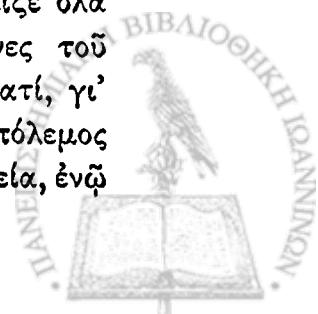
Τὸ ἔργο εἶναι τεράστιο καὶ τιμᾶει, ἂν ὄχι κάτι ἄλλο, τὴν ἐργατικότητα τοῦ κ. Κανελλοπούλου, γιατί εἶναι φανερό τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας, πού πρυτάνευσε κατὰ τὴν συγγραφή του. Τὸ ἐπισημαίνει καθαρὰ ὁ ἴδιος στὸν Πρόλογο, καὶ εἶναι προφανές ὅτι δὲν ὑπερβάλλει τὴν πραγματικότητα: «Δὲν ἐπέτρεψα ὅμως στὸν ἑαυτό μου καὶ ὅ,τι κάθε ἄλλος ἄνθρωπος ἀφιερωμένος στὴν ἀσκήση δημοσίου λειτουργήματος ἐπιτρέπει καὶ ὀφείλει νὰ ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτό του· καμμιὰ Κυριακὴ δὲν πῆγα κάπου, μόνο καὶ μόνο γιὰ ν' ἀνασάνω καὶ νὰ ἀναπαυθῶ ἀνάσαινα γράφοντας τὸ βιβλίο μου. Καί, σχεδὸν κάθε μέρα, μετὰ τὰ μεσάνυχτα, προτιμοῦσα, ἀντὶ γιὰ δυὸ - τρεῖς ὥρες περισσότερο ὕπνο, ν' ἀφιερῶσω αὐτὸν τὸν τόσο προσωπικὸ καὶ σιωπηλὸ χρόνον στὴ συγγραφικὴ μου ἐργασία». Αὐτὰ ἀπὸ τὸν Γενάρη τοῦ 1960 ὡς τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων τοῦ 1963. Ἐὰν τώρα σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι ὁ κ. Κανελλόπουλος ἔχει πίσω του πολλὰ ἄλλα δείγματα πυκνοῦ πνευματικοῦ καμάτου, ὅπως ἡ «Ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος», πού, παρὰ τὰ μοχθηρὰ εὐφυολογήματα κάποιου κριτικῆς, εἶναι ἔργο πού κόστισε πολὺ σὲ κόπο καὶ σκέψη, καὶ ὅτι, σὲ ὅλο αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα, δὲν ἀμέλησε ποτὲ τὸ κύριο ἔργο του, δηλαδὴ τὸ πολιτικὸ, — ἄσχετα φυσικὰ ἀπὸ κάθε πρόθεση ἀξιολόγησής αὐτοῦ τοῦ ἔργου, — μὰ ἀντίθετα τὸ ὑπῆρέτησε μὲ εὐσυνειδησία σχολαστικὴ, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ θαυμάσει κανεὶς καὶ τὴν ἀφοσίωσή του στὸ καθῆκον καὶ τὴν ἀκαταπόνητὴ ἐργατικότητά του.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Κανελλοπούλου ἔχει δύο ὄψεις: τὴν θετικὴ καὶ τὴν ἀρνητικὴ. Αὐτὸ βέβαια δὲν λέγεται σὰν χρησμὸς ἢ δόγμα· εἶναι γνώμη καθαρὰ προσωπικὴ καὶ δὲν δεσμεύει κανένα.

Τὴν ἀρνητικὴ τῆς πλευρὰ τὴν ὀφείλει: α) στὸν τρόπο πού ἀντιλαμβάνεται ὁ συγγραφέας τὸν ρόλον τοῦ ἱστορικοῦ καὶ β) στὸ συγγραφικὸ του ὕφος. Ὁ ἱστορικὸς ἔχει σὰν προορισμὸ νὰ καταλάβῃ τὴν ἱστορία καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ γιὰ λογαριασμὸ τῶν ἄλλων, καὶ ὄχι νὰ τὴν διορθώσῃ. Καὶ δυστυχῶς ὁ κ. Κ., παρασυρμένος ἀπὸ τὸ πάθος του γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ὄψη τῶν πραγμάτων, — πάθος πού εἶναι κακὸς σύμβουλος ὅταν μπερδεύεται στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, στὴν ἀναζήτηση δηλαδὴ τῆς σχετικῆς ἀλήθειας, ἀναφορικὰ πρὸς τὴν ροὴ τῶν ἐγκοσμίων, — ἀποφεύγει πολὺ συχνὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν πραγματικότητα, ὅπως πραγματικὰ τὴν ἔστησε ἡ ἱστορικὴ ροή, καὶ προβαίνοντας σὲ ἓνα εἶδος ἀντίστροφης προφητείας, ὄχι δηλαδὴ πρὸς τὸ μέλλον ἀλλὰ πρὸς τὸ παρελθόν, ἀρέσκειται στὸ νὰ ὀραματίζεται αὐτὸ τὸ παρελθόν, ὅπως τὸ ἐπιθυμεῖ ὄχι ἡ ἱστορικὴ, μὰ ἡ πατριωτικὴ του συνείδηση. Γι' αὐτὸ τὸ πλῆθος τῶν θά, τῶν ἔάν, τῶν ἴσως, τῶν μπορεῖ, τῶν ἐρωτηματικῶν, πού διανθίζουν τὸ κείμενό του, καὶ ὑπηρετοῦν ὄχι τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ τοὺς ἐνδιάθετους πόθους του. Ἐνα παράδειγμα (Τόμος Β', σελ. 506): «Οἱ Βοιωτοὶ θὰ πολέμησαν μὲ πείσμα... Ἄν ὁ Ἀβαιόκριτος δὲν ὑποχρεώονταν νὰ δώσῃ τὴ μάχη, καὶ ἂν ἔφθανε ὁ Ἄρατος... μπορεῖ νὰ νικοῦσαν

οί Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Βοιωτοί, καὶ μ πο ρ εῖ ἡ ἔνωσις Ἀχαιῶν, Βοιωτῶν καὶ Αἰτωλῶν ν' ἄλλαξε ριζικὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων καί, ἴσως, καὶ τοῦ κόσμου». Φυσικά, μὲ ἕναν τέτοιο καταγιγισμὸ ὑποθέσεων μ πο ρ εῖ κανεὶς νὰ καταλήξει σὲ ὅποιο συμπέρασμα ἐπιθυμεῖ, ἐδῶ συγκεκριμένα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πα ρ ἄ τ ρ ῖ χ α, ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα θὰ γινόνταν κυρίαρχος τοῦ κόσμου. Αἰώνιος καὶ μὸς μας, δμως, δὲν πρέπει νὰ εἶναι πάντα τὸ γιατί, σὲ πολιτικό, ὀργανωτικό καὶ πολεμικό δυναμισμό, δὲν ὑποσκέλισε ἡ Ἑλλάδα τὴν Ρώμη. Ἐσωτερικὲς ἀντιφάσεις τρομακτικὲς, ἡ γεωγραφικὴ τῆς θέσις, ἡ ψυχολογικὴ ἰδιοσυστασία τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, ἡ αἰωνία ροπὴ πρὸς τὴ θάλασσα, ἡ διάρθρωσις τῶν ἐδαφῶν τῆς, ἡ περιφρόνησις τῆς γιὰ τὸ βάρβαρον καὶ τὸ ξένον, τὴν ἐμπόδισε νὰ ξεφύγῃ,—ἕως ὅτου ἦλθε νὰ τῆς ἐπιβληθῇ ἡ ρωμαϊκὴ εἰρήνη—, ἀπὸ τὴν ἄλογον κατὰ τμησιν τῶν δυνάμεων τῆς, πού σ' αὐτὴν τὴν εἶχε καταδικάσει ἡ μοῖρα. Ἡ ψευτορωμῆϊκὴ παρηγορία, ὅτι μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς στὴν Ρώμη, ἡ Ἑλλάδα κα τ ἔ κ τ η σ ε πνευματικὰ τὸν κατακτητὴν τῆς, μιὰ καραμέλα πού τὴν πιπιλίζουν κατὰ κόρον τὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια, μὰ καὶ οἱ σοβαροφανεῖς συγγραφεῖς, δὲν πρέπει βέβαια μὲ κανένα τρόπο νὰ μᾶς ἰκονοποιεῖ. Ἡ πολιτικὴ κατὰκτησις οὔτε τὴν ὑλικὴν δύναμιν, οὔτε τὸ ἦθος τοῦ ὑποταγμένου ἔθνους προάγει. Ἡ ἐλευθερία μόνη, «τὸ ὑψιστόν ἀγαθόν, οὐ πάντα ὀρέγεται», τονώνει τὴν Ρώμη καὶ τὸ φρόνημα. Ἡ πνευματικὴ διείσδυσις τοῦ ἑλληνισμοῦ μέσα στὴν σάρκα τῆς κυρίαρχης ρωμαϊκῆς πολιτείας, μόνον σὰν μιὰ τρομακτικὴ ἐκδίκησις μ πο ρ εῖ νὰ χαρακτηριστεῖ, καὶ ὄχι σὰν νίκη. Γιατί, ἂν,—χωρὶς βέβαια νὰ παραγνωρίζουμε τὴν οὐσιαστικὴν ἀξίαν τῆς ἐκπολιτιστικῆς προσφορᾶς τοῦ ἑλληνισμοῦ στὸν ρωμαῖον κυρίαρχον,— προβοῦμε σὲ μιὰ *grosso modo* σύγκρισιν τοῦ ρωμαϊκοῦ ἦθους πρὸ καὶ μετὰ τὴν κατὰκτησιν, ἂν στήσουμε δηλαδὴ πλάϊ στὸν σκληροτράχηλον πολεμιστὴν τῆς δημοκρατικῆς ἐποχῆς, τὸν ρωμαῖον ἄνθρωπον πού μᾶς δίνει ὁ Σουητώνιος καὶ τὸν Σατυρικόν τοῦ Πετρωνίου, δηλαδὴ τὴν πηχτὴν μᾶζαν τῶν φαύλων, τῶν ἐγωπαθῶν, τῶν πορνῶν καὶ τῶν κιναιδῶν, μέσα σ' ἕνα πλῆθος, ἠθικὰ ἀσπόνδυλον καὶ τυφλό, πού οἱ σοφιστὲς κάθε λογῆς τὸ δίδασκαν «τοὺς κρατοῦντας προπηλακίζεις, τὰ καθεστηκότα συγγεῖν καὶ τὰ νεώτερα πράγματα ἐπεισάγειν», θὰ καταλάβουμε εὐκολὰ πού βρίσκειται ἡ ὑπεροχὴ. Ἡ Ρώμη νίκησε τὸν ἑλληνισμόν τῆς παρακμῆς—καὶ τὸν προσδιορίζουμε ἔτσι γιατί ἀκριβῶς τότε ὅλες οἱ ἐγγενεῖς ἀδυναμίες τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ εἶχαν φθάσει στὸ ἀκρᾶτον σημεῖον τῆς ἀπόδοσις,—αὐτὸ εἶναι ἕνα γεγονός ἀναμφισβήτητον, πού οὔτε οἱ πιθανολογίες, οὔτε οἱ σχετλιασμοί, οὔτε οἱ ὑποθέσεις μ πο ρ οῦν νὰ σβήσουν ἀπὸ τὶς σελίδες τῆς ἱστορίας. Τὸν νίκησε γιατί συνειδητὰ ἢ ἀσύνειδα εἶχε θέσει ὡς σκοπὸν τῆς τῆς κυριαρχίας, γιατί δημιούργησε ἕνα θεσμικὸν ὀργανισμόν ἱκανὸν νὰ προωθήσῃ αὐτὸν τὸν σκοπόν, γιατί ἔβλεπε *sub specie aeternitatis* τοὺς στόχους τῆς, γιατί δημιούργησε ἕναν ὀργανισμόν διπλωματικόν ἀνυπέβλητον, γιατί δὲν ἐγνώριζε δισταγμούς, προκειμένου νὰ πραγματοποιήσῃ ἕναν ὅποιοδήποτε ἀπὸ τοὺς σκοπούς τῆς,—ἡ ριζικὴ ἐξόντωσις τῶν Σαμιτιῶν εἶναι ἕνα παράδειγμα τῆς ἀδίστακτῆς αὐτῆς τακτικῆς,— καὶ τέλος γιατί μπόρεσε νὰ στήσῃ ἕνα ἀνυπέβλητον ὀργανον πολέμου, καὶ ξαίρουμε ὅτι στὴν ὑπεροχὴν τοῦ ὀπλισμοῦ καὶ τῆς στρατιωτικῆς ὀργάνωσις, ὁ μέγας ἱστορικὸς Τόυνμπη, ἀποδίδει τὴν δημιουργίαν τῶν αὐτοκρατοριῶν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ οἱ Ἕλληνες ἀσκοῦσαν τὸν πόλεμον καὶ τὴν πολιτικὴν ἢ σὰν ἐρασιτέχνες μεγαλοφουεῖς ἢ σὰν κοντόφθαλμοι νευρωτικοὶ ἢ σὰν ἐπιχειρηματίες, πού ἔπαιζαν, σὰν κεφάλαιο, τὸ αἷμα τοὺς σὲ ἐπιχειρήσεις μὲ βραχυπρόθεσμη ἀπόδοσις. Ὁ Φίλιππος τῶν Κυνῶν Κεφαλῶν π.χ. ἔκανε τὸν πόλεμον τέχνην γιὰ τὴν τέχνην. Σὲ μιὰ μάχην τὰ ἔπαιξε δλα γιὰ ὅλα. Ἐχασε, καὶ χάθηκε. Μ πο ρ εῖ καὶ νὰ εἶχε νικήσει τὶς δυὸ λεγεῶνες τοῦ Φλαμινίου. Ἀλλὰ καὶ τότε, τὸν πόλεμον οἱ Ρ ω μ α ῖ ο ι θὰ τὸν κέρδιζαν. Γιατί, γι' αὐτούς, πού μόλις εἶχαν νικήσει τὸν μεγαλύτερον στρατηγόν τῆς ἱστορίας, ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ Φιλίππου ἦταν ἕνα ἀπλὸν ἐπεισόδιον στὴν αὐτοκρατορικὴν τους πορείαν, ἐνῶ

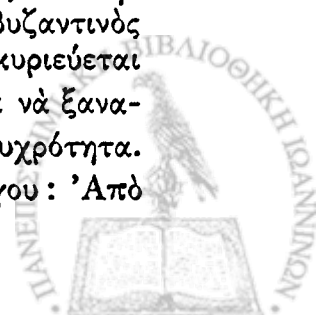
για τον Μακεδόνα ήταν ζήτημα ζωής ή θανάτου. Από το άλλο μέρος, η Σύγκλητος, φορέας της πολιτικής εξουσίας, ήταν ένα μόνιμο συλλογικό όργανο, που έκλεινε μέσα στα σπλάχνα του ότι το έκλεκτοτερο είχε αναδείξει επί πρακτικού πεδίου ο στρατός, ή διπλωματία και η πολιτική. Πώς θα ήταν τώρα δυνατό να συγκριθούν μαζί της σε αποτελεσματικότητα οι αποφάσεις των βασιλέων, αποτέλεσμα συχνά ανακλαστικών παρορμήσεων, ή οι εφήμερες συνελεύσεις των ελληνικών πόλεων ή του κοινού των Αχαιών; Γιατί, για τους Αιτωλούς, ούτε καν λόγος δεν μπορεί να γίνει. «Τῶν πραττομένων παρ' αὐτοῖς, λέει ὁ Πολύβιος, ἐκ λογισμοῦ μὲν καὶ προθέσεως οὐδὲν ἐπετελεῖτο, πάντα δ' εἰκὴ καὶ φύρδην ἐπράττετο». Ήταν λοιπόν, κατὰ φυσικὴν οἰκονομίαν, ἀδύνατο νὰ ἐπικρατήσῃ ὁ ἐλληνισμὸς στὴν πάλῃ του ἐναντίον τῆς Ρώμης. Ἡ ἱστορία ἄλλωστε εἶναι ὅ,τι εἶναι, καὶ οἱ ἐνδιάθετοι πόθοι μας δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ τὴν κάμουν διαφορετικὴ. Ὁ κ. Κανελλόπουλος αὐτὸ τὸ ξαίρει πολὺ καλά. Γράφει στὸν Α' τόμο (σελίδα 343): «Ἡ ἱστορικὴ σκέψη μπορεῖ νὰ ἀναφέρεται μόνον σὲ ὅσα ἐγίναν καὶ ὄχι σὲ ὅσα δὲν ἐγίναν». Καὶ ἔχει ἀσφαλῶς, σὰν ἐντιμὸς ἐπιστήμων, ὀλη τὴν καλὴ διάθεση γιὰ νὰ σταθεῖ πιστὸς σὲ αὐτὴ τοῦ τὴν ἀντίληψη. Δυστυχῶς δὲν τὸν ἀφήνει ἡ ἰδιοσυγκρασία του, ἔχει κάποια φυσικὴ ροπὴ πρὸς τὴν ρωμαντικότητα καὶ πρὸς τὴν ἀνάγκη νὰ προσπαθεῖ νὰ βάζει τὰ γεγονότα νὰ συμφωνοῦν πρὸς τὶς ἐπιθυμίες του ἢ πρὸς μίαν εἰκόνα τῶν ἱστορικῶν γεγονότων a priori. Ἡ ἀδυναμία εἶναι ἀνθρώπινη. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες μορφές τῆς ἱστορίας, τὴν εἶχε διαπιστώσει καὶ τὴν διατύπωσε στὴν περίφημη φράση: «Quod fere libenter homines id quod volunt credunt». Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, τιτλοφορῶντας τὸ ἔργο του: Δοκίμιο, ἀποδεσμεύτηκε κάπως ἀπὸ τὶς στυγνές ὑποχρεώσεις τῆς ἐπιστήμης, καὶ ἄφησε κάποια μεγαλύτερη ἐλευθερία δράσης στὸν καθαρὰ ὑποκειμενικὸ παράγοντα, πού ἡ παρέμβασή του, ἄλλωστε, ἀποτελεῖ τίτλο γνησιότητας γιὰ κάθε Δοκίμιο ἄξιο τοῦ ὀνόματος. Δικαίωμά του π.χ. εἶναι νὰ ἐξαίρει καμμιά φορὰ περισσότερο, ἴσως, ἀπὸ ὅτι πρέπει τὸν ἡρωϊσμό τῶν παλαιῶν ἐκείνων Ἑλλήνων, ἕναν ἡρωϊσμό πού δὲν ἐξυπηρετοῦσε πάντα τὰ ἀληθινὰ συμφέροντα τῆς φυλῆς καὶ ἀποτελοῦσε πολὺ συχνὰ μιὰ θυσία περιττή, μιὰ πράξη, δηλαδή, ἐπιζήμια γι' αὐτήν, σὲ τελευταία ἀνάλυση. Αὐτὴ ἡ ροπὴ πρὸς τὴν ἔξαρση τοῦ ἡρωϊκοῦ στοιχείου εἶναι προφανὴς στὸ ἔργο τοῦ κ. Κανελλοπούλου ὀλόκληρο, ἀκόμη καὶ στοὺς πολιτικούς του λόγους. Εἶναι λοιπόν ζήτημα ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς τιμὴ γι' αὐτὸν ἡ προσήλωσή του στὶς γενναῖες καὶ ὑπέροχες πράξεις. Ἐδῶ ὅμως χῶνει τὴν μύτη του ὁ δόλος τῆς ἱστορίας. Ὁ κ. Κανελλόπουλος καθ' ὑπερβολὴν παραδομένος στὴν ἀφοσίωσή του σὲ κάθε ἐκδήλωση τοῦ λαοῦ μας, εὐκολὰ ξεχνάει ὅτι ὁ ἡρωϊσμός δὲν εἶναι ἀποκλειστικὸ π ρ ο ν ὀ μ ι ο κανενὸς λαοῦ, καὶ ὅτι δὲν εἶναι καν πάντα τεκμήριο ἀμάχητο ἠθικῆς ὑπεροχῆς. Μὲ ὑπέροχη ἠθικὴ λάμψη καταυγάζεται ὁ ἡρωϊσμός τῶν Δραγατσανιτῶν καὶ ἡ θυσία τους, ἔχει ὅμως τὴν ἴδια λάμψη ὁ ἀληθινὰ ὑπέροχος θάνατος τοῦ Κατιλίνα καὶ τῶν ἐταίρων, ὅπως μᾶς τὸν δίνει ὁ Σαλούστριος, αὐτοῦ τοῦ τρομεροῦ συνωμότη πού θέλησε νὰ καταλύσει τοὺς θεσμούς τῆς πατρίδας; Δὲν προάγεται ὅμως ἡ ἱστορία μὲ λατρεία τοῦ ἡρωϊκοῦ, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι γνήσιο. Γιατί, δυστυχῶς, τὰ μεσογειακά μας αἵματα μᾶς σπρώχνουν συχνὰ νὰ τὸ βροῦμε, ἐκεῖ πού δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἱστορία ὅμως ἡ ἀληθινὴ ἔχει στήσει γιὰ τὸν ἑαυτὸ της στόχους πιὸ γενικούς καὶ πιὸ πρακτικούς. Γι' αὐτὸ ὄχι μόνον δὲν μᾶς ἀπατᾶ, ὄχι μόνον δὲν εἶναι περιττὴ, ὅπως μερικοὶ ἀποκλειστικοὶ λάτρεις τῆς ἐποχῆς μας διακηρύσσουν, μὰ καὶ νὰ μᾶς σταθεῖ χρήσιμος, μπορεῖ, ὁδηγός, ἂν τὴν ἀντιμετωπίσουμε χωρὶς ἰδεοληψίες καὶ ψευδαισθήσεις. Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ θρηνοῦμε γιὰτὶ δὲν μπόρεσε ἡ Ἑλλάδα νὰ νικήσῃ μὲ τὰ ὀ π λ α τὴ Ρώμη. Αὐτὸ δὲν ἦταν δυνατό, ἔστω καὶ ἐὰν ὑποθέσομε ὅτι θὰ ἦταν γιὰ τὸ μέλλον τοῦ κόσμου καλύτερο. Ἡ κυριαρχία τῆς Ρώμης στάθηκε χρονικὰ περιορισμένη μέσα στὸ πλαίσιο

μερικῶν αἰῶνων. Ἡ ἱστορία στὴν Ἑλλάδα χάρισε μιὰ πιὸ ζηλευτὴ μοῖρα: νὰ μπορέσει νὰ δημιουργήσῃ μέσα στὸν στενὸ τῆς χώρῳ, μέσα σ' ἓνα φριχτὸ κλίμα ἐμφυλίου πολέμου, μιὰ τέτοια ἀνθησὴ ἰδεῶν, μιὰ τέτοια εὐφορία καλλιτεχνικῶν ἀξιῶν, ὥστε νὰ ρουφάει ἀκόμη ἀχόρταγῃ ἢ ἀνθρωπότητα τὸ γάλα τῆς τῷ πνευματικῷ, ὕστερα ἀπὸ χιλιετηρίδες. Ἔτσι καὶ στὴν Ἰταλία, μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά τοῦ Μέσου Αἰῶνα, ὑψώθηκαν οἱ μικρὲς ἐκεῖνες πολιτεῖες, πόλεις—κράτη, πού, μέσα σ' ἓνα ἀδιάκοπο ἀλληλοφάγωμα, σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα φορτισμένη μὲ μῖσος, μισαλλοδοξία καὶ ἀπειλή, πού τὰ ὑποδαύλιζαν οἱ ξένοι ἐπίδοξοι κατακτητὲς τῆς χώρας, ἐδημιούργησαν, στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς οἰκονομίας, ἀξίες μὲ κῦρος ὑπέρχρονο, πού σὲ συγκερασμὸ μὲ τὴν ἀθάνατῃ ἑλληνικῇ προσφορᾷ, στάθηκαν τὰ θεμέλια τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Νέων Χρόνων. Οὔτε οἱ Ἕλληνες, οὔτε οἱ Ἰταλοὶ τῆς Ἀναγεννησῆς μπόρεσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐλευθερία τους. Δὲν ὑπάρχει ὅμως λόγος νὰ θρηνοῦμε γι' αὐτό. Ἡ Μοῖρα τοὺς ὠρίσε ἀνώτερες τύχες. Καὶ πιστεύουμε πὼς εἶναι, τὸ λιγώτερο, ματαιοπονία, τὸ νὰ ἐπιχειρεῖ κανεὶς, μὲ βάση τὴν ἐπιθυμίαν του, ὅσο ἀγνὰ καὶ ἂν εἶναι τὰ κίνητρά του, νὰ μαντεύει τί θὰ ἦταν ὁ κόσμος, ἂν οἱ μεγάλοι αὐτοὶ λαοὶ εἶχαν κυριαρχήσει στὰ πεδία τῆς ὑλικῆς βίας, ἀφοῦ ἢ ἐπίδοσή τους στὸ εὐγενέστερο πεδίο τῶν πνευματικῶν ἀγῶνων φέρει τόσο προφανῶς τὴν σφραγίδα τῆς δωρεᾶς. Σ' αὐτὸ τὸ σφάλμα ὑπέπεσε, νομίζουμε, ὁ κ. Κανελλόπουλος καὶ μόνον ὁ ὑπότιτλος: Δοκίμιο, πού προϋποθέτει ἐν πολλοῖς τὴν θέλησιν τῆς καθαρᾶ προσωπικῆς εἰσφορᾶς στὸ ἱστορικὸ του, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἔργο, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν δικαιολογήσῃ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη μας ἀντίρρηση στὸ ἔργο: Ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα στὴν Πύδνα. Ἡ δευτέρα ἀναφέρεται στὸ ὕφος.

Ὁ κ. Κανελλόπουλος ἔχει μεγάλη συγγραφικὴ πεῖρα καὶ ἀσφαλῶς καλλιτεχνικὸ αἰσθητήριον ἀνεπτυγμένον, ἀφοῦ τὸν ἔχει ἐλκύσει καὶ ἡ καθαρὴ λογοτεχνία. Γι' αὐτό, καὶ ἰδιαίτερα ἐπειδὴ τιτλοφορεῖ τὸ ἔργο του Δοκίμιο,—καὶ τὸ εἶδος αὐτὸ ἔχει εἰδικὰς ἀξιώσεις σχετικὰ μὲ τὴν ἔκφρασιν, πού εἶναι ὁ φορέας, ἢ ἐκδήλωσιν μιᾶς συγκεκριμένης προσωπικότητος,—θὰ περιμέναμε ἓνα ὕφος πού νὰ σαγηνεύει τὸν ἀναγνώστη, ἀφοῦ τὸ ἴδιον τὸ θέμα προσφέρεται σὲ μιὰ ἐπεξεργασία, πού ἐπιτρέπει τὸν προσωπικὸν τόνον καὶ τὴν χρησιμοποίησιν ὅλης τῆς συναισθηματικῆς κλίμακας. Δυστυχῶς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐν ψυχρῷ διατύπωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ γράφοντος, πού εἶναι τὸ μόνον μέρος τοῦ ἔργου τὸ ἀφιερωμένον κάπως στὴν φαντασίαν, τὸ γράψιμον εἶναι τόσο πηχτὸ ἀπὸ ὀνόματα, χρονολογίας, παρεκβάσεις, ἐμβόλιμες ἱστορίες καὶ λεπτομέρειες, ὥστε δείχνει προφανῶς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ συγγραφέα νὰ μὴ παραλειφθεῖ τίποτα ἀπὸ τὸ ἀνά χειρὰς ἱστορικὸ ὑλικόν, πού χρησιμοποιεῖται ἔτσι ἐν μέρει σὰν περιττὸ παραγέμισμα, ἀντὶ νὰ εἶναι ἀθέατος ὁδηγός. Θὰ ὀνομάζουμε πουριτανικὸν τὸ ὕφος τοῦ κ. Κανελλοπούλου, ἀφοῦ φαίνεται πὼς ἔχει ἐξοστρακίσει ἀπ' αὐτὸ τὴν ποίησιν, τὴν γραφικότητα καὶ τὸ χιοῦμορ, ἐὰν δὲν τὸ χαρακτηρίζε ἢ εἰσβολὴ ἐκείνη τοῦ περιττοῦ, ἢ νοσηρὴ ἐκείνη παχυσαρκία, πού ἀναφέραμε παραπάνου καὶ πού τὸ στερεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιγραμματικὴν ὑποβλητικότητα πού ἀποτελεῖ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θουκιδίδειου λόγου. Δυστυχῶς ὁ σ. μοιάζει περισσότερον στὸν Πολύβιον σὰν στυλίστας καὶ κάθε ἄλλο παρά σπουδαῖος στυλίστας ἦταν ὁ μέγας Ἀχαιῖς. Ὁ Μακῶλεϋ, ὁ Μισελέ, ὁ Ντυρουῖ, ὁ Μέντελσον—Μαρτόλντι, ὁ καθένας μὲ τὰ μέσα του, στήνουν μπροστὰ στὰ μάτια μας ὀλόβολο καὶ ζωντανὸν τὸ κορμὶ τῆς ἱστορίας, μὲ τὴν γραφικότητα, τὴν ἐλκυστικότητα, τὸ πάθος καὶ τὴν φρίκην τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς. Ὁ κ. Κανελλόπουλος γράφει κάποτε, σὰν βυζαντινὸς χρονογράφος, συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν ἀφοσίωσιν στὴν ὀρθοδοξίαν. Ὅταν κυριεύεται ἀπὸ ἀκρατὴ ἔθνολατρεία, καταλήγει κάποτε σὲ ἀνεδαφικὰς κατασκευάς, γιὰ νὰ ξαναπέσει πάλιν στὴν ὠχρὴ καὶ ἀπρόσωπὴν διατύπωσιν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ψυχρότητα.

Αὐτὲς εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μας, οἱ οὐσιαστικὲς ἀδυναμίες τοῦ ἔργου: Ἀπὸ

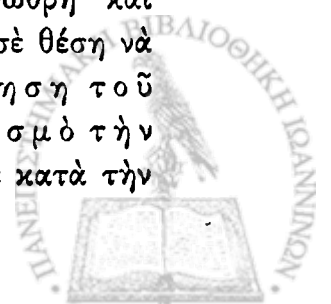
τὸν Μαραθῶνα στὴν Πύνδα. Ἀπέναντι ὅμως ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες αὐτὲς ὀρθώνονται, ρωμαλέο ἀντιστάθμισμα, ἀρετὲς ποὺ χαρίζουν στὸ βιβλίο ἐπιβλητικὸ βᾶρος. Καὶ τὸ κείμενο, μὰ ἰδιαίτερα οἱ σημειώσεις, εἶναι μάρτυρες ἀδιάβλητοι τοῦ ἀγῶνα τοῦ συγγραφέα γιὰ νὰ ἐνημερωθεῖ πλατεῖα καὶ οὐσιαστικά. Οἱ πληροφορίες του δὲν εἶναι ἀπὸ δεύτερο χέρι. Βυθίζεται ὁ ἴδιος *in medias res*, στὴ μελέτη δηλαδὴ τῶν ἀρχαίων κειμένων, ποὺ εἶναι πηγὲς μοναδικὲς γιὰ τὴν μελέτη τῆς ἱστορικῆς περιόδου ποὺ ἐξετάζεται στὸ Δοκίμιό του. Ἐξαντλεῖ ὅμως, συγχρόνως, καθὼς φανερῶναι ἢ βιβλιογραφία ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὶς σημειώσεις, ὅ,τι τὸ θετικώτερο, τὸ πιὸ ἐπιστημονικὰ καθιερωμένο ἔχει προσφέρει σχετικὰ μὲ αὐτὴν τὴν περίοδο ἢ μεταγενέστερη ἱστορικὴ ἔρευνα. Ὁ Κούρτιος Ροῦφος, ὁ Τάκιτος, ὁ Τίτιος Λίβιος, ὁ Ἡρόδοτος καὶ Παυσανίας, ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Πλούταρχος, ὁ Ἀλικαρνασσεὺς καὶ ὁ Διόδωρος καὶ ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, μὰ καὶ ὁ Χάμμοντ, ὁ Ὀλλῶ, ὁ Μπιούρι, ὁ Γίββων, ὁ Ράνκε, ὁ Κρουαζέ, ὁ Γκρότε, ὁ Φυστέλ ντὲ Κουλάνζ, καὶ πολλοὶ ἄλλοι παρελαύνουν μέσα στὶς σελίδες του γιὰ μεγάλη ἢ μικρὴ μαρτυρία. Καὶ δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ παρουσία τυπικὴ ἢ σκιάδη, ποὺ ἀποβλέπει, ὅπως δυστυχῶς συμβαίνει πολὺ συχνὰ σὲ παρεμφερεῖς ἐργασίες, στὸ νὰ καταπλήξει τὸν φιλισταῖο. Τὸ ἔργο του δὲν ἀρωματίζεται μὲ ὀνόματα συγγραφέων ἢ τίτλους συγγραφῶν, ὅπως τὸ λουκάνικο, ἀπὸ τὸ βενέτικο πιπέρι. Ἀτελείωτη σειρά αὐτούσιων περικοπῶν,—οἱ περικοπὲς αὐτὲς ἀποτελοῦν πιθανὸν τὸ μισὸ ἀπὸ τὸ κείμενο,—δείχνουν καὶ πείθουν ὅτι ὁ κ. Κανελλόπουλος δὲν κάνει ἐπίδειξις στείρας πολυμαθείας, μὰ μιὰ εἰλικρινῆ καὶ πολὺμογοθη προσπάθεια γιὰ ν' ἀνοίξῃ δρόμους πρὸς τὴν δραματικὴ ἱστορικὴ περίοδο ποὺ τὸν ἀπασχολεῖ. Ἄν σκεφεῖ κανεὶς μὲ πόσες δεκάδες συγγραφέων ἦλθε σὲ στενὴ ἐπαφή, καὶ πόσες χιλιάδες σελίδες βιβλίων ἐδιάβασε, γιὰ νὰ τεκμηριώσῃ ἐπιστημονικὰ τὸ ἔργο του, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ θαυμάσῃ, ὅταν ἀναλογιστεῖ τὸ τεράστιο βᾶρος τῶν ἄλλων του καθηκόντων, τὴν χαλκέντερη ἐργατικότητά του καὶ τὴν σπάνια ἐπιστημονικὴ εὐσυνειδησία του. Αὐτό,—τὸ ἐπαναλαμβάνουμε,—ἄσχετα ἀπὸ τὸ ἐὰν συμφωνεῖ κανεὶς μὲ τὴν μέθοδο καὶ τὰ συμπεράσματά του. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἰδιαίτερα πρέπει νὰ ἐξάρουμε, εἶναι ἡ οὐσιαστικὴ προβολὴ ποὺ κάνει ὁ συγγραφέας τοῦ μεγάλου μας ἱστορικοῦ Πολύβιου. Οἱ διαστάσεις τῆς τεράστιας αὐτῆς προσωπικότητος εἶχαν, ἕως τελευταῖα τουλάχιστο, ἀπόλυτα ἀγνοηθεῖ ἀπὸ τὴν Μέση Παιδεία μας. Ἦταν σὰν ὁ φτωχὸς συγγενής, ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος τῶν σχολείων μας. Δὲν ἔχει, καθὼς ἰσχυρίζονται, ὕψος, καὶ σὲ μιὰ γῶρα ὅπου μᾶς ἔχουν πνίξει οἱ μεγάλοι στυλίστες, ἡ παρουσία του στὶς αἰθουσες διδασκαλίας θὰ κολόβωνε ἴσως τὰ φτερὰ νεαρῶν συγγραφέων ἐν γλῶσῃ. Μὰ τὸ ἦθος του, τὸ φωτεινὸ του μάτι, ἡ καταπληκτικὴ του ἰκανότητα νὰ ἐτάξει νεφροὺς καὶ καρδίας, ἡ ἱστορικὴ του ἰδιοφυΐα, ἡ ἰκανότητά του νὰ ἰδῇ καὶ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ἐποχὴ του *in globo*, ὅλα αὐτὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἡγεσία νὰ πετάξῃ σὰν σάπιο λεμόνι, στὸν κάλαθο τῶν ἀχρήστων, τὴν μεγάλη μορφή τοῦ ἱστορικοῦ ποὺ τιμᾶει τὸ Ἔθνος μας. Ὁ κ. Κανελλόπουλος, μὲ τὸ ἔργο του, φέρνει πάλι, καὶ πόσο πλούσια, στὸ προσκήνιο τὸν Μεγαλοπολίτη ἱστορικό. Πολλὲς δεκάδες σελίδων παραχωροῦνται στὸ ἔργο αὐτὸ σὲ περικοπὲς ἀπὸ τὶς Ἱστορίες τοῦ Πολυβίου. Καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυριστεῖ, χωρὶς τὴν ἐλάχιστη δόση ὑπερβολῆς, ὅτι καὶ γιὰ κείνον ἀκόμη ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἔρχεται σὲ ἐπαφή, μέσῳ αὐτῶν τῶν περικοπῶν, μὲ τὴν συγγραφὴ τοῦ Ἀχαιοῦ, εἶναι τόσο πλατεῖα ἢ ἐπαφή αὐτή, ὥστε τοῦ ἀρκεῖ νὰ σχηματίσῃ γι' αὐτὸν μιὰν ἀληθινὴν γενικὴ ἀντίληψη. Αὐτὸ εἶναι μιὰ οὐσιαστικὴ ὠφέλεια, ποὺ θὰ τὴν ὀφείλει ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου στὸν κ. Κανελλόπουλο. Ἐδῶ, ὅμως, ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ μιὰ παρένθεση. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀναγνώστες, ποὺ εὐχόμεσθε νὰ εἶναι πολλοί, γιὰ τὸ βιβλίο ἀξίζει νὰ διαβαστεῖ, ἓνα μικρὸ, ἀσφαλῶς, μέρος θὰ τύχει νὰ εἶναι ἀπόφοιτοι κάποιας ἀνώτερης Σχολῆς ποὺ νὰ ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἀρχαία γραμματεία. Δυστυχῶς

ὅμως μόνον αὐτοὶ εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἐμπλακοῦν σὲ ἀγῶνα μὲ τὶς δυσκολίες τοῦ αὐτοῦσιου ἀρχαίου κειμένου. Τί θὰ γίνουν οἱ ἄλλοι, ὅταν βρεθοῦν ἀντιμέτωποι μὲ τὴν πυκνὴ διατύπωση τοῦ Θουκυδίδη καὶ τοῦ Πολύβιου ἢ μὲ τὰ σχολιὰ γλωσσικὰ τεχνάσματα μεταγενέστερων ἱστορικῶν; Φαίνεται λοιπὸν πῶς ὁ κ. Κανελλόπουλος, ἂν καὶ ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος, ἀκολουθεῖ μιὰν ἀρχαία παράδοση τοῦ πολιτικοῦ μας κόσμου, μιὰ παράδοση ποὺ ἐτραυμάτισε καίρια τὴν παιδεία τοῦ Ἔθνους: νὰ μὴ βρισκεται δηλαδὴ κατατοπισμένος σχετικὰ μὲ τὴν σχολικὴ πράξη στὴν Μέση μας Ἐκπαίδευση, καὶ νὰ πιστεύει εἰλικρινὰ ὅτι ὁ ἀπόφοιτος τοῦ Γυμνασίου μας ἢ τοῦ Πολυτεχνείου μας ἢ μιᾶς κάποιας ἄλλης Σχολῆς τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, εἶναι σὲ θέση νὰ διαβάζει ἀρχαῖο κείμενο στὸ πρωτότυπο. Ὑπάρχουν βέβαια καὶ ἔντιμες ἐξαιρέσεις ποὺ δὲν αἴρουν ὅμως τὸν ὀδυνηρὸ κανόνα. Εὐτυχῶς ποὺ ἡ καλὴ ἰδέα τοῦ κ. Κανελλοπούλου γιὰ τὴν μόρφωση τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐπροχώρησε ἕως τὸ σημεῖο νὰ παραθέσει αὐτούσια καὶ τῶν Λατίνων συγγραφέων τὰ ἀποσπάσματα!

Ἐνα δεῦτερο σημεῖο ποὺ ὑποχρεώνεται νὰ ἐξάρει ὁ καλοπροαίρετος ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου: Ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα στὴν Πύδνα, εἶναι ἡ ἀναμφισβήτητὴ καλὴ πίστη ποὺ τὸ διαπνέει, ἡ γεμάτη εἰλικρίνεια πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ φανεῖ συνειδητῶς στίς ἀξιώσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἐντιμότητος. Ἐὰν ὁ κ. Κανελλόπουλος ἀμαρτάνει, ποῦ καὶ ποῦ, κατὰ τὴν γνώμη μας, κατὰ τὴν ἐξαγωγή συμπερασμάτων, προβαίνοντας σὲ ὑποθέσεις ποὺ δὲν ἔχουν ἐπαρκῆ τεκμηρίωση, ἢ δουλεύοντας σὲ πόθους καθαρὰ προσωπικούς, αὐτὸ δὲν προέρχεται ἀπὸ μιὰν ἐκ τῶν προτέρων θέση σκοπῶν ποὺ ἐπιθυμεῖ, μὲ ὁποιοδὴ ποτε μέσο, νὰ ἐξυπηρετήσῃ, καὶ ἀπὸ ἓνα ἐν ψυχρῷ καταναγκασμὸ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων νὰ μορφολογηθοῦν σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῶν σκοπῶν αὐτῶν, μὰ ἀπὸ τὸ ὅτι τὰ γεγονότα αὐτά, προτοῦ κατατεθοῦν στὸ συγγραφικὸ χαρτί, περνοῦν ἀπὸ τὸ φίλτρο μιᾶς ἰδιόρρυθμης προσωπικότητος καὶ ὑποβάλλονται στίς ἐπιδράσεις χημικῶν διεργασιῶν μιᾶς ψυχῆς ποῦ, παρὰ τὶς μεγάλες ἀρετὲς τῆς, δὲν στερεῖται οὔτε πείσματος οὔτε φανατισμοῦ. Αὐτό, γιὰ τὴν ψυχρὴ σκοπιὰ τῆς ἐπιστήμης εἶναι σφάλμα, ἂν καὶ χαρίζει στὸ βιβλίον ἓνα τόνο προσωπικόν, ποῦ θὰ ταίριαζε ὅμως περισσότερο, ὄχι σὲ ἱστορικόν, μὰ σὲ φιλοσοφικόν δοκίμιον.

Τώρα φτάνουμε στὸ τρίτο σημεῖο ποὺ πρέπει ἰδιαίτερα νὰ ἐξαρθεῖ. Πρόκειται γιὰ τὴν γλῶσσα τοῦ ἔργου.

Ὁ κ. Κανελλόπουλος εἶναι τώρα ἀρχηγὸς τῆς ἑλληνικῆς δεξιᾶς καὶ συνειδητῶς ὀπαδὸς τῆς συντήρησης. Καὶ ὅμως χρησιμοποιεῖ τὴν δημοτικὴ ἢ τουλάχιστο μιὰ παραλλαγή τῆς, στὸ ἱστορικὸ του Δοκίμιον. Ἄν τὸ κείμενό του ἦταν καθαρὴ λογοτεχνία, δὲν θὰ μπορούσε, φυσικά, νὰ γίνῃ λόγος, γιὰτὶ μονάχα ἡ προχωρημένη ἀρτηριοσκληρώση θὰ μπορούσε νὰ ἀξιώσει νὰ γραφοῦν ποιήματα ἢ μυθιστόρημα στὴν καθαρεύουσα. Ἐδῶ ὅμως πρόκειται γιὰ ἔργο μὲ ἐπιστημονικὲς τάσεις, καὶ ξαίρουμε πῶς ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀκόμη σήμερον ἓνα προπύργιον τοῦ γλωσσικοῦ συντηρητισμοῦ. Καὶ ὅμως ὁ συγγραφέας ἐτόλμησε νὰ σπάσῃ, ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτό, τὸ φράγμα ποὺ ἡ πολιτικὴ μισαλλοδοξία ἔχει στήσῃ ἀνάμεσα σὲ μιὰ γλῶσσα πλαστή, ποὺ ἡ δεξιὰ τὴν ἔκαμε ἐγκόλπιον, καὶ στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ. Τὸ πόσο ἀνόητη ἦταν αὐτὴ ἡ τακτικὴ, ποῦ, σὲ τελευταία ἀνάλυση, παράδινε στοὺς πολιτικὸς ἀντιπάλους τὸ ζωντανὸ μέσον ἐπαφῆς μὲ τὶς λαϊκὲς μᾶζες, εἶναι φανερό. Εἶναι φανερό ἀκόμη καὶ σὲ κείνους ποὺ διακονοῦν τὴν καθαρεύουσα, ἐπειδὴ τοὺς συνδέουν μαζί τῆς συμφέροντα ἢ πάθη. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ οἱ παθητικοὶ νοσταλγοὶ τοῦ παρελθόντος. Φίλοι τοῦ ἐπισκίου βίου, διαποτισμένοι ἀπὸ μιὰ νωθρὴ καὶ νυσταλέα ἀφοσίωση σὲ ἰδέες ποὺ εἶχαν ἱστορικὰ ξεπεραστεῖ, δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ νοιώσουν πόσο βλάπτει τὸ Ἔθνος ἡ ἀντίληψη ὅτι μόνον ἡ ἀξιοποίηση τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ μπορεῖ νὰ ξαναδώσῃ στὸν ἑλληνισμό τὴν ἀρχαία του αἴγλη. Πίσω ἀπὸ τὴν ἰδεοληψία αὐτὴ, ποὺ πρυτάνευσε κατὰ τὴν

ΠΑΝΟΥ ΓΡΑΙΚΟΥ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΕΦΕΡΗ "ΠΟΙΗΜΑΤΑ,"*

Δ' Έκδοση (1964)

Ε

Οί πατριώτες

(Στὸ ποίημα αὐτὸ περιλαμβάνονται δύο εἰκόνες. Ἡ πρώτη μᾶς μιλεῖ γιὰ τοὺς στρατεύσιμους Ἕλληνες στὴ Σμύρνη τὸ 1912 πὸν ἐρχόντουσαν μεταμφιεσμένοι νὰ κρυφτοῦν στὸ πατρικὸ σπίτι τοῦ Σεφέρη ὡς πὸν νὰ τὸ σκάσουν γιὰ τὴν Ἑλλάδα πὸν πολεμοῦσε τὴν Τουρκία).

1. Δὲν τοὺς γνωρίσαμε
εἶταν ἢ ἐλπίδα στὸ βάθος πὸν ἔλεγε
 2. πὼς τοὺς εἶχαμε γνωρίσει ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ.
 3. Τοὺς εἶδαμε ἴσως δύο φορές κι' ἔπειτα πῆραν τὰ
καράβια.
- (Τὰ παιδιὰ ξαγρυπνοῦσαν μαζί με τοὺς φίλους)
6. Ἡ ἀγῆ μᾶς βρίσκει πλάϊ στὴν κουρασμένη λάμπα
 7. νὰ γράφουμε ἀδέξια καὶ με προσπάθεια στὸ χαρτί
 8. πλεούμενα γοργόνες ἢ κοχύλια.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 729.

πορεία τοῦ ἐλεύθερου πολιτικοῦ μας βίου, καλύφθηκαν οἱ ταπεινὲς σκευωρίες ὅσων,—
ιδιαίτερα τῶν ξένων,—δὲν εἶχαν συμφέρον στὴν προκοπὴ τοῦ λαοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν
μπορέσαμε καὶ μεῖς νὰ στήσουμε στὰ πόδια τῆς ἐκείνη τὴν Δημοκρατία πὸν θεωρεῖ-
ται σήμερα σὰν ἓνα σχετικὸ ἰδεῶδες ἀπὸ τίς μεγάλες μᾶζες τοῦ πληθυσμοῦ
τῆς γῆς: τὴν Δημοκρατία πὸν παρέχει στὸν ἄνθρωπο τὴν ἐλευθερία νὰ ἐκφράζεται,
καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ζῆ μιὰ ζωὴ ἀνεκτὴ, ἀπολαύοντας τοὺς δίκαιους καρπούς τοῦ
κόπου του. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, οἱ ἐλεύθεροι σκοπευτὲς τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος
μαζί με τὸ πλῆθος τῶν ἀνυποψίαστων ἰδεαλιστῶν στάθηκαν, με τοὺς ἀντιδραστι-
κοὺς τοὺς ἀγῶνες γύρω ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ θέμα, μιὰ σοβαρὴ τροχοπέδη γιὰ τὴν
ἐθνικὴ προκοπὴ. Ὁ κ. Παναγιώτης Κανελλόπουλος, μολονότι ἀπὸ τὴν ὑπεύθυνή
του ἡγετικὴ θέση θὰ ἔπρεπε νὰ πολεμήσει στὸ πλευρὸ τῆς καθαρεύουσας, υἱοθέτησε
τὴν γλῶσσα τοῦ λαοῦ ὡς ἐκφραστικὸ του μέσο, δίνοντας ἔτσι ἓνα λαμπρὸ παρά-
δειγμα καλοπιστίας, εὐψυχίας καὶ ἐντιμότητος. Αὐτὴ ἡ ἐκφραση τῆς ὑψηλῆς ψυχι-
κῆς του στάθμης εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ δώσει στὸ ἔργο του ἰδιαίτερο βάρος.

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

(Εικόνα δεύτερη. Στο Λονδίνο, στη διάρκεια του Β' παγκόσμιου πολέμου. Οί φίλοι τώρα είναι πατριώτες ναυτικοί τῶν νηοπομπῶν. Πρέπει νὰ ἐπαναληφθοῦν οἱ τρεῖς πρῶτοι στίχοι γιὰ νὰ γίνει ἡ σύνδεση μὲ τοὺς ἐπόμενους).

4. φορτία κάρβουνο, φορτία γεννήματα κι' οἱ φίλοι μας
5. χαμένοι πίσω ἀπὸ τὸν ὠκεανὸ παντοτινά.
9. Τὸ ἀπόβραδο κατεβαίνουμε στὸ ποτάμι (1)
10. Γιατὶ μᾶς δείχνει τὸ δρόμο πρὸς τὴ θάλασσα,
11. Καὶ περνοῦμε τὶς νύχτες στὰ ὑπόγεια ποῦ μυρίζουν κατράμι (2).
12. Οἱ φίλοι μας ἔφυγαν
ἴσως νὰ μὴν τοὺς εἶδαμε ποτές, ἴσως
13. νὰ τοὺς συναπαντήσαμε δταν ἀκόμη ὁ ὕπνος
14. μᾶς ἔφερερε πολὺ κοντὰ στὸ κῦμα ποῦ ἀνασαίνει
15. ἴσως νὰ τοὺς γυρεύουμε γιατί γυρεύουμε τὴν ἄλλη ζωὴ,
16. πέρα ἀπὸ τ' ἀγάλματα (3).

ΣΤ

Τὸ τζάμι

(Ὁ ποιητὴς ἀναλογίζεται πῶς θὰ ἔβλεπε, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, τὸ πατρικό του σπίτι, μὲ τὸν κῆπο του καὶ τὰ συντριβάνια του. Φαντάζεται πῶς τὸ πλησιάζει σὰν ξένος ἀπ' ἔξω καὶ κοιτάζει μέσα στὴν κάμαρά του ἀπὸ τὸ θαμπὸ τζάμι τοῦ χαμηλοῦ παράθυρου. Καὶ τότε καταλαβαίνει ἢ τοῦ γίνεται πιδ ἄπτό, πῶς ἓνα τζάμι, ἓνα τόσο ἀσήμαντο καὶ θραυερὸ ἐμπόδιο γίνεται ἓνα ἀξεπέραστο χωρίσμα, ποῦ χωρίζει πιά δυὸ κόσμους).

Τὸ περιβόλι μὲ τὰ συντριβάνια του στὴ βροχὴ
θὰ τὸ βλέπεις μόνο ἀπὸ τὸ χαμηλὸ παράθυρο
πίσω ἀπὸ τὸ θολὸ τζάμι. Ἡ κάμαρά σου
θὰ φωτίζεται μόνο ἀπὸ τὴ φλόγα τοῦ τζακιοῦ
καὶ κάποτε, στὶς μακρινὲς ἀστραπὲς θὰ φαίνονται
οἱ ρυτίδες τοῦ μετώπου σου (4) παλιέ μου Φίλε (5)

Τὸ περιβόλι μὲ τὰ συντριβάνια ποῦ εἶταν στὸ χέρι σου
ρυθμὸς τῆς ἄλλης ζωῆς (6) ἔξω ἀπὸ τὰ σπασμένα
μάρμαρα καὶ τὶς κολόνες τὶς τραγικὲς
κι' ἓνας χορὸς μέσα στὶς πικροδάφνες
κοντὰ στὰ καινούρια λατομεῖα,
ἓνα γυαλί θαμπὸ θὰ τὸ ἔχει κόψει ἀπὸ τὶς ὤρες σου.
Δὲ θ' ἀνασάνεις (7) τὸ χῶμα κι' ὁ χυμὸς τῶν δέντρων

1. Τὸν Τάμεση.
2. Στὰ καταφύγια.
3. Ἀγάλματα οἱ νεκροί, ἐκεῖνοι ποῦ πέθαναν καὶ τὰ σώματά τους ἔχουν γίνει ἀλύγιστα σὰν τὰ ἀγάλματα.
4. Γιατὶ ἔχουν περάσει πολλὰ χρόνια καὶ τὸ μέτωπό του ἔχει γεμίσει ρυτίδες.
5. Παλιέ μου φίλε, ἐαυτέ μου.
6. Ρυθμὸς τῆς ἄλλης ζωῆς, τῆς παιδικῆς, στὴν πατρίδα.
7. Δὲν θὰ νιώσεις ἀνακούφιση στὴ θέα τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ σου.
Τὰ σπασμένα μάρμαρα καὶ οἱ κολόνες, εἶναι λεπτομέρειες ἀπὸ τὸ περιβόλι τοῦ σπιτιοῦ, ἄγνωστες σὲ μᾶς, ἀλλὰ καὶ δίχως σημασία.

θά χυμοῦν ἀπὸ τῆ μνήμη σου γιὰ νὰ χτυπήσουν
πάνω στὸ τζάμι αὐτὸ ποὺ τὸ χτυπᾷ ἡ βροχὴ
ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμο (1).

Z

Πλαγιότιτλος: Νοτιᾶς

Ἡ ἀπόφαση τῆς λησμονιᾶς

Ὁ ποιητὴς ἔχει γράψει ἓνα ποίημα μ' αὐτὸν τὸν τίτλο, ποὺ θὰ πρέπει ν' ἀρχίζει ἀπὸ τοῦτο ἐδῶ τὸ Z. Τούτου εἶναι συνέχεια ἐκεῖνο.

Σὲ τοῦτο τὸ ποίημα ὁ ποιητὴς, ἓνας ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἰωνίας ποὺ πάνωθὲ τῆς κρέμεται ἡ πιδ τρομερὴ συμφορὰ, λογαριάζει τὸ ἀδιέξοδο. Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς δύσης ἓνα ἐμπόδιο, «μιὰ βουνοσειρά».

Ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ νοτιά, ἄλλος κίντυνος,

*ὁ νοτιᾶς ποὺ φυσάει καὶ μᾶς τρελλαίνει
ὁ ἀγέρας ποὺ γυμνώνει τὰ κόκκαλα ἀπὸ τὴ σάρκα.*

Γιὰ τὸν πληθυσμὸ αὐτὸν ποὺ νιώθει σὰ σφαχτάρι προορισμένο γιὰ τὸν μακελάρη, μιὰ ἐλπίδα ὑπάρχει:

Ἐσὺ τὸ ἄστρο τῆς αὐγῆς.... (2)

Κρατοῦσες τὴ ζωὴ μας στὴν παλάμη σου.

Ὅστερα ἀπὸ τὸ πικρὸ ψῶμι τῆς ξενιτειᾶς

ποὺ τὸ χεὶ γεφτεῖ ὁ ποιητὴς, στὴν πρώτη προσφυγιά. Ἡ φωνὴ του μοιάζει σὰν τὴ φωτιὰ τῆ νύχτα σὲ κείνον ποὺ μένει ἔξω. Ὅμως:

*πάλι αὐτὸς ὁ ἀγέρας ἀκονίζει
πάνω στὰ νεῦρα μας ἓνα ξυράφι.*

Ἄς μποῦμε στὸ σπίτι τοῦ ποιητῆ, ποὺ βρίσκεται μέσα στὰ πεῦκα καὶ στὶς χαρουπιές.

*(Ἔχει) μεγάλα παράθυρα. Μεγάλα τραπέζια
γιὰ νὰ γράφουμε τὰ γράμματα ποὺ σοῦ γράφουμε
τόσους μῆνες καὶ τὰ ρίχνουμε
μέσα στὸν ἀποχωρισμὸ γιὰ νὰ γεμίσει.*

Σοῦ γράφουμε ὁ καθένας τὰ ἴδια πράματα

(γιατὶ ὅλοι τὰ καταλαβαίνουν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο)

καὶ σωπαίνει ὁ καθένας μπρὸς στὸν ἄλλον

(καθένας κρατεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τίς θλιβερὲς σκέψεις του)

Ποιὸς θὰ σηκώσει τὴ θλίψη τούτη ἀπὸ τὴν καρδιά μας;

1. Γιατὶ τὸ χτυπᾷ καὶ μιὰ ἄλλη βροχὴ, ἀπὸ τὸν μέσα κόσμο.

2. Ἡ μητέρα Ἑλλάδα.

Χτὲς βράδι μιὰ ἀπαίσια εἶδηση σὰν νεροποντή, ποὺ περιμέναμε νὰ μὴν βγεί ἀληθινή, ἢ νὰ μὴν ἔχει συνέπειες, καὶ σήμερα βαραίνει πάλι ὁ σκεπασμένος οὐρανός. Οἱ στοχασμοὶ μας σὰν τὶς πευκοβελόνες τῆς χτεσινῆς νεροποντῆς στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ μας, μαζεμένοι κι' ἄχρηστοι θέλουν νὰ χτίσουν ἕναν πύργο αἰσιοδοξίας. Μὰ ἔρχεται ἡ πραγματικότητα καὶ τὸν γκρεμίζει.

*Μέσα σὲ τοῦτα τὰ χωριά, τ' ἀποδεκατισμένα
πάνω σ' αὐτὸν τὸν κάβο, ἀνυπεράσπιστα στὴ συμφορὰ
μὲ τὴ βουνοσειρὰ μπροστά μας ποὺ σὲ κρύβει
ποιὸς θὰ μᾶς λογαριάσει τὴν ἀπόφαση τῆς λησμονιάς;
Ποιὸς θὰ δεχτεῖ τὴν προσφορὰ μας, στὸ τέλος αὐτὸ τοῦ φθινοπώρου;*

Τὶ ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς μὲ τὶς λέξεις «λησμονιά» καὶ «προσφορὰ»; Τὴν παραίτηση ἀπὸ κάθε τί, ἐθνισμό, παραδόσεις, γλώσσα, θρησκεία, τὰ πάντα, φτάνει μόνον νὰ γλυτώσουμε τὴ ζωὴ, φτάνει νὰ μείνουμε σὲ τοῦτα τὰ χώματα;

Μὰ εἶναι ἀργά, γιὰ ὁποιαδήποτε παραίτηση, ὁποιαδήποτε λησμονιά, ἢ προσφορὰ. Τὴν ἀποκρούουν οἱ «ἄσπιλοι κύκνοι».

*δὲς τους εἶναι κάτασπροι σὰν τὸν ὕπνο τῆς νύχτας.
Σοῦ μοιάζουν ξένη, τὰ ἥσυχά φτερὰ καὶ τὰ καταλαβαίνεις.*

(Εἶναι οἱ νέοι ἐλευθερωτές, ποὺ περιφέρονται περήφανα σὰν ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν ἥσυχη τὴ συνείδησή τους πὼς ἔπραξαν τὸ καθήκον τους στὴν πατρίδα (τους),

ἐνῶ σὲ κοιτάζουν μαρμαρωμένα τὰ μάτια τῶν λιονταριῶν

(ἐνῶ παρακολουθοῦν, μὲ ψυχρὴ ἀδιαφορία τὴ σφαγὴ, οἱ ἰσχυροὶ τοῦ Κόσμου)

καὶ τὸ φύλλο τοῦ δέντρου μένει ἄγραφο στὰ ἐπουράνια

(ὅπως μὲ τὸ ἴδιο ἀδιάφορο μάτι εἶδε τὴν καταστροφὴ ὁ οὐρανός)

καὶ τὸ κοντύλι τρύπησε τὸν τοῖχο τῆς φυλακῆς

(καὶ μόνον ἡ πέννα ἔσπασε τὰ δεσμὰ τῆς σιωπῆς)

Κι' ὅμως δὲν εἶταν ἄλλα τὰ πουλιά, (ἀπὸ αὐτοὺς τοῦ ἄσπιλου κύκνου) ποὺ καβάλλα πάνω στ' ἄλογά τους, ἀθόρυβα μὲ τὰ σπαθιά τους, σφάζαν τὶς χωριατοπούλες καὶ τὸ αἷμα κοκκίνιζε πάνω στὶς πλάκες τοῦ δρόμου τὸ γάλα ποὺ ἔσταζε ἀπὸ τὰ στήθη τῶν μητέρων ποὺ θήλαζαν. Καὶ ρίχναν ἀδιάβαστα σχήματα μέσα στὶς γοῦρνες. Ἔτσι τὰ φτερὰ τῶν κύκνων δρόσιζαν τὴ φρίκη.

(Ἡ ἀπόφαση τῆς λησμονιάς)

Η

Ὁ ξεριζωμός

*Ἔτσι βρέθηκαν οἱ ψυχές μας ταξιδεύοντας
πάνω σὲ καταστρώματα κατελυμένων караβιῶν
στριμωγμένες μὲ γυναῖκες κίτρινες καὶ μωρὰ ποὺ κλαῖνε*

*Μὰ τί γυρεύουν οἱ ψυχές μας ταξιδεύοντας
πάνω στὰ σαπισμένα θαλάσσια ξύλα
ἀπὸ λιμάνι σὲ λιμάνι;*

[Όταν πιά τὸ μικρασιατικὸ μέτωπο εἶχε καταρρεύσει καὶ ὁ στρατός, μὲ τὸν πληθυσμὸ πὸ ἐφευγε, εἶχε γίνει μιὰ ἄμορφη μάζα, ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνηση ἐπίταξε ὄλο τὸν ἐπιβατικὸ στόλο καὶ τὸν ἔστειλε κατεπειγόντως στὴ Σμύρνη καὶ σ' ἄλλα λιμάνια τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, ὄλοι, στιβαζόντουσαν πάνω σὲ «καταστρώματα κατελυμένων καραβιῶν». Τὰ πλοῖα τοὺς μετέφεραν καὶ τοὺς ἀποβίβαζαν στὰ κοντινότερα νησιά, Χίο, Σάμο, Μυτιλήνη, καὶ ξαναγύριζαν συνεχίζοντας τὴν ἐκκένωση].

Ἔτσι οἱ πληθυσμοὶ αὐτοὶ γνώρισαν τὰ ὠραῖα νησιά τοῦ Αἰγαίου, ὅσοι τὰ εἶχαν μόνον ἀκουστά, καὶ ὁ ποιητὴς βρῖσκει τὴν ἀφορμὴ νὰ μιλήσει μὲ σαρκασμὸ καὶ εἰρωνεία, γι' αὐτὸν τὸν τραγικὸ τουρισμὸ:

*Τὸ ξέραμε πὼς εἶταν ὠραῖα τὰ νησιά
κάπου ἐδῶ τριγύρω πὸ ψηλαφοῦμε
λίγο πιὸ χαμηλὰ ἢ λίγο πιὸ ψηλὰ
ἓνα ἐλάχιστο διάστημα.*

⊖

Μᾶς καταδιώκουν τὰ περασμένα

*Εἶναι παλιὸ τὸ λιμάνι (1) δὲν μπορῶ νὰ περιμένω
οὔτε τὸ φίλο (2) πὸ ἐφυγε στὸ νησί μὲ τὰ πεῦκα
οὔτε τὸ φίλο (2) πὸ ἐφυγε στὸ σῆσι μὲ τὰ πλατάνια
οὔτε τὸ φίλο (2) πὸ ἐφυγε σι' ἀνοιχτά:
Χαῖδεύω τὰ σκουριασμένα κανόνια, χαῖδεύω τὰ κουπιά
νὰ ζωντανέψει τὸ κορμί μου καὶ ν' ἀποφασίσει.
Τὰ караβόπονα δίνουν μόνο τὴ μυρωδιά
τοῦ ἀλατιοῦ τῆς ἄλλης τρικυμίας (3)*

*Ἄν τὸ θέλησα νὰ μείνω μόνος, γύρευα
τὴ μοναξιά, δὲ γύρευα τὴν παρηγοριά
γιὰ τὴν κομματιασμένη ψυχὴ μου.*

*Ἀλλὰ οἱ θύμησες δὲ μᾶς ἀφίνουν καὶ μᾶς γυρίζουν
στὴν ἐλπίδα νὰ ξαναβροῦμε σὰν τὸν Ὀδυσσεά τοὺς
συντρόφους μέσα σι' ἀσφοδίλια
Σὰν ἀράξαμε δῶ πέρα θέλαμε νὰ δοῦμε
τὰ παλιὰ νὰ ἀνασταίνονται.*

I

*Ὁ τόπος μας εἶναι κλειστός, ὄλο βουνὰ
πὸ ἐχουν σκεπὴ τὸ χαμηλὸ οὐρανὸ (4) μέρα καὶ νύχτα.*

1. Κατὰ πάσα πιθανότητα, τὸ λιμάνι τῆς Ὑδρας, ὅπου τὰ κανόνια τῶν ναυμάχων τοῦ 21 βρῖσκονται στημένα σὰ μνημεῖο τοῦ ἀγῶνα καὶ σὰν τουριστικὰ στοιχεῖα.

2. Ὁ φίλος πὸ ἐφυγε, ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς.

3. Τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 21. Ἡ ἐπαφὴ μὲ τὰ πράγματα ζωντανέπει τὸ κορμί καὶ τὸ κάνει ἀποφασιστικόν. Τὰ «καραβόπονα», οἱ ἱστορίες καὶ οἱ περιγραφὲς δίνουν μόνο τὴ «μυρωδιά» τῆς Ἐπανάστασης, ἱκανοποιοῦν τὸ πνεῦμα, δὲ δυναμώνουν τὴν καρδιά.

4. Ἡ Κριτικὴ ἔχει πολυμεταχειριστεῖ καὶ ἴσως κακομεταχειριστεῖ αὐτὸ τὸ ποίημα, ὅπου ὑποτίθεται πὼς ὁ ποιητὴς κάνει... φυσιολατρικὴ ποίηση. Ἄν συμβαίνει κάτι τέτοιο, παρατηροῦμε πὼς τὰ βουνὰ μας καὶ γενικὰ ὁ τόπος μας δὲν ἔχει γιὰ σκεπὴ τὸ χαμηλὸ οὐρανὸ μέρα νύχτα. Οἱ ἑλληνικοὶ οὐρανοὶ εἶναι ξάστεροι καὶ γι' αὐτὸ ὑψηλοί. Οἱ χαμηλοὶ οὐρανοὶ θυμίζουσι τοπιὸ τοῦ Βορρᾶ. Ἐδῶ ὁ χαμηλὸς οὐρανὸς μπορεῖ νὰ ἔχει μεταφορικὴ σημασία, νὰ λέγεται μὲ ἠθικὴ ἔννοια. Βλ. ὑποσ. 3

Δέν ἔχουμε πατάμια, δέν ἔχουμε πηγάδια, δέν ἔχουμε
πηγές

μονάχα λίγες στέρες, ἄδειες κι' αὐτές, ποὺ ἤχοῦν
καὶ ποὺ τίς προσκυνοῦμε (1)

Ἦχος στεκάμενος κούφιος, ἴδιος μὲ τῆ μοναξιά μας
ἴδιος μὲ τὴν ἀγάπη μας, ἴδιος μὲ τὰ σώματά μας.

Μᾶς φαίνεται παράξενο ποὺ κάποτε μπορέσαμε νὰ
χτίσουμε

τὰ σπίτια, τὰ καλύβια, καὶ τίς στάνες μας.

Ὁ τόπος μας εἶναι κλειστός. Τὸν κλείνουν
οἱ δυὸ μαῦρες Συμπληγάδες. (2) Στὰ λιμάνια

τὴν Κυριακὴ σὰν κατεβοῦμε ν' ἀνασάνουμε

βλέπουμε νὰ φωτίζονται στὸ ἠλιόγευμα

σπασμένα ξύλα ἀπὸ ταξίδια ποὺ δέν τέλειωσαν

σώματα ποὺ δέν ξέρον πιά πὼς ν' ἀγαπήσουν.

Ἀπὸ τὰ πεῦκα μιὰ κίνηση τρέχει πρὸς τὴ θάλασσα

παίξει μὲ τὴν πνοὴ τοῦ ἀγέρα

καὶ τὴν ἀναχαιτίζουν οἱ δυὸ μαῦρες Συμπληγάδες.

Ἴσως οἱ δυὸ μαῦρες Συμπληγάδες δέν θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν ἀπο-
κλειστικὰ στὴν περιοχὴ τοῦ ὕλικου κόσμου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἠθικοῦ. Λόγου χάρη,
ἢ μιὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ πενία (ἢ αἰεὶ ξύντροφος τοῖς Ἑλλησι) καὶ ἡ ἄλλη ἢ δι-
χόνοια. (3) Αὐτὲς οἱ δυὸ ἀντίξοες δυνάμεις κρατοῦν τὸν τόπο μας κλειστὸ σὲ
κάθε προκοπὴ καὶ σὰν συμπληγάδες ἀντισκόβουν κάθε ἀπόπειρα γιὰ πρόοδο.

ΙΑ

Κάτω ἀπὸ τὴ φοβέρα τοῦ Τούρκου

Τὸ αἷμα σου πάγωνε κάποτε σὰν τὸ φεγγάρι

μέσα στὴν ἀνεξάντλητη νύχτα. (4) τὸ αἷμα σου

ἄπλωνε τίς ἄσπρες του φτεροῦγες (5) πάνω

στοὺς μαύρους βράχους, τὰ σχήματα τῶν δέντρων καὶ τὰ σπίτι

μὲ λίγο φῶς ἀπὸ τὰ παιδικὰ μας χρόνια (6).

ΙΒ

Γιὰ τὸ ποίημα αὐτὸ μιλήσαμε ἤδη στὸ Α' Μέρος (σ. 10—11). Ἐδῶ μόνο
προσθέτουμε πὼς ὕστερα ἀπὸ τὴν Μικρασιατικὴ καταστροφὴ, πολλοὶ πρόσφυγες
διψῶντας ἐκδίκηση, ὀργάνωναν μὲ μικρὰ σκάφη ἐπιδρομὲς στὰ Μικρασιάτικα
παράλια, ἔπεφταν πάνω σὲ ἀπομονωμένες ἀγροτικὲς καὶ ποιμενικὲς ἐγκαταστάσεις,
ἐδήωναν κι' ἀξαφανίζοντουσαν. Οἱ νεώτερες αὐτὲς ληστοπερατεῖες προκάλεσαν

1. Τίς προσκυνοῦμε καθὼς σκύβουμε πάνω τους ἀνασέροντας τὸν κουβά.

2. Ποιὲς εἶναι οἱ μαῦρες Συμπληγάδες; Τὸ σύμβολο ἐπαναλαμβάνεται στὸ ποίημα
«Περιγραφή» ὅπου διαβάζουμε:

3. Ἡ Διχόνοια κατατρέχει τὴν Ἑλλάδα. (Σολωμός)

4. Τῆς τουρκοσκλαβιάς.

5. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἄσπρος δοκιμάζοντας μεγάλο φόβο.

6. Μόνο τὰ παιδικὰ χρόνια εἶχαν λίγο φῶς, γιὰ τὸ παιδί δέν εἶχε βαθειὰ συ-
ναίσθηση τῆς σκλαβιάς.

διαμαρτυρίες τῆς Τουρκίας, ἔγιναν ἔντονα διαβήματα ἀπὸ τὶς Εὐρωπαϊκὲς Δυνάμεις στὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση, ποὺ δὲν εἶταν ὀλότελα ἀνεύθυνη γι' αὐτές, κι' ἔτσι σταμάτησαν οἱ ἐπιδρομές. Ἴσως σὲ κάποιο τέτοι ἐπεισόδιο ν' ἀναφέρεται τὸ ποίημα.

Προσθήκη σχετικὴ μὲ τὸ νόμισμα. Ὅτι πρόκειται γιὰ ἀναφορὰ στὸ ἀρχαῖο νεκρικὸ ἔθιμο τοῦ ὄβολου. βλ. καὶ στὸ ποίημα Raven, ἀφιερωμένο in memoriam, E.A.P. τὸ στίχο

ἓνα χαμένο πρόσωπο, ἓνα νόμισμα

II

Πλαγιότιτλος: "Υδρα

*Δελφίνα, φλάμπουρα καὶ κανονιές.
Τὸ πέλαγο τόσο πικρὸ γιὰ τὴν ψυχὴ σου κάποτε
σῆκωνε τὰ πολύχρωμα κι ἀστραφτερὰ καράβια
λύγιζε, τὰ κλυδώνιζε κι' ὄλο μαβὶ μ' ἄσπρα φτερὰ
τόσο πικρὸ γιὰ τὴν ψυχὴ σου κάποτε
τώρα γεμάτο χρώματα στὸν ἥλιο.*

*" Ἀσπρα πανιὰ καὶ φῶς καὶ τὰ κουπιὰ τὰ ὑγρὰ
χτυποῦσαν μὲ ρυθμὸ τυμπάνου ἓνα ἡμερωμένο κύμα.*

Ἔως ἐδῶ ὁ ποιητὴς μιλεῖ γιὰ τὴν "Υδρα. Συνεχίζει σὰ ν' ἀπευθύνεται σὲ μιὰ γυναίκα.

*Θὰ εἶταν ὠραῖα τὰ μάτια σου νὰ κοίταζαν
θὰ εἶταν λαμπρὰ τὰ χέρια σου ν' ἀπλώνονταν
θὰ εἶταν σὰν ἄλλοτε ζωηρὰ τὰ χεῖλια σου
μπρὸς σ' ἓνα τέτοιο θάμα·*

Στὴν ἴδια γυναίκα θὰ πρέπει νὰ ἀποτείνεται πὺδ κάτω στὸ ποίημα ΙΣΤ ποὺ λέγει·

*Εἶταν ὠραῖα τὰ μάτια σου μὰ δὲν ἤξερες ποῦ νὰ
κοιτάξεις
δὲν ἤξερα ποῦ νὰ κοιτάξω μήτε κι' ἐγώ, χωρὶς
πατρίδα
ἐγὼ ποὺ μάχομαι ἐδῶ πέρα.....*

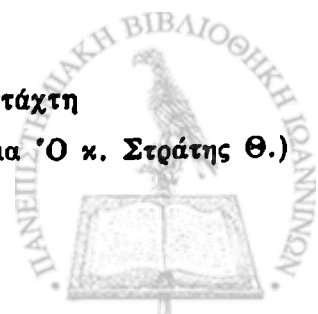
Καὶ συνεχίζει στὸ ΙΓ

*τὸ γύρευες
τὶ γύρευες μπροστὰ στὴ στάχτη (1)
ἢ μέσα στὴ βροχὴ, στὴν καταχνιά, στὸν ἀνεμο*

1. Ἡ στάχτη συμβολίζει τὴν καταστροφὴ. Πρβλ. καὶ στίχο

Ἐγκαταλείψαμε τὴ ζωὴ μας καὶ βρήκαμε τὴ στάχτη

(Ἀπὸ τὸ ποίημα Ὁ κ. Στρατῆς Θ.)

τὴν ὥρα ἀκόμη πὸν χαλάρωναν τὰ φῶτα
 κι' ἡ πολιτεία βύθιζε κι' ἀπὸ τὶς πλάκες
 σοῦ δειχνε τὴν καρδιά του ὁ Ναζωραῖος.

Τὸ γύρευες ἓνα τέτοιο θάμα, μὰ τί γύρευες μέσα στὴν καταστροφή τὴν
 ὥρα πὸν ὁ σίφουνας συνέπαιρνε τὴν πολιτεία—τὴ Σμύρνη; κι' ἀπὸ τὶς πλάκες (τῆς
 ἐκκλησιᾶς πὸν εἶχες καταφύγει) σοῦ φώναζε ὁ Ναζωραῖος

«Μὴ ρίχνετε τὴν καρδιά σας στὰ σκυλιὰ
 Μὴ ρίχνετε τὴν καρδιά σας στὰ σκυλιὰ» (1)

Τὸ ποίημα (τὸ ΙΓ) τελειώνει μὲ τὸ στίχο

τί γύρευες; γιατί δὲν ἔρχεσαι; τί γύρευες;

Ὁ Μαλάνος, τὸ μόνο πὸν βρίσκει νὰ μᾶς πει, εἶναι πὼς ἐδῶ ὁ Σεφέρης
 μιμεῖται τὸν Ἑλιοτ στὸν τύπο τῆς δραματικῆς φράσης:

Μήλησέ μου. Λοιπὸν, ποτέ σου δὲ μιλάς; Μίλησε.

(Ἐρημη Χώρα 112) Ἡ σύγκριση δὲ βοηθᾷ. Περισσότερο ἴσως βοηθᾷ ὁ
 τελευταῖος στίχος ἀπὸ τὸ ποίημα ΠΕΜΠΤΗ τοῦ Σεφέρη

τὸ θέλημά σου γύρεψα, τὸ θέλημά σου.

Τὸ συμπέρασμα γιὰ τὸ νόημα τοῦ ΙΓ ποιήματος εἶναι ὅτι ὁ ποιητής, ἐνῶ
 βρισκόμενος στὴ Ὑδρα, μᾶς μιλεῖ γιὰ τὸ ἱστορικὸ νησί, θαυμάζοντας τὸ τοπίο,
 ἀνιστορῶντας τὶς δόξες του, σιγά-σιγά ἢ σκέψη του, ξεστρατίζει, ἔρχεται στὴ
 Μικρασιατικὴ καταστροφή, ὅπου συνδέεται μὲ ὑποκειμενικὲς ποραστάσεις καὶ
 προσωπικὲς μνῆμες. Αὐτὲς ἀκριβῶς, συνεχίζονται στὸ ἐπόμενο ποιημάτακι.

ΙΑ

*Τρία κόκκινα περιστέρια μέσα στὸ φῶς
 χαράζοντας τὴ μοῖρα μας μέσα στὸ φῶς
 μὲ χρώματα καὶ χειρονομίες ἀνθρώπων
 πὸν ἀγαπήσαμε.*

ΙΕ

Τὸ ποίημα ἐσχολιάσαμε στὸ Α' Μέρος (σ. 11—12) καὶ τὸ συσχετίσαμε μὲ
 τὰ ποιήματα ΙΣΤ' καὶ ΙΖ'. Συμπληρώνουμε τὴν ἐρμηνεία του.

Ὁ πλαγιότιτλος ἢ μῦθο, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ συμπληρωθεῖ:

quid prodest Πλατανῶν opacissimus?

1. Ἀπὸ τὸ ποίημα ΠΕΜΠΤΗ (Σημειώσεις γιὰ μιὰ «Ἐβδομάδα»)

καὶ κάποτε στὶς πλάκες φωτισμένες θλιβερά
 κάτω ἀπὸ τὸν πύργο τὸν ἀλλοίθωρο
 ζωγραφιστὸς μὲ κόκκινο καὶ κίτρινο μολύβι
 δείχνοντας τὴν πληγὴ του ὁ Ναζωραῖος.
 «Μὴ ρίχνετε τὴν καρδιά σας στὰ σκυλιὰ
 Μὴ ρίχνεται τὴν καρδιά σας στὰ σκυλιὰ».

Τι ὀφείλει ὁ κατάπυκνος πλατανιάς; Ὅπως στὸ Βιργίλιο (Ecloga III) δπου τὴν ἐρώτηση κάνει ὁ Menalías. Ἐκεῖ ὁ ψαράς ἔχει τὸ νοῦ του στὰ δίχτυα του, ἐδῶ ὁ ποιητὴς στὸν κατάπυκνο πλατανιά πὺ στεγάζει τὸν ἔρωτά του. Μά, ἂν ὁ ποιητὴς ἔχει τὸ νοῦ του στὸν πλατανιά, ἡ κοπέλλα φαίνεται πὺς ἔχει τὸν δικὸ της κάπου ἄλλου:

*κράτησα τὸ σφυγμὸ σου μιὰ στιγμή
κι' ἔνωσα ἄλλου τὸν πόνου τῆς καρδιάς σου.*

Κατὰ ποῦ ἄλλου ἄρχισε τώρα νὰ πονάει ἡ κοπέλλα;
Στὸ ποίημα «Ἡ Λυπημένη» θὰ πεί:

*κι' εἴσων κορμὶ πὺ ἀπὸ τὴν ἄκρη
γυρῶζει στὸν καρπὸ.*

Μέσα στοὺς στίχους αὐτοὺς πλανιέται ἡ παρουσία ἑνὸς παιδιοῦ, δπως σημειώσαμε στὸ Α' Μέρος. Καὶ τὸ παιδὶ αὐτό, ἀφοῦ συμμερίστηκε τὴ στέρηση τῶν γονιῶν του, βύθισε πέρα πέρα ἀπὸ τὰ μάρμαρα.

Ὅσο γιὰ τοὺς γονιούς.

τὴ ζωὴ πὺ μᾶς ἔδωσαν νὰ ζήσουμε τὴ ζήσαμε.

Κατὰ ποῖα ἔννοια ζήσανε τὴ ζωὴ τους;

Οἱ ἐπόμενοι στίχοι πρέπει νὰ ἀναφέρονται στὴν τύχη τῆς μητέρας

*Λυπήσου ἐκείνους πὺ περιμένουν μὲ τόση ὑπομνὴ
χαμένοι μέσα στὶς μαῦρες δάφνες, κάτω ἀπὸ τὰ βαρεῖα
πλατάνια*

πὺ ὑποδηλώνουν τὸ θάνατό της (1).

Στὸν πατέρα ἀναφέρονται οἱ ἐπόμενοι στίχοι:

*(Λυπήσου) κι' ὄσους μονάχοι τους μιλοῦν σὲ στέργες καὶ σὲ πηγᾶδια
καὶ πνίγουνται μέσα στοὺς κύκλους τῆς φωνῆς.*

Αὐτοί, (ὁ ποιητὴς), ἂν καὶ βρίσκονται στὴ ζωὴ, λογαριάζονται ἔσθλημένοι.

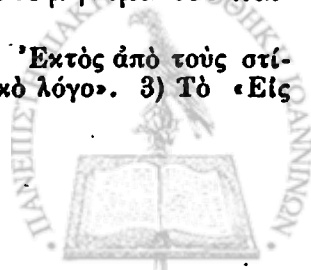
ΙΣΤ

Πλαγιότιτλος: «ὄνομα δ' Ὅρέστης»

Καὶ πραγματικά, μὲ τὴν πρώτη κι' ὄσας λέξη μεταφερόμαστε στὴν ἀρχαιότητα:

Ὁ Μαλάνος διερωτᾶται «τὶ συμβολίζει ἐδῶ ὁ Ὅρέστης; Εἶναι μιὰ μάσκα; Εἶναι ὁ ἐκδικητὴς; Κι' ἂν εἶναι ὁ ἐκδικητὴς, τότε γιὰ ποῖδ λόγο προτίμησε ὁ ποιητὴς τὸ πρόσωπό του νὰ ἀποδώσει, βασιζόμενος στὸ πλαστὸ μῆνυμα τοῦ παι-

1. Γιὰ τὸ θάνατο τῆς κοπέλλας, ἔχουμε πολλοὺς ὑπαινιγμούς. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς στίχους αὐτοὺς, ἀκόμη, 1) Τὸ μικρὸ ποίημα «Στροφὴ». 2) Τὸν «Ἐρωτικὸ λόγο». 3) Τὸ «Εἰς Μνήμην». 4) Τὸ «Ἐπιτύμβιο» κ.ἄ.

δαγωγού του, πού είναι και ἡ περιγραφή ἑνὸς φαντατικοῦ πεντάθλου, δπου δῆ-
θεν ἔλαβε μέρος και σκοτώθηκε;»

Μάταια ἐρωτήματα.

Ὁ Ὅρεσθης εἶναι ἕνας ἀγωνιστὴς τόσο ἀρχαῖος, ὅσο και σύγχρονος.
Ἡ ἴδια ἡ ἀγωνιζόμενη ἀσταμάτητα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα φυλὴ. Εἶναι ἕνας πολε-
μιστὴς πάνω στὸ ἄραμα του, ἔτοιμος νὰ ρίξει τὸ κοντάρι του γιὰ νὰ σκοτώσει
κάποιον. Ξέρει πὼς ὁ θάνατος παραμονεύει και αὐτὸν τὸν ἴδιο κάθε στιγμή. Εἶ-
ναι ἕνας σκληρὸς ἐκδικητὴς πού δὲ διστάζει νὰ βυθίσει τὸ μαχαίρι στὴ στήθη
τῆς μάνας του. Και πού ὡστόσο ἔχει μέσα στὴν καρδιά του τόση τρυφερότητα:

*Πότε θὰ σπάσουν τὰ λουριά, πότε τὰ πέταλα
θὰ πατήσουν μ' ὄλο τὸ πλάτος πάνω στὸ χῶμα,
πάνω στὸ μαλακὸ χορτάρι, μέσα στὶς παπαροῦνες δπου
τὴν ἀνοιξη μάζεψες μιὰ μαργαρίτα.*

Κι' ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὴν τρυφερότητα αὐτή:

*νιώθω τὰ γόνατα νὰ λυγίζουν πάνω στὸν ἄξονα
πάνω στὶς ρόδες, πάνω στὸν ἄγριο στίβο,
τὰ γόνατα λυγίζουν εὐκόλα σὰν τὸ θέλουν οἱ θεοί.....*

Τὰ λόγια αὐτὰ μπορεῖ νὰ εἶναι λόγια πού ἀπευθύνει ὁ Ἐκτορας στὴ γυ-
ναῖκα του τὴν Ἀνδρομάχη κι' ὁ Ἐκτορας μπορεῖ νὰ εἶναι ἕνας ὁποιοσδήποτε
πολεμιστὴς και ἡ Ἀνδρομάχη μιὰ ὁποιαδήποτε γυναῖκα, σύζυγος και μητέρα.
Και ἡ Ἀνδρομάχη τοῦ ἀποκρίνεται:

ΙΖ

Πλαγιότιτλος : Ἀστυάναξ

*Τώρα πού θὰ φύγεις πάρε μαζί σου και τὸ παιδί
πού εἶδε τὸ φῶς κάτω ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ πλατάνι
μιὰ μέρα πού ἀντηχοῦσαν σάλπιγγες κι' ἔλαμπαν ὄπλα.*

*Τώρα πού θὰ φύγεις, τώρα πού ἡ μέρα τῆς πληρωμῆς
χαράζει, τώρα πού κανεὶς δὲν ξέρει
ποιὸν θὰ σκοτώσει και πὼς θὰ τελειώσει,
πάρε μαζί σου τὸ παιδί πού εἶδε τὸ φῶς
κάτω ἀπ' τὰ φύλλα ἐκείνου τοῦ πλατάνου
και μάθε του νὰ μελετᾷ τὰ δέντρα.*

(Ὅχι πιά πόλεμοι και ὄπλα και σκοτωμοί)

*Μόνον μὲ τὶς ἐλιές πού τὶς φροντίζαμε μὲ τὴν πείρα
τῶν γονιῶν μας,*

*μὲ τὰ βράχια πού μᾶς ζούσανε μὲ τὴ γνώση τῶν
γονιῶν μας*

*και τὸ αἷμα τοῦ ἀδερφοῦ μας πού τὸ νιώθαμε ζωντανὸ
στὸ χῶμα*

*εἶταν μιὰ γερὴ χαρὰ, μιὰ πλούσια τάξη
γιὰ τὶς ψυχές πού προσευχόντουσαν νὰ ζήσουν εἰρηνικά.*

III

Λυπούμαι γιατί άφησα νά περάσει ένα πλατύ ποτάμι
μέσα από τὰ δάχτυλά μου
χωρίς νά πιῶ οὔτε μιὰ στάλα.

Ἄλήθεια στά δεκαέξι του χρόνια αγάπησε μιὰ κοπέλλα. Ἡ κοπέλλα είχε
ένα κορμί λιγνὸ καὶ θεληματικὸ σὰν τοῦ ζαρκαδιοῦ.

Στεκότανε μιὰ ὀργιὰ μακρυνά της καὶ τὴ κοίταζε στά μάτια.

Κάποτε πλησίασαν καὶ φιληθήκανε.

Αὐτὸ εἶταν ὄλο. Ὁ ὕπνος κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια, ἡ ὑποψία ἑνὸς παιδιοῦ,
κι' ὄλα τ' ἄλλα, πλάσματα τῆς φαντασίας. Ὅχι πὼς δὲν μπορούσαν νά εἶναι
πραγματικότητα. Ἄλλὰ «άφησα νά περάσει ένα πλατύ ποτάμι μέσα
ἀπὸ τὰ δάχτυλά μου χωρίς νά πιῶ οὔτε μιὰ στάλα». Τώρα ἐρχε-
ται ἡ μεταμέλεια, γιὰ τὴ φωνὴ μιᾶς γυναίκας λησμονημένης μὲ
τόση φρόνηση καὶ μὲ τόσο κόπο.

Τώρα βυθίζομαι στὴν πέτρα.

Ἐνα μικρὸ πεῦκο στὸ κόκκινο χῶμα,
δὲν ἔχω ἄλλη συντροφιά.

Ὅ,τι αγάπησα, χάθηκε μαζὶ μὲ τὰ σπίτια
ποῦ εἶταν καινούρια τὸ περασμένο καλοκαίρι⁽¹⁾
καὶ γκρέμισαν μὲ τὸν ἀγέρα τοῦ φθινοπώρου⁽²⁾.

IΘ

Κι' ἂν ὁ ἀγέρας φυσᾷ δὲ μᾶς δροσιζει
κι' ὁ ἴσκιος μένει στενὸς κάτω ἀπ' τὰ κυπαρίσσια
κι' ὄλο τριγύρω ἀνήφοροι στά βουνά⁽³⁾
μᾶς βαραίνουν
οἱ φίλοι ποῦ δὲν ξέρον πιά πὼς νά πεθάνουν⁽⁴⁾

K

Σὰν τὴν Ἄντρομέδα

Τὸ ποίημα εἶναι ἐρμηνευμένο αὐθεντικά. Ὁ Σεφέρης ἔδωσε μὲ μιὰ λέξη,
στὸν Ρομπέρ Λεβέκ, τὸ κλειδί του: Ἄντρομέδα.

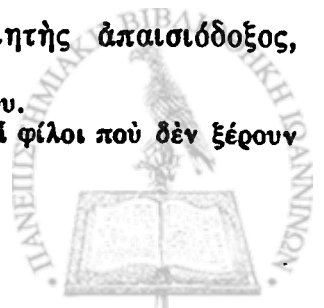
Σὰν τὴν Ἄντρομέδα
δεμένη πάνω στὸ βράχο, ποῦ ἔγινε μὲ τὸν πόνο
δικός μου,
βλέπω τὴν Ἑλλάδα.

ΚΑ'—ΚΒ'—ΚΓ'

Σωστὰ ὁ Καραντώνης λέγει πὼς ὁ Σεφέρης εἶναι ποιητὴς ἀπαισιόδοξος,

1. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1922. 2. Τὸ φθινόπωρο τοῦ ἴδιου χρόνου.

3. Εἶναι δύσκολη ἡ ζωὴ στὴν ξενιτειά. 4. Μᾶς εἶναι βάρος οἱ φίλοι ποῦ δὲν ξέρον πὼς νά πεθάνουν μέσα στὴ μνήμη μας.

ἀλλὰ ὄχι πεισιθάνατος. Ἡ Μοῦσα του ψάλλει θρηνητικά, ἀλλὰ ὄχι γιὰ νὰ κηρύξει τὸ κήρυγμα τοῦ θανάτου.

*εἶπαμε πὼς δὲ χάνεται ἡ ζωὴ τόσο εὐκόλα
πὼς ἔχει ὁ θάνατος δρόμους ἀνεξερεύνητους
καὶ μιὰ δική του δικαιοσύνη.*

Εἶπαμε

*«πὼς δταν ἐμεῖς ὀρθοὶ στὰ πόδια μας πεθαίνουμε
μέσα στὴν πέτρα ἀδερφωμένοι
ἐνωμένοι μὲ τὴ σκληρότητα καὶ τὴν ἀδυναμία
οἱ παλαιοὶ νεκροὶ ξεφύγαν ἀπ' τὸν κύκλο καὶ
ἀναστήθηκαν
καὶ χαμογελᾶνε μέσα σὲ μιὰ παράξενη ἡσυχία.*

Νά λοιπόν, ποῦ θεμελιώνεται ἡ πίστη τοῦ Σεφέρη γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους, στὴν ἐπαφή του μὲ τὴν παράδοση⁽¹⁾.

Μπροστὰ στὴν τεχνολογικὴ καὶ ἠθικὴ κρίση ποῦ δημιουργοῦν οἱ καιροὶ μας «τί μᾶς μένει γιὰ νὰ βαστάξουμε ἂν ἀπαρνηθοῦμε τὸν ἑαυτό μας; (...) ἡ προσωπικὴ μου ἐμπειρία μοῦ δείχνει πὼς τὸ πρᾶγμα ποῦ μὲ βοήθησε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο (...) εἶταν ἡ πίστη μου καὶ ἡ προσήλωσή μου σ' ἓναν κόσμο ζωντανῶν καὶ περασμένων ἀνθρώπων (...) Ἄς στραφοῦμε σ' ἐκείνη τὴν ἐσώτερη προσωπικότητα ποῦ ἔχει κάτι τὸ κοινὸ μὲ τὶς προσωπικότητες τῶν ἄλλων, ποῦ βρίσκονται στοὺς σκοτεινοὺς μυχοὺς τῆς ὑπαρξῆς μας (...) Ἐκεῖ θὰ συναντήσουμε καὶ τὴν παράδοση τοῦ ἀνθρώπου (...) ἂν τὰ ἀγαθὰ τῆς μάθησης δὲν πᾶνε ὡς ἐκεῖ κι' ἂν δὲν ἀγγίζουν ἐκείνη τὴν καταποντισμένη μνήμη, θὰ μείνουν ἐξωτερικὰ στολίδια χωρὶς ἀξία (...) Τώρα ποῦ ὁ τριγυρινὸς μας κόσμος μοιάζει νὰ θέλει νὰ μᾶς κάμει τρόφιμους ἐνὸς οἰκουμενικοῦ πανδοχείου θὰ τὴν ἀπαρνηθοῦμε ἄραγε αὐτὴν τὴ μνήμη;»⁽²⁾ Ὁχι βέβαια.

*«Γιατὶ περᾶσαν τόσα καὶ τόσα μπροστὰ στὰ μάτια μας
γιατὶ γνωρίσαμε τόσο πολὺ τούτη τὴ μοῖρα μας
στριφογυρῶντας μέσα σὲ σπασμένες πέτρες
τρεῖς ἢ ἕξι χιλιάδες χρόνια
γιατὶ δεθήκαμε καὶ σκορπιστήκαμε
καὶ παλαίψαμε μὲ δυσκολίες...»*

ποῦ :

*Λίγο μόνο νὰ σηκωθοῦμε ψηλότερα
«θὰ ἰδοῦμε τὶς ἀμυγδαλιές ν' ἀνθίζουν
τὰ μάρμαρα νὰ λάμπουν στὸν ἥλιο
τὴ θάλασσα νὰ κυματίζει
λίγο ἀκόμα,
νὰ σηκωθοῦμε λίγο ψηλότερα».*

ΚΑ

Τέλος

Στὸ ποίημα ποῦ κλείνει τὸ «Μυθιστόρημα» ὁ ποιητὴς κάνει ἀναφορὰ στὴ

1. Βλ. τὴν ἀντιφώνηση στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης στίς 14—6—45 κατὰ τὴν ἀναγόρευσὴ του σὲ ἐπίτιμο διδάκτορα.
2. Κατὰ ἀπόδοσιν Γ. Π. Σαββίδη.

νεκρομαντεία τῆς Ὀδύσειας: Μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι ἐδῶ δὲν παρουσιάζεται ὁ Τειρεσίας, ἀλλὰ ὁ Σωκράτης, ὁ σοφός, ὁ δίκαιος.

Ἐμεῖς ποὺ τίποτε δὲν εἶχαμε θὰ τοὺς διδάξουμε τῇ γαλήνῃ.

Ἔτσι καταλήγει ὁ Σωκράτης, ξαναλέγοντας τὰ λόγια πρὸς τοὺς δικαστές του. Δείχνει τὸ νόστο ὑπαινισσόμενος τὸν ἴδιο του τὸ θάνατο, τὸ θάνατο τοῦ ἀνθρώπου ποὺ προτιμᾷ νὰ ἀδικηθεῖ παρὰ νὰ ἀδικήσει (1).

Αὐτὸ εἶναι τὸ «Μυθιστόρημα». Μέσα στὰ ποιήματά του, ὁ ποιητής, διεκτραγωδεῖ τὴν ἀγωνία του καὶ τὴν πίκρα του, γιὰ τὰ παθήματά του, γιὰ τὶς τραγικὲς περιπέτειες αὐτοῦ τοῦ δύσμοιρου Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, γιὰ τὴν ὀριστικὴ κατάρρευση τῶν ἐλπίδων τῆς φυλῆς πρὸς ἐκπλήρωση τῶν προαιώνιων πόθων τῆς. Καὶ ἀκόμη τὴν ἀγωνία του γιὰ τὴν τύχη τοῦ ἔθνους του καὶ ἀκόμη πιὸ πλατεῖα γιὰ τὴν τύχη τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ γῆ.

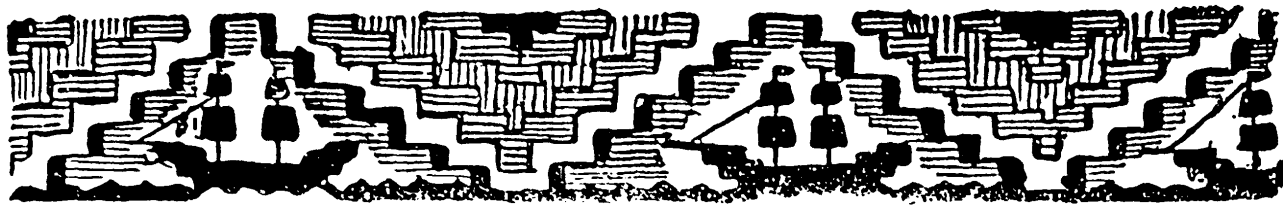
Μαζὶ μὲ τὸν ποιητὴ παρακολουθοῦμε ὅλες τὶς φάσεις τῆς τραγικῆς ἱστορίας, κι' ὅταν φτάνουμε στὸ τέλος, νιώθουμε τσακισμένη τὴν ψυχὴ μας, τραυματισμένους καὶ ταλαιπωρημένους τοὺς ἑαυτοὺς μας, σὰ νὰ ἔχουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ὑποστῆ αὐτὴ τὴ δοκιμασία.

Ὁ ποιητής, μὲ τὸ λιτὸ ὕφος του, περιγράφοντας ἐπεισόδια ἀτομικὰ ἢ καὶ ὀμαδικὰ ποὺ μετέχει, κατορθώνει νὰ μᾶς δώσει μιὰ πιὸ τραγικὴ καὶ πιὸ ἐκτεταμένη Ὀδύσεια, μὲ ἥρωα τὸ Μικρασιατικὸ Ἑλληνισμὸ, μὲ χρονικὴ διάρκεια τρεῖς χιλιάδες χρόνια, μὲ τόπο δράσης ὀλόκληρο τὸ χῶρο τοῦ Αἰγαίου καὶ μὲ Ἰθάκη ποὺ δὲν ὑπάρχει πονθενά, γιὰτὶ ὑπάρχει παντοῦ.

Σκοπὸς ὅμως τοῦ ποιητῆ δὲν εἶναι ἡ περιγραφή καὶ ἡ διεκτραγώδηση. Ὁ Σεφέρης δὲν κοιτάζει πίσω του, ἀλλὰ μπροστά. Δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἐκεῖνο ποὺ πέρασε, ὅ,τι εἶναι παρελθόν, ἀλλὰ κείνο ποὺ εἶναι παρόν, κείνο ποὺ εἶναι ζωντανό. Ἐκεῖνο ποὺ τὸν ἀνησυχεῖ εἶναι ἡ πορεία τοῦ ἔθνους του. Ἡ πορεία πρὸς πράγματα σαπισμένα, μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐλληνορισμοῦ. Γιατὶ ὁ Ἑλληνορας βρῆσκει πάντα ἀνάμεσά μας καὶ μπορεῖ κάποτε νὰ πέφτει ἀπὸ τὴν ταράτσα καὶ νὰ πηγαίνει χαμένος, μπορεῖ ὅμως καὶ ν' ἀνεβαίνει σὲ ἡγετικὲς θέσεις καὶ νὰ γίνεται ὁ κακὸς ταγὸς τοῦ ἔθνους. Καὶ μιὰ νέα περιπέτεια σὰν ἐκείνη τῆς Ἰωνίας, θὰ σημάνει τὴν ὀριστικὴ, τὴν τελειωτικὴ καταστροφή. Γιατὶ αὐτὴ τὴ στιγμή κρέμεται πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας τὸ δίλημμα τοῦ Ὀντεν. Τόπος νὰ σταθοῦμε καταμεσῆς δὲν ὑπάρχει.

1. Ἐνα Γράμμα γιὰ τὴν Κίχλη.

WILLIAM FAULKNER

Ε Π Ε Ι Σ Ο Δ Ι Ο

Μετάφρασι: ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΛΩΛΗ

Κάθε μεσημέρι περνούσαν. Αὐτὸς σ' ἓνα βουρτσισμένο κοστούμι καὶ σταχτι καπέλλο, ποτὲ χωρὶς κολλάρο, ποτὲ χωρὶς γραβάτα, αὐτὴ σ' ἓνα βαμβακερὸ σταμπωτὸ φουστάνι καὶ μὲ καπέλλο γιὰ τὸν ἥλιο στὸ κεφάλι. Τὴν εἶχα δὴ ἀναρίθμητες φορές, καθισμένος καὶ λικνιζόμενος πάνω στὶς ξύλινες βεράντες μπροστὰ ἀπὸ τὰ χοντροφτιαγμένα καὶ πενιχρὰ καλύβια ἀνάμεσα στοὺς πατρικούς μου λόφους τοῦ Μισισσιππῆ.

Θὰ εἶναι τοῦλάχιστον ἐξῆντα χρονῶν. Αὐτὸς εἶναι τυφλὸς καὶ τὸ βᾶδισμά του εἶναι ταλαντευόμενο καὶ ντελικάτο. Μιλῶντας ἀσταμάτητα, χειρονομῶντας μὲ τὸ ροζιασμένο χέρι της, αὐτὴ τὸν ὀδηγεῖ καθημερινῶς στὸν καθεδρικό γιὰ νὰ ζητιανέψη. Μὲ τὴ δύσι τοῦ ἡλίου γυρίζει κοντὰ του καὶ τὸν παίρνει στὸ σπίτι. Δὲν εἶχα δὴ τὸ πρόσωπό της μέχρι πού ὁ Σπράτλιγγ ἀπὸ τὸ μπαλκόνι τὴ φώναζε. Κοίταξε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ μετὰ πίσω της χωρὶς νὰ μᾶς ἀνακαλύψη. Μὲ τὸ δεῦτερο κάλεσμα τοῦ Σπράτλιγγ κοίταξε πρὸς τὰ πάνω.

Τὸ πρόσωπό της εἶναι καστανό, χωρὶς ἡλικία καὶ εὐθυμο σὰν τοῦ κλόουν καὶ ξεδοντιασμένο: ἡ μύτη της καὶ τὸ πιγούνη της συναντοῦν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο.

«Εἶστε βιαστικοί;» ρώτησε.

«Γιατί;» τοῦ ἀπάντησε καθαρά.

«Θάθελα νὰ σᾶς κάνω ἓνα σκίτσο».

Τὸν κοίταξε στὸ πρόσωπο διαπεραστικά, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει.

«Θάθελα νὰ κάνω τὴ ζωγραφιά σας», τῆς ἐξήγησε.

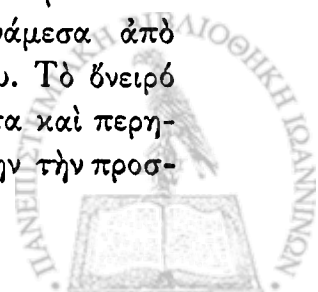
«Κατέβα κάτω», τοῦ ἀπάντησε πρόθυμα, μειδιῶντας. Μίλησε στὸν ἄντρα πού ἦταν μαζί της καὶ αὐτὸς ὑπάκουα προσπάθησε νὰ καθῆται κάτω πάνω στὴ στενή καὶ

ἐξέχουσα βάσι τοῦ φράχτη τοῦ κήπου. "Ἐπεσε ὅμως βαρειά καὶ ἓνας περαστικός τὴν βοήθησε νὰ τὸν σηκώση καὶ νὰ τὸν στήση στὰ πόδια του. "Ἀφησα τὸν Σπράτλιγγ νὰ ψάχνη πυρετωδῶς γιὰ ἓνα μολύβι καὶ κατέβηκα κουβαλῶντας μιὰ καρέκλα γιὰ κείνον, καὶ εἶδα ὅτι αὐτὴ πραγματικὰ ἔτρεμε—ὄχι ἀπὸ τὰ χρόνια, ἀλλὰ ἀπὸ ἔκφρασι ματαιοφροσύνης.

«Κάθησε, Τζῶ», αὐτὴ διέταξε, καὶ αὐτὸς κάθησε κάτω. Τὸ χωρὶς ὄραση πρόσωπό του σκεπάστηκε ἀπ' αὐτὴ τὴ φευγαλέα θεϊκὴ ἡρεμία πού μόνο οἱ τυφλοὶ γνωρίζουν. Ὁ Σπράτλιγγ ἐμφανίστηκε μὲ τὰ σύνεργα τοῦ σχεδιάσματος. Πῆρε τὴ θέσι της δίπλα στὸν καθιστὸ ἄντρα ἀκουμπῶντας τὸ χέρι της στὸν ὤμο του. Ἀμέσως καταλάβαινες ὅτι εἶχαν φωτογραφηθῆ ἔτσι τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου τους.

Ξανάγινε νύφη μὲ κείνη τὴν ἱκανότητα τοῦ ὁμορφου παραμυθιοῦ πού μόνο ὁ θάνατος μπορεῖ νὰ μᾶς ἀφαιρέση, αὐτὴ ἀκόμα μιὰ φορὰ ντύθηκε τὰ μεταξωτὰ (ἢ κάτι ἀνάλογο) καὶ τὰ κοσμήματα, ἓνα στεφάνι καὶ ἓνα πέπλο καὶ πιθανὸν κράτησε μιὰ ἀνθοδέσμη. Ξανάγινε νύφη, νέα καὶ ὠραία, μὲ τὸ χέρι της πού ἔτρεμε πάνω στὸν ὤμο τοῦ νεαροῦ Τζῶ. Ὁ Τζῶ δίπλα της ἦταν γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ κάτι πού ἀναστάτωνα τὴν καρδιά της ἀπὸ φόβο καὶ θαυμασμὸ καὶ ματαιοφροσύνη—ἀπὸ κάτι πού διστάζεις λιγάκι.

"Ἐνας περαστικός τὸ αἰσθάνθηκε καὶ σταμάτησε νὰ τοὺς κοιτάξῃ. Ἀκόμα καὶ ὁ τυφλὸς Τζῶ τὸ αἰσθάνθηκε ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ χέρι της πάνω στὸν ὤμο του. Τὸ δνειρό της τὸν τύλιξε, ἐπίσης, μὲ νειᾶτα καὶ περηφάνεια. Αὐτὸς ἐπίσης πῆρε αὐτὴν τὴν προσ-

ποιητή και άπίθανη στάσι τοῦ άρσενικοῦ και τὸ γαμπριάτικὸ του ὅπως φωτογραφίστηκε τὸ ἔτος 1880.

«Όχι, ὄχι», τῆς εἶπε ὁ Σπράτλιγγ, «ὄχι ἔτσι». Τὸ πρόσωπό της ἔπεσε. «Γύρνα πρὸς αὐτόν, κοίταξέ τον», πρόσθεσε γρήγορα.

Αὐτὴ ὑπάκουσε, ἀκόμα κοιτάζοντάς μας.

«Γύρνα και τὸ κεφάλι σου· κοίταξέ τον».

«Μὰ δὲν μπορεῖς νὰ βλέπης τὸ πρόσωπό μου ἔτσι», ἐναντιώθηκε.

«Ναί, μπορῶ. Ἐπειτα, θὰ σχεδιάσω τὸ πρόσωπό σου ἀργότερα».

Ἦσύχασε, τὸ μειδίαμά της κομμάτιασε τὸ πρόσωπό της σ' ἓνα ἑκατομῦριο μικροσκοπικὲς ζάρες, σὰν σὲ ξυλογραφία, και πῆρε τὴ στάσι πού τῆς ζήτησε.

Μὲ μιᾶς ἔγινε μητρική. Δὲν ἦταν πιά μιὰ νύφη· εἶχε παντρευτῆ πρὶν ἀπὸ χρόνια ὥστε νὰ ξέρη ὅτι ὁ Τζῶ δὲν ἦταν κάτι πού θὰ μπορούσες νὰ τὸ ἀγαπᾶς ἢ νὰ τὸ φοβᾶσαι πολὺ παθητικά, ἀλλὰ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο, κάτι λίγο συκοφαντημένο· ὅτι στὸ κάτω - κάτω ἦταν μόνο ἓνα μεγάλο, σακάτικο παιδί. (Καταλάβαινες ὅτι αὐτὴ εἶχε γεννήσει παιδιὰ ὡς τώρα—ἴσως εἶχε χάσει κάποιον). Ἄλλὰ αὐτὸς ἦταν δικὸς της και ἴσως ἓνας ἄλλος κόσμος ἦταν ἐξ ἴσου κακός, ἔτσι αὐτὴ ἔκανε τὸ καλύτερο πού μπορούσε, ἀναπολῶντας ἄλλες ἡμέρες.

Και ὁ Τζῶ πάλι παίρνοντάς τὴ διαθέσι της ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ χέρι της στὸν ὦμο του δὲν ἦταν πιά τὸ ἰσχυρὸ ἄρσενικό. Και αὐτὸς ἐπίσης, ἀναπολῶντας ἄλλες ἡμέρες ὅταν ἤρθε κοντά της γιὰ νὰ βρῆ λίγη ξεκούρασι, πῆρε τὸ καινούργιο της ὄνειρο. Ἡ ἀλαζονεία του ἀπελευθερώθηκε ἀπ' αὐτόν και αὐτὸς κάθησε ἡσυχος κάτω ἀπὸ τὴ θωπεία της, ἀβοήθητος, ἀκόμα χωρὶς ἀνάγκη βοήθειας, τυφλὸς και ἡρεμὸς σὰ θεὸς πού εἶχε γνωρίσει τὴ ζωὴ και τὸ θάνατο

και δὲν βρῆκε τὸ παραμικρὸ ἐνδιαφέρον σὲ κανένα ἀπ' αὐτά.

Ὁ Σπράτλιγγ τέλειωσε.

«Τώρα τὸ πρόσωπο», τοῦ ὑπενθύμισε γρήγορα. Και τώρα ὑπῆρχε κάτι στὸ πρόσωπό της πού δὲν ἦταν τὸ πρόσωπό της. Συμμετεῖχε σὲ κάτι ἐπίκαιρο, ἀγωνιώδες, διφορούμενο, αἰνιγματικό. Ἐπόζαρε; Ἀναρωτιόμουν καθὼς τὴν κοίταζα. Ἀντίκρυζε τὸν Σπράτλιγγ, ἀλλὰ δὲν πιστεύω ὅτι τὰ μάτια της τὸν ἔβλεπαν, ἀκόμα δὲν ἔβλεπαν τὸν τοῖχο πίσω του. Τὰ μάτια της ἦταν σταχαστικά, ἀκόμα προσωπικά—ἐμοιαζαν σὰν κάποιος νὰ εἶχε ψιθυρίσει ἓνα μεγαλειῶδες και κολοσιαῖο ἀνέκδοτο στὸ αὐτὸ ἐνὸς εἰδώλου.

Ὁ Σπράτλιγγ τέλειωσε, και τὸ πρόσωπό της ἔγινε τὸ πρόσωπο μιᾶς γυναίκας ἐξῆντα χρονῶν, ξεδοντιασμένο και εὐθυμο σὰν τοῦ κλόουν. Πλησίασε γιὰ νὰ ἰδῆ τὸ σχέδιο, παίρνοντάς το στὰ χέρια της.

«Ἐχεις ψιλὰ;» μὲ ρώτησε ὁ Σπράτλιγγ.

Εἶχα δεκαπέντε σέντς. Ἐπέστρεψε τὴν εἰκόνα χωρὶς σχόλια και πῆρε τὰ ψιλὰ.

«Εὐχαριστῶ», εἶπε. Ἀγγίξε τὸν ἄντρα της και αὐτὸς σηκώθηκε. «Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν καρέκλα», κατένευσε και μειδίασε σὲ μένα, ἐνῶ τοὺς κοίταζα νὰ βαδίζουν ἀργὰ πρὸς τὰ κάτω τὸ πεζοδρόμιο, ἀναρωτώμενος τί ἦταν αὐτὸ πού εἶχα δῆ στὸ πρόσωπό της—ἢ μήπως δὲν εἶχα δῆ ἐντελῶς τίποτε. Γύρισα πρὸς τὸν Σπράτλιγγ. «Γιὰ νὰ τὸ ἰδοῦμε».

Αὐτὸς παρατηροῦσε τὸ σχέδιο. «Διάβολε», εἶπε. Τὸ κοίταξα. Και τότε κατάλαβα τί εἶχα δῆ στὸ πρόσωπό της. Τὸ σχέδιο τοῦ προσώπου εἶχε ἀκριβῶς τὴν ἔκφρασι τῆς Μόνα—Λίζας.

Ἄ, γυναῖκες πού ἔχουν μιὰ αἰώνια ἡλικία! Και αὐτὴ δὲν εἶναι καμμιά ἡλικία.

ΚΩΣΤΑ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΣΕ ΙΤΑΛΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Πρὶν παρουσιάσουμε τὴν πολὺ ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ Ἰταλοῦ συγγραφέα Cristino Sangiglio, πού δημοσιεύτηκε στὴν Ἰταλικὴ Ἐπιθεώρηση «Città di Vita» τοῦ Ἰουλίου—Αὐγούστου 1965, θὰ παρουσιάσουμε στοὺς ἀναγνῶστες τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἔστιας» τὸν συγγραφέα τῆς μελέτης αὐτῆς. Βαθὺς γνώστης τῆς νεοελληνικῆς Φιλολογίας καὶ ἔγκυρος φιλολογικὸς κριτικὸς—μὲ ὅσα στοιχεῖα γνωρίζουμε.

Γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη τὸ 1937 ἀπὸ μητέρα Ἑλληνίδα καὶ πατέρα Ἰταλό. Συμπλήρωσε τὶς πρῶτες σπουδές του στὴν Ἑλλάδα, μετὰ στὴ Γαλλία καὶ στὴν Ἰταλία, ὅπου ἔλαβε τὸ πτυχίον τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν.

Ἐξῆσε σὲ πολλὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρες καὶ εἰδικώτερα στὶς Βαλκανικὰς, ἀκολουθῶντας τὸν πατέρα του, ἀνώτερο ὑπάλληλο, ὅπου ἔμαθε καλὰ καὶ τὶς γλῶσσες τους.

Τῆ Νεοελληνικῆς φιλολογίας, τῆ σύγχρονη μάλιστα, παρακολουθεῖ μὲ πολὺ ἀγάπη καὶ μετέφρασε μέχρι τώρα ποιήματα τοῦ Σεφέρη, τοῦ Ἐλύτη, τοῦ Θέμελη, τοῦ Τσιᾶκου, τοῦ Βρεττάτου, τοῦ Σφακιανᾶκη, τοῦ Σπάλα καὶ τοῦ Γεραλῆ. Ὅπως δὲ πληροφοροῦμαστε, συνεργάζεται γιὰ τὴν ἔκδοση μιᾶς Νεοελληνικῆς Ἀνθολογίας.

Κριτικὰ καὶ φιλολογικὰ ἔργασια του φιλοξενοῦνται στὰ καλύτερα Ἰταλικά περιοδικὰ ὅπου, μετὰ τῶν ἄλλων, μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνη τὴ διεσδυτικὴ σκέψη τοῦ κριτικοῦ, τὴ σαφήνεια καὶ τὴ μεγάλῃ του ἀγάπη γιὰ τὴ σύγχρονη ποίηση.

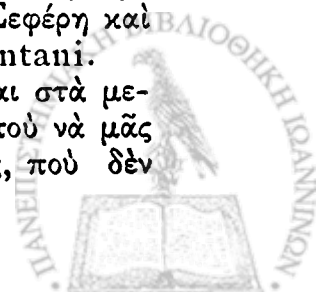
Ἀπὸ τὴ μελέτη του «Σημειώσεις γιὰ μιὰ εἰσαγωγὴ στὴ σύγχρονη ποίηση» παρουσιάζουμε τὸ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα μόνον, ἀφήνουμε τὶς ἀξιοπρόσεχτες παρατηρήσεις του γιὰ τοὺς ἄλλους ποιητὰς, καὶ δίνουμε ὀλόκληρο τὸ κριτικὸ κείμενον πού ἀσχολεῖται μὲ τὸν Ἡπειρωτὴ ποιητὴ Τάκη Τσιᾶκο.

Ὁ Τάκης Τσιᾶκος εἶναι γνωστὸς καὶ ἐκλεκτὸς ποιητὴς καὶ δὲν μένει καιρὸς σὲ μᾶς τώρα νὰ ποῦμε τὸ λόγον μας. Τοῦτο μόνον τονίζουμε: Ὅτι εἶναι μεγάλη τιμὴ γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ παρουσίαση, πού τοῦ γίνεται ἀπὸ τὸν Ἰταλὸ κριτικὸ, ἀνάμεσα σὲ μιὰ περιωρισμένη ὁμάδα τῶν καλύτερων σύγχρονων ποιητῶν μας (τοῦ Σεφέρη, τοῦ Ἐλύτη, τοῦ Βρεττάκου καὶ τῶν ἄλλων πού γράφουμε πιὸ πάνω).

Στὴν εἰσαγωγὴ του ὁ S. ἀρχίζει μὲ μερικὰς εὐστοχὰς παρατηρήσεις γιὰ τὴ Νεοελληνικὴ ποίηση:

«Τὸ νὰ ἐπιχειρήσῃ κανεὶς μιὰ κριτικὴ ἀνάλυση τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς ποίησης δὲν εἶναι καθόλου ὑπόθεσις εὐκόλη, οὔτε καὶ σ' ὅποιον ἐνδιαφέρεται σοβαρὰ γι' αὐτὴ. Γιατί, λείπει σ' ἐμᾶς τοὺς Ἰταλοὺς μιὰ ἄμεση γνωριμία μὲ τὰ κυριώτερα κείμενα. Κι' ἂν ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς μᾶς παρουσιάζονται ἀπὸ τὶς Ἐπιθεωρήσεις μας, δὲν εἶναι ἀρκετὸ βέβαια γιὰ νὰ ὀλοκληρώσουμε τὴ γνώση μας. Γνωρίζουμε μόνον τοὺς «μεγάλους» τῆς ἑλληνικῆς ποίησης, τὸν Καβάφη, πού ἂν πιστέψουμε ὅτι ἀντιπροσωπεύει μαζί μὲ τὸν Σικελιανὸ τὶς εὐτυχισμένες στιγμὰς τῆς Νεοελληνικῆς Ποιητικῆς Γραμματολογίας, ἢ μᾶλλον τὴν ὥρα τῆς μορφικῆς ἀναπροσαρμογῆς τῆς ποίησης καὶ γι' αὐτὸ περιέχει τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς σύγχρονης ποίησης, ὅμως δὲ γνωρίζουμε τὸ Σεφέρη καὶ τὸν Ἐλύτη, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ μεταφραστικὴ φροντίδα ἀνήκει στὸν Pontani.

Καὶ περισσότερο μᾶς λείπει μιὰ ἀνθολογία πού νὰ μὴ περιορίζεται στὰ μεγάλα ὀνόματα μόνον, ἀλλὰ νὰ περιλαμβάνει καὶ τὶς μικρότερες φωνές, πού νὰ μᾶς δίνει ἓνα ὀλοκληρωμένον πανόραμα μιᾶς ὥραιας καὶ αὐθόρμητης ποίησης, πού δὲν

τῇ γνωρίζει τὸ εὐρύτερο κοινὸ πού ἐνδιαφέρεται γι' αὐτὴ καὶ μένει προνόμιο γιὰ ὅσους γνωρίζουν τὴ γλῶσσα νὰ τὴ διαβάζουν μὲ πολὺ ἀγάπη, μπορῶ νὰ πῶ μὲ γούστο ἀριστοκρατικὸ γιὰ ὅ,τι ἰδιαίτερο καὶ λεπτὸ περιέχει μέσα της.

Βέβαια, ἡ γλῶσσα στέκεται ἕνα ἐμπόδιο σοβαρώτατο γιὰ τὴν διάδοση καὶ γνωριμία της σὲ εὐρύτερο κοινόν· μὰ εἶναι ἕνα ἐμπόδιο ἀπαράδεχτο γιὰ μιὰ σοβαρὴ κουλτούρα. Βέβαια, ἀνθολογίες δὲ μᾶς λείπουν. Καὶ ἔχουμε ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπ' ὄψει μας ἐκεῖνες τοῦ Λαβανίνι, τοῦ Βίρι καὶ τοῦ Κουτῶνι. "Ὅλες τους ὅμως εἶναι ἀνεπαρεκτεῖς, γιὰτὶ σταματοῦν μέχρι τὸν Καβάφη ἢ τὸ Σεφέρη. Σφάλμα μεγάλο φυσικά, γιὰτὶ ἡ ποίηση ἐνὸς λαοῦ δὲν ἐκφράζεται μόνο μέσῳ ἐκείνης τῶν μεγάλων του ἐκπροσώπων (καὶ μὲ λύπη μας ἀναφέρομε τὸ γεγονός ὅτι τὸ βραβεῖο Νόμπελ παρακίνησε πολλοὺς νὰ διαβάσουν Σεφέρη), ἀλλὰ ἀλλάζει καὶ ὀλοκληρώνεται σὲ μιὰ πλατειὰ πολυφωνία, ὅπου ὅλες οἱ ἐπὶ μέρους φωνές ἔχουν τὴ θέση τους καὶ τὴ σημασία τους.

Εἶναι σωστὸ βέβαια ὅτι, προπαντὸς ὁ Σεφέρης καὶ ὁ 'Ελύτης συνετέλεσαν πολὺ στὴ βελτίωση τοῦ γλωσσικοῦ ὄργάνου καὶ στὴν ἀνανέωση τῆς ἐλληνικῆς σύγχρονης ποίησης, ἀλλὰ αὐτὸ δὲ μειώνει καθόλου τὴ σημασία—σχεπτόμαστε—τῆς προσφορᾶς καὶ ἄλλων ποιητικῶν φωνῶν ἀρκετὰ ὑπολογίσιμων.

Νὰ λοιπὸν γιὰτὶ μᾶς χρειάζεται μιὰ νέα 'Ελληνικὴ Ποιητικὴ 'Ανθολογία πού θὰ ἐπανορθώσῃ τὸ ἄδικο καὶ θὰ μᾶς ἀποζημιώσῃ, ὅς ποῦμε, ἀπὸ τὴν μακρὰ ἀναμονή μας.

'Αρκεῖ νὰ διαβάσῃ κανεὶς καὶ λίγα ποιήματα ἔστω, πού τονίσαμε πιὸ πάνω, γιὰ νὰ διαπιστώσουμε ὅτι ἡ ποίηση δὲν εἶναι ἀποκλειστικὴ ἔκφραση τῶν ὀλίγων. Δὲν ὑπάρχει ποιητὴς μεγάλος καὶ ποιητὴς μικρός. Εἶναι μόνο ὁ ποιητὴς πού ἐκφράζεται σὲ οἰκουμενικὸ πλάτος καὶ ὁ ποιητὴς πού ἀρκεῖται σὲ θέματα ἐνδοσκοπικά, λεπτῶν καὶ περιωρισμένων αἰσθημάτων, μὰ καὶ οἱ δύο εἶναι ποιητὲς γιὰ τὸ λόγο ὅτι δίνουν στὸ λόγο τους ὅλη τὴν αἰσθαντικότητα τῆς ψυχῆς τους. Καὶ αὐτὸ, γιὰτὶ ἡ τέχνη καὶ ἡ ποίηση, εἰδικώτερα, εἶναι ἐκδήλωση τοῦ ἀνθρώπου πού προέρχεται ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του, ἐλεύθερη ἀπὸ συμβατικότητες, μὴ ὑποδουλωμένη σὲ πλαίσια καὶ σὲ ἰδεολογίες, γενικὰ ἀδέσμευτη θὰ εἰποῦμε, ἂν καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ μᾶς κατηγοροῦνε γιὰ ἔλλειψη κοινωνικῆς συναισθηματικότητας.

'Ἡ ποίηση, ἡ ἀληθινὴ ποίηση, εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε ἐπιβολή, θέλει νὰ ἐκφραστῇ ἐλεύθερα ἔτσι ὅπως γεννιέται, ἀγνή, αὐθόρμητη, οὐσιαστικὴ καὶ ταυτόχρονα νὰ περιέχῃ ὁ στίχος της, σὰν μοναδικὸ σκοπὸ της, τὸν πλοῦτο καὶ τὴν καταξίωση τοῦ πνεύματος. Καὶ ἔχουμε τὴ γνώμη, ὅτι ἡ σύγχρονη ἐλληνικὴ ποίηση, κοντὰ στὰ μεγάλα ὀνόματα καὶ ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, περιέχει σὲ ἀφθονία ἕνα ἀξιόλογο κοίτασμα λυρικοῦ πλοῦτου, αἰσθηματος ἀγάπης γιὰ τὴ φύση, γιὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα θρησκευτικοῦ συναισθήματος· καὶ μιὰ ἀπαίτηση ἔχει ἀπὸ μᾶς: νὰ τὴ γνωρίσουμε καὶ νὰ τὴν ἀγαπήσουμε».

Στὴ συνέχεια τοῦ ἄρθρου, ὁ κ. S. μᾶς παρουσιάζει κατὰ σειρά τοὺς ποιητὲς Γιώργο Θέμελη, τὸ Σεφέρη, τὸ Σπάλα, τὸ Σφακιανάκη, τὸν Τσιᾶκο, τὸ Βρεττᾶκο, τὸν 'Ελύτη καὶ τὸν Γεραλῆ.

Γιὰ τὸν Τάκη Τσιᾶκο γράφει τὰ ἑξῆς:

«Μὲ τὸν Τάκη Τσιᾶκο ξαναγυρίζουμε στὴν καθαρὴ ποίηση. Γεννήθηκε στὸ 'Αργυρόκαστρο, τὸ 1909. 'Απὸ νέος πολὺ ἀφοσιώθηκε στὴν ποίηση καὶ σήμερα θεωρεῖται ὁ συνεχιστὴς τῆς πιὸ ἀνόθευτης λυρικῆς ποίησης πού ἀρνεῖται κάθε περιορισμὸ καὶ κάθε ἐπίδραση ἀπὸ τὶς διάφορες Σχολές. 'Ο Τσιᾶκος συνδέεται μὲ τὴ μεγάλη παράδοση τοῦ λυρισμοῦ τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου καὶ τὴν ἐμπλουτίζει μὲ νέες καὶ σύγχρονες μορφές. 'Ἡ ποίησή του ὑπηρετεῖ τὴν ἰδέα ὅτι ὁ ποιη-

της πρέπει ν' αφήνεται στον αυθορμητισμό και στην ψυχική αμεσότητα, σίγουρη βάση και της έμπνευσης και της τέχνης».

Και ακολουθούν τρία ποιήματά του.

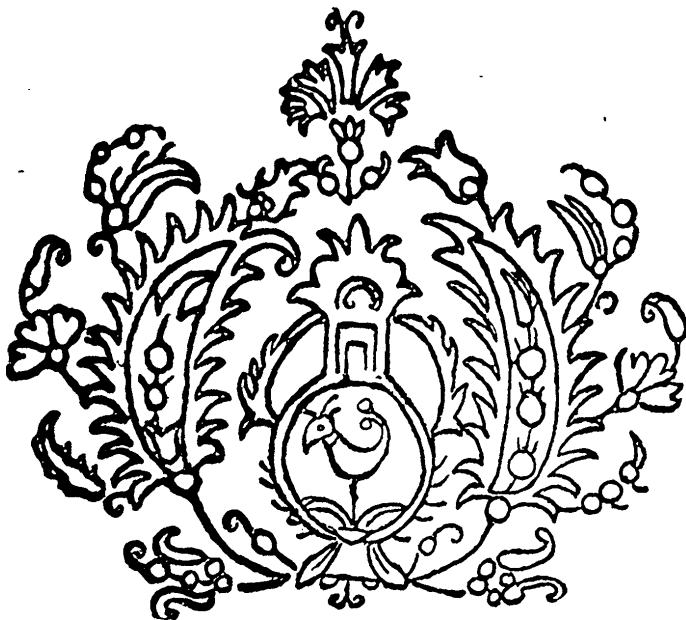
Ο ίδιος κριτικός, σε άλλο Ιταλικό περιοδικό, στο «Il Sestante Letterario», των μηνών Μαρτίου—Απριλίου του 1965, επίσης, σε ειδική σελίδα με τον τίτλο «Ξένη ανθολογία», μεταφράζει έννέα από τα καλύτερα ποιήματα του Τακη Τσιάκου και γράφει, εκτός από τα βιογραφικά στοιχεία και όσα αναφέρονται πιο πάνω, και τις εξής ακόμη εύστοχες παρατηρήσεις:

«Η ποίηση του Τσιάκου είναι μιὰ ποίηση άγνή, ανεπιτήδευτη, ένδοσκοπική, με άρτια και πλήρη έκφραση, με ρυθμούς υποβλητικούς και αδιάκοπες μεταλλαγές, τέλος γεμάτη από αίσθημα, ένα αίσθημα απαλό και άσιγαστο μαζί που—καθώς μās λέει ο ίδιος—είναι ή βάση και ή ούσια της έμπνευσης και της τέχνης.

Για τον Τσιάκο, το πρωταρχικό στην ποίηση είναι ο άγώνας για την τέλεια έκφραση, είναι ή λατρεία και ή αναζήτηση της λέξης για το αίσθημα, που χωρίς αυτά τα στοιχεία, καταφεύγει στον έρμητισμό, στο ανέκφραστο, στο παράλογο».

Τέλος δίνει και τα ακόλουθα πληροφοριακά στοιχεία:

«Ο Τσιάκος ασχολήθηκε επίσης και με την πρόζα και μās έδωσε έξοχα δείγματα σε νουβέλλες, διηγήματα, αίσθητικά δοκίμια και ταξιδιωτικές έντυπώσεις. Διετέλεσε αντιπρόεδρος του Συνδέσμου Έλλήνων Λογοτεχνών και μετέχει τα τελευταία 15 χρόνια στο Διοικητικό Συμβούλιο του ίδιου Συλλόγου. Έχει δημοσιεύσει 4 ποιητικές συλλογές». Και μεταφέρει στα Ιταλικά ποιήματα του Τσιάκου.

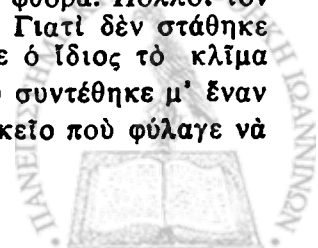
ΕΛΠΙΣ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

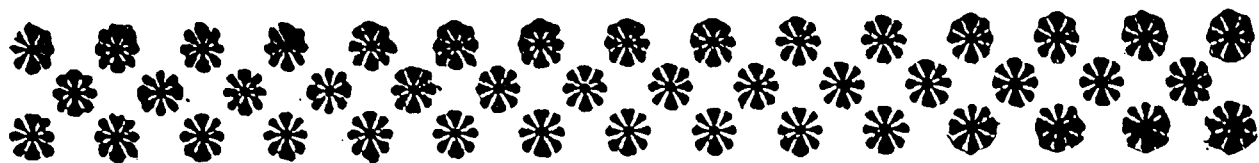
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΕΦ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Ο Δημήτρης Σαλαμάγκας, στὶ 8 Δεκεμβρίου ἐφέτος, κατέβηκε στὸ τάφο. Καὶ γίνηκε τώρα μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ σεβαστὲς μνήμες τῆς πόλης τούτης. Ὑπῆρξε ἡ ζωντανώτερη εἰκόνα καὶ ἡ ζεστότερη ἀνάσα πού ἄφησαν στὸ χρόνο τὰ παλιὰ Γιάννινα. Στάθηκε πάντα, στὰ ἐκπληκτικὰ σύνορα πού ὀροθέτησε ἡ σύγχρονη ζωὴ, ἕνας εὐθραυστος νοσταλγός, πού ἔδωσε τὴν εὐαισθησία του πάνω στὰ συνταρακτικὰ γεγονότα μιᾶς ἐποχῆς πού ἄλλαξε τὴν ὄψη τοῦ τόπου του. Καὶ πάσχισε, ἀπὸ κεῖ, νὰ κρατήσῃ τὴν φυσιογνωμία, τὸ πάθος, τὴν ὠραιότητα καὶ τὸν θρῦλο ἀπόνα παρελθόν πού τόσο λάμπρυνε τὰ Γιάννινα. Ἔτσι, ὁ Σαλαμάγκας ἀναλώθηκε σὰν τὴν λαμπάδα τῆς προσφορᾶς, κάνοντας φῶς καὶ θερμὴ τὴν ἴδια του τὴν ψυχὴ. Μιὰ ψυχὴ ὑπερευαίσθητη, ἀνέρεη σὰν ἀνθὴν πνοή, πού ἔπασχε ἀκόμα κι' ἀπ' τὸ ἀνατρίχιασμα τῆς φωτοσκίασης. Γι' αὐτό, οἱ τρομεροὶ κραδασμοὶ καὶ οἱ θορυβώδεις μεταπτώσεις τῆς περιπέτειας, πού εἶχαμε στὰ πενήντα τελευταῖα χρόνια, τοῦ ἄφησαν καυτὰ πατήματα κι' ἐγίναν ὀδυνηρὰ βιώματα γι' αὐτὸν τὸν ὄμορφο καὶ ἄκακο ἰδεαλιστὴ. Μιὰ ζωὴ, μὰ τὴν ἀλήθεια, πολὺ συγκλονιστικὴ—κάποτε ὄνειρικὴ καὶ ὄμορφα μελαγχολικὴ—πού ἐγινε τὸ κλίμα καὶ τὸ βάρος μιᾶς ὀλόκληρης ἱστορίας γιὰ τὰ Γιάννινα. Αὐτὴ ἡ ἱστορία, πού ἐγινε ἀχλὺ ποιητικὴ καὶ μνήμες ἔξω ἀπ' τὴν φθορὰ τοῦ χρόνου, συνυφάνθηκε μὲ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τοῦ Σαλαμάγκα. Πλούτισε, μὲ τὴν δική του αἴσθησι καὶ τὰ δικά του ἀγγίγματα, τὴν παράδοσι τῆς πόλης. Ἔτσι, τὰ Γιάννινα ἐγίναν μέσα τοῦ ἱστορία προσωπικῆς γεύσης, κραδασμοὶ καὶ δράματα πού γιόμισαν ὀλόκληρη τὴν ὑπαρξή του. Καί, γι' αὐτό, τὸ ἔργο τοῦ Σαλαμάγκα ἔχει μιὰ σιωπηλὴ ὠραιότητα κι' ἕνα ἀκριβὸ βάρος. Δὲν εἶναι μονάχα γεγονότα, πρόσωπα, διηγήσεις, ἱστορία, ποίηση, ἀλλὰ εἶναι μαζί καὶ ὕφος, χαρακτήρας ἀπόστασι καὶ χρόνος. Καὶ στὰ ἱστορικὰ ἢ τὰ λαογραφικὰ ἀκόμα κείμενα εἶναι χυμένη αὐτὴ ἡ ποιητικὴ εὐφορία, αὐτὸ τὸ προσωπικὸ βίωμα τῆς ζωῆς του. Πού καλύπτει τὸ κείμενο. Καί, ὅπως ἦταν φυσικὸ, ἕνα τέτοιο ἔργο ἀκτινοβόλησε καὶ χάραξε τὸ δικὸ του χῶρο μέσα στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς χώρας μας. Ἡ προσφορὰ τοῦ Τάκη Σαλαμάγκα, γωστὴ κι' ἐδῶ καὶ στὸ ἐξωτερικὸ, ἐγίνεν ἕνα μεγάλο χρονικὸ πανελληνίας ἔκτασις. Καὶ τὰ Γιάννινα, πρῶτα-πρῶτα, τοῦ ὀφείλου πολλὰ, πάρα πολλὰ. Γιατί, ὅπως ἀναγνωρίστηκε ἀπ' ὄλους τοὺς ἐγκυρους πνευματικούς ἀνθρώπους, ἡ πόλις τούτη ἐδύχθηκε ὅσο καμμιὰ ἄλλη νὰ ἔχει ἕναν ἀνθρώπο πού νὰ τὴν φτιάξει, μὲ τὴν ἀναπνοή του, ἕνα ἔργο ἔξω ἀπ' τὴν φθορὰ. Πολλοὶ τὸν ὠνόμασαν «Καμπούρογλου τῶν Ἰωαννίνων». Εἶταν κάτι παραπάνω. Γιατί δὲν στάθηκε αὐτὸς στὸ κλίμα τῆς ἱστορίας τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ τοὺς χνάτισε ὁ ἴδιος τὸ κλίμα τῆς ζωῆς του. Καί, τώρα, ἔχομε τὴν ποίηση τῆς ἱστορίας, πού συντέθηκε μ' ἕναν ὑπερευαίσθητο ἀνθρώπο, μ' ἕναν πρῶο ὀδοιπόρο, μ' ἕναν σοφὸ οἰκείο πού φύλαγε νὰ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΜΙΛΟΥΝ ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ...

(Ἑταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν-Ἡπειρ. Ἑστία-Ἐνδοχώρα)

Σὲ κύριο ἄρθρο τοῦ τελευταίου τεύχους, οἱ συντάκτες τοῦ περιοδικοῦ «ΕΝΔΟΧΩΡΑ», διατύπωσαν μερικὲς σκέψεις τοὺς γύρω ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν Γιαννίνων, ἀποβλέποντας σὲ δυὸ πράγματα: Πρῶτα γιὰ νὰ συνεχίσουν τὸν ἀνοιχτὸ πόλεμο, ποὺ χρόνια τώρα ἔστησαν ἐναντίον ἀτομικῶν καὶ συλλογικῶν προσπαθειῶν, μὲ τὴν πρόφαση πὺς δὲν ταιριάζουν μὲ τὸ δικό τους αἰσθητικὸ πιστεύω, καὶ δεύτερο «γιὰ νὰ μποροῦν οἱ μελλοῦμενες γενεὲς τῆς πόλης μας νὰ σχηματίσουν σωστὴ ἰδέα γιὰ τὸ ἦθος τῶν πατέρων τοὺς».

Πραγματικὰ οἱ ἀπόγονοί μας, βρισκόμενοι σὲ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ παρόν, ποὺ συντίθεται ἀπὸ γεγονότα ἀλλὰ καὶ προσωπικὰ αἰσθήματα, θὰ ἀποροῦν γιὰτι μὲ τόση ἐμπάθεια γινόταν ἡ κριτικὴ τῶν δραστηριοτήτων ὄλων ὄσων βρισκονταν ἔξω ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς «Ἐνδοχώρας» καὶ θὰ ἐλεεινολογοῦν, μᾶλλον, τοὺς προγόνους γιὰ τὸ ἦθος τοὺς.

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ποὺ ἐκδόθηκε ἡ «Ἐνδοχώρα», εἶχαμε διατυπώσει τὴν ἄποψη πὺς ἡ κριτικὴ τῆς, γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα, ἔτσι ποὺ γινόταν, δὲν ἦταν καθόλου ἐποικοδομητικὴ. Πρῶτα γιὰτι, πολλές φορές, ἦταν μιὰ στάση ἀρνητικὴ ἀπέναντι σὲ μιὰ ὑπάρχουσα θέση. Κρίνω δὲν σημαίνει ἀρνοῦμαι. Σημαίνει ὅτι μὲ τις παρατηρήσεις μου συμμετέχω στὴ διαδικασία τῆς βελτιώσεως μιᾶς καταστάσεως, ἐκτὸς ἂν τὸ κρινόμενο ἀποτελεῖ ἓνα γεγονὸς μὲ ἐπιζήμιες ἐπιπτώσεις εἴτε στὸν πνευματικὸ χῶρο εἴτε στὰ πλαίσια τῆς ζωῆς. Κρίνω, ἀκόμα, σημαίνει πὺς εἶμαι σὲ θέση νὰ οἰκοδομήσω κάτι ποὺ προτείνω. Ἡ κριτικὴ, σὰν ἀρνηση, εἶναι φαινόμενο ποὺ νομίζω πὺς ἀνάγεται στὴ σφαῖρα τῆς ψυχαναλύσεως. Δυστυχῶς, ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ δὲ μπόρεσαν νὲ μετακινηθοῦν οἱ συντάκτες τῆς «Ἐνδοχώρας» γιὰτι, φαίνεται, ἡ θέση ὀροθετήθηκε ἀπὸ πίστη: «Μήπως—γράφουν οἱ ἴδιοι—στὴν ἀρνηση, ἔδω ποὺ φθάσανε τὰ πράγματα, δὲν εἶναι ἡ ἐντιμότερη θέση;». («Ἐνδοχώρα» τ. 2 σελ. 120).

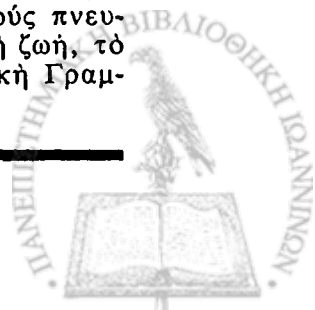
Ἐπογραμμίσαμε—τότε—ἀκόμα καὶ τοῦτο: Σὲ μιὰ κοινωνία τόσο περιορισμένη, ὅπως εἶναι τὰ Γιάννινα, αὐτὸ τὸ ὄξυ καὶ ἐμπαθὲς ὕφος, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δημιουργεῖ μιὰ στενόχωρη κατάσταση, τραυματίζει βαρῦτατα καὶ τοὺς πνευματικὸς ἀνθρώπους ποὺ θίγονται. Ἡ περίπωση τοῦ μακαρίτη Δημήτρη Σαλαμάγκα, ἀπετέλεσε μιὰν ὀδυνηρὴ ἐπιβεβαίωση.

μὴν πατήσει ἀκόμα καὶ τὰ μυρμηγκία τῆς αὐλῆς. Ἐτσι τὸν ξέρουν, τὸ Τάκη Σαλαμάγκα, σ' ὄλες τις πόλεις τῆς χώρας μας. Καὶ μαζί του πορεύονται, οἱ τόσο φίλοι κι' τόσο μελετητὲς τοῦ ἔργου του, μέσα στὴν σιωπηλὴ γοητεία ποὺ δίνει τὸ δικό του φῶς, γιὰ νὰ γνωρίσουν καὶ γιὰ ν' ἀναπνεύσουν τὸ κλίμα τῆς πόλης του.

Γι' αὐτὸ, ὁ τονισμὸς τῆς ἀπώλειας, ποὺ γίνεται μὲ τὸν θάνατο τοῦ Σαλαμάγκα, δὲν εἶναι μονάχα μιὰ ἐπικήδεια ἀπότιση τιμῆς. Δὲν εἶναι ἀκόμα νοητὴ σ' ὄλο τῆς τὸ μέγεθος καὶ τὸ βάρος. Καὶ τὸ κενό, ποὺ ἀφήνει στὸν πνευματικὸ κόσμον καὶ στὴ ζωὴ γενικώτερα, δὲν πληρώνεται, παρὰ πολὺ σπάνια, σὲ τούτη τὴν σύντομη καὶ ἐπηρμένη ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Θὰ φανοῦν, ὄλ' αὐτά, πόσο φοβερὰ εἶναι, ὅταν γίνουν συνείδηση μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦ θανάτου του.

Ἡ Γιαννιώτικη γῆ μὲ τὸ βαρὺ φῶς καὶ τὴν ταραχώδη τῆς ἱστορία, ἡ γῆς αὐτὴ ποὺ ζεστάθηκε καὶ βλάστησε ἀπ' τὴν πνοὴ τοῦ Σαλαμάγκα, ἄς τοῦ εἶναι ἐλαφρά. Καὶ ἡ πόλη του, τὰ Γιάννινα τοῦ Τάκη Σαλαμάγκα, μαζί μὲ τὴν πολύτιμη κληροδοσία του, θὰ κρατήσει αἰώνια τὴν μνήμη του.

Γιὰ τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ποὺ εἶναι ἓνα μεγάλο μέρος ἀπ' τὴν ζωὴ κι' ἀπ' τὴν δημιουργία τοῦ Τάκη Σαλαμάγκα, ὁ θάνατος αὐτοῦ εἶναι μιὰ ἀπώλεια ἀνυπολόγιστη ποὺ, δυστυχῶς, θὰ μείνει πάντοτε ἀναπλήρωτη. Θρηνοῦμε τὸ μεγάλο πνευματικὸ κεφάλαιο ποὺ χάθηκε, τὸν ὀραῖο καὶ σιωπηλὸ ἀνθρώπον, τὸν εὐγενικὸ ὑπερευαίσθητο ποιητὴ φίλον καὶ πνευματικὸ σύντροφο. Κι' εἶναι, μέσα στὸν χρόνον τοῦτο, ὁ δεύτερος ποὺ χάνεται (ἔστερ' ἀπ' τὸν θάνατο τοῦ Γ. Ι. Παπαγεωργίου) ἀπ' τοὺς πνευματικὸς ἰδρυτὲς καὶ ἰσαδέλφους συναθλητὲς στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία». Τῆ ζωῆ, τὸ ἔργο καὶ τὴν θέση τοῦ Τάκη Σαλαμάγκα στὴν Ἡπειρωτικὴ καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Γραμματολογία, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» θὰ δώσει, σ' ἓνα εἰδικὸ τῆς ἀφιέρωμα.

Ἀλλά, στο τέλος τῆς γραφῆς, δταν παίρνει κανεὶς τὸ μαστίγιο καὶ τὸ χειρίζεται μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, πρέπει ὄχι μονάχα νὰ λέη ὅτι εἶναι, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι «ἀδιάφθορος». Γιατὶ μόνο μὲ τὴ συνέπεια μιὰ ἀποψη—ἔστω ὄχι ὀρθή—δικαιώνεται. Τὰ κείμενα ὅμως τῆς «Ἐνδοχώρας»—στὴ διαδρομὴ τῆς ἐκδόσεώς της—εἶναι γεμάτα ἀπὸ ἀντινομίες καὶ ἀντιφάσεις κι' ἔτσι τὰ ἐπιχειρήματά της αὐτοαναιροῦνται κι' ἐκμηδενίζονται.

Κι ἐπειδὴ οἱ θολές καταστάσεις δημιουργοῦν πάντοτε ψευτικές ἐντυπώσεις μιὰ ἀναδρομὴ στὰ γεγονότα εἶναι ἀναγκαία, γιὰ νὰ διαφανῇ ἡ ἀλήθεια καὶ νὰ μποῦν τὰ πράγματα στὴ θέση τους,

Ἡ «Ἐνδοχώρα», μὲ τὴν ἐκδοσὴ της, πρὸς δυὸ κυρίως κατευθύνσεις, ἔστρεψε τὰ βέλη της: Πρῶτα ἐναντίον τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» καὶ τῶν συνεργατῶν της. Δὲ θὰ ἀναλύσουμε τὰ αἷτια αὐτῆς τῆς πολεμικῆς. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς χαρακτηρισμοὺς της, «ἐστιάδες σεμνές, μὰ κολασμένες—περιοδικὸ ἀραμπάς, ὅπως παλιά ὁ γύφτος μὲ τὴν ἀρκούδα...—ἡ πνευματικὴ κυράτσα ἔβαλε σὲ κίνηση τίς σκουριασμένες κλειδώσεις της...» κι' ἄλλα παρόμοια, δείχνουν τὸ περιεχόμενο τῶν σκοπεύσεών της. Ὁ ἀγῶνας πρὸς τὴν πλευρὰ αὐτῆ συνεχίζεται...

Δεύτερος στόχος της ἦταν ἡ «Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν». Ἐδῶ ὅμως τὰ πράγματα εἶναι κάπως διαφορετικά. Ἐνῶ δηλαδὴ ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ἔγινε στόχος ἐπιθέσεως τῆς «Ἐνδοχώρας», ἡ «Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν» μόνο ὕμνους ἐξασφάλιζε ἀπὸ τοὺς συντάκτες της. Καὶ τί ὕμνους! Τέτοιους πού κανένας ἀπὸ τοὺς ὑποστηρικτές της δὲν εἶχαν γράψει ὡς τότε. Θὰ παραθέσουμε μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ὕμνολογία αὐτῆ, γιὰ νὰ προσπαθῆσουμε νὰ καταλάβουμε γιὰ-τί ὕστερα ἀντιστράφηκαν οἱ ὁροι σὲ σημεῖο πού ὁ,τι θεωροῦτανε ὠραῖο καὶ ἰδανικὸ νὰ παρουσιάζεται ἀσχημὸ καὶ σκοτεινὸ.

Ἐγραφε λοιπὸν ἡ «Ἐνδοχώρα» στὸ πρῶτο τεῦχος της γιὰ τὴν Ε.Η.Μ καὶ τὰ στελέχη της:

«...Σὲ μᾶς ἀπομένει προγονικὸ χρέος νὰ ἀποδώσουμε στὸ πανελλήνιο τὸ θρησκευτικὸ, πνευματικὸ καὶ μνημειακὸ τοῦτο κέντρο (πρόκειται γιὰ τὴ Δωδώνη), πού θὰ ἀποβῇ ὁ πόλος ἔλξεως τοῦ ἐντόπιου καὶ ξένου τουρισμοῦ. Κάθε ἐπαινος ἀρμόζει στοὺς συντελεστὰς αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ. Ἀποφασιστικῆ—ὀφείλουμε νὰ τονίσουμε—ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ τοῦ Προέδρου τῆς Ε.Η.Μ. κ. Κωνστ. Φρόντζου. Ἐθεσε στὴ διάθεση τῆς ἐπιστήμης κάθε εἶδους βοήθεια γιὰ τὴ διεξαγωγὴ τῆς ἐρεῦνης καὶ μὲ τὴν πνευματικὴ του ὀξυδέρκεια συνέλαβε καὶ καθόρισε τὴ μελλοντικὴ ἀξιοποίηση τοῦ πρώτου ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῆς Ἡλείου». («Ἐνδοχώρα» τ. I σελ. 50)

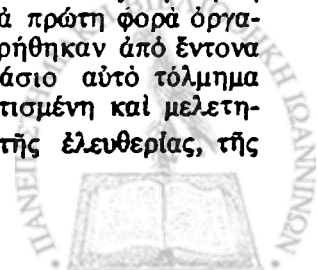
Στὸ ἴδιο τεῦχος διαβάζουμε: «Στὴν προσπάθεια τῆς πνευματικῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς πόλης μας πρωτοπόρος βρέθηκε μιὰ συντροφιά ἀπὸ διανοομένους πού συνέπηξαν τὸ Μορφωτικὸ Κέντρο Ἰωαννίνων πού ἔκτοτε ἀπετέλεσε καὶ μιὰ ἀπὸ τίς σπουδαιότερες ἐκδηλώσεις τῆς Ε.Η.Μ... Στὶς δυὸ περιόδους ἀνεπτύχθησαν θέματα... Καὶ παράλληλα μιὰ σειρά ἀπὸ λοιπὲς ἐκδηλώσεις: διαλέξεις, προτομές ποιητῶν, πανηγυρισμοί, μορφωτικὲς ἐκδρομές». (τ. I σ. 56).

Καὶ ἡ ὕμνολογία συνεχίζεται:

«...Τώρα πού τὸ μεγάλο τόλμημα: Ὁργάνωση τῶν ἑορτῶν Δωδώνης, μεταβλήθηκε σὲ μιὰ ἀλησμόνητη γιὰ τὴν Ἡπειρο πολιτιστικὴ πράξη, μπορούμε νὰ ἐκτιμήσουμε μὲ πόση λαχτάρα κυοφόρησε κι ἀνάθρεψε τὴν ἰδέα αὐτῆ, μὲ πόση λατρεία δόθηκε στὸ ἔργο τῆς πραγμάτωσής της, τέλος μὲ ποιὲς ἀντιξοότητες εἶχε νὰ ἀγωνισθῇ μιὰ ὀλιγάριθμη ὁμάδα ὀργανωτῶν. Γιατὶ ὁ τόπος αὐτός, δεινοπαθημένος, ἦταν γνωστὸς σὰ χώρος πού δὲν ἐπέτρεπε πειράματα γιὰ τὰ ὁποῖα ἀπαραίτητα εἶναι τὰ εὐαίσθητα ὄργανα. Σημειώνουμε, λοιπὸν τὸ γεγονός ὅτι οἱ γιορτές τῆς Δωδώνης χάρη στὴν ὀργάνωσή τους, χάρη στὴ δραστηριότητα τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν καὶ τῶν εὐγενικῶν συνεργατῶν της, μαζί μὲ τὴν αἰσθητικὴ χαρὰ πού χάρισαν, ἔκαναν νὰ πιδακίσει ἓνα μήνυμα αἰσιοδοξίας γιὰ πολιτιστικὲς ἐπιτεύξεις, ἓνα δίδαγμα ἠρωϊκοῦ φρονήματος.

Μὲ τὸν ἀγῶνα πού ἀνέλαβαν πραγματοποιήθηκε ἓνας ὀργανωτικὸς ἄθλος: καταρτίσθηκε καὶ ἐκτελέσθηκε θαυμάσια ἓνα εὐρὺ ἑορταστικὸ πρόγραμμα (μὲ ἐπισκέψεις σὲ ἠπειρωτικὰ τοπία καὶ ἱστορικοὺς χώρους, μὲ δωρεὰν ξεναγήσεις, ἐκθεση ἔργων λαϊκῆς τέχνης, δημοτικοὺς χοροὺς καὶ τραγούδια, θεατρικὲς παραστάσεις) παρουσιάζοντας μὲ ἀδρά χαρακτηριστικὰ τὴ φυσιογνωμία τοῦ ἠπειρωτικοῦ χώρου. Ἡ δραστηριότητα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν εἶχε τὰ γνωρίσματα νεανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, θρησκευτικῆς ἀφοσίωσης καὶ εὐθύνης. Ἐτσι κατάρθωσαν νὰ ἐξοικονομήσουν κάθε δυνατὴ καὶ ὑλικὴ βοήθεια ἀπὸ συμπατριῶτες καὶ διαφορὲς ὑπηρεσίες, πού ἀπαιτοῦσε ἡ προσπάθειά τους.

....Τὸ ἀνώτερο ἠθος φάνηκε παντοῦ. Ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῶν ὀργανωτῶν ὡς τὴ σεμνὴ στάση τοῦ τελευταίου θεατῆ... Γενικὰ οἱ γιορτές τῆς Δωδώνης, πού γιὰ πρώτη φορὰ ὀργανώθηκαν ἐφέτος, ἔδειξαν ὅτι ὀργανωτές, ὑπηρεσίες καὶ κοινὸ ἐμφορήθηκαν ἀπὸ ἐντονα συναισθήματα εὐθύνης καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Δίδαξαν ἐπίσης ὅτι τὸ θαυμάσιο αὐτὸ τόλμημα μπορεῖ νὰ ἐξελιχθῇ σὲ μιὰ πανελλήνια πανήγυρη πού χάρη στὴν πολιτισμένη καὶ μελετημένη ὀργάνωσή της θὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ δέχεται τὸ προφητικὸ μήνυμα τῆς ἐλευθερίας, τῆς

αίσθητικῆς χαρᾶς καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ...». («Ἐνδοχώρα» τ. 6 σ. 359)».

Πιὸ κάτω, στὸ ἴδιο τεύχος, διαβάσουμε, «...Μ' ἄλλα λόγια μὲ τὸ σημερινό μας τρόπο ζωῆς, κινδυνεύουμε νὰ χάσουμε τὴν ἀτομικὴ μας ἰδιομορφία κι' ἀκόμα τὴν ἐθνικὴ μας ἰδιομορφία, κι' αὐτὸ φυσικὰ ἰσχύει γιὰ ὄλους τοὺς λαούς. Γι' αὐτὸν λοιπόν, τὸ λόγο ποὺ εἶναι οὐσιαστικώτατος κατὰ τὴ γνώμη μας, ἦταν ἐξαιρετὴ ἡ ἔμπνευση τῆς Ἑταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν, στὶς συνολικὲς ἐκδηλώσεις τῶν ἑορτῶν τῆς Δωδώνης, νὰ παρουσιασθοῦν μὲ τὸν πιὸ γνήσιο κι' αὐθεντικὸ τρόπο, οἱ λαϊκοὶ ἠπειρωτικοὶ χοροί. Ἦταν μιὰ ἐπιστροφή στὶς ρίζες μας. Χιλιάδες ἀνθρώποι ἐχάρηκαν τὴν ὁμορφίαν τοῦ ἐλληνικοῦ χοροῦ...». (τ. 6 σ.373).

Καὶ πιὸ κάτω ἀκόμα (σ. 374) διαβάσουμε: «Στὸ πλαίσιο τῶν Ἑορτῶν Δωδώνης ὀργανώθηκε ἔκθεση ἔργων Λαϊκῆς τέχνης καὶ φωτογραφιῶν. Εἶναι ἓνας τομέας, ὅπου ἰδιαίτερα φαίνεται τὸ χρῶμα καὶ ὁ χαρακτήρας τοῦ τόπου μας. Δὲν τὴ χαρακτήριζε φόρτος ἐκθεμάτων. Ἀλλὰ τὴ διέκρινε λιτότητα ποὺ μαρτυροῦσε ἀφαίρεση καὶ καλαισθησία προχωρημένη, σύγχρονη ἀντίληψη ποὺ θὰ τὴ ζήλευε καὶ ἡ πρωτεύουσα...».

Ὡς ἐδῶ, ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὄλες οἱ δραστηριότητες τῆς Ἑταιρείας καλῆς καὶ ἀγίας κι' ὄλα τὰ ἐπιτεύγματά της ἀξιθαύμαστα. Ἀπὸ τὴ Δωδώνη ὡς τὰ Μορφωτικὰ μαθήματα, κι' ἀπὸ τὶς προτομὲς ὡς τοὺς λαϊκοὺς χορούς καὶ τὶς ἐκθέσεις.

Ὑστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο, ἀρχίζει, συγκρατημένα κάπως, ἡ ἐπίθεση. Τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ συνέβαλε στὴ στροφή τῶν 180 μοιρῶν; Κυρίως ἡ ἀποχώρηση ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία—γιὰ λόγους ποὺ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐκθέσουμε—ἐνός-δυσὸ στελεχῶν ποὺ ἀποτελοῦσαν καὶ βασικὰ στελέχη τῆς «Ἐνδοχώρας». Ἀπὸ τότε, ὅσα προηγουμένως εἶχαν ἐπισημανθῆ σὰν ἐνεργητικὸ τῆς Ε.Η.Μ., παρουσιάζονται τώρα σὰν παθητικὸ τῆς.

Πρῶτα καταβάλλεται μιὰ προσπάθεια, συγκεκριμένη, νὰ ἀποκοπῆ ἡ Ε.Η.Μ. ἀπὸ τὶς παραστάσεις τῆς Δωδώνης—γιὰ τὴν ὀργάνωση τῶν ὁποίων τόσοι ὕμνοι ἀπὸ τοὺς ἴδιους εἶχαν γραφῆ—καὶ νὰ ἀνατεθοῦν αὐτὲς σ' ἄλλους φορεῖς.

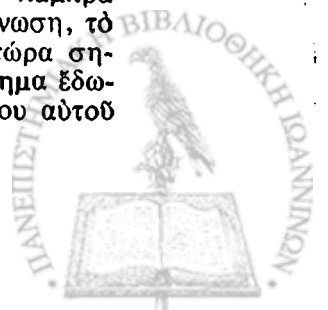
«...Ἐρχόμαστε—γράφει ἡ «Ἐνδοχώρα» (τ. 11—12 σ. 703)—στὸ τρίτο ἐπιτεύγμα τῆς Ε.Η.Μ. καὶ σὰν τέτοιο ἐθεωρήσαμε τὸ ὅτι ἡ φροντίδα γιὰ τὶς μελλοντικὲς παραστάσεις περνάει στὴ δραστηριότητα τοῦ Ε.Ο.Τ. Αὐτὸ θὰ ἐπιτρέψει στὴν Ε.Η.Μ. νὰ ἐπιδοθῆ ἀπερίσπαστη στὴν πραγμάτωση τῆς ἀληθινῆς ἀποστολῆς της ποὺ ἂν δὲν κάνουμε λάθος εἶναι αὐτὴ ποὺ ἐπαγγέλλεται ὁ τίτλος της...».

Πᾶνε τώρα καὶ ἡ εὐθύνη καὶ οἱ ἀφθαστες ὀργανωτικὲς ἰκανότητες καὶ οἱ ἀθλοὶ καὶ ὁ ἐνθουσιασμός κι' ὄλες οἱ ἀρετὲς τῶν ὀργανωτῶν τῶν ἐκδηλώσεων. Αὐτὰ ἀνήκουν στὸ παρελθόν. Ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν συνδεθῆ μὲ τὶς γιορτὲς μὲ εὐθύνη καὶ συναίσθημα πρέπει νὰ παραμερισθοῦν γιὰ νάρθουν ἄλλοι—ἡ ξένη ψυχρὴ ὑπαλληλία, ἃς ποῦμε—νὰ καταπιασθοῦν μὲ τὸ τόση μεγάλη σημασία (κατὰ τὴν ἐκτίμηση τῆς «Ἐνδοχώρας») γιὰ τὴν Ἡπειρο θέμα.

Ἀπὸ τὴ χρονιά αὐτὴ σὲ κάθε τεύχος, σχεδόν, τῆς «Ἐνδοχώρας» δημοσιεύεται κι' ἓνα ἄρθρο ἢ σχόλιο, ποὺ ἔμμεσα, βάλλει κατὰ τῆς Ε.Η.Μ. καὶ ἰδίως κατὰ τοῦ Προέδρου της.

Σταχυολογοῦμε μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δημοσιεύματα γιὰ νὰ ὀλοκληρωθῆ ἡ εἰκόνα καὶ νὰ ἐκτιμηθοῦν ἀνάλογα οἱ προθέσεις.

«...Ὁ Ἡπειρωτισμὸς προβάλλεται τελευταῖα σὲ μᾶς σὰν ἐστία φωτισμοῦ τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Καὶ μάλιστα μὲ ἀξιώσεις ὄχι τοπικῆς ἀλλὰ πανελληνίας ἀκτινοβολίας. Λὲς καὶ ἡ λοιπὴ Ἑλλάδα σὰ νὰ γέμισε μισόσβηστες καὶ τρες. Φοβοῦμαι πὼς οἱ φορεῖς αὐτοῦ τοῦ νέου συνθήματος (σημ: πρόκειται γιὰ τὴν Ε.Η.Μ.—ἡ σημ. δική μας) συχνὰ δὲν ὑποψιάζονται ὅτι γίνονται τηλεβόες ἐνός ἄγονου τοπικισμοῦ. Ποῦ θὰ ὀδηγήσῃ αὐτὴ ἡ ἱμπεριαλιστικὴ προβολὴ τῆς ἐντοπιότητος; Χτὲς οἱ Δελφοί... σήμερα ἡ Δωδώνη ἀγκαλιὰ μὲ τὶς λαϊκὲς τέχνες προσεχῶς... Ὁ ἠπειρωτισμὸς, ἔτσι ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ τοπικισμοί, ξαπλώνεται σὲ προκρούστεια κλίνη γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ σκοποὺς ξένους ἀπὸ τὴν τυχόν πνευματικότητά του...». (Μιὰ παρένθεση: Στὸ 4ο τεύχος τῆς «Ἐνδοχώρας», σημειώνονται τὰ ἐξῆς γιὰ τὸν ἠπειρωτισμό, σελ. 194: «...Ὁ Ἡπειρωτισμὸς μπορεῖ νὰ εἶναι μιὰ ἀρχὴ ἢ καλλίτερα μιὰ βάση ἀρχῶν. Κι' ἀρχὲς σημαίνει συντονισμὸς τῶν πνευματικῶν μας δυνάμεων, μὲ κοινὴν ὀμολογία καὶ συνειδητοποίηση τῶν προβλημάτων. Πρὸ παντὸς συνειδητοποίηση ὀργανικὴ καὶ μετὰ δραστήρια ὀργάνωση. Ποῦ θὰ προσανατολίσει, θὰ νοικοκυρέσει, θὰ βάλει σὲ τάξη μὲ θετικὴ σύλληψη καὶ μυαλωμένη πράξη. Τὸ πνεῦμα τοῦ τόπου θ' ἀποχτήσῃ ἔτσι ραχοκοκαλιά, θὰ πάρε νὰ βαδίσει. Γιὰ χάρη αὐτῆς τῆς κατευθυντήριας τακτικῆς ἀρχῶν ἃς θυσιασθεῖ ἀκόμα κι' ἡ πιὸ καλλιτεχνικὴ μας, ἃς ὑποθέσουμε, ὠραιοπάθεια... Ὡς πότε θὰ αὐτοσχεδιάζομε ἀδέσποτοι ἐδῶ μιὰ ἔκθεση ζωγραφικῆς, χωρὶς ὀργανικότητα καὶ συνέχεια, ἐκεῖ λογοτεχνίζομε ἐκδόσεις κι' ἐπιφυλλίδες ἄσκοπες καὶ χωρὶς νόημα, σήμερα μορφωτικὲς ἐκδηλώσεις χωρὶς ἔρμα ἐνιαίου πλασμοῦ, αὔριο ἴσως πινακοθήκη; Ὅλα λαμπρὰ σὰν προθέσεις, ἀλλὰ σκιῶδη σὰν ἐκτέλεση, ἂν δὲν τὰ διατρέχει τὸ ἦθος, ἡ ἐπίγνωση, τὸ ρίγος θὰ ἔλεγα, μιᾶς κοινῆς ἀποστολῆς. Βιαζόμαστε γιὰ θερισμοὺς ἐνῶ γιὰ μᾶς τώρα σημαίνει ἡ ὥρα τῆς ρίζας, δηλ. τῆς κατευθυντήριας σπορᾶς...». Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ νόημα ἔδωσε ἡ Ε.Η.Μ. στὸν Ἡπειρωτισμὸ ποὺ ἐκήρυξε. Τὸ περιεχόμενο ὁμως τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ἀναίρει τὸ προηγούμενο. Ἡ ἐξήγηση δὲν εἶναι δύσκολη...).

Και ἡ ἐπίθεση κατὰ τῆς Ε.Η.Μ. συνεχίζεται:

«...Πυροτεχνήματα πνευματικῶν ἐκδηλώσεων στὰ Γιάννινα! Στὸ δρόμο τῆς Δωδώνης ἀνεβοκατεβαίνουν ὄχημα. Τὸ Ἐθνικὸ θέατρο στὶς καρέκλες τῆς «Ἄοσης». Τὰ Γραφεῖα ἐργάζονται πυρετωδῶς. Προσκλήσεις ἐξαποστέλλονται παντοῦ, στὶς κεφαλές καὶ τοῦ πιὸ μικροῦ χωριοῦ. Μεγάλες ἀφίσεις, ὁ Δωδωναῖος Ζεὺς, ὁ Πελασγικὸς σείει τὸν κεραυνοῦ τοῦ στὰ καφενεῖα. Προτομές καλλιμάρμαρες. Ὁ λαϊκὸς μας πολιτισμὸς στὰ χεῖλη... Ἡ προβολὴ τῆς Ἡπειροῦ πανελλήνια. Τὸ γράψανε κι οἱ δημοσιογράφοι τῆς πρὲς—κόνφερενς πὺ τοὺς ξεναγήσαμε, δημοσιογράφοι τῶν μεγάλων ἀθηναϊκῶν συγκροτημάτων—ὄχι παῖξε γέλασε... Καὶ βέβαια θὰ ἦταν κακόπιστος ὁποῖος θὰ τολμοῦσε νὰ ὑψώσει φωνὴ Ἱερεμία λέγοντας πῶς «μᾶλλον θόρυβος γίνεται», πῶς τὸ πνεῦμα δὲν ἀπαλλοτριώνεται οὔτε μὲ ὑποκατάστατα οὔτε μὲ ὁποιοσδήποτε ἄλλες σκοπιμότητες...» («Ἐνδοχώρα» τ. 17—18 σελ. 911).

Καὶ ἐπεταὶ ἡ συνέχεια:

«...Μιά πνευματικὴ σατραπεία δὲν διαφέρει καὶ πολὺ ἀπὸ τὶς λοιπὲς διοικητικὲς σατραπείες. Ἀπεναντίας μάλιστα. Σημαίνει σφετερισμὸς τοῦ πνευματικοῦ χώρου ἀπὸ φορεῖς ἄλλου γένους. Καὶ ἐκμετάλλευση τῆς τέχνης διὰ σκοποὺς ἄλλης προσόδου. Κι' εἶδαμε τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὴν κορυφὴ ὡς τὴν περιφέρεια τοῦτα τὰ θλιβερά καὶ παράδοξα. Τεχνοπατέρες διορισμένοι, ἢ ὅπως—ὅπως αἰρετοὶ ἀπὸ πάνω. Ὁ λόγος τοὺς εἶχε τὸ ὕψος ἀρμοστοῦ... Καὶ ἡ βάση κάτω; Τὰ περιοδικά, τὰ σωματεῖα, οἱ φιλόμουσοι τῆς «ἀκριτικῆς» μας περιφέρειας; Κανόναρχοι καὶ ἀντηχεῖα τῆς ἐντολῆς τοῦ ἀρμοστοῦ. Κι' εἶχε διαγκωνισθεῖ στὰ περιθώρια ἡ γνήσια δημιουργία, εἶχε περισσέψει στὴν ἐπιφάνεια ὁ θόρυβος. Γιατὶ κάθε σατραπείας, καὶ τῆς πνευματικῆς πιὸ πολὺ, πρωταρχικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ ἐπίδειξη ὄγκου. Κραυγαλέες ἐορτὲς καὶ πανηγύρεις, πνευματικὰ βαρελότα καὶ χοροστάσια καὶ κολαριστὲς ἐπισημότητες. Βακχεῖες ἐπιφανείας!...» («Ἐνδοχώρα» τ. 25). Πῶς τώρα αὐτὲς οἱ «βακχεῖες ἐπιφανείας» πρῶτα χαρακτηρίζοτανε σὰν οὐσιαστικὴ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ προσφορά, αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα.

Στὸ 27—28 τεύχος σελ. 163, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνοικτὴ ἐπίθεση, διαπιστώνουμε καὶ μιὰ ἀνεπιτυχῆ προσπάθεια νὰ δικαιολογηθοῦν οἱ καινούριες θέσεις ἐναντι τῶν παλιῶν. Γράφει λοιπὸν ἡ «Ἐνδοχώρα»:

«...Ὅταν πρωτάρχισε τὴ σταδιοδρομία τῆς ἡ Ε.Η.Μ., ἤμασταν ἀπὸ τοὺς πρώτους πὺ τὴν ἐπικροτήσανε, «ὅτι πολὺ ἐπιστεῦσαμεν». Πιστέψαμε σ' ἓνα σοβαρὸ καὶ σκληρὸ ἀγῶνα, γιὰ νὰ γνωρίσουμε σὲ βάθος τὸν ἡπειρωτικὸ λαὸ καὶ νὰ νόν διαπλάσουμε μὲ κάθε μέσο κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Κι' ὕστερα εἶδαμε μὲ πόνο ψυχῆς πῶς ἡ αὐθόρμητη ἐμπιστοσύνη πὺ ὁ λαὸς αὐτὸς ἔδειξε στὴν ἀρχὴ (πρᾶγμα πὺ δείχνει πῶς τοῦ ἦταν ἀναγκαῖο καὶ ζητοῦσε ἓνα τέτοιο κάλεσμα) χρησιμοποιήθηκαν γιὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ προσωπικὴ προβολή, πῶς οἱ καλὲς προθέσεις δὲν ἦταν παρὰ προφάσεις... Εἶδαμε τὸ παλιὸ ἐκεῖνο παιγνίδι, πὺ ἄσκει ἓνα εἶδος γοητευτικῆς καπηλείας μὲ τὸ ποντάρισμα στὸ «ἡχηρά» ἀκόμα μιὰ φορὰ νὰ ξαναρχίζει τόσο πιὸ ἐπικίνδυνα ὅσο πιὸ θεμιτά. Κι' ἀνοίγονταν μπροστὰ μας ὁ σαφὴς διαχωρισμὸς πὺ ἀποκάλυπτε στὴν πορεία τῆς ἡ πραγματικότητα... Ἦταν λοιπὸν ἀνάγκη ἐκλογῆς...».

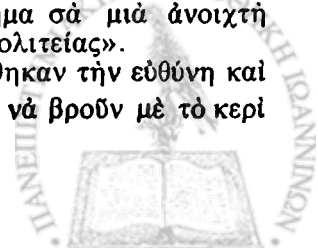
Ἄλλὰ δὲν νομίζουν οἱ συντάκτες τῆς «Ἐνδοχώρας»—ὄχι ὄλοι γιατί ἀρκετοὶ ἐξακολουθοῦν καὶ εἶναι Ἐταῖροι τῆς Ε.Η.Μ.—πῶς ἡ ἐκλογὴ αὐτὴ ἀποφασίσθηκε κάπως ἀργά; Καὶ νὰ ἡ ἀπόδειξις; Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1960 εἶχαν συμπληρωθῆ δυὸ χρόνια λειτουργίας τοῦ Μορφωτικοῦ κέντρου τῆς Ε.Η.Μ. («Ἐνδοχώρα τ. 5 σ. 368).

Ἡ ἀντίθεση ἄρχισε ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν τριετία στενῆς συνεργασίας, αὐτῶν πὺ διαμαρτύρονται, μὲ τὸν Πρόεδρο τῆς Ε.Η.Μ. δὲν διέγνωσαν ὄλα αὐτὰ πὺ τώρα καταλογίζουν; Ἄν μὴ τι ἄλλο, οἱ συντάκτες τῆς «Ἐνδοχώρας» παρουσιάζονται ὄτι ἔχουν κριτήριον. Τόσο πολὺ λοιπὸν, εἶχεν ἀμβλυθῆ ἡ ὄσφρησή τους καὶ δὲν μπορούσαν νὰ καταλάβουν τί συμβαίνει γύρω τους; Τώρα, ὄσον ἀφορᾷ τὰ «ἡχηρά», καλλίτερα νὰ μὴν ἀπαντήσουμε. Γιατὶ ἂν «ἡχηρά» θεωροῦνται ἡ Δωδώνη, τὰ μορφωτικὰ μαθήματα, ἡ συλλογὴ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, οἱ ἐκδόσεις βιβλίων, οἱ ἄλλες καλλιτεχνικὲς καὶ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις κι' ἓνα σωρὸ ἄλλα πράγματα δὲν ξέρομε τί θὰ μείνουν γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὸν τίτλο τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων.

Στὸ 29—30 τεύχος τῆς, σελ. 174, ἡ «Ἐνδοχώρα», χωρὶς προσχήματα πιά, ἐπιτίθεται κατὰ τῆς Ε.Η.Μ., προσπαθώντας νὰ δημιουργήσῃ ἀτμόσφαιρα κατάλληλη γιὰ νὰ πληγῆ ἡ Ἐταιρεία, μὲ κρατικὴ ἐπέμβαση, στὴν ὄργανωσιν τῆς σύνδεση μὲ τὶς γιορτὲς τῆς Δωδώνης:

«Στὴ Δωδώνη διαγωνίζεται μὲ τὶς εὐλογίες τοῦ Κρατικοῦ Θεάτρου καὶ ἡ ἐμπλοκὴ ἓνος ἰδιωτικοῦ παρεμβατισμοῦ. Δηλ. τὸ Κράτος ἀνέχεται ἓνα εἶδος μεταπράτη τῶν θεατρικῶν ἀξιών του. Κι' ἂν στὰ πρῶτα βήματα ἡ ἐπιστράτευση ἓνος ἰδιωτικοῦ ὄργανισμοῦ εἶχε ἓνα νόημα πὺ κι' ἐμεῖς τὸ ἀναγνωρίσαμε, ἡ συνέχεια τῆς μεσιτείας καὶ τὴν Κρατικὴ σκηνὴ μειώνει καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ κοινοῦ πληγώνει... Παραμένει τὸ πρόβλημα σὰ μιὰ ἀνοιχτὴ εὐθύνη τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς ἀκομμάτιστης Πολιτείας».

Ἄλλὰ ἡ Πολιτεία καὶ τὸ Ἐθνικὸ θέατρο στὴν Ε.Η.Μ. ἐμπιστεύθηκαν τὴν εὐθύνη καὶ τὴν ὄργανωση τῶν ἐορτῶν τῆς Δωδώνης. Γιατὶ τέτοιους φορεῖς ψάχνουν νὰ βροῦν μὲ τὸ κερὶ

και δέν τούς βρίσκουν. Στην ουσία ή «'Ενδοχώρα» δέν ενδιαφέρεται γιά τίς παραστάσεις τής Δωδώνης—άπό πού τάχα άντλησε τό δικαίωμα νά όμιλή έξ όνόματος του κοινού;—άλλά γιά τό πώς θά πληγή κατά τρόπο καιριο ή Ε.Η.Μ. 'Ωραία, στ' αλήθεια, Ιδέα θά σχηματίσουν οί άπόγονοι γιά τό ήθος των πατέρων τους...

Και τελειώνουμε μέ την... κορώνα του 32—33 τεύχους, πού τώρα τελευταία κυκλοφόρησε:

«Είναι πίστη μας, πώς ένα συλλογικό πνευματικό όργανο, όταν νοθεύεται μέ επιδιώξεις προσωπικής προβολής, τότε χάνει την ίδια την ουσία του. Κι' ή προσπάθειά του μοιραία θά στραφή στη δημιουργία έντυπώσεων μέ κούφιεσ τυμπανοκρουσίες και έργα βιτρίνας. 'Εκείνοι όμως πού τόν πνευματικό χώρο τόν θεωρούν οικόπεδο, γιά νά στήνουν τίς προτομές τους και νά θεμελιώνουν τη ματαιοδοξία τους, δέν βρίσκονται μονάχα σέ πλάνη, αλλά γίνονται και έπιζήμιοι. Προσπαθούν νά στραγγαλίσουν μέσα στην κούνια του κάθε νεογέννητο, πού ύποπτεύονται ότι μιá μέρα μπορεί νά τούς έκθρονίση. Παλιά Ιστορία συνυφασμένη μέ τίς μοναρχικές άντιλήψεις. Κι' έπειδή θέλομε νά πιστεύουμε πώς ή εποχή αυτών των άντιλήψεων πέρασε γιά πάντα, δέ θά θέλαμε καθόλου νά βλέπαμε την Ιστορία νά έπαναλαμβάνεται».

'Εδώ πιά ξεπερνούνται τά όρια. Γιατί όταν ένα έργο, σαν αυτό πού προσφέρει ή Ε.Η.Μ. στον τόπο μας, χαρακτηρίζεται ως έπιζήμιο, τότε ή κριτική όχι μόνο γίνεται στείρα άρνηση άλλ' αποκόβεται κι' από τίς πιό στοιχειώδεις προϋποθέσεις τής άποστολής της.

'Αλλά έπειδή ή... ζημία πού προκαλεί στην πόλη μας ή Ε.Η.Μ. συνδέεται, στο κύριο άρθρο, και μέ την ύπόθεση ενός νεογέννητου,—τής «'Ελεύθερης σκέψης»—κι' έπειδή ή «'Ενδοχώρα» φοβάται μήπως ή Ε.Η.Μ. μεταβληθή σέ σύγχρονο 'Ηρώδη και τό... άποκεφαλίση, είναι ανάγκη νά πούμε μερικά πράγματα και γι' αυτό τό θέμα.

Σύμφωνα μέ τη... βίβλο γεννέσεως, ή «'Ενδοχώρα» έγέννησε την «'Ελεύθερη Σκέψη». Αυτό ούτε άνώμαλο, ούτε κατακριτέο είναι. Κάτι άνάλογο συνέβη μέ την «'Ηπειρωτική 'Εστία» και την Ε.Η.Μ. Μέ τη διαφορά πώς ή τελευταία, μόλις απέκτησε τη νομική της ύπόσταση, έγινε οργανισμός αθύπαρκτος μέ δική της ζωή και δράση. Δέ συμβαίνει όμως τό ίδιο μέ την «'Ενδοχώρα» και την «'Ελεύθερη Σκέψη». 'Η τελευταία δέν άπογαλακτίσθηκε άκόμα και φοβόμαί πώς κάτι τέτοιο δέν πρόκειται νά γίνει. 'Η έξάρτηση είναι έμφανής. 'Επειτα είναι και κάτι άλλο. Κατά τό διάστημα τής κυοφορίας—πού παρατάθηκε πολύ—στο αίμα τής «'Ελεύθερης Σκέψης» διοχετεύθηκαν όλες οί καταβολές τής «'Ενδοχώρας» σχετικά μέ τη στάση τής τελευταίας έναντι τής Ε.Η.Μ. 'Ετσι τό νεογέννητο ήρθε στη ζωή σέρνοντας μαζί του και τίς προθέσεις των γεννητόρων του...

'Όσον άφορā γιά την τύχη του νεογνου, θάταν καλλίτερο νά μη διετύπωνε παράπονα ή «'Ενδοχώρα». Γιατί, από την πρώτη στιγμή, έτυχε προνομιακής μεταχειρίσεως. Ποιό σωματείο προικοδοτήθηκε, μόλις γεννήθηκε, μέ τόσα έφόδια γιά ν' άρχιση την προσπάθειά του; Κέντρο εύπρεπές του παραχωρήθηκε άμέσως, οικόπεδο στην κεντρική πλατεία μεγάλης άξίας, πιστώσεις γιά τη λειτουργία του. Κι' όλα αυτά μέ την ύποθεση τής όποιασδήποτε προσφορās του. Νά κάνουμε παραλληλισμούς μέ την Ε.Η.Μ.; Είναι γνωστή ή Ιστορία στην «'Ενδοχώρα» γιατί μερικοί από τούς συντάκτες της την έζησαν. 'Ενα συρτάρι στην «'Ηπειρωτική 'Εστία» ήταν γιά πολύ καιρό τά γραφεία της. 'Υστερα μερικά δωμάτια τής έρειπωμένης Ζωσιμαίας σχολής πού πρόχειρα έπισκευάσθηκαν αλλά πού δέν ήταν ίκανά νά κρατήσουν ούτε τό κρύο ούτε τά νερά πού άπ' όλες τίς μεριές εισέρρεαν... Κατόπι τό σπίτι τής Κας 'Ιωαννίδου. Χρόνια όλόκληρα αυτή ή περιπέτεια. Γιατί έπρεπε νά δημιουργηθή ή έμπιστοσύνη του Κράτους και των οργανισμών άπέναντι στους σκοπούς της και στη δυνατότητα των στελεχών της νά προσφέρουν έργο σοβαρό και ύπολογίσιμο, γιά νά δοθούν ενισχύσεις πού θά επέτρεπαν την πραγματοποίηση των καταστατικών της επιδιώξεων.

Δέν είναι ανάγκη νά πούμε περισσότερα. 'Ο καλόπιστος άναγνώστης μπορεί νά βγάλη εύκολα άντικειμενικά συμπεράσματα. 'Η «'Ενδοχώρα» έχει άσφαλώς τό δικαίωμα νά κρίνη και νά άποτιμā τά πράγματα άπό τη δική της σκοπιά. 'Όταν όμως συνεχώς και μέ σύστημα διαστρεβλώνεται ή αλήθεια, γιά νά διαβρωθή και νά πληγή ένα σωματείο, όπως ή Ε.Η.Μ., και νά παρουσιασθή στο κοινό τής πόλεως και σέ πανελλήνιο κλίμακα ότι έπιτελεί έργο έπιζήμιο, τότε ή κριτική πού γίνεται δέν είναι άπλως άρνητική, αλλά ξεπερνώντας τά όρια και τής πιό στοιχειώδους εύπρέπειας, προσβάλλει πραγματικά τη νοημοσύνη του κοινού. Γιατί, όταν προσπαθής νά πείσης τόν άλλο πώς τό άσπρο είναι μαύρο και ή μέρα νύχτα, ύποτιμās τό δικό του κριτήριο κι' έχεις δημιουργήσει την πεποίθηση πώς εκείνοι πού σέ διαβάζουν στεροδνται τής στοιχειώδους λογικής. Κι' αν μάλιστα συμβαίνει, όπως στην περίπτωση μας, μέ την ίδια εύκολία νά ύμνης ένα έργο και νά τό καταδικάζης ύστερα, τότε τά πράγματα γίνονται χειρότερα...

ΘΕΑΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ

ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ ΓΟΥΛΦ;

("Εντουαρτ "Αλμπη)

Τὸ μοντέρνο θέατρο ἔπαψε εὐτυχῶς νὰ βλέπη μόνον τὴν χαριτωμένη μας ἐπιφάνεια. Εἶχε καταντήσει ἀνιαρὴ καὶ ἐπιζήμια αὐτὴ ἡ ἀτελείωτη περιπορεία γύρω ἀπὸ τὴν ὠραία μας ὄψη, αὐτὴ ἡ σοφὰ καὶ φρόνιμα ὀργανωμένη δραματολογία μὲ τὶς λεπτές ἀναλύσεις τῆς καὶ τὴν λογικὴ τῆς πανοπλίας. Τώρα στόχος του εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ μας οὐσία. Καὶ τί τὸ παράξενο ἂν, πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση, ἡ πιὸ σοβαρὴ προσπάθεια γίνεται στὴν Ἀμερικὴ; Ἡ δικὴ μας Εὐρώπη εἶχε συνηθίσει στὸν ναρκισσισμό καὶ τὴν σεμνοτυφία, ὥστε δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ σπάσει τὴν κρούστα τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ καμουφλάει τὸ ἔνστικτο. Αὐτό, ἡ Ἀμερικὴ τὸ τόλμησε, καὶ εἶναι πρὸς τιμὴν τῆς. Ἐκεῖ ἄλλωστε τὸ πρᾶγμα εἶναι πιὸ εὐκόλο· γιατί καὶ ἡ κρούστα τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι λεπτότερη καὶ ὁ μέγας πλοῦτος δρᾶ σὰν τρομερὸς καταλύτης στὶς μυστικὲς διεργασίες ποὺ προκαλοῦν τὴν κοινωνικὴ ἀποσύνθεση. Γι' αὐτὸ ἡ Ἀμερικὴ μπορεῖ νὰ δώσῃ μιὰ δραματολογία πιὸ ἐπίκαιρη καὶ πιὸ καυτερή.

Τώρα, ποῖος φοβάται τὴν Βιρτζίνια Γούλφ; ρωτᾷ ὁ "Αλμπη. Ποῖος φοβάται νὰ ἰδεῖ τὸν ἑαυτὸ του γυμνὸ; Ποῖος φοβάται νὰ ἰδεῖ τὸν ἄγριο λύκο μέσα στὸν πολιτισμένον ἄνθρωπο;

Γιὰ ν' ἀπαντήσῃ σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, ὁ νατουραλισμὸς τοῦ "Αλμπη, μᾶς προβάλλει πρῶτα τὰ πρόσωπά του, ντυμένα μὲ τοὺς καλοὺς τοῦ τρόπους, προικισμένα μὲ τὴν ἄνεση τῆς κοσμικῆς ζωῆς, νὰ φτάνουν καὶ νὰ στέκονται ἀντιμέτωπα τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι μονομάχοι. Τὸ darling παίρνει καὶ δίνει, αὐτὸ τό: ἀγάπη μου, τὸ φορτισμένο μὲ φαρμάκι καὶ μίσος, μὰ τόσο καθῶς πρέπει. Αὐτὸ τὸ darling τὸ πολυσήμαντο, τὸ τόσο ἀναγκαῖο στὴν διαδικασίᾳ τῆς κοινωνικῆς συμβίωσης, ἀκηλίδωτη καὶ ἄσπιλη μπλούζα νοσοκόμου, πού θυμίζει μικρόβια καὶ πύο. Ὑστερα ἔρχεται ἡ μουσικὴ τοῦ γυαλιοῦ. Τί θὰ πιῆτε; Εἶναι πάντα ἡ πρώτη κουβέντα, εὐφημο καὶ ἀθῶο συνώνυμο τοῦ ἀλκοολισμοῦ, ποὺ μαραίνει τὶς ρίζες. Καὶ ἀκολουθεῖ τὸ κουδούνισμα τοῦ ποτηριοῦ, ὅπου ἀνακατεύεται τὸ κοκτέιλ. Ἡ χειραψία, τὸ darling καὶ τὸ πιότη: νὰ μιὰ συγχορδία ποὺ ἀποτελεῖ τὸν εἰρωνικὸ πρόλογο τοῦ δράματος. Ὑστερα πέφτει ὁ μακρὸς μανδύας τοῦ Ταρτούφου. Σὰν γλυκὸ γαργάλισμα γιὰ τὰ λεπτὰ αὐτιά, ἡ χυδαιολογία καὶ ἡ κοπρολογία, προσφέρουν σὰν ἐκφραστικὸ μέσο τὴ δύναμή τους. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀνθρώπινα πλάσματα, καρποὶ τῆς ὀκνηρῆς ἄνεσης, παραδομένα στὸ Spleen τοῦ Μπωντλαίρ, τανύζουν τὰ κορμιά τους, γιομάτα δίψα καὶ αἷμα. Τὸ μικρὸ θηρίο τοῦ κ. "Αλμπη εἶναι ἔτοιμο. Ὑστερα ἀρχίζει αὐτὸς ὁ φριχτὸς ἀγῶνας σῶμα πρὸς σῶμα, ποὺ κάνει τόσο καταθλιπτικὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἀμερι-

κανοῦ συγγραφέα. Ἡ ντροπὴ παρομερίζεται, ἀποχαλινώνεται ἡ γλῶσσα, σβήνει κάθε σεβασμὸς γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ σὰν μολυσμένος ἀγέρας σηκώνεται ἡ ἄγρια ὀρμὴ τῶν ἐγῶ ποὺ συμπλέκονται.

Ὁ Κούν σιγούρευε καλὰ τὸ θηριοτροφεῖο του μέσα στὴν πλατεία ποὺ ἀποτελεῖ τὴν μικρὴ βάση τοῦ κολουρου κώνου τοῦ θεάτρου του. Δὲν μᾶς χαρίζει οὔτε ἓνα σκληρὸ λόγο, οὔτε μιὰ ἄναρθρη κραυγὴ. Ὁ λαμπρὸς σκηνοθέτης, ποὺ εἶναι τιμὴ τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου, συνηθίζει νὰ συγκεντρώνει ὅσο μπορεῖ τὴ δράση καί, ὅσο αὐτὴ βρισκεται στὸ κρεσέντο, νὰ μὴν ἀφήνῃ τὸν θεατὴ ν' ἀνασάνει. Καὶ σίγουρα, σὲ κάποιες στιγμὲς, οἱ θεατῆς τῶν πρώτων σειρῶν, θὰ πεθύμωσαν ἓνα σιδερένιο κικλίδωμα, ὅπως στὶς ρωμαϊκὲς ἀρένες, ἀνάμεσά τους καὶ στὴν ἐξαλλη ζούγκλα τῆς σκηνῆς.

Τὸ ἔργο τελειώνει μ' ἓναν συμβιβασμὸ ποὺ δὲν πείθει, σ' ἓναν modus vivendi, ποὺ ἐπιτρέπει στοὺς λύκους νὰ συζοῦν, νὰ ἀστετεύονται, νὰ κάνουν ἐπισκέψεις καὶ νὰ ἐντάσσονται στὴν κοινωνικὴ πράξη. Ἡ λύση θυμίζει τὴν φοβερὴ ἀτονία ποὺ κυριεύει τὸν ἄρρωστο μετὰ ἀπὸ μιὰ κρίση τῆς ἄρρώστειας. Δὲν εἶναι βέβαια λύση πραγματικὴ τὸ νὰ καταφεύγουμε ξανά στοὺς καλοὺς τρόπους, ὕστερα ἀπὸ μιὰ κρίση θηριωδίας. Εἶναι ὅμως ἐπιτέλους ἓνας τρόπος ποὺ κάνει δυνατὴ τὴν κοινωνικὴ συμβίωση. Παλαιότερα ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι. Κάτι ἤξερε ὁ Φαραὼ γιὰ τὴν φοινικὴ δύναμη τῆς ἀνίας, ποὺ τρέφεται ἀπὸ τὴν ἄνεση ὅταν, μιλώντας γιὰ τοὺς Ἑβραίους, ποὺ ἔκαναν ἱστορίες, δίνει τὴν σοφὴ συμβουλή: «Βυρυνέσθω τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων τούτων· σχολάζουσι γάρ, διὰ τοῦτο κεγράγασι». Οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι, ἐδῶ τουλάχιστο σὲ μᾶς, δὲν ἔφτασαν ἀκόμη στὸ σημεῖο τῆς ὀξείας διαμάχης, στὸν βαθμὸ τῆς ὑστερίας, ποὺ κυβερνάει τὰ πλάσματα τοῦ "Αλμπη. Αὐτὸ δὲν μᾶς τὸ ἐπιτρέπει ἀκόμη τὸ μέσα μας εἰσόδημα. Μὰ πλησιάζει ὅμως καὶ πρὸς τὰ δῶ ἢ σκιά τοῦ ἐμφύλιου φόνου. Θὰ ἐξακολουθοῦν κι' ἐδῶ τὰ δαιμόνια ὅταν θὰ μᾶς μένει πολὺς καιρὸς ἐλεύθερος γιὰ νὰ προσέχουμε ἀποκλειστικὰ τοὺς ἐρεθισμοὺς τῆς πρώτης μας φύσης. Μιὰ μικρὴ μερίδα Ἑλλήνων τὸ ἔχει ἤδη καταφέρει. Μὰ καὶ τῶν Ἀμερικανῶν ἡ μερίδα εἶναι μικρὴ, παρὰ τὴν προγραμματισμένη προσπάθεια νὰ παρουσιασθεῖ σὰν ἀθεράπευτα σάπιος αὐτὸς ὁ δραστήριος καὶ ὑγιὴς λαός. Πάντως τὸ ἔργο τοῦ "Αλμπη, μὲ τὴν σκηνικὴ του πληρότητα καὶ τὸ ὕψος τοῦ ὄμοῦ του λόγου, πρέπει νὰ σταθεῖ σὰν μιὰ φοβερὴ προειδοποίηση. Ἄς ἀνοίξουμε λοιπὸν ἐγκαίρως τὰ παράθυρα. Ἐξῶ ὑπάρχει γόνιμος μόχθος καὶ ἀγάπη καὶ φῶς.

Τώρα, ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ μιὰ μικρὴ παρέκκλιση ἀπὸ τὴν καθιερωμένη μας τακτικὴ ἀπέναντι τοῦ Θεάτρου Κούν: Θεωρῶντας τὸ θέατρο αὐτὸ σὰν μιὰ οἰκογένεια, ποὺ τὴν κυβερνάει ἡ πείρα καὶ τὸ καλλιτεχνικὸ μάτι τοῦ λαμπροῦ μας σκηνοθέτη, εἶδαμε πάντα τὶς ἐμφανίσεις του σὰν καρπὸ μιᾶς προσπάθειας συλ-

λογικῆς, καὶ τὶς κρίναμε πάντα ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ὄχι ὡς ἀθροισμα ἐπὶ μέρους ἐνεργειῶν. Ἐδῶ, ὡς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ ἐξάρουμε, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τακτικὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκηνοθέτη, — πού βοηθημένος ἀπὸ τὸ μικρὸ ἐμβαδὸν τῆς σκηνῆς κατώρθωσε, συγκεντρώνοντας τὴν δράση σ' ἓνα περιωρισμένο στόχο, νὰ δώσῃ τὸν πηχτὸν ἀέρα τοῦ ζόφου, πού χαρακτηρίζει τὸ ἔργο, — καὶ τὴν τεράστια προσπάθειαν τῶν ἠθοποιῶν. Στάθηκαν ἐξαιρετοὶ καὶ ὁ Λαζάνης καὶ ἡ Νέλλη Ἀγγελίδου, μὲ μόνην ἀντίρρηση γιὰ τὴν τελευταία τὸ φάλτσο γέλιο. Ἡ Ἐκάλη Σώχου δημιούργησε ἓνα ρόλο ἀπόλυτα χαρακτηριστικὸν τῆς νέας γυναικας πού, γεννημένη μέσα στὴν παλιὰ παράδοσιν τῆς πουριτανικῆς κάστας, καίεται στὴν ἐπαφὴν μὲ τὰ νέα κοινωνικὰ καὶ ἠθικὰ ρεύματα. Ἡ ἐμφάνισή της ἦταν μιὰ ἐξαιρετικὴ τῆς ἐπιτυ-

χία. Ἀκούσθησαν ἀντιρρήσεις γιὰ τὸν Κουγιουμτζῆ. Καὶ πράγματι ὁ νέος ἠθοποιὸς φάνηκε καμμιὰ φορὰ νὰ διστάζει, νὰ σκέφτεται τὸν ρόλο του καὶ ὄχι νὰ τὸν παίξῃ. Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια. Εἶναι ὅμως ἄλλο τόσο ἀλήθεια ὅτι εἶναι νέος καὶ πρωτόβγαλτος στὴν σολωμνικὴ τῆς θηριωδίας, καὶ ὁ καθηγητὴς Νίκ. Αὐτὰ λοιπὸν πού καταλογίζονται εἰς βάρος τοῦ Κουγιουμτζῆ, πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποδοθοῦν στὴ φύσιν τοῦ ρόλου, εἶναι δηλαδὴ μᾶλλον στὸ ἐνεργητικὸν τοῦ νέου ἠθοποιοῦ. Τώρα δὲν μένει παρὰ νὰ εὐχηθῶμε στὸν Κουν καὶ νέες ἐπιτυχίες στὴν πορείαν του, μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καλοὺς μας σκηνοθέτες, πρὸς τὸ στήσιμο ἐνὸς θεάτρου ἀντάξιον τῶν παραδόσεων τῆς γῆς μας.

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

[Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων—Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν—«Φίλοι τῶν Ἰωαννίνων»—«Ἐλεύθερη Σκέψις»—Λέσχη Ἰωαννίνων—Στρατιωτικὴ Λέσχη—Θρησκευτικοὶ Σύλλογοι—Ἐπαγγελματικὰ Σωματεία καὶ Σύλλογοι—Κοινωνικοὶ Σύλλογοι—Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη—Κέντρα Νεότητος—Καλλιτεχνικαὶ Ἐκθέσεις—Ἐκπαιδεύσεις: (Ἀκαδημία, Γυμνάσια, Δημοτικὰ Σχολεῖα, Ἰνστιτοῦτα Ξένων Γλωσσῶν, Νηπιαγωγεῖα, Τεχνικὰ Σχολαῖ—Οἰκοτροφεῖα)—Μουσικὴ—Ἐφημερίδες—Περιοδικὰ—Βιβλία—Τυπογραφεῖα)

Ἡ διάρθρωσις τοῦ χρόνου ἀπ' τὸν ἄνθρωπον, συμβατικὴ στὴν οὐσίαν, πλαισιώνει πρακτικὰ τὶς δραστηριότητές του, καὶ εἶναι χρήσιμη. Αὐτὲς τὶς ἡμέρας μπαίνουμε στὸ χρόνο 1966 καὶ ἀφήνουμε τὸ 1965, πού θὰ εἶναι πλέον παρελθόν. Ἐγίνε καὶ αὐτὸ μιὰ χρονικὴ βᾶσι μὲ περιεχόμενον καὶ φυσιογνωμία, πού στηριζόμεσθα γιὰ νὰ συνεχίσωμε τὴν πολιτιστικὴν μας πορείαν. Ἀλλὰ, ποῖα ἦσαν τὰ πνευματικὰ Γιάννενα τοῦ 1965; Ὅσο ἐπέτρεψε ἡ ἐργασία μου στὸ Γυμνάσιον νὰ παρακολουθῶσθαι τὴν ἀνοδικὴν πνευματικὴν ἀνέλιξιν τῆς πόλεώς μας καὶ νὰ λάβω ἐνεργὸν μέρος σ' αὐτήν, ὅσο μπορούσα, θὰ προσπαθῶσθαι σὲ βασικὰς γραμμὰς νὰ δώσω μιὰ εἰκόνα. Ἡ ἀναδρομικὴ προσφορὰ, πού μᾶς παρουσιάζει μιὰ συνολικὴ ὄψιν τῆς πνευματικῆς παρουσίας τῆς πόλεως, ἐνισχύει τὴν ἀπαραίτητη αὐτογνωσίαν μας καὶ προσφέρει, ἂν τῆς εἶναι δυνατὸν, τὸ πνευματικὸν σπιρουνίσμα γιὰ νέες πνευματικὰς ἀναστάσεις.

Ἡ πληθώρα τῶν ἐκδηλώσεων εἶναι φυσικόν, νὰ γίνῃ αἰτία νὰ παραλειφθοῦν ὀρισμένες δραστηριότητες, ὅχι σκόπιμα, ἀλλὰ ἀπὸ ἀδυναμίαν ἐνημερώσεως.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἡ Φιλοσοφικὴ μας Σχολὴ πέρασε τὸν πρῶτον χρόνον τῆς λειτουργίας της καὶ εἰσῆλθε στὸ δεύ-

τερον μὲ ὄργανον πνευματικῆς ζωῆς, σφρῖγος, ἀκόμη καὶ δράσι. Κύρια ἐνασχόλησις τοῦ Ἐπιστημονικοῦ τεμένους τῆς πόλεώς μας εἶναι ἡ ἀρτια κατάρτισις τῶν φοιτητῶν στὰ πλαίσια τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ μας πολιτισμοῦ. Παράλληλα μὲ τὸ βασικόν της ἔργον, ἡ νεοσύστατη Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἰωαννίνων ἔδωκε τὸ οὐσιαστικόν της παρὸν στὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ τόπου μας μὲ τὶς κατωτέρω ἀξιόλογες ἐκδηλώσεις:

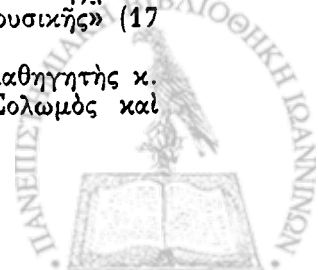
1) Ὁμιλία τοῦ καθηγητοῦ Burns τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γλασκώβης μὲ θέμα: «Προβλήματα τῶν Περσικῶν πολέμων» (10 Ἰανουαρίου).

2) Κατὰ τὴν ὀρκωμοσίαν τῶν Φοιτητῶν, ὁ Πρόεδρος τῆς Σχολῆς κ. Στυλιανὸς Καψωμένος, ὠμίλησεν ἀναφερθεὶς στὴν σημασίαν καὶ τὸ σκοπὸν τῆς Ἰδρύσεως τῆς Φιλοσοφικῆς στὰ Ἰωάννενα (17 Ἰανουαρίου).

3) Κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ὠμίλησε ὁ καθηγητὴς κ. Δημήτριος Λουκάτος (30 Ἰανουαρίου).

4) Ὁ μορφωτικὸς ἀκόλουθος τῆς Ἀμερικανικῆς Πρεσβείας ἀνέπτυξε τὸ θέμα: «Σύγχρονοι Κατευθύνσεις τῆς Ἀμερικανικῆς Μουσικῆς» (17 Μαρτίου).

5) Τὴν 25 Μαρτίου ὠμίλησε ὁ καθηγητὴς κ. Σταμ. Καρατζᾶς μὲ θέμα: «Ὁ Σολωμὸς καὶ τὸ 21».

6) 'Ο κ. Τόψμον, καθηγητής Πανεπιστημίου, ανέπτυξε τὸ θέμα: «Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀρχαία καὶ νέα».

Τὰ ἀνωτέρω ἔλαβαν χώραν, ὡς ἐκδηλώσεις τῆς Σχολῆς. Παρὰ ταῦτα, καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου μας ἔδωσαν τὸ οὐσιαστικὸν τους παρὸν σὲ διάφορες πνευματικὲς δραστηριότητες τῆς πόλεως μας. Γι' αὐτές, θὰ γίνῃ λόγος κτωτέρω. Ἐφέτος ἀναμένομε τὴν ἴδρυσιν τῆς Μαθηματικῆς Σχολῆς, ὥστε μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, νὰ ὁλοκληρωθῇ τὸ Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Μὲ τὴν Ἑταιρεία Ἡπ. Μελετῶν, ὅταν ἀσχοληθῇ κανεὶς, ἀδικεῖ τὴν πραγματικότητα, ὅταν δὲν ἐκφρασθῇ μὲ ἔντονον ἐνθουσιασμὸν γιὰ τὸ ἔργο τῆς. Πρὶν ἀναφερθοῦμε περιληπτικὰ στὸ ἐνεργητικὸν τῆς, πρέπει νὰ ἐξάρωμε τὴν δραστηριότητα τοῦ Προέδρου τῆς Κ. Κώστα Φρόντζου, πού ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴν τῆς Ἑταιρείας. Κατέχει τὸ μυστικὸν νὰ πραγματώνει τὰ σχέδιά του, φυσικὰ μὲ ἀγῶνες. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ἡ γνώμη, ὅτι ὁ Φρόντζος, σάν δυναμικὸν, ἀκόμη δὲν ἔχει ἀξιοποιηθῆ, παρὰ τὸ τεράστιον ἔργο του. Εἶναι εὐτύχημα, ὅτι περιστοιχίζεται ἀπὸ συνεργάτες κύρους, πού προσφέρουν πολλά.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 1965, ἡ Ε.Η.Μ. παρέχώρησε τὸ Ὑπαίθριον Θεάτρον τῆς τοῦ λόφου Ἰωαννίνων στὶς ἐκδηλώσεις τοῦ Ε.Ο.Τ. Ἔτσι ὁ Θυμελικὸς Θίασος ἀνέβασε τὶς «Βάκχες» τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὶς «Φοίνισσες». Τὸ Λύκειον Ἑλληνίδων, παρουσίασε ἀξιόλογες ἐκδηλώσεις χοροῦ. Τὸ Ἄρμα Θεάτρου, ἀνέβασε τὴν «Εἰρήνην» τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τὸ «Τρελλὸν Φεγγάρι» τοῦ Ν. Περιγιάλι. Στὸν ἴδον χώρον, τὸ Θεάτρο τέχνης ἀνέβασε τὶς «Ὀρνίθες» καὶ τοὺς «Πέρσες». Ἐπίσης, τὸ Ἑλληνικὸν χοροδράμα προσέφερε πλούσιον πρόγραμμα καὶ τέλος ἡ Ὀρχήστρα Δωματίου Ἀθηνῶν. Οἱ ἀνωτέρω ἐκδηλώσεις ὀφείλουσι μὲγάλον μέρος τῆς ἐπιτυχίας τους στὸ Θεατρικὸν χώρον τῆς Ε.Η.Μ. καὶ γενικὰ στὴν ὀργανωτικὴν τῆς βοήθειαν.

Ἡ Ε.Η.Μ. παρουσίασε καὶ τὸ ἐξῆς δικὸν τῆς πρόγραμμα:

1) Τὴν συναυλίαν τῆς μικτῆς χορωδίας Ε.Η.Μ. μὲ διευθυντὴν τὸν κ. Μπαϊρακτάρην. 2) Τὸν Θεατρικὸν ὄμιλον Ε.Η.Μ. πού ἀνέβασε τοὺς «Φοιτητὰς» τοῦ Γρ. Ξενοπούλου. 3) Τὸ Ἐθνικὸν μας Θεάτρον (7—8 Αὐγούστου), πού ἐδίδαξε στὸ Δωδωναῖον χώρον τὸν «Ἡρακλῆ Μαινόμενον» καὶ τὶς «Φοίνισσες» τοῦ Εὐριπίδου. 4) Στὸ Μέγαρόν τῆς, ἡ Ε.Η.Μ., διωργάνωσε διαλέξεις καὶ ἄλλες ἐκπολιτιστικὰς ἐκδηλώσεις. Ἀναφέρομε τοὺς ὁμιλητὰς τῆς Αὐτοκύκλου διαλέξεων (Νοέμβριος—Δεκέμβριος 1965).

1) Ὁ λογοτέχνης κ. Τάσος Ἀθανασιάδης. 2) Ὁ Γεν. Διευτῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κ. Παναγιώτης Κοροντζῆς 3) Ὁ Διευτῆς Ἑθνικῆς Ἀκαδημίας Σωματικῆς Ἀγωγῆς κ. Ἀχ. Δρίβας. 4) Ὁ καθηγητῆς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἰωαννίνων κ. Δημήτριος Λουκάτος. 5) Ὁ Φυσικὸς, βοηθὸς Γυμνασιάρχης κ. Βασίλειος Πορφύρης. 6) Ὁ καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Εὐάγγελος Θεοδώρου 7) Ὁ Ὑποδιευτὴς τῆς Ζωσιμαίας

Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κ. Κωνσταντὸς Κίτσος. 8) Ὁ Διευτῆς τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης Πύργου Ἡλείας κ. Τάκης Δόξας. 9) Ὁ Συντάκτης τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Εὐάγγελος Σκουβαράς. 10) Ὁ Πρόεδρος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἰωαννίνων κ. Στυλιανὸς Καψωμένος καὶ 11) Ὁ Διευτῆς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Λεάνδρος Βρανούσης.

Ἡ Ε.Η.Μ., τὸν Δεκέμβριον μῆνα τοῦ 1965, παρουσίασε πειραματικὰ στὶς αἴθουσας τοῦ Πνευματικοῦ κέντρου τοῦ Μεγάρου τῆς καὶ κινηματογραφικὰς ταινίας ποιότητος. Ἀπὸ ἐφέτος, θὰ λειτουργήσῃ Κινηματογραφικὴ Λέσχη, στὰ πλαίσια τῶν πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων τῆς.

Ὁ χώρος δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐπεκταθοῦμε στὴν πολὺπλευρὴ θετικὴ δρᾶσιν τῆς Ἑταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν, πού καλύπτει πολλοὺς τομεῖς.

ΣΩΜΑΤΕΙΟ «ΦΙΛΟΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ»

Τὸ ἀνωτέρω σωματεῖον ἔχει παρουσιάσει μιὰ πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ δραστηριότητα στὰ Γιάννινα. Μιὰ οὐσιαστικὴν του προσφοράν στὴν πόλιν μας εἶναι καὶ ἡ Πινακοθήκη μὲ ἀξιολόγους πίνακες, πού λειτουργήσῃ καὶ τὴν χρονίαν πού πέρασε.

Δυστυχῶς, τὸ οἶκημα, πού στεγαζόταν, πουλήθη καὶ ἔτσι τὰ ἐκθέματά τῆς δὲν ἐκθέτονται. Πιστεύομε νὰ δοθῇ θετικὴ ὀριστικὴ λύσις στὸ θέμα.

«ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΣΚΕΨΗ»

Τὸ ἀνωτέρω σωματεῖον ἔγινε τὸ 1964, μὲ σκοπὸν νὰ συμβάλῃ στὴν ἀνοδοῦ τῆς πνευματικῆς στάθμης τῆς πόλεως μας. Στὰ πλαίσια τοῦ προγράμματος τῶν μορφωτικῶν τῆς μαθημάτων στὴ Βα περίοδο (Νοέμβριος—Δεκέμβριος 1965) παρουσίασε τοὺς ἐξῆς ὁμιλητὰς:

1) τὸν ὀδοντίατρο κ. Πέτρο Κωστῆ 2) τὸν Φιλὸλογο κ. Περικλῆ Γκούμα 3) τὸν Οἰκονομολόγο κ. Πατσούρο 4) τὸν Χημικὸν κ. Δημ. Δαρίτση 5) τὴν καθηγήτρια Φιλολογίας τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς κ. Δέσποινα Σαλτουρίδου 6) τὸν καθηγητὴν Φυσικῶν κ. Θεόδωρον Χρηστίδην 7) τὸν λαογράφον κ. Κίττον Μακρῆν καὶ 8) τὸν Πρόεδρον τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου κ. Ἰωάννην Θ. Κακρυδῆν.

Ἐπίσης ἡ «ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΣΚΕΨΗ» κατευθύνῃ καὶ κινηματογραφικὴν Λέσχην, στὸ ἐκπολιτιστικὸν τῆς πρόγραμμα, ὡς παράρτημα τῆς Ταλνιοθήκης Ἑλλάδος, ὅπου προβάλλονται ταινίες ποιότητος μετὰ ἀπὸ εἰσαγωγὴν τοῦ καθηγητοῦ κ. Θεοδώρου Χρηστίδην

ΛΕΣΧΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἡ Λέσχη, στὸ κύκλον τῶν ἐκδηλώσεων τῆς, παρουσιάζει καὶ ἔντονα διαφέροντα πνευματικὰ. Ἔτσι ὀργάνωσε διαλέξεις, ὅπου ἀνθρωποὶ τοῦ πνεύματος ἀνέπτυξαν διάφορα θέματα.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΛΕΣΧΗ

Ἡ Λέσχη Ἀξιωματικῶν Ἰωαννίνων, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς εἰδικὰς ὑπηρεσίας, πού προσφέρει στὰ μέλη τῆς, ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ πνευματικὴν ἐστίαν. Στὶς αἴθουσας τῆς ὀργανοῦνται ὀμίλιες,

έκθέσεις ζωγραφικής κ. α. έκπολιτιστικές έκδηλώσεις.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

Τὰ Γιάννινα ἔχουν τὰ ἐξῆς θρησκευτικὰ σωματεία: «Ἀπόστολος Παῦλος», «Παντάνασσα», καὶ «Πνευματικὸς Φάρος». Στὴν ταραγμένη ἐποχὴ μας, μὲ τὴν μεγάλη σύγχυσι τῶν Ἰδεῶν, προσφέρουν, μὲ τὰ «ὄντως» μορφωτικὰ μαθήματα, τίς βάσεις τῆς συνειδητῆς Ἑλληνοχρηστιανικῆς ζωῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τους εἶναι ἱκανοποιητικὸς. Ὁφείλομε τιμῆ στὰ μέλη τῶν ἀνωτέρω σωματείων, πὺ εἶναι προσηλωμένα μὲ συνέπεια βίου στὶς ὑγιεῖς ἀξίες.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

Κάθε πόλις, καὶ ἡ δική μας, ἔχει πολλὰ καὶ ποικιλώνυμα ἐπαγγελματικὰ σωματεία καὶ συλλόγους, πὺ παρουσιάζουν συνδικαλιστικὴ, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴ δραστηριότητα. Ξεχωρίζουν γιὰ τὴν μορφωτικὴ τους δρᾶσι, ὁ σύλλογος ὑπαλλήλων ΟΤΕ, πὺ ὀργανώνει συχνὰ ὀμιλίες, ἐπίσης ὁ Διδασκαλικὸς σύλλογος, γιὰ παράλληλη ἐνεργητικότητα.

ΖΩΣΙΜΑΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἡ Ζωσιμαία βιβλιοθήκη παρουσιάζει ἐντονη κίνησι. Φοιτῆται τῆς Φιλοσοφικῆς μας Σχολῆς, σπουδασταὶ τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, μαθηταὶ τῶν Γυμνασίων μας καὶ κάθε φιλαναγνώστης καὶ φιλομαθῆς, βρῖσκει ποικίλα βιβλία στὴ βιβλιοθήκη μας. Λειτουργεῖ μὲ τὴν ἄοκνη καὶ φιλότιμη προσπάθει τῶν δύο ὑπαλλήλων τῆς. Δυστυχῶς εὐρίσκεται ἀκέφαλη, χηρεύει ἡ θέσι τοῦ Διευθυντοῦ. Ἔτσι, ὅ,τι γίνεται γιὰ τὴν ὀργάνωσι καὶ τὴν τελειοποίησι τῆς εἶναι ἀσήμαντο. Ἐλπίζομε σύντομα νὰ γίνῃ ἓνας ζωντανὸς πνευματικὸς ὀργανισμὸς, ἱκανὸς νὰ ἐξυπηρετῆ τίς ἐπιτακτικὰς πνευματικὰς ἀνάγκης τῆς πόλεως μας, μὲ τὰ ἐντονα καὶ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου πνευματικὰ διαφέροντα.

ΚΕΝΤΡΑ ΝΕΟΤΗΤΟΣ

Ἡ Βασιλικὴ Πρόνοια, γιὰ τὰ τὰ παιδιὰ τῶν Γυμνασίων μας, προσφέρει εἰδικὰς αἰθουσες μὲ θέρμανσι, ἀναγνωστήρια καὶ Βιβλιοθήκες, γιὰ μελέτη. Πολλοὶ μαθηταὶ καὶ μαθήτριάι διαβάζουν ἀνετα μὲ τὴν ἐπίβλεψι καθηγητῶν διαφόρων ἐιδικοτήτων, πὺ διευκολύνουν τοὺς ἀναγνώστες. Ξέχωρα ἀπ' αὐτὰ, προσφέρεται πρωῖν καὶ ἔσπερινὸ ρόφημα. Εἶναι περιτὸ νὰ ὑπογραμμισθῆ τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς, ἰδίως γιὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ὑπαίθρου.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Στὶς αἰθουσες τῆς Ἑταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν καὶ στὶς αἰθουσες τῆς Στρατιωτικῆς Λέσχης Ἰωαννίνων διοργανώθηκαν καλλιτεχνικὲς ἐκθέσεις. Τὸ κοινὸν ἐδειξε θερμὸ διαφέρον καὶ τίς ἐπισκέφθηκε. Ὁ τύπος τῆς πόλεως φιλοξένησε σχόλια καὶ κρίσεις εἰδικῶν.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

Τώρα καὶ ὀκτὼ χρόνια προσφέρει στὴν πόλι μας ὑπηρεσίες ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις γυναικῶν ἠθικῆς ἐξυψώσεως» Πρόεδρος τῆς εἶναι ἡ λογοτέχνις κ. Ἑρ. Φωτειάδου. Σκοπὸ του ἔχει τάξει ὁ παραπάνω σύλλογος τὴν ἀποτροπὴ τῶν ἀλκοολικῶν ἀπὸ τὰ ὀνοπνευματώδη ποτὰ. Ἔχει ἀναπτύξει μεγάλην μέχρι τώρα δρᾶσι, διαλέξεις, δωρεὰν ἰατροφαρμακευτικὴ βοήθειαν κ. α.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΖΩΣΙΜΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ἡ Ἀκαδημία μας ἐργάζεται φιλότιμα, ἔτσι πὺ ἔχει γίνῃ παράδοσι ἡ δασκαλομάνα Ἡπειρος νὰ προσφέρῃ στὴν Ἑλληνικὴ κοινωνία φωτισμένους δασκάλους μὲ ἦθος. Στὴν κορυφὴ τῶν λαμπρῶν μας παιδαγωγῶν, στὴ θέσι τοῦ Γενικοῦ Διητοῦ τοποθετήθηκε τὸ 1965 ὁ κ. Παναγιώτης Κοροντζῆς, Παιδαγωγὸς καὶ Φιλόσοφος. Μὲ τὴν συμπαρατάσι τῶν κ.κ. Σ. Λῶλη, Κ. Κίτσου καὶ τοῦ λοιποῦ ἐπιλέκτου ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ, ὄλα λειτούργησαν καλά. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, οἱ καθηγηταὶ τῆς Ἀκαδημίας μας προσφέρουν, μὲ τὴν εὐγενῆ συμμετοχὴ τους, παλμὸν εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς πόλεως, μὲ διαλέξεις, κ. α.

ΓΥΜΝΑΣΙΑ

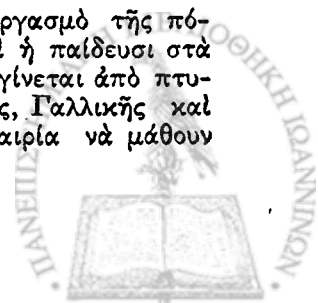
Μὲ ἱκανοποιητικὸ προσωπικὸ λειτούργησαν τὰ Γυμνάσια καὶ Λύκεια τῆς πόλεως μας. Τὸ Γυμνάσιον Θηλέων, χάρι στὶς ἄοκνες καὶ τελεσφόρες προσπάθειες τοῦ Γυμνασιάρχου τῆς κ. Ὀδυσσεῶς Φραγκοῦλη, ἀπέκτησε νέο διδακτήριον ἄνετο καὶ σύγχρονο καὶ σύντομα θὰ στεγασθῆ ἐκεῖ. Κτιριακὸ πρόβλημα δὲ ἀντιμετωπίζει, τώρα καὶ χρόνια τὸ Οἰκονομικὸ Γυμνάσιον καὶ Λύκειον. Πιστεύομε, ὅ,τι μὲ τὴν οὐσιαστικὴ φροντίδα τῶν εἰδημόνων νὰ δοθῆ ἡ πρέπουσα λύσις, εἰς τὸ ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἄλυτο θέμα. Εἶναι περιττὸ νὰ τονισθῆ ἡ συμβολὴ τοῦ διδακτηρίου στὴν θετικὴ ἐρσιὰ τῶν ὑπερεξακοσίων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, πὺ τώρα στεγάζονται σὲ ἀκατάλληλο οἶκημα.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Τὰ σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως λειτουργοῦν μὲ προσωπικὸ πλῆρες καὶ γενικὰ ἡ ἐπίδοσις, κατὰ τὴν ὀμολογία τῶν κ.κ. ἐπιθεωρητῶν εἶναι ὑψηλὴ. Ἀνάμεσα στοὺς πνευματικοὺς φορεῖς τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, ξεχωρίζει ὁ ἐπιθεωρητῆς τῆς Βασ ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Ἰωαννίνων κ. Πέτρος Νινιός, πὺ φλέγεται ἀπὸ παιδευτικὸν πάθος. Κατῶρθωσε πολλὰ στὸν τομέα του, πὺ ὁ περιωσμένος χῶρος δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐπεκταθοῦμε.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

Μέσα στὸν ἐκπαιδευτικὸ ὀργανισμὸ τῆς πόλεως μας, μεγάλως συμβάλλει καὶ ἡ παιδεύσι στὰ Ἰνστιτοῦτα ξένων γλωσσῶν, πὺ γίνεται ἀπὸ πτυχιούχους καθηγητὰς Γερμανικῆς, Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς. Ἔτσι δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ μάθουν

τά παιδιά μας άριστα μιιά γλώσσα, άφοϋ προσφέρεται ύψηλής στάθμης διδασκαλία. Είναι εύχαριστον, διότι ή κίνησις όλων τών Ινστιτούτων είναι μεγάλη.

ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ

Τήν κατάρτισι στελεχών μορφώσεως τής προσχολικής ηλικίας έχουν αναλάβει ή Νηπιοκομική Σχολή Νήσου Ίωαννίνων και ή Σχολή Νηπιαγωγών, πού λειτουργεί εις τήν Ζωσιμαίαν Παιδαγωγικήν Ακαδημίαν. Η όργάνωσις και ή έν γενεί λειτουργία είναι συγχρόνου επιπέδου.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Λειτουργεί στην πόλι μας Μέση Δημοσία Σχολή Έργοδηγών με τμήματα Μηχανολόγων, Ήλεκτρολόγων, Δομικών έργων, Σχεδιαστών κ. ά. Τήν Σχολήν διευθύνει ό άκούραστος Γυμνασιάρχης κ. Ν. Τσακανάκης.

Έπίσης λειτουργεί και Τεχνική Σχολή Τεχνικών «Γεωργίου Σταύρου», πού διευθύνει ό κ. Κ. Πασχαλόπουλος. Τέλος, λειτουργεί και Σχολή Τεχνικής Μαθητείας του Έπουργείου Έργασίας.

ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΑ

Τό «Άγροτικό», τό «Έθνικόν Όρφανοτροφείον Θηλέων», και τό «Μέκειον» οικοτροφείον, άποτελοϋν πολιτιστικές έστίες, όπου εύρίσκουν επαγγελματικά έφόδια, διαφόρων κατευθύνσεων, πολλοί νέοι.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Η πόλις μας διαθέτει τήν Φιλαρμονική του Δήμου και τήν μουσική τής VIII Μεραρχίας. Έπίσης λειτουργοϋν δύο Όδεια, (του Δήμου και του Λυκείου Έλληνίδων), όπου διδάσκαται από ειδικούς μουσικοδιδασκάλους ή μουσική. Έκτός αυτών, διαθέτει δύο χορωδίες ή πόλις τών Ίωαννίνων, μιάν τής Έταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών και μιάν του Δήμου Ίωαννιτών.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Τά Γιάννινα παρουσιάζουν μεγάλη κυκλοφορία έπαρχιακού τύπου, πού άποτελεί μιιά ζωντανή εκπροσώπησι τής πόλεως μας, άνάμεσα στα έπαρχιακά κέντρα. Έτσι κυκλοφοροϋν οι έξής ήμερήσιες.

- 1) «ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ» από τό 1945.
- 2) «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ» από τό 1928.
- 3) «ΚΗΡΥΞ» από τό 1919.
- 4) «ΠΡΩΪΝΟΣ ΛΟΓΟΣ», κυκλοφορεί σε δεύτερη περίοδο από τό 1965.
- 5) «ΠΡΩΪΝΑ ΝΕΑ» από τό 1964.

Έβρομαδιαίες κυκλοφοροϋν

- 1) «ΕΡΕΥΝΑ» από τό 1961.
- 2) «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ» από τό 1961.
- 3) «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ» από τό 1965.
- 4) «ΝΕΑ ΗΠΕΙΡΟΣ» από τό 1964
- 5) «ΠΑΤΡΙΣ» από τό 1960
- 6) «ΝΕΟΙ ΚΑΙΡΟΙ» από τό 1965.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Άνάμεσα στην περιοδική έκδοσι τής πόλεως μας, λαμπρή θέσι έχει τό περιοδικό «Ηπειρωτική Έστία», βραβείο Ακαδημίας Αθηνών. Τό χρόνο αυτό τό περιοδικό κλείνει ζωή 14 έτών. Στο διάστημα αυτό προσέφερε πολλά στην ιστορία τής Ηπείρου, τήν λαογραφία, τήν λογοτεχνία, τις μελέτες κ. ά.

Μία πλειάς νέων πνευματικών ανθρώπων κυκλοφορεί τό περιοδικό «Ένδοχώρα». Οι έργασίες της έχουν στόχο τήν τέχνη και τις μοντέρνες κατευθύνσεις της. Προσφέρει όλες τις μορφές τής λογοτεχνίας, σε προσεγμένο λόγο.

Οι δημοδιδάσκαλοι, παράλληλα με τό διδακτικό τους μόχθο, προσφέρουν και τό εκπαιδευτικό περιοδικό «Δωδωναίο Φώς». Μεταξύ τών δημοσιευμάτων του, ξεχωρίζουν ώρισμένες λαμπρές έργασίες.

Ένας γεννημένος λογοτέχνης ό κ. Λάμπρος Μάλαμας, παράλληλα με τήν συγγραφική του δράσι, κυκλοφορεί τό περιοδικό «Έλεύθερο Πνεϋμα», με λογοτεχνικές σελίδες, κριτική βιβλίου κ. ά.

ΒΙΒΛΙΑ

Τά βιβλία, πού κυκλοφόρησαν Ηπειρώτες επιστήμονες, λόγιοι και λογοτέχνες, είναι πολλά και μεταξύ τους ξεχωρίζουν ώρισμένα. Σωστό θά ήταν να αναγραφοϋν οι συγγραφείς και οι τίτλοι τών έργων τους, αλλά ή ένέργεια σίγουρα θά προσέκρουε στη δικαιολογημένη άγανάκτησι, από αναπόφευκτη παράλειψι. Γι' αυτό θά μιλήσω με γενικά. Στο έργο τους έπιτυχάνουν, όσοι καταπιάνονται με θέματα του αναστήματός των, διότι έχουν έξασφαλισμένη γνωσιολογική άνεσι. Τά μεγάλα θέματα έχουν άπαιτήσεις. Έκτός αυτού, όλα τά θέματα τά άξιοποιεί ή όχι τό κύρος του συγγραφέα.

Γενικά, σ' όλα τά είδη του γραπτού λόγου, οι Ηπειρώτες διανοούμενοι διαπρέπουν και κατέχουν μιιά ξεχωριστή θέσι άνάμεσα στους ανθρώπους τών γραμμάτων τής χώρας μας.

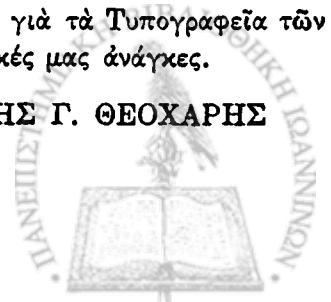
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ

Τά Γιάννινα έχουν παράδοσι στα Τυπογραφεία. Σήμερα ή πόλι μας δέν ύστερεί σε τυπογραφικό έξοπλισμό. Οι έφημερίδες διαθέτουν ιδιόκτητες τυπογραφικές έγκαταστάσεις με σύγχρονα μηχανήματα.

Παράλληλα, προσεγμένη τυπογραφική έργασία με έπιμέλεια και καλλιτεχνία, προσφέρουν τά ιδιωτικά τυπογραφεία κ. Εϋρ. Θεμελή, Άδελφών Γοργόλη, Άδελφών Ίωαννίδη, Άδελφών Καμινά κ. ά.

Έτσι, δέν ξεκινάμε για τά Τυπογραφεία τών Αθηνών για τις έκδοτικές μας άνάγκες.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΑΤΟΥ

ΥΠΟ
ΔΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΕΞΑΡΧΟΥ
ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΥ-ΖΩΟΤΕΧΝΟΥ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Διάφοροι εμφανίζονται αί συνθήκαι εις τούς τρεις παραλίους Νομούς ("Αρτης, Πρεβέζης και Θεσπρωτίας). Εις τούς Νομούς τούτους τὸ κλίμα εἶναι ἐπίσης ὑγρὸν, οὐχὶ δριμύ. Ὁ χειμὼν εις τούς Νομούς τούτους εἶναι γλυκὺς καὶ ἥπιος μὴ ὁμοιάζων πρὸς τὸν χειμῶνα τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων.

Εἰς τούς Νομούς τούτους ἡ διάκρισις μεταξὺ τοῦ πεδινοῦ καὶ τοῦ ὄρεινου τμήματος εἶναι σαφὴς καὶ τελεία. Τὸ ὄρεινὸν τμήμα καὶ ἐν προκειμένῳ εἶναι ὁμοιον μὲ τὸ τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων. Τὸ πεδινὸν ὁμῶς ἐνταῦθα εἶναι πλήρως κχωρισμένον. Παρὰ ταῖς ἐκβολαῖς συνήθως τῶν ἡπειρωτικῶν ποταμῶν ἔχουν σχηματισθῆ ἄρκετά, σημαντικῆς ἐκτάσεως, βαθύπεδα, μὲ ἐδάφη προσχωματικά, ἀργιλλοαμμώδη, πλούσια εἰς χουμάδα καὶ ὑγρὰ (τρίγωνον Ἄρτης Φιλιππιάδος—Πρεβέζης—πεδιάς Φαναρίου—Ἡγουμενίτσας—Σαγιάδος κλπ.). Εἰς τὰ πεδινὰ ταῦτα τμήματα, ἀναλόγως τῶν ἐδαφολογικῶν καὶ ὑδρολογικῶν συνθηκῶν ἐκάστης περιφερείας, ἔχει ἀναπτυχθῆ σημαντικώτατα ἡ δενδρομικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐσπεριδοειδῶν καὶ ἐλαίας. Οὕτω εἰς τὰ πεδινὰ τοῦ Νομοῦ Ἄρτης τμήματα ἔχει ἐπεκταθῆ σημαντικῶς ἡ προτοκαλλέα, μὲ τάσεις συνεχοῦς ἐξαπλώσεώς της, λόγω τῆς ὑψηλῆς προσόδου τῆς δενδρώδους ταύτης καλλιεργείας καὶ τῶν εὐνοϊκῶν διὰ ταύτην κλιματικῶν συνθηκῶν. Εἰς τὸν Νομὸν Πρεβέζης ἐξαιρετικὴν ἐξάπλωσιν ἔχει ἡ ἐλαία.

Λόγω τῆς σημαντικῆς ἐξαπλώσεως εἰς τούς δύο τούτους Νομούς τῶν λίαν προσοδοφόρων ὡς ἄνω δενδρωδῶν καλλιεργειῶν καὶ κηπευτικῶν ἡ σημασία τῆς προβατοτροφίας εἶναι σημαντικῶς κατωτέρα, ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν, ἀνερχομένη μόλις εἰς 30—32% τῆς ἐτήσιας γεωργικῆς καὶ δενδροκομικῆς προσόδου. Τὸ ὄρεινὸν ἐπίσης τμήμα τῶν Νομῶν τούτων ἐμφανίζει εὐρυτάτην ἐξάπλωσιν τῆς ζώνης τῶν αἰθιῶν πλατυφύλλων (Lauretum), ἐκμεταλλευσμένης εὐνοϊκώτερον ὑπὸ τῆς αἰγός.

Ὁ Νομὸς Θεσπρωτίας, καίτοι μορφολογικῶς ὁμοιάζει πρὸς τούς πεδινούς Νομούς Ἄρτης καὶ Πρεβέζης, ἐν τούτοις, λόγω τῶν δυσμενῶν ὑδρολογικῶν, κυρίως τοῦ πεδινοῦ τμήματος, συνθηκῶν (συνεχεῖς πλημμύραι), τῆς τελείας σχεδὸν ἐλλείψεως συγκοινωνίας, τῆς ἀνυπαρξίας παρακειμένων ἀστικῶν καταναλωτικῶν κέντρων, τοῦ τελείως χαμηλοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων τῶν πεδινῶν περιφερειῶν κλπ., ἡ γεωργικὴ ἐκμετάλλευσις εἶναι τελείως πρωτόγονος καὶ ἀφθονοὶ ἐκτάσεις, δυνάμεναι πολλαπλῶς νὰ ἀποδώσουν δενδροκομικῶς, ἔχουν τελείως ἐγκαταλειφθῆ καὶ ἐκμεταλλεύονται χαλαρῶς διὰ τοῦ προβάτου. Διὰ τούς λόγους τούτους, ἡ σημασία τῆς προβατοτροφίας διὰ τὸν Νομὸν τοῦτον, τῆς ἐκ ταύτης προσόδου ἀνερχομένης εἰς 48% περίπου τῆς συνολικῆς γεωργικῆς καὶ δενδροκομικῆς ἀκαθάριστου προσόδου, εἶναι, περισσότερον τῶν 2 ἄλλων πεδινῶν Νομῶν, σημαντικῆ.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω, προκύπτει ὅτι ἡ προβατοτροφία ἔχει κεφαλαιώδη σημασίαν δι' ὅλοκληρον τὸν ὄρεινὸν Νομὸν Ἰωαννίνων, τῶν Νομῶν Θεσπρωτίας καὶ διὰ τὰ ὄρεινὰ καὶ ἡμιορεινὰ τμήματα τῶν Νομῶν Ἄρτης καὶ Πρεβέζης.

Ἐκ τῆς διαπιστώσεως ταύτης, ἤχθημεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ μελετήσωμεν τὸ πρῶτον ἐν Ἠπειρῷ ἄροβατον τῶν ὄρεινῶν τούτων τμημάτων (ποιμενικὸν καὶ νομαδικόν), τὸ ὁποῖον καὶ ἀριθμητικῶς ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 753.

Π Ι Ν Α Κ

Εργαίων την άξίαν της κτηνοτροφικής παραγωγής, εις χιλιάδας δραχμίδας, κατά τὸ ἔτος 1937

α/α	Είδος ζώου	Εργασία	Παγα- γόμενα νέα ζώα	Παγα- γωγή κρέα- τος	Παγα- γωγή γάλα- κτος	Παγα- γωγή μαλα- κού τυρού	Παγα- γωγή σκληροῦ τυρού	Παγα- γωγή βουτύ- ρου	Παγα- γωγή έξιου	Παγα- γωγή ὄων	Παγα- γωγή δερμά- των	Συνολικὴ παραγωγή κατὰ κλά- σον	Ἐπι- τοίς % τοῦ συν- όλου	
1.	Ἴπποι—Φορβάδες	106.778	4.944	—	—	—	—	—	—	—	—	270	111.992	15,15
2.	Ἴπλοιοι	25.604	1.436	—	—	—	—	—	—	—	—	100	27.140	3,65
3.	ὄνοι	43.973	1.138	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45.111	6,10
4.	Βόες	74.206	—	7.242	—	—	—	—	—	—	—	644	82.092	11,10
5.	Ἀγελάδες	11.796	2.449	4.514	16.648	743	330	3.606	—	—	—	480	40.566	5,50
6.	Πρόβατα	—	9.390	54.063	44.832	32.696	39.035	20.309	30.163	—	—	17.772	249.260	33,85
7.	Αἰγες	—	4.659	35:685	35.594	12.817	9.683	24.208	3.382	—	—	9.010	130.038	18,70
8.	Χοίροι	—	2.000	6.000	—	—	—	—	—	—	—	500	8.500	1,15
9.	ὄρνιθες	—	3.360	—	—	—	—	—	—	—	—	31.954	35.314	4,75
10.	Κόκκινοι	—	500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	500	0,05
Σύνολον		262.357	29.876	108.504	97.074	46.256	49.058	48.123	36.545	31.954	28.876	738.513	100	100
%		35,50	4,05	14,70	13,15	6,25	6,65	6,50	4,95	4,35	3,90	100		

Π Ι Ν Α Ξ

Έμφανων τήν άξίαν τής κτηνοτροφικής παραγωγής εις χιλιάδας δραχμάς, κατά τὸ ἔτος 1961

α/α	Ειδος ζώου	Έργασια	Παρα- γόμε- να	Παρα- γωγή κρέα- τος	Παρα- γωγή γάλ- ανημέ- νου εις άγελάδος	Παρα- γωγή έριου	Παρα- γωγή τριχών	Παρα- γωγή ώων	Παρα- γωγή μελιού	Παρα- γωγή δερμά- των	Συνολική παραγωγή κατά κλά- δον	Ποσοτήν έπι τοίς % κατά κλάδον
1.	Ίπποι—Φορβάδες	109.900	4.515	—	—	—	—	—	—	—	114.415	15,10
2.	Ήμίονοι	73.500	2.795	—	—	—	—	—	—	—	76.295	10,05
3.	Όνοι	52.500	1.290	—	—	—	—	—	—	—	53.790	7,10
4.	Βόες	9.500	—	—	—	—	—	—	—	—	9.500	1,25
5.	Άγελάδες	25.500	9.030	58.375	20.558	—	—	—	—	4.273	117.736	15,55
6.	Πρόβατα	—	21.500	87.781	92.769	23.123	—	—	—	16.677	241.850	31,90
7.	Αίγες	—	6.450	38.967	37.875	—	1.670	—	—	12.447	97.409	12,85
8.	Χοίροι	—	—	10.418	—	—	—	—	—	—	10.418	1,40
9.	Όρνιθες	—	—	9.211	—	—	—	23.584	—	—	32.795	4,30
10.	Κόκκοι	—	—	356	—	—	—	—	—	—	356	0,05
11.	Μέλισσαι	—	—	—	—	—	—	—	3.520	—	3.520	0,45
Σ ύ ν ο λ ο ν		270.900	45.580	205.108	151.202	23.123	1.670	23.584	3.520	33.397	758.084	100
Κατ' είδος παραγω- γής έπι τοίς %		35,75	6,00	27,051	19,95	3,05	0,25	3,10	0,45	4,40	100	

Π Ι Ν Α Ξ

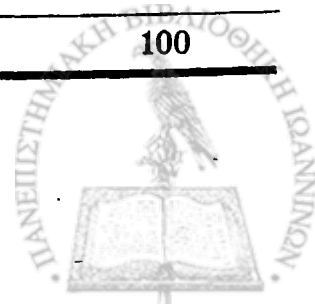
*Αριθμού ζώων και αξίας αυτών εις χιλ. δραχμάς

ΕΤΟΣ 1937

Είδος ζώων	Αριθ. ζώων	Αξία αυτών	Αναλογία επί %
Βόες	35.861	169.305	16,15
Αγελάδες	30.169	120.784	11,50
Βούβαλοι	37	185	0,02
Ίπποι—Φορβάδες	26.860	161.160	15,35
Ήμιονοι	10.287	66.865	6,37
Όνοι	19.981	29.979	2,85
Πρόβατα	857.737	300.218	28,60
Χοίροι	12.751	12.751	1,20
Αίγες	570.270	171.071	16,30
Πτηνά	570.801	17.124	1,65
Κόνικλοι	5.085	152	0,01
Σύνολον		1.049.594	100

ΕΤΟΣ 1961

1. ΜΟΝΟΠΛΑ	59.252	115.064	12,45
α) Ίπποι—Φορβάδες	26.252	52.504	
β) Ήμιονοι	13.160	52.640	
γ) Όνοι	19.840	9.920	
2. ΒΟΟΕΙΔΗ	58.168	155.574	16,90
α) Έγχώρια	50.212	120.509	
β) Βελτιωμένα	6.446	24.495	
γ) Ξένα	1.510	10.570	
3. ΠΡΟΒΑΤΑ	1.044.617	444.595	48,20
α) Μετακινούμενα	375.912	150.365	
β) Μή μετακινούμενα	668.705	294.230	
4. ΑΙΓΕΣ	458.796	153.019	16,60
α) Μετακινούμεναι	151.191	45.357	
β) Μή μετακινούμεναι	307.605	107.662	
5. ΧΟΙΡΟΙ	16.562	17.775	1,95
α) Αναπαραγωγής	2.734	5.331	
β) Παχύνσεως	13.828	12.445	
6. ΠΤΗΝΑ	671.877	15.270	1,65
α) Όρνιθες	665.437	14.595	
β) Ίνδιανοι κλπ.	8.440	675	
7. ΚΟΝΙΚΛΟΙ	11.899	238	0,05
8. ΚΥΨΕΛΑΙ	52.294	20.624	2,20
α) Έγχώριοι	30.721	7.680	
β) Ευρωπαϊκαί	21.573	12.944	
Σύνολον		922.160	100

Π Ι Ν Α Ε

Γεωργικής παραγωγής και αξίας αυτής εις δραχ.

Έτος 1937

Καλλιεργούμενα είδη	Έκτασις εις στρέμματα	Άναλογία επί %	Όλική αξία εις δραχ.
1.—Σιτηρά	833.146	78,37	363.940.044
Σίτος	182.306	17,15	85.104.440
Κριθή	57.944	5,45	18.135.925
Σμιγός	10.395	0,98	2.919.880
Άραβόσιτος	416.220	39,15	197.382.555
Βρώμη	107.079	10,07	34.718.944
Σίκαλις	45.367	4,27	19.990.090
Όρυζα	9.700	0,91	3.924.800
Λοιπά σιτηρά	4.135	9,39	1.758.410
2.—Όσπρια	37.759	0,56	18.280.150
3.—Κηπευτικά	33.997	3,20	47.186.142
4.—Βιομηχανικά φυτά	13.567	1,28	17.253.786
5.—Κτηνοτροφικά φυτά	77.728	7,31	28.646.965
Σανός	1.026	0,10	397.750
Ξηρά τριφύλλια	4.938	0,46	4.864.000
Χόρτον	71.764	6,75	23.385.215
Σανός (Καλαμιά)			18.830.080
Άχυρον			14.580.757
6.—Άμπελος	64.564	6,07	41.702.115
7.—Σταφίδες	2.300	0,22	1.954.500
8.—Έλαιον			123.551.220
9.—Έλαιαι			16.679.550
10.—Δενδροκομική παραγωγή			73.109.684
Σ Υ Ν Ο Λ Ο Ν			774.624.503

Π Ι Ν Α Κ

Γεωργικῆς παραγωγῆς και ἀξίας αὐτῆς εἰς χιλ. δραχ.

Ἔτος 1961

Καλλιεργούμενα εἶδη	Ἐκτάσεις εἰς στρ.		Ἀκαθάριστος ἀξία	
	Στρέμματα	%	Ἀκαθ. ἀξία	%
1.—Σιτηρὰ	642.048	50,3	186.546	21,9
Σίτος—Σίκαλις—Σμιγὸς	262.795	20,6	68.994	8,1
Βρώμη—Κριθὴ	113.508	8,9	26.646	3,1
Ἀραβόσιτος	242.351	19,0	71.803	8,4
Ὄρυζα	23.294	1,8	19.103	2,3
2.—Ὄσπρια	68.104	5,3	40.635	4,8
Ὄσπρια	68.104	5,3	29.370	3,5
Συγκαλλιεργούμενα ὄσπρια	(72.308)	—	11.265	1,3
3.—Βιομηχανικὰ φυτὰ	97.568	7,7	103.585	12,2
Καπνὸς	15.404	4,2	32.026	3,6
Βάμβαξ	78.006	6,1	69.608	8,2
Λοιπὰ βιομηχανικὰ φυτὰ	4.158	0,4	1.951	0,2
4.—Κηπευτικὰ	93.216	7,3	139.104	16,4
Γεώμηλα	28.591	2,2	40.029	4,7
Τομάτα	10.405	0,8	26.616	3,2
Λοιπὰ κηπευτικὰ	54.220	4,3	72.459	8,5
5.—Κτηνοτροφικὰ φυτὰ	171.051	13,4	121.870	14,3
Κτην. διὰ καρπὸν	25.762	2,0	8.870	1,0
Μηδικὴ διὰ καρπὸν - σανὸν	43.539	3,4	72.872	8,6
Λοιπὰ κτην. διὰ σανὸν	101.750	8,0	29.574	3,5
Ἀχυρον	—	—	10.555	1,2
6.—Ἀμπελοι	27.342	2,2	14.164	1,7
Γλεῦκος	26.342	2,1	10.234	1,2
Ἐπιτραπέζιοι σταφυλαί	1.000	0,1	3.930	0,5
7.—Ἐλαιόδενδρα	106.792	8,4	99.211	11,7
Δι' ἔλαιον	71.700	5,6	49.955	5,9
Δι' ἔλαιας	35.092	2,8	49.256	5,8
8.—Ἐσπεριδοειδῆ	69.763	5,4	109.233	12,8
Πορτοκάλια ἔνσπερμα	47.141	3,6	75.358	8,8
» ὀμφαλοφόρα	16.209	1,3	27.345	3,2
Λοιπὰ ἔσπεριδοειδῆ	6.413	0,5	6.530	0,8
9.—Νωπαὶ ὀπώραι καὶ ξηροὶ καρποὶ	—	—	35.632	4,2
Σ Υ Ν Ο Λ Ο Ν	1.275.874	100	846.990	100

ΒΕΛΤΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΙΑΣ

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων, κατέστη ἐμφανῆς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ σημασία τῆς προβατοτροφίας διὰ τὴν Ἠπειρον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ εὐνοϊκὴ διάπλασις τῶν Ἠπειρωτικῶν συνθηκῶν διὰ τὴν προβατοτροφίαν. Ἀποτέλεσμα τῶν εὐνοϊκῶν τούτων συνθηκῶν ὑπῆρξεν ἡ σημειωθείσα ἤδη σημαντικωτάτη ἀριθμητικὴ ἀνάπτυξις τῆς ἀγελαίας προβατοτροφίας παρ' ἡμῖν. Ἦδη ὁμως, παρὰ τὸ γεγονός διὰ τὰ ὄρια τῆς ἀριθμητικῆς ἀναπτύξεως ἔχουν ἤδη φθάσει εἰς τὸ μέγιστον καὶ ἡ περαιτέρω ἀριθμητικὴ ἀνάπτυξις καθίσταται ἤδη—ἂν δὲν ἔχει καταστῆ πρὸ πολλοῦ—ἐπιβλαβὴς, αἱ συνθῆκαι καταναλώσεως τῶν προϊόντων τοῦ προβάτου ἔξακολουθοῦν νὰ εἶναι εὐνοϊκαί, ἀπαιτοῦσαι διαρκῶς αὐξανομένην παραγωγὴν εἰς προβατοτροφικὰ προϊόντα. Πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τούτων, δεόν νὰ στραφῶμεν κυρίως πρὸς τὴν ποιοτικὴν καὶ ποσοτικὴν βελτίωσιν τῶν παρὰ τῶν ἰδίων ἀριθμητικῶς ποιμνίων μας παραγομένων προϊόντων.

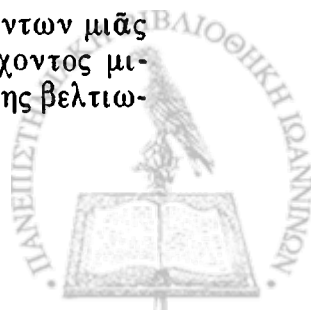
Εἶναι ἀληθές, διὰ τὴν βελτίωσιν αὕτη θὰ εἶναι πλέον δυσχερής, διότι οἰαδῆποτε προσπάθεια ποιοτικῆς βελτιώσεως προϋποθέτει συστηματικὴν ἐργασίαν, λεπτομερειακὴν μελέτην ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους παραγόντων καὶ πλήρη γνῶσιν τῶν συνθηκῶν τῆς παραγωγῆς. Ἄν ἡ ἀριθμητικὴ αὐξήσις τῶν προβατοποιμνίων μας ἐγένετο μέχρι σήμερον ἐμπειρικῶς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς σοβαρᾶς προσπάθειας ἀπὸ μέρους τῆς Πολιτείας καὶ τῶν ἀρμοδίων τῆς ὀργάνων διὰ τὴν ρύθμισιν καὶ κατεύθυνσιν τῶν εὐνοϊκῶς διὰ τὴν προβατοτροφίαν δημιουργηθεισῶν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν τῆς παρελθούσης εἰκοσαετίας, εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ τονισθῆ ἀπ' ἀρχῆς, διὰ τὴν νέα προσπάθεια, διὰ τὴν ποιοτικὴν πλέον βελτίωσιν τῆς προβατοτροφίας, θὰ ἀπαιτήσῃ σοβαρὰν καταβολήν, ἀπὸ μέρους τῶν εἰδικῶν, ἐργασίας συνεχοῦς καὶ μελέτης ἐνδελεχοῦς ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων τῆς διατροφῆς, ἐνσταυλισμοῦ, ἀναπαραγωγῆς κλπ. τῶν προβατοποιμνίων.

Ἡ μελέτη ἀπάντων τῶν προβλημάτων τούτων ἐν Ἑλλάδι, δυστυχῶς μέχρι σήμερον, οὐ μόνον δὲν ἔχει πλήρως συντελεσθῆ, ἀλλ' εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς προεργασίας. Ἐὰν ἐξαιρέσῃ κανεὶς τὸς ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ προβάτου παλαιότερας ἐργασίας τοῦ Καθηγητοῦ Δημητριάδου, τοῦ Χατζηλόλου καὶ Παπαδοπούλου, ὡς καὶ τινὰ γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος ἄρθρα, εἰδικαὶ ἄλλαι, ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων ἐργασίαι, δὲν ὑπάρχουν. Εἰδικώτερον μάλιστα διὰ τὴν ἡπειρωτικὴν προβατοτροφίαν οὐδεμία μέχρι σήμερον ἐργασία ἐγένετο.

Ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, διὰ τὴν μελλοντικὴν ἐπιδίωξιν ἐν τῇ βελτιώσει τῆς ἡπειρωτικῆς προβατοτροφίας δεόν νὰ εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ποσοτικὴ αὐξήσις τῶν παρ' ἑκάστου ἐκτρεφομένου προβάτου παραγομένων προϊόντων ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ποιοτικὴ βελτίωσις τῶν παραγομένων προϊόντων. Ἡ βελτίωσις μάλιστα αὕτη δεόν νὰ ἐπιτευχθῆ ἐντὸς τῶν περιορισμένων πλαισίων τῶν διατιθεμένων τὴν σήμερον διὰ τὴν διατροφὴν, ἐνσταυλισμὸν κλπ. τῶν προβάτων ἢ ἐντὸς πλαισίων μιᾶς σχετικῶς μικρᾶς τῶν σημερινῶν συνθηκῶν βελτιώσεως, τοῦλάχιστον διὰ τὰς μὴ προβλεπομένας νὰ ἀρδευθοῦν περιοχάς, ἐνῶ αἱ ἀρδευόμεναι καὶ ἀρδευθησόμεναι περιοχαὶ θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξασφαλίσουν συνθήκας διατροφῆς ζῶων ὑψηλῆς παραγωγῆς.

ΒΕΛΤΙΩΣΙΣ ΔΙ' ΕΠΙΛΟΓΗΣ

Εἶναι γνωστὸν, διὰ τὴν ποσοτικὴν καὶ ποιοτικὴν βελτίωσιν τῶν προϊόντων μιᾶς ἀναμίχτου φυλῆς ζῶων δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ ἢ δι' ἐπιλογῆς τοῦ ὑπάρχοντος μικτοῦ πληθυσμοῦ ἢ διὰ διασταυρώσεως μετ' ἄλλων ξενικῆς φυλῆς, ἐχούσης βελτιωμένην καὶ ἀνωτέραν ποσοτικὴν καὶ ποιοτικὴν παραγωγὴν.

Διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ προβάτου καὶ μάλιστα τοῦ ἡπειρωτικοῦ τοιούτου, εἰς περιοχὰς αἵτινες δὲν πρόκειται νὰ ἀρδευθοῦν, ἐκ τῶν δύο τούτων τρόπων, φρονοῦμεν ὅτι μόνον ὁ τρόπος τῆς βελτιώσεως δι' ἐπιλογῆς εἶναι ἐφαρμοσσιμος.

Τὸ πρόβατον, ἔχον ὡς κυριωτέραν τροφήν, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς πλέον ἐξελιγμένας μορφὰς ἐκμεταλλεύσεως, τὸ αὐτοφυῆς χόρτον (καταναλίσκει κατὰ τὸν Brems 230 εἶδη αὐτοφυῶν ποῶν), καταναλισκόμενον ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτοπίως ἢ ἔστω καὶ ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ξηροῦ χόρτου, εἶναι τέλειον ἐξάρτημα τῶν κλιματικῶν, ἔδαφικῶν κ.λπ. συνθηκῶν ἐκάστου τόπου.

Ἡ ἐξάρτησις αὕτη εἶναι τόσον σημαντικὴ, ὥστε τὸ ἑλληνικὸν πρόβατον, διαβιοῦν ἐντὸς συχνότατα ἐναλλασσομένου ἑλληνικοῦ γεωργικοῦ τοπίου, λαμβάνει παντοῦ τὴν ἀντικατοπτρικὴν μορφήν τοῦ τοπίου εἰς τὸ ὁποῖον διαβιοῖ. Οὕτω ἐδημιουργήθησαν ἐν Ἑλλάδι ἄπειροι παραλλαγὰι τῆς ἐντοπίας φυλῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι πραγματικοὶ καθρέπται τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν διαβιώσεως.

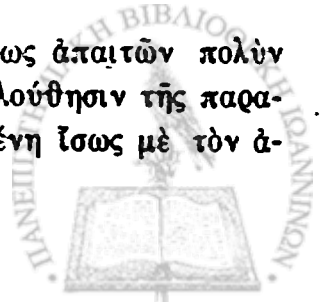
Οὕτω, μεταξὺ τῶν προβάτων τῆς νήσου Σκοπέλου, διαβιοῦντος ἐν ἡπίῳ καὶ γλυκεῖ νησιωτικῷ κλίματι ὑπὸ οἰκόσιον μορφήν καὶ τοῦ Βλάχικου προβάτου, διαβιοῦντος εἰς μεγάλα κοπάδια χειμῶνος τε καὶ θέρους εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ διατρέχοντος μεγάλας ἀποστάσεις ὑπὸ καιρικᾶς συνθήκας συχνότατα ἴαν δυσμενεῖς, ὑπάρχει σημαντικωτάτη διαφορὰ τόσον εἰς τὴν σωματικὴν διάπλασιν ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀποδόσεις τούτων εἰς προϊόντα.

Ἐκ τῆς διαπιστώσεως ταύτης, ὡς καὶ ἐκ τῆς βασικῆς προὑποθέσεως ἦν ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, ὅτι δηλαδὴ ἡ βελτίωσις τῶν προβάτων δέον νὰ ἐπιτευχθῇ, ἐν τῇ ὄρεινῇ περιοχῇ, ἐντὸς τῶν περιορισμένῳν πλαισίων ἐνσταυλισμοῦ, διατροφῆς κ.λπ. τῶν διατιθεμένων τὴν σήμερον ἢ ἐντὸς πλαισίων μικρᾶς μόνον βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν τούτων, ἐξάγεται τὸ λογικὸν θεωρητικὸν συμπέρασμα, ὅτι ἀπόπειρα διασταυρώσεως τοῦ Ἠπειρωτικοῦ προβάτου μὲ πλέον ἀποδοτικᾶς, εἰς προϊόντα, ἀλλὰ καὶ πλέον ἀπαιτητικᾶς εἰς διαβίωσιν γενικῶς ξενικᾶς γενεᾶς, εἶναι καταδικασμένα εἰς ἀποτυχίαν, ἐφ' ὅσον αἱ συνθήκαι διαβιώσεως παραμένουν αἱ αὐταί.

Ἡ θεωρητικὴ αὕτη διαπίστωσις ἐπαληθεύεται καὶ ἐκ τῆς πείρας ἣν εἶχομεν ἐν Ἰωαννίνοις κατὰ μίαν παλαιότεραν προσπάθειαν βελτιώσεως τοῦ ἡπειρωτικοῦ προβάτου διὰ τοῦ προβάτου Χίου, λαβοῦσαν χώραν εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις Ἀγροτικὸν Ὀρφανοτροφεῖον. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, παρ' ὅλον ὅτι αἱ δύο διασταυρούμεναι παραλλαγὰι ἦσαν ἐν τῷ Ἰδρύματι σημαντικῶς βελτιωμένα, ἐν τούτοις τόσον τὸ πρόβατον τῆς Χίου, ὅσον καὶ τὰ προϊόντα διασταυρώσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ προβάτου, λόγῳ τῶν δυσμενῶν κλιματικῶν (ἰδίᾳ λόγῳ τοῦ ψυχροῦ ἡπειρωτικοῦ χειμῶνος) καὶ τῶν τοπικῶν παρασιτώσεων, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον τόσον τὸ ποίμνιον τῶν καθαροαίμων Χιακῶν ὅσον καὶ τὰ μετὰ τοῦ ἡπειρωτικοῦ προβάτου προϊόντα αὐτοῦ ἐξέλιπον.

Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ὡς καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀπέτυχον σχεδὸν παντοῦ, ἐξ ὅσων τοῦλάχιστον ἡμεῖς γνωρίζομεν, ὅλαι αἱ παρεμφερεῖς προσπάθειαι, αἵτινες ἐγένοντο κατὰ διαφόρους καιροὺς ὑπὸ διαφόρων καὶ εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, βελτιώσεως τοῦ τοπικοῦ προβάτου διὰ διασταυρώσεως, ἀνευ συγχρόνου σοβαρᾶς βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν, ἰδίᾳ διατροφῆς, δὲν ἀπομένει ἄλλη ὁδὸς βελτιώσεως τῆς παραγωγῆς τῶν προβατοποιμνίων μας, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον καὶ ἰδίᾳ διὰ τὴν ὄρεινὴν Ἠπειρον, ἐκ τῆς ἐπιλογῆς τῶν προβάτων τῶν διατρεφόμενων παρ' ἡμῖν.

Βεβαίως, ἡ μέθοδος τῆς ἐπιλογῆς εἶναι τρόπος βελτιώσεως ἀπαιτῶν πολὺν σχετικῶς χρόνον, συνεχεῖς προσπάθειαι καὶ ἐντατικὴν παρακολούθησιν τῆς παραγωγῆς τῶν ποιμνίων μας. Εἶναι δηλ. μέθοδος μὴ συμβιβασομένη ἴσως μὲ τὸν ἀ-

ψίκορον και απαιτητικὸν εἰς σύντομα εὐμενῆ ἀποτελέσματα χαρακτηῖρα τοῦ Ἑλληνος, παρὰ ταῦτα ὅμως εἶναι, ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν, ὁ μόνος τρόπος διὰ νὰ ἐπετύχωμεν ἐξελικτικῶς μόνιμα και ἀσφαλῆ ἀποτελέσματα βελτιώσεως.

Βεβαίως, δταν παραλλήλως πρὸς τὴν προσπάθειαν βελτιώσεως δι' ἐπιλογῆς γίνηται ταυτοχρόνως και βαθμιαία προσπάθεια βελτιώσεως τῶν ὄρων τῆς διαβίωσης, ὡς βασίμως πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ γίνηται και διὰ τὴν προβατοτροφίαν μας, τότε τὰ εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα ἐμφανίζονται πολὺ ταχύτερον. Ἐνέχει ὅμως κεφαλαιώδη σημασίαν ἐν τῇ ἐπιλογῇ, ὅτι ἡ βελτίωσις τῶν συνθηκῶν δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ συντελῆται ταχέως ὡς εἰς τὴν διασταύρωσιν, ὁπότε ἀπαιτεῖται καταβολὴ σημαντικῶν πνευματικῶν και ὑλικῶν κεφαλαίων, ἀλλὰ βαθμηδὸν και κατ' ὀλίγον και ἐξελικτικῶς. Πιστεύομεν μάλιστα, ὅτι δι' ἓνα τόσο μικτὸν ἀπὸ ἀπόψεως κληρονομικῶν καταβολῶν πληθυσμὸν, ὡς τὸ ἡπειρωτικὸν πρόβατον, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιλογῆς θὰ εἶναι σημαντικώτατα και ἐὰν ἀκόμη αἱ συνθῆκαι τῆς βελτιώσεως δὲν βελτιωθοῦν.

Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐπιλογὴ ἐπὶ ἐνὸς μικτοῦ πληθυσμοῦ, ὡς πρὸς ὠρισμένας αὐτοῦ ἱκανότητας, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γνωρίζωμεν προηγουμένως κατὰ τὸ δυνατὸν καλλίτερον τὸν πληθυσμὸν τοῦτον. Πρέπει δηλαδὴ νὰ μελετήσωμεν ποία εἶναι ἡ μέση δυναμικότης τοῦ πληθυσμοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐπιδιωκομένην ἰδιότητα, ποία εἶναι τὰ ἀκραία ὄρια τῆς παραλλαγῆς (μέγιστον και ἐλάχιστον) τῆς ἰδιότητος ταύτης, ποῖος ὁ καταμερισμὸς τῶν περισσοτέρων ἀτόμων τοῦ μικτοῦ τούτου πληθυσμοῦ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων ἄκρων κλπ.

Διὰ τὸ ἡπειρωτικὸν πρόβατον ὅμως, οὐδεμία ἐργασία ἔχει γίνει μέχρι σήμερον τόσο διὰ τὴν σωματικὴν αὐτοῦ διάπλασιν, ὅσον και διὰ τὴν ἱκανότητα παραγωγῆς αὐτοῦ, δι' ὃ και ἀμέσως ἅμα τῇ παρ' ἡμῶν ἀναλήψει τῆς Διευθύνσεως τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Ἰωαννίνων κατὰ τὸ 1935, ἐζητήσαμεν δι' ἐκθέσεως παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας τὸν σχηματισμὸν ἐν τῷ Ἰδρύματι τούτῳ ἐνὸς ποιμνίου ἐκ προβάτων τῶν ἡπειρωτικῶν ὑψιπέδων, διὰ τὴν λεπτομερειακὴν κατὰ τὸ δυνατὸν μελέτην ὄλων τῶν μορφολογικῶν και φυσιολογικῶν ἱκανοτήτων τῶν ἡμιορεινῶν τούτων προβάτων, ὡς και τὴν μελέτην τῆς βελτιώσεως τῶν προβάτων τοῦ τύπου τούτου δι' ἐπιλογῆς.

Ἀπὸ τοῦ 1937, τὸ ποιμνιον τοῦτο ἐσχηματίσθη ἐν τῷ ὡς ἄνω Ἰδρύματι και ἤρχισε νὰ γίνηται ὄλη ἡ ἀπαιτουμένη σχετικὴ προεργασία διὰ τὴν συγκέντρωσιν στοιχείων διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἡπειρωτικοῦ προβάτου.

Ἐνεφέραμεν ἤδη, ὅτι ἡ συντήρησις τῶν προβάτων ἐν Ἑλλάδι σκοπεῖ πρῶτον τὴν παραγωγὴν προβείου γάλακτος και αὐτῆ, ὡς ἐκ τούτου, εἶναι ἡ μεγαλύτερα πρόσοδος τῶν ποιμνίων μας και δεύτερον εἰς τὴν παραγωγὴν κρέατος, ἐρίου, δερμάτων κλπ. Ἀνάλογος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην εἶναι και ἡ κατεύθυνσις τοῦ Σταθμοῦ Ἰωαννίνων. Μελετᾷ δηλαδὴ τὴν γαλακτοπαραγωγὴν τῶν προβάτων τοῦ ποιμνίου του κυρίως και ταύτην προσπαθεῖ νὰ βελτιώσῃ κατὰ πρῶτον λόγον δι' ἐπιλογῆς, λαμβάνων ὅμως πάντα ὑπ' ὄψιν, κατὰ τὴν μελέτην και ἐπιλογὴν ταύτην, τὴν κρεατοπαραγωγὴν, ἐριοπαραγωγὴν κλπ. ἐκάστου ζώου.

Ἀπὸ τοῦ 1937 μέχρι σήμερον, ὁ Γεωργικὸς Σταθμὸς συνέλεξεν ἀρκετὰ στοιχεία τόσο διὰ τὴν σωματικὴν διάπλασιν και διαμόρφωσιν, ὅσον και διὰ τὴν γαλακτοπαραγωγὴν, κρεατοπαραγωγὴν κλπ. τῶν προβάτων τῶν ἡπειρωτικῶν ὑψιπέδων.

Στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν στοιχείων τούτων τοῦ ὡς ἄνω Ἰδρύματος και ἐπὶ τῆς προσωπικῆς μας πείρας και ἀντιλήψεως ἐπὶ τοῦ προβατοποιμνίου τούτου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς συστάσεώς του μέχρι σήμερον οὐ μόνον ἀνελλιπῶς παρηκολουθήσαμεν, ἀλλὰ και διὰ τὴν συγκέντρωσιν τόσο τῶν ὡς ἄνω στοιχείων, ὅσον και τὴν ἐκτέλεσιν ἄλλων πειραμάτων προσωπικῶς ἀνεμίχθημεν, προβαίνομεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς μελέτης ταύτης.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Σκοπός τῆς παρούσης μας ἐργασίας θὰ εἶναι, ἀφοῦ πρῶτον ὑναφέρωμεν μὲ πᾶσαν δυνατὴν συντομίαν τὴν καταγωγὴν καὶ προέλευσιν τοῦ προβατοποιμνίου τοῦ Γεωργοκτηνοτροφικοῦ Σταθμοῦ Ἰωαννίνων, ὡς καὶ τὸν τρόπον διαβιώσεως ἐν τῷ Ἰδρύματι τοῦ ποιμνίου τούτου, ἢ λεπτομερειακὴ περιγραφὴ καὶ διερεύνησις τῆς ἐξωτερικῆς σωματικῆς διαπλάσεως, ἢ μορφολογικὴ διλαδὴ περιγραφὴ τὸσον τοῦ ὅλου σώματος, ὅσον καὶ τῶν ἐπὶ μέρους τμημάτων τῆς ζωϊκῆς ταύτης μηχανῆς, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ διερεύνησις τῶν σχέσεων, αἵτινες τυχὸν ὑπάρχουσι μεταξὺ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος τοῦ ἠπειρωτικοῦ προβάτου. Θὰ διερευνηθοῦν ἐπίσης καὶ αἱ σωματικαὶ ἀναλογίαι τοῦ προβάτου τούτου ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄλλων ἑλληνικῶν προβάτων μελετηθέντων ἤδη.

Μετὰ τὴν ἐρευναν τῆς σωματικῆς διαπλάσεως, θὰ διερευνήσωμεν ἐπίσης καὶ τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα ἐπὶ τῆς δυναμικότητος τῶν φυσιολογικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων (γαλακτοπαραγωγή, κρεατοπαραγωγή, ἐριοπαραγωγή). Καὶ ἐν τῇ διερευνήσει τούτῃ θὰ προσπαθῆσωμεν νὰ εἴρῃται ὅσον τὸ δυνατόν διεξοδικί, διότι πιστεύομεν, ὅτι ἡ διερεύνησις αὕτη θὰ μᾶς καθοδηγήσῃ καὶ διαφωτίσῃ καλλίτερον ἐπὶ τῶν πιθανῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιλογῆς ἐπὶ τοῦ ποιμνίου τούτου.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐργασίας ταύτης, θὰ διερευνήσωμεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπὶ 24ετίαν ἤδη διενεργουμένης ἐπιλογῆς τοῦ ποιμνίου τούτου τὸσον ἐπὶ τῆς βελτιώσεως τῆς εἰς γάλα ἀποδόσεως, ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς βελτιώσεως τῆς κρεατοπαραγωγῆς.

Ἀκολούθως, ἐπὶ τῇ βάσει ὄλων τῶν ἀνωτέρω, θὰ προσπαθῆσωμεν νὰ ἐξαγάγωμεν συμπεράσματα ἐπὶ τῶν πιθανῶν ἀποτελεσμάτων συνεχίσεως τῆς ἐπιλογῆς.

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΒΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΟΙΜΝΙΟΥ

Τὸ ποίμνιον τοῦ Σταθμοῦ ἀποτελεῖται ἐκ προβάτων ἀγορασθέντων ἐκ χωρίων τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ ἀγορὰ τῶν ἐγίνε παρ' Ἐπιτροπῆς, ἣτις ἠγόραζε ζῶα ἐκ τῶν γνωστοτέρων καὶ καλλιτέρων γεωργοκτηνοτρόφων τῆς περιφερείας. Εἰδικώτερον τὰ ζῶα ἠγοράσθησαν ἐκ τῶν Κοινοτήτων Κατσικᾶς, Ἀνατολῆς, Μπιζανίου καὶ Μπισδουνίου. Ἡ Ἐπιτροπὴ δίδουσα μεγαλυτέρας τιμᾶς, ἔκαμεν ἐπιλογὴν ἀγοράζουσα ἐκ ποιμνίων 100—150 ζῶων, 10—20 ζῶα ἡλικίας 3—4 ἐτῶν περίπου. Οὕτω ἐσχηματίσθη ποίμνιον μὲ 124 πρόβατα.

ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΒΙΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΟΙΜΝΙΟΥ ΕΝ ΤΩ ΣΤΑΘΜῳ

Τὸ ποίμνιον συντηρεῖται εἰς τὸ ἐν Κατσικᾶ κτήμα τοῦ Γεωργοκτηνοτροφικοῦ Σταθμοῦ Ἰωαννίνων. Τὸ κτήμα τοῦτο εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 4,5 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐκτείνεται μεταξὺ τῆς Ἐθνικῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Κατσανοχωρίων καὶ τῆς Λίμνης Παμβώτιδος. Αἱ κλιματικαὶ συνθήκαι τοῦ κτήματος εἶναι ἀνάλογοι μὲ τὰς κλιματικὰς συνθήκας τοῦ λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων. Τὸ κλίμα γενικῶς εἶναι ὑγιεινόν, συντελοῦν διὰ τῆς συχνῆς ἐναλλαγῆς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθεκτικότητος τοῦ ὄργανισμοῦ τῶν ζῶων, ἐθιζόμενων εἰς τὰς ἀποτόμους καιρικᾶς μεταβολᾶς. Ἡ μέση ἔτησία θερμοκρασία εἶναι 14,9, ἢ μεγίστη 40,8 καὶ ἡ ἐλαχίστη — 15,0. Βροχομετρικῶς τὸ κλίμα εἶναι πλούσιον εἰς βροχάς. Ἡ ἔτησία ποσότης βροχῆς ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὄρον εἰς 1.102,5 χιλιοστάμετρα. Οἱ μᾶλλον βροχεροὶ μῆνες εἶναι ὁ Νοέμβριος, ὁ Δεκέμβριος καὶ ὁ Φεβρουάριος, οἱ δὲ μᾶλλον ἀνομβροὶ ὁ Ἰούνιος καὶ Ἰούλιος. Οἱ πνεόντες ἀνεμοὶ εἶναι ἀσθενεῖς ἕως ἀσθενεῖς — μέτριοι. Ἡ ἔκτασις τοῦ κτήματος ἀνέρχεται εἰς 1.060 περίπου στρέμματα πεδινῆς ἐκτάσεως. Ἐκ τῆς ἐκτάσεως ταύτης, 500 περί-

που στρέμματα καλλιεργούνται δι' ὄψιμων καὶ πρωίμων καλλιεργειῶν καὶ 660 στρέμματα καταλαμβάνουν τεχνητοὶ λειμῶνες ἔρποντος τριφυλλίου καὶ φέστουκας.

Αἱ σπειρόμεναι ἐκτάσεις ἐσπείροντο δι' 98 στρεμμάτων βρώμης, 22 στρεμμ. κριθῆς, 26 στρεμμ. σικάλεως, 7 στρεμμ. κουκιῶν (καρπός), 8 στρεμμ. βίκου (καρπός), 12 στρεμμ. πειραματικῶν ἀγρῶν, 0,300 στρεμμ. κράμβης ὡς πρωίμων καὶ 147 στρεμμ. ἀραβοσίτου, 13,500 στρεμμ. σόγιας, 14 στρεμμ. κτηνοτροφικῶν τεύτλων, 11 στρεμμ. κτηνοτροφικῆς κολοκύνθης, 1 στρεμμ. σόργου σαρωθροποιίας, 2 στρεμμ. σόργου Νταρί, 1,5 στρεμμ. κέχρου, 9 στρεμμ. πίσσου ΜΙΟ, 5 στρεμμ. βίκου, 1 στρεμμ. φυτωρίου, 9 στρεμμ. μηδικῆς, 6 στρεμμ. τοπιναμπούρου, 5 στρεμμ. πειραματικῶν ἀγρῶν (λίνον, τριφύλλιον σαρκόχρουν κλπ.) ὡς ὄψιμων. Ἦδη αἱ ἐκτάσεις καλλιεργοῦνται κυρίως δι' ἀραβοσίτου καὶ σόγιας.

Αἱ καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἶναι γόνιμοι, προσχωματικαὶ παραλίμνιαι, με ἀρκετὴν χουμάδα καὶ σημαντικὴν ἔλλειψιν ἀσβεστίου.

Ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις ἦτο ξηρική καὶ ὑπέφερεν ἀργὰ τὴν ἀνοιξιν καὶ τὸ θέρος ἐκ τῆς ἀνομβρίας. Τὸν χειμῶνα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοιξεως οἱ ἀγροὶ ὑποφέρουν ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ὑγρασίας, εὐνοουμένης τόσον ὑπὸ τῆς ὑφῆς τοῦ ἐδάφους, ὅσον καὶ ἐκ τῆς μετὰ τῆς λίμνης γειτνιασεως. Χάρις εἰς τὴν ὑγρασίαν κατὰ τὰς ἐποχὰς ταύτας εὐνοεῖται ἡ ἀνάπτυξις πολλῶν ζιζανίων καὶ οὕτω ἡ στρεμματικὴ ἀπόδοσις τῶν καλλιεργουμένων ἀγρῶν ἐλαττοῦται σημαντικῶς. Ὁ λειμῶν (κοφτολεῖβαδο), ὅστις ἀποτελεῖ καὶ τὸν βασικώτερον πόρον διατροφῆς τοῦ προβατοποιμνίου, εἶναι ἐκ τῶν καλλιτέρων τῆς περιφερείας, τὸ ἔδαφος τοῦ εἶναι γόνιμον με ἀρκετὴν ὑγρασίαν καὶ οὕτω ἡ φυομένη χλόη εἶναι ἀφθονος καὶ πολὺ καλῆς βοτανικῆς συνθέσεως. Τὸν χειμῶνα μικρὸν τμήμα τοῦ λειβαδίου ὑποφέρει ἐκ τῆς ὑγρασίας, ἀλλὰ διὰ βραχὺ χρόνον. Ἐνωρὶς τὸ φθινόπωρον αἱ συχναὶ ἠπειρωτικαὶ βροχαὶ εὐνοοῦν σημαντικῶς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χλόης. Ἦδη ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις ἀρδεύεται καὶ ἔχει κατασκευασθῆ καὶ ἀποστραγγιστικὸν δίκτυον, τὸ ὁποῖον ἐξυγιάνει ἀρκούντως τοὺς ἀγρούς.

Διατροφή τοῦ ποιμνίου : Αἱ συνθῆκαι διατροφῆς τοῦ ποιμνίου ἐν τῷ Σταθμῷ εἶναι περίπου αἱ αὐταὶ με τὰς συνθήκας διατροφῆς τῶν προβάτων τῆς περιφερείας. Τὸ ποίμνιον δηλ. ἀποξῆ ἐκ τῆς βοσκῆς καὶ μόνον κατὰ τὴν χειμερινὴν περιόδον λαμβάνει συμπεπυκνωμένας τροφάς.

Ἐνσταυλισμός : Καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου τὸ ποίμνιον δὲν ἔχει ὑποστῆ ἐν τῷ Σταθμῷ οὐδεμίαν εἰδικὴν βελτίωσιν. Τόσον τὸν χειμῶνα ὅσον καὶ τὸ θέρος τὰ ζῶα στεγάζονται κάτωθεν προχείρων παραπηγμάτων (μανδριῶν) ἐκ καλαμωτῆς. Τὰ παραπήγματα ταῦτα, ἔχοντα μόνον πλάγια καλύμματα, προφυλάσσουν τὸ ποίμνιον κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκ τῶν ἀνέμων, οὐχὶ ὁμως τελείως καὶ ἐκ τῆς βροχῆς.

Τὸ μανδρεῖον τοῦτο κατασκευάζεται τὸν χειμῶνα συνήθως εἰς τὸ προαύλιον τοῦ βουστασίου, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι ἀρκούντως διαπερατὸν καὶ ἡ ὑγρασία τοῦ ἐδάφους σχετικῶς μικρά.

Κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπίσης, ὁσάκις τὸ ψύχος εἶναι πολὺ δριμύ, αἱ ἀρτίτοκοι προβατῖναι στεγάζονται καὶ ἐν τῷ βουστασίῳ. Μόνον ἐπ' ἐσχάτων ἀνηγέρθη εἰδικὸν προβατοστάσιον.

Παρὰ τὸν ἐλάχιστον βελτιωμένον τρόπον διαβιώσεως τοῦ ποιμνίου τούτου, ἡ ὑγιεινὴ αὐτοῦ κατάστασις εἶναι καλή. Ὑποφέρει, ὡς καὶ ἅπαντα τὰ ποίμνια τοῦ λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων, ἐκ στρογγυλώσεως, δι' ἧς καὶ γίνεταί 3—4 φορὰς ἐτησίως προληπτικὴ ἀντιστρογγυλικὴ θεραπεία. Παράλληλως ἐπίσης γίνεταί 2 φορὰς τὸ ἔτος καὶ ἀντιδιστομικὴ θεραπεία. Ἐξ ἀνθρακος μέχρι σήμερον ἔθανεν ἐν μόνον πρόβατον.

Κατὰ τὰ λοιπά, τὸ ποίμνιον δὲν ἀπολαμβάνει οὐδεμιᾶς ἄλλης εἰδικῆς περι-

ποιήσεως και οὕτω αἱ συνθῆκαι διαβιώσεώς του ἐν τῷ Ἰδρύματι εἶναι περίπου αἱ αὐταὶ μὲ ἐκείνας τοῦ περιβάλλοντος ἐξ οὗ προῆλθε, μὲ μόνην σημαντικὴν κάπως διαφορὰν, ὅτι τὸ ποίμνιον τοῦ Ἰδρύματος δὲν ἀνέρχεται τὴν ἀνοιξιν και τὸ θέρος ἐπὶ παρακειμένων ὄρεινῶν ὄγκων.

Μ Ε Ρ Ο Σ Π Ρ Ω Τ Ο Ν

1.—ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΠΡΟΒΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΟΙΜΝΙΟΥ

Ἄνεφεραμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὅτι τὰ πρόβατα τοῦ ποιμνίου ἠγοράσθησαν ἐκ τῶν χωρίων τοῦ λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων (Δωδώνης). Τὰ πρόβατα ἐπομένως τοῦ Ἰδρύματος δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἀντιπροσωπεύοντα τὸ πρόβατον τῶν πεδινῶν ὑψιπέδων τῆς Ἠπειρου (λεκανοπέδιον Ἰωαννίνων, Κονίτσης, Δολιανῶν) και γενικώτερον τὸ πρόβατον τῆς χαμηλῆς Ἠπειρωτικῆς ἐνδοχώρας, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνονται ἅπαντα τὰ Ἠπειρωτικὰ χωρία, τὰ εὐρισκόμενα εἰς ὕψος 300—700 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Τὸ πρόβατον τῆς ζώνης ταύτης, λόγῳ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν διαβιώσεως (παρὰλλήλως πρὸς τὴν βοσκὴν τῶν πεδινῶν τμημάτων βόσκει και συντηρεῖται ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τῶν παρακειμένων ὄρεινῶν ὄγκων, ἀνερχόμενον συχνὰ κατὰ τὸ θέρος και μέχρις ὕψους 1200 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν), καταλαμβάνει μίαν μέσην θέσιν μεταξὺ τοῦ νομαδικοῦ Ἠπειρωτικοῦ προβάτου (βλάχικο) και τοῦ προβάτου τῶν πεδινῶν μερῶν τῆς Ἠπειρου, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρηθῆ συγγενέστερον πρὸς τὸ πρόβατον τοῦ Μεσολογγίου.

Ἀνήκει τοῦτο, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν ἑλληνικῶν προβάτων κατὰ τὸν Adametz, εἰς τὴν φυλὴν τῶν Τσάκελ (Zackelschafe), εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγονται πρόβατα στενούουρα και μακρούουρα, μὲ τρίχωμα ἀποτελούμενον ἐξ ἐρίου και χονδροειδῶν τριχῶν. Τῆς φυλῆς ταύτης πρόγονος δύναται νὰ θεωρηθῆ τὸ Τρανσκασιανὸν πρόβατον τῶν στεπῶν (Ovis Vignei). Κατὰ ταῦτα τοῦτο εἶναι πρόβατον στενούουρον, ἀναμιχτόμαλλον, πλησιάζον πρὸς τὴν κατηγορίαν τῶν πεδινῶν προβάτων τῆς αὐτοχθόνου γενεᾶς.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν μορφολογικῶν χαρακτήρων τοῦ προβάτου τούτου, κρίνομεν σκόπιμον νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι ὄλαι αἱ μετρήσεις ἐγένοντο διὰ τῆς ὑψομετρικῆς ράβδου Lydtin—Werner και κεφαλομέτρου και μόνον ἢ περίμετρος στήθους, κανόνος και τὸ μῆκος τοῦ σώματος ἐλήφθησαν διὰ μετροταινίας.

Τὸ ὕψος ἀκρωμίου : Εἰς τὰ ζῶα ταῦτα κυμαίνεται μεταξὺ 47—61 ἑκατ. τοῦ μέτρου, μὲ μέσον ὄρον (M) 55,302 ἑκατ. ± 0.243 διὰ τὰς προβατίνας και 56,62 ἑκ. μ., μὲ μέσον ὄρον (M) 59,33 διὰ τοὺς κριοὺς. Εἶναι δηλ. ὡς πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἀκρωμίου τὰ πρόβατα ταῦτα μικρότερα τῶν πεδινῶν προβάτων τοῦ Μεσολογγίου, δι' ἃ ὁ Χατζηλόλος δίδει μέσον ὄρον (M) 62,40 ± 0.146 διὰ τὰς προβατίνας και 68,14 ἑκ.μ. διὰ τοὺς κριοὺς, ὅμοια περίπου ἢ κατὰ τι μικρότερα τῶν ὄρεινῶν τῆς Μακεδονίας, δι' ἃ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς δίδει 56,91 ἑκ.μ. διὰ τὰς προβατίνας και 63,33 ἑκ.μ. διὰ τοὺς κριοὺς τῶν Γραμμοστιανῶν προβάτων, 58,70 ἑκ.μ. διὰ τὰς προβατίνας και 61,50 ἑκ.μ. διὰ τοὺς κριοὺς τῶν Ἀρβανιτοβλάχικων και 57,88 ἑκ.μ. διὰ τὰς προβατίνας και 60,67 διὰ τοὺς κριοὺς τῶν Βλάχικων. Ἡ σταθερὰ ἀπόκλισις τοῦ ὕψους ἀκρωμίου ὡς ἐκ τοῦ συνημμένου πίνακος 1 ἐμφαίνεται, εἶναι $\pm 2,856$, τὸ δὲ πιθανὸν σφάλμα $\pm 0,243$. Ὁ μέσος ὄρος (M) ἐπομένως τοῦ ὕψους ἀκρωμίου, κυμαίνεται συνηθέστερον μεταξὺ τῶν 55,059 ἑκ.μ. μέ-

Π Ι Ν Α Ξ 1

Σωματική ανάπτυξις Ἑπειρωτικοῦ προβάτου πεδινῶν ὑψιπέδων

Γ έ ν ο ς	Π ρ ο β α τ έ ν α ν=119				Κ ρ ι ο ι ν=3				
	῾Ορια πα- ραλλαγῆς εἰς ἔκτμ.	M	+m	+σ	ν	% τοῦ ὑ- ψους ἀ- κρωμίου	῾Ορια πα- ραλλαγῆς εἰς ἔκτμ.	M	% τοῦ ὑ- ψους ἀ- κρωμίου
Μῆκος κεφαλῆς	13-20	17.783	+0,090	+0,982	5.522	32,15	20-20	20,00	33,71
῾Υψος ἀκρωμίας	47-61	55.302	+0,243	+2,856	5.164	100,00	56-62	59,33	100,00
» ὀσφύος	48-62	56.033	+0,248	+2,704	4.825	101,31	56-62	60,00	101,11
» ἱεροῦ ὀστέου	50-64	57.806	+0,215	+2,325	4.068	104,61	58-63	61,33	103,37
Εὐρος ὠμοβρ. ἀρθρώσεως στήθους	14-19	17.000	+0,095	+1,049	6.168	30,74	18-21	19,66	33,13
Εὐρος στήθους διπασθεν ὠμοπλάτ.	14-19	16.201	+0,088	+0,903	5.575	29,26	17-21	19,00	32,03
Εὐρος γόμφων	14-19	16.020	+0,088	+0,961	6.000	29,25	17-19	18,00	30,50
Βάθος στήθους	25-30	27.420	+0,100	+1,094	3.991	49,58	30-33	32,00	53,92
Περιμετρος στήθους	66-84	73.020	+0,364	+3,967	5.430	132,07	84-88	86,00	144,78
Μῆκος Σώματος	51-66	59.420	+0,260	+2,832	4.610	107,44	63-65	64,00	107,30
Περιμετρος προσθίου κανόνος	7- 8	7.500	—	—	—	13,56	8- 9	8,50	14,30
Ζῶν βάρος εἰς χλγ.	23-41	31.983	+0,303	+3.305	+9,94	—	41-45	50	—

χει 55,551 εκ.μ. Ἐὰν εἰς τὰς τιμὰς ταύτας προσθέσωμεν ἢ ἀφαιρέσωμεν τὴν σταθερὰν ἀπόκλισιν, τότε εὐρίσκωμεν τὰ μέσα ὄρια παραλλαγῆς τοῦ ὕψους ἀκρωμίου, ἅτινα ἐν προκειμένῳ κυμαίνονται μεταξύ 52,203—58,407 εκ.μ. Ἐπομένως μεταξύ τῶν δύο τούτων ὀρίων κυμαίνεται τὸ ὕψος ἀκρωμίου τῶν πλείστων προβάτων τοῦ ποιμνίου. Ἐρευνῶντες τὴν μεταβλητότητα τοῦ ὕψους ἀκρωμίου, ἐν σχέσει πρὸς τὴν μεταβλητότητα τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ σώματος, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ υ διὰ τὸ ὕψος ἀκρωμίου=μὲ 5,164 καὶ εἶναι ἐπομένως κατὰ μέσον ὄρον ὀλιγώτερον μεταβλητὸν τοῦ μήκους κεφαλῆς, τοῦ εὗρους τῆς ὠμοβραχιονίου ἀρθρώσεως, τοῦ εὗρους τοῦ στήθους καὶ τῆς περιμέτρου τοῦ στήθους καὶ περισσότερον μεταβλητὸν τοῦ ὕψους ὀσφύος, ἱεροῦ ὀστοῦ, τοῦ βάθους στήθους καὶ τοῦ μήκους τοῦ σώματος.

Τὸ μήκος τοῦ σώματος τῶν ζῶων ταύτων κυμαίνεται μεταξύ 51—66 εκ. μ., μὲ μέσον ὄρον (M) 52,420 διὰ τὰς προβατίνας καὶ 63—69 μὲ μέσον ὄρον (M) 64 διὰ τοὺς κριοὺς. Τὸ μέσον τοῦτο ὕψος ἀποτελεῖ τὰ 107,44% τοῦ ὕψους ἀκρωμίας διὰ τὰς προβατίνας καὶ τὰ 107,86% τοῦ ὕψους ἀκρωμίας διὰ τοὺς κριοὺς. Ἡ σχετικὴ αὕτη τιμὴ τοῦ μήκους τοῦ σώματος ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὕψος ἀκρωμίας εἶναι σημαντικῶς ἀνωτέρα τόσον τῆς ἰδίας τιμῆς τῶν πεδινῶν προβάτων τοῦ Μεσολογγίου, δι' ἃ ὁ Χατζηόλος ὑπολογίζει ὅτι ἡ τιμὴ αὕτη ἀνέρχεται εἰς 101,9%, διὰ τὰς προβατίνας καὶ 105% διὰ τοὺς κριοὺς ὅσον καὶ τῶν ὄρεινῶν (Γραμμοσιανῶν, Ἀρβανιτοβλάχικων, Βλάχικων, Μωραΐτικων καὶ Σαρακασαναίικων), δι' ἃ οὗτος ὑπολογίζει, ὅτι τὸ μήκος τοῦ σώματος ἀποτελεῖ τὰ 102—107% τοῦ ὕψους ἀκρωμίου. Ἀποτελεῖ ἐπομένως τὸ ἡπειρωτικὸν τοῦτο πρόβατον μακροῦ γραμμὸν μᾶλλον ζῶον, μὲ βραχέα ἀλλ' ἰσχυρὰ ἄκρα ἱκανὰ νὰ μεταφέρουν τοῦτο ἐπὶ τῶν ὄρεων, ἐπὶ τῶν ὀπίστων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺν διαβιοῖ. Ἡ ὡς ἄνω διαφορὰ δυνατὸν νὰ ὀφείληται καὶ εἰς τὴν προσμέτρησιν 1—2 ἑκατ., ἥτις παρατηρεῖται κατὰ τὴν μέτρησιν διὰ μετροταινίας ἐκ τῆς καμπυλότητος τῶν πλευρῶν.

Τὸ ζῶν βάρος κυμαίνεται μεταξύ 23—41 χιλιόγραμ. διὰ τὰς προβατίνας, μὲ μέσον ὄρον (M) 31,983=0.303. Διὰ τοῦ κριοῦς τὸ βάρος κυμαίνεται μεταξύ 41—55 χιλιόγραμμα, μὲ μέσον ὄρον 50 χλγρ. Πλησιάζει ἐπομένως τὸ ζῶν βάρος αὐτοῦ σημαντικῶς τὸ ζῶν βάρος τῶν προβάτων τοῦ πεδινοῦ τύπου, ἀνερχομένου εἰς τὰ πρόβατα τοῦ Μεσολογγίου κατὰ Χατζηόλον εἰς 39 χιλιόγραμ. διὰ τὰς προβατίνας καὶ 53,4 χιλιόγραμ. διὰ τοὺς κριοὺς καὶ ὑπερέχει σημαντικῶς τοῦ ζῶντος βάρους ἀπάντων τῶν ὄρεινῶν, εἰς ἃ τοῦτο κυμαίνεται ἀπὸ 26—28 χλγ. διὰ τὰς προβατίνας καὶ ἀπὸ 36—40, χιλ. διὰ τοὺς κριοὺς, πλην τῶν Μωραΐτικων, εἰς ἃ τοῦτο ἀνέρχεται εἰς 36,4 διὰ τὰς προβατίνας καὶ εἰς 49,2 χλγ. διὰ τοὺς κριοὺς. Παρατηροῦμεν ἐπομένως, ὅτι εἰς τὸ πεδινὸν πρόβατον τῶν Ἠπειρωτικῶν ὑψιπέδων τὸ ζῶν βάρος αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὕψος ἀκρωμίου αὐτοῦ εἶναι σημαντικῶς ἀνώτερον καὶ τοῦτο βεβαίως λόγῳ τῆς μακρογραμμίας, ἥτις, ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν, χαρακτηρίζει τὸ ζῶον τοῦτο. Ἡ σταθερὰ ἀπόκλισις τοῦ ζῶντος βάρους εἶναι +3,305 χιλιόγραμ. Ζυγίζουσι ἐπομένως συνηθέστερον τὰ ζῶα ταῦτα ἀπὸ 28,275—35,991 χιλιόγραμμα. Εἰδικώτερον ἢ διαμόρφωσις τῶν ἐπὶ μέρους τμημάτων τῶν ζῶων τούτων ἐμφανίζεται ὡς κάτωθι:

Ἡ κεφαλὴ τῶν εἶναι μικρά, ξηρά, εὐκίνητος, ζωηρὰ καὶ μᾶλλον εὐγενής. Παρουσιάζουσι δηλαδὴ κεφαλὴν προσιδιάζουσαν μᾶλλον πρὸς τὰ ζῶα γαλακτοπαραγωγῆς. Τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς εἶναι μᾶλλον τριγωνικόν. Ὁ μέσος ὄρος (M) τοῦ μήκους κεφαλῆς ἀνέρχεται εἰς 17,783+20,090 διὰ τὰς προβατίνας καὶ εἰς 20 εκ. μ. διὰ τοὺς κριοὺς. Ἀποτελεῖ δὲ αὕτη τὰ 32,15% τοῦ ὕψους ἀκρωμίου διὰ τὰς προβατίνας καὶ τὰ 33,71% τοῦ ὕψους ἀκρωμίου διὰ τοὺς κριοὺς. Τὰ ὄρια παραλλαγῆς κυμαίνονται ἀπὸ 15—20 εκ. μ. Τὸ μέτωπον χωρίζεται τοῦ προσώπου

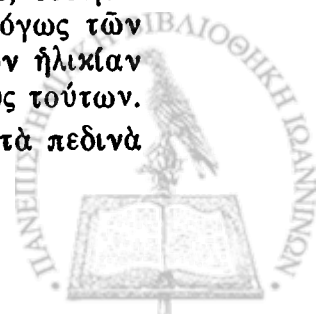
δι' ἐλαφρᾶς αὐλακος. Προκόμη ἐμφανίζεται εἰς ἐλάχιστα ἄτομα, δείγμα διασταυρώσεων τῶν προβάτων τούτων μετὰ τῶν προβάτων τοῦ ὄρεινοῦ τύπου, εἰς ἃ ἡ προκόμη εἶναι χαρακτηριστικὴ (Δημακόπουλος). Αἱ προβατῖναι στεροῦνται κεράτων. Εἰς τοὺς κριοὺς ταῦτα εἶναι καλῶς ἀνεπτυγμένα καὶ διευθύνονται πρὸς τὰ πλάγια, ὅπου ἐλίσσόμενα ἐλικοειδῶς, διαγράφουν $1\frac{1}{2}$ περίπου κύκλον. Οὐχὶ σπανίως αἱ ἔλικες αὐταὶ διευθύνονται πρὸς τὰ ἔσω, πιέζουσαι τὰ ζῶα ἐπὶ τῶν παρειῶν. Τὰ ὦτα εἶναι εὐκίνητα καὶ ζωηρὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος μέτρια ἕως μεγάλα. Τὸ μῆκος των κυμαίνεται ἀπὸ 6 ἕως 9 ἑκατοστόμετρα. Διευθύνονται ὀριζοντίως καὶ με' ἐλαφρὰν κατεύθυνσιν πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῶν ἐπιφάνεια, ὡς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ μέχρι τοῦ μέσου, καλύπτεται ὑπὸ ἀραιῶν καὶ βραχέων τριχῶν, συνήθως κεχρωματισμένων. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι κανονικοί, ζωηροὶ καὶ εὐκίνητοι. Τὰ βλέφαρα λεπτά, κεκαλυμμένα ὑπὸ ἀραιῶν τριχῶν, αἱ βλεφαρίδες βραχεῖαι καὶ λεπταί, οἱ ὀφρῦες ἀποτελοῦνται ἐξ ἀραιῶν καὶ μακρῶν χονδροειδῶν τριχῶν.

Ὁ τράχηλος εἶναι μᾶλλον βραχὺς καὶ μυώδης εἰς τὰ πλείσα. Μερικὰ ἔχουσι τράχηλον κάπως λεπτὸν καὶ ἀνευμύωνων. Καταφύεται καλῶς εἰς τὸν κορμὸν καὶ προσφύεται ἐξ ἴσου καλῶς πρὸς τὴν κεφαλὴν.

Τὸ ἀκρώμιον ὀπισθεν τοῦ τραχήλου εἶναι βραχὺ καὶ χαμηλόν, μὴ καθιστάμενον ἀντιληπτὸν εἰς τὰ μὴ προσφάτως κεκαρμένα ζῶα.

Τὸ στήθος εἶναι ἀβαθὲς καὶ οὐχὶ ἀρκούντως εὐρὺ, λόγῳ τῆς ἐλαφρᾶς καμπυλότητος τῶν πλευρῶν, χαρακτηριστικὸν τῆς βραδείας τοῦ ζώου τούτου ἀναπτύξεως, ὀφειλομένης κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὴν ἀνεπαρκῆ σχετικῶς διατροφὴν αὐτοῦ, ἰδίᾳ κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν. Τὸ εὐρος τῆς ὠμοβραχιονίου ἀρθρώσεως ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὄρον (M) εἰς $17 + 0.095$ ἐκ. μ. διὰ τὰς προβατῖνας καὶ ἀποτελεῖ τὰ $30,74\%$ τοῦ ὕψους ἀκρωμίου. Εἰς τοὺς κριοὺς ὁ μέσος ὄρος (M) ἀνέρχεται εἰς 19,66 καὶ ἀποτελεῖ τὰ $33,13\%$ τοῦ ὕψους ἀκρωμίου. Τὸ εὐρος τοῦ στήθους ὀπισθεν τῆς ὠμοπλάτης ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὄρον (M) εἰς $16,201 + 0.083$ ἐκ. μ. εἰς τὰς προβατῖνας καὶ ἀποτελεῖ τὰ $19,26\%$ τοῦ ὕψους ἀκρωμίας. Εἰς τοὺς κριοὺς τοῦτο εἶναι κατὰ μέσον ὄρον (M) 19 ἐκ. μ., ἀποτελοῦν τὰ $323,03\%$ τοῦ ὕψους ἀκρωμίου. Ἡ περίμετρος τοῦ στήθους ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὄρον (M) εἰς $73,050 + 0.364$ διὰ τὰς προβατῖνας καὶ ἀποτελεῖ τὰ $132,07\%$ τοῦ ὕψους ἀκρωμίας. Εἰς τοὺς κριοὺς ὁ μέσος ὄρος (M) ἀνέρχεται εἰς 76 ἐκ. μ. ἀποτελῶν τὸ $144,78\%$ τοῦ ὕψους ἀκρωμίου.

Ἀπασαὶ αἱ τιμαὶ τῶν τριῶν τούτων διαστάσεων τοῦ στήθους αἰ τε ἀπολυτοὶ καὶ αἰ σχετικαί, εἶναι σημαντικῶς κατώτεραι τῶν μέσων ἀναλόγων τιμῶν, ἃς δίδει ὁ Χατζηλόλος, διὰ τε τὰ ὄρεινὰ καὶ τὰ πεδινὰ πρόβατα τὰ μελετηθέντα παρ' αὐτοῦ. Μόνον αἱ τιμαὶ τῆς περιμέτρου τοῦ στήθους εἰς τὰ Βλάχικα καὶ τὰ Σαρακατσάνικα πρόβια εἶναι περίπου αἱ ἴδιαι με' τὰς τιμὰς τοῦ ἡπειρωτικοῦ προβάτου. Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης διὰ τὰ δεδομένα τῶν μετρήσεων τοῦ στήθους εἶναι ὅτι τὸ υ εἰς ἅπαντα ταῦτα ἔχει τὰς ὑψηλοτέρας τιμὰς ἐξ ὅλων τῶν λοιπῶν ἀριθμητικῶν δεδομένων, ἐξ οὗ τεκμαίρεται ὅτι καὶ αἱ τρεῖς διαστάσεις τοῦ στήθους παρουσιάζουσι μεγαλυτέραν μεταβλητότητα ἐξ ὅλων τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ σώματος. Τοῦτο ἐνισχύει ἔτι μᾶλλον τὴν ἄποψιν, ὅτι ἡ παρατηρουμένη σμικρότης καὶ τῶν τριῶν διαστάσεων τοῦ στήθους δὲν εἶναι κληρονομικῆς προελεύσεως, ἀλλ' ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν δυσμενῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον διατροφὴν κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν τῶν ἐν λόγῳ ζώων καὶ οὕτω, δεδομένης τῆς μωσαϊκῆς προελεύσεως τῶν ζώων τοῦ ἐν λόγῳ ποιμνίου, ἀναλόγως τῶν εὐνοϊκῶν ἢ μὴ ἐξωτερικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτῶν ἡλικίαν διεβίωσαν τὰ διάφορα ἄτομα, διεμορφώθη καὶ ἡ διάπλασις τοῦ στήθους τούτων. Ἐνδεικτικὸν ἐπίσης διὰ τὰς διαστάσεις τοῦ στήθους εἶναι, ὅτι, ἐνῶ εἰς τὰ πεδινὰ

πρόβατα του Μεσολλογγίου τα όρια της παραλλαγής ως προς την περίμετρον του στήθους κυμαίνονται μεταξύ 89—97 εκ. μ., ή μεταξύ των δύο άκραιν ατόμων επομένως διαφορά άνέρχεται εις 8 εκ. μ., εις τα Ήπειρωτικά πρόβατα, κατά τας ημετέρας μετρήσεις, τα όρια παραλλαγής κυμαίνονται από 66—84 εκ. μ. ήτοι η διαφορά αϋτη μεταξύ των δύο άκραιν ατόμων είναι 18 εκ. μ.

Ή ράχις είναι όριζοντία και με καλώς άνεπτυγμένους μϋς.

Ή κοιλία σχετικώς όγκώδης και κυλινδρική, κατάλληλος δια την πέψιν της όγκώδους και ύδαρους τροφής (χλόη και σπανίως χόρτον), έξ ης διατρέφεται τδ ζών τουτο άποκλειστικώς.

Ή όσφϋς μετρίως άνεπτυγμένη άλλ' ισχυρά. Τδ εύρος των γόμφων άνέρχεται εις 16,020+0.088 εκ. μ. κατά μέσον όρον (M) δια τας προβατίνας και άποτελει τδ 29,06% του ύψους άκρωμιου. Εις τους κριους τδ μέσον εύρος των γόμφων (M) άνέρχεται εις 18 εκ. μ. και άποτελει τδ 30,50% του ύψους άκρωμιου. Τδ ύψος της όσφϋς είναι κατά μέσον όρον (M) 56,053+0.248 δια τας προβατίνας και 60 εκ. μ. δια τους κριους, άποτελει δέ τδ 101,31% του ύψους άκρωμιου δια τας προβατίνας και τδ 101,11% του ύψους άκρωμιου δια τους κριους.

Τδ ύψος του ιεροϋ όστοϋ άνέρχεται κατά μέσον όρον (M) εις 57,806 εκ. μ. δια τας προβατίνας και εις 61, 33 εκ. μ. κατά μέσον όρον δια τους κριους, άποτελει δέ τδ 104,61% δια τας προβατίνας και τδ 103, 37% του ύψους άκρωμίας δια τους κριους. Είναι επομένως τδ ζώα ταϋτα, ως δλα περίπου τδ επί των όρέων άνερχόμενα ζώα, «ύπερανπτυγμένα τδ όπίσθια».

Οί γλουτοι είναι επικλινείς στενούμενοι προς τδ κάτω και όπισω

Ή οϋρά είναι μάλλον μακρά και στενή.

Τδ άκρα τόσοσ τδ πρόσθια όσοσ και τδ όπίσθια είναι βραχεία, άλλ' ισχυρώτατα, με καλώς διαγεγραμμένους τένοντας. Ή περίμετροσ του προσθίου κανόνος άνέρχεται κατά μέσον όρον (M) εις 0,075 εκ.μ. και άποτελει τδ 13,56 του ύψους άκρωμιου δια τας προβατίνας. Εις τους κριους δ μέσος όρος της περιμέτροσ του προσθίου κανόνος άνέρχεται εις 0,085 μ. και άποτελει τδ 14,30 του ύψους άκρωμιου. Αί χηλαι των ποδων είναι μικραι και σκληραι και πάντοτε κεχρωματισμένα, φέρουσαι συχνά ραβδώσεις κηροχρόους.

Ο τράχηλος, τδ σώμα και τδ άκρα μέχρι του καρπου και του ταρσου, ως και η έξωτερική επιφάνεια της οϋράσ καλύπτονται καλώς υπό έριου. Ή κεφαλή και τδ κάτωθεν του καρπου και ταρσου μέρος των άκρων καλύπτονται υπό μικρων, παχέων και άραιων σχετικώς τριχων κεκαμμένων επί του δέρματος.

Ο επικρατων χρωματισμός του έριου είναι δ λευκός, έμφανίζονται όμως και υποκείμενα μέχρι 10% περίπου μέλανα. Μεταξύ των λευκων ζων επικρατεί κυρίως δ «Καραμάνικος χρωματισμός». Οϋτω καλούνται τδ ζώα τδ έχοντα τρίχωμα λευκόν καθ' όλον τδ σώμα και την κεφαλήν και μόνον περίξ των όφθαλμων και τδ άκρον των ωτων δ χρωματισμός του τριχώματος είναι μέλας.

II.—ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΠΡΟΒΑΤΩΝ

Εις τδ κεφάλαιον τουτο θα διερευνήσωμεν τδ δεδομένα της παραγωγής των προβάτων. Θα έξετάσωμεν δηλαδή την παραγωγήν γάλακτος, κρέατος, έριου, κλπ. κατά τδ πρώτον έτος της έν τω Σταθμω διαβιώσεως (1938) των ζων του Ίδρύματος.

A. Γαλακτοπαραγωγή: Αϋτη άποτελει πην σημαντικώτεραν πρόσσοδον του ποιμνίου, δι' δ και τδ πρόβατον τουτο δύναται να θεωρηθη κυρίως ως γαλακτοπαραγωγόν. Ή κρεατοπαραγωγή, υπό τας παρούσας τουλάχιστον συνθήκας, είναι όλιγώτερον άποδοτική, δι' δ και η οικονομική σημασία αϋτης είναι σημαντικώς κατώτερα της γαλακτοπαραγωγής.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, θὰ προσπαθῆσωμεν νὰ ἐπεξεργασθῶμεν τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα γαλακτοπαραγωγῆς κατὰ τὸν δυνατὸν καλλίτερον τρόπον. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα συνελλέγησαν παρὰ τοῦ Ἰδρύματος ὡς ἑξῆς:

Ὁ ἔλεγχος τῆς γαλακτοπαραγωγῆς ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως 60 ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ, ὁπότε καὶ ἀπεγαλακτίζετο ὁ ἀμνός. Οὕτω, εἰς τὸ ποσὸν τῆς ἐτησίαις γαλακτοπαραγωγῆς, δὲν θὰ ὑπολογίζεται τὸ καταναλωθὲν γάλα ὑπὸ τῶν ἀμνῶν κατὰ τοὺς δύο πρώτους μῆνας. Ὁμοίως αἱ 50 αὐταὶ ἡμέραι δὲν θὰ ὑπολογισθῶν καὶ κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ συνόλου τῶν ἡμερῶν τῆς γαλακτικῆς περιόδου. Ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς συμπληρώσεως τῶν 60 ἡμερῶν ἤρχιζεν ἡ γαλακτομέτρησης ἀνὰ 10ῆμερον, τῆς οὕτω λαμβανομένης ποσότητος θεωρουμένης ὡς μέσης γαλακτοπαραγωγῆς τοῦ ἐπομένου 10ῆμερου, συνεχιζομένης ταύτης μέχρι τῆς τελευταίας πρὸ τοῦ τερματισμοῦ τῆς ἀμέλξεως γαλακτομετρήσεως.

Ἐκ τῶν στοιχείων τούτων προσδιωρίσαμεν τὴν μέσην ἐτησίαν γαλακτοπαραγωγὴν εἰς χιλιογρ., τὴν μέσην ἡμερησίαν παραγωγὴν εἰς γραμμάρια, τὴν διάρκειαν τῆς γαλακτοπαραγωγῆς εἰς ἡμέρας καὶ τὴν διακύμανσιν τῆς γαλακτοπαραγωγῆς κατὰ τοὺς διαφόρους μῆνας τῆς γαλακτικῆς περιόδου.

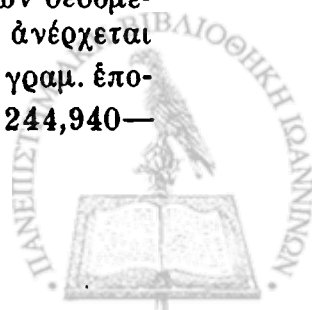
Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ζῶων, δι' ἃ ὑπάρχουσι στοιχεῖα, ἀνήρχετο εἰς 119 θήλας, κατὰ τὸ 1938—1939, ζῶα, ἐξ ὧν τὰ πέντε ἦσαν στείρα. Εἰς ὄλους τοὺς προσδιορισμοὺς τὰ πέντε ταῦτα στείρα ζῶα ἐλήφθησαν μὲ παραγωγὴν μηδέν.

Ἐκ τῆς βιομετρικῆς ἐπεξεργασίας τῶν ὡς ἄνω στοιχείων προέκυψεν τὰ κάτωθι:

1) Ἡ μέση ἐτησία γαλακτοπαραγωγὴ τοῦ ποιμνίου (M) ἀνέρχεται εἰς 64,87 χιλιογράμα + 2,027 χιλιογράμμα. Ἡ σταθερὰ ἀπόκλις (σ) ἀνέρχεται εἰς + 22,099 χιλ.—ἐπομένως, ὡς καὶ ἐκ τοῦ σχετικοῦ γραφικοῦ ἐμφαίνεται, τὰ περισσότερα πρόβατα ἐμφανίζουν γαλακτοπαραγωγὴν κυμαινομένην ἀπὸ 40,744 χιλ.—88,996 χιλ. Τὸ υ διὰ τὴν ἐτησίαν γαλακτοπαραγωγὴν ἀνέρχεται εἰς 34,06. Τὰ ὄρια παραλλαγῆς τῆς γαλακτοπαραγωγῆς εἰς τὰ διάφορα ἄτομα, ἐξαιρουμένων τῶν πέντε στειρῶν, κυμαίνονται ἀπὸ 20 χιλγ. μέχρις 155 χιλγ. ἤτοι ἀπὸ τὸ ἀπλοῦν εἰς τὸ ἐπταπλοῦν. Σημαντικώτατα ἐπίσης εἶναι καὶ τὰ ὄρια παραλλαγῆς ἀπὸ τοῦ μέσου ὄρου, διὰν εἰς τοῦτον προστεθῆ ἡ σημαντικῶς ἠϋξημένη σταθερὰ ἀπόκλις, κυμαινόμενα καὶ ταῦτα, ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν, ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ εἰς τὸ διπλοῦν ἤτοι ἀπὸ 40,744 χιλ.—88,996 χιλ.

Ἐκ τοῦ γραφικοῦ διαγράμματος συχνότητος ἐμφανίσεως τῶν ἀτόμων ἐπίσης ἐμφαίνεται (μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν πέντε στειρῶν), διὰ ἀπὸ τὰ 20—65 χιλ. ἡ συχνότης τῶν παρουσιαζομένων ἀτόμων διαρκῶς αὐξάνει. Ἐκ τῶν 65—75 χιλ. τὸ διάγραμμα ἐμφανίζει πτώσιν, διὰ νὰ ἀνέλθῃ καὶ πάλιν μέχρι τὰ 90 χιλ., ἀπ' ὅπου παρατηρεῖται συνεχῆς πτώσις μέχρι τὰ 115—155 χιλ. Πλὴν τῶν δύο ὡς ἄνω κορυφῶν, γενικῶς τὸ γραφ. διάγραμ. παρουσιάζει πολλὰς μικροτέρας αὐξομειώσεις, ἐμφανίζον εἰκόνα πολὺ ἀπέχουσαν τῆς ἰδεατῆς καμπύλης τῆς πιθανότητος τοῦ Gauss, δεῖγμα τοῦ ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ διαβίωσις εἶναι περίπου ἡ αὐτὴ δι' ὄλον τὸ ποιμνιον ἐν τῷ Σταθμῷ, αἱ κληρονομικαὶ καταβολαὶ ὡς πρὸς τὴν ἐτησίαν ἀπόδοσιν τῆς γαλακτοπαραγωγῆς εἶναι πολλαπλῆς προελεύσεως εἰς τὸ ἐν λόγω ποιμνιον καὶ ἐπομένως μεταβάλλονται αἱ ἀποδόσεις ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον λίαν σημαντικῶς, μὴ ἐμφανιζομένης ὁμοιογενείας, χαρακτηριστικῆς τῶν καθαρῶν σχετικῶς σειρῶν καὶ σταθερῶν ἐπομένως ὡς πρὸς τὴν ἰδιότητα ταύτην.

2) Ἡ ταξινόμησις τῶν στοιχείων διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς μέσης ἡμερησίας γαλακτοπαραγωγῆς εἰς γραμμ. ἐγένετο διὰ ταξινομήσεως, τῶν δεδομένων ἀνὰ 50 γραμ. Ὁ μέσος ὄρος (M) τῆς ἡμερησίας γαλακτοπαραγωγῆς ἀνέρχεται εἰς 351,260 + 8,934 γραμ. Ἡ μέση σταθερὰ ἀπόκλις (σ) εἰς + 97,386 γραμ. ἐπομένως εἰς τὰ πλείστα ἄτομα ἡ μέση ἡμερησία γαλακτοπαραγωγὴ ἀπὸ 244,940—

457,580 γραμ. Τὰ δρια τῆς παραλλαγῆς κυμαίνονται ἀπὸ 150—750 γραμμ. ἡμερησίως ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ μέχρι τοῦ πενταπλοῦ περίπου. Τὸ υ διὰ τὴν μέσην ἡμερησίαν ἀπόδοσιν ἀνέρχεται εἰς 27,724. Ἐκ τοῦ σχετικοῦ γραφικοῦ διαγράμματος ἐμφαίνεται, ὅτι ἡ καμπύλη τῆς κατανομῆς τῶν διαφόρων ἀτόμων εἶναι σχεδὸν κανονικὴ διὰ τὴν ιδιότητα ταύτην καὶ πλησιάζει ἀρκοῦντος πρὸς τὴν ἰδεατὴν καμπύλην τοῦ Gauss. Ἡ μέση ἐπομένως ἡμερησία γαλακτοπαραγωγὴ εἶναι ἰδιότης περισσότερον ὁμοιογενῆς τῆς μέσης ἔτησις γαλακτοπαραγωγῆς, ἣτις, ὡς ἤδη εἶδομεν, παρουσιάζει μεγαλυτέραν ὁμοιογένειαν.

3) Ἡ ταξινόμησις τῶν στοιχείων διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς μέσης διάρκειας τῆς γαλακτικῆς περιόδου εἰς ἡμέρας ἐγένετο διὰ ταξινομήσεως τῶν δεδομένων ἀνὰ δεκαήμερον. Ὁ μέσος δρος (M) τῆς διάρκειας τῆς γαλακτικῆς περιόδου ἀνῆλθε εἰς $172 + 3,137$ ἡμέρας. Ἡ σταθερὰ ἀπόκλισις (σ) εὑρέθη ἴση μὲ $+34,02$ ἡμέρας. Ἐπομένως εἰς τὰ πλεῖστα ἄτομα ἡ διάρκεια τῆς γαλακτικῆς περιόδου ἐκυμαίνοτο μεταξὺ 134,33—209,337 ἡμέρας. Τὰ δρια παραλλαγῆς κυμαίνονται ἀπὸ 90—280 ἡμέρας ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ μέχρι τοῦ τριπλοῦ.

Ἐκ τοῦ σχετικοῦ γραφικοῦ διαγράμματος ἐμφαίνονται, ὅτι ἡ καμπύλη κατανομῆς τῶν διαφόρων ἀτόμων διὰ τὴν διάρκειαν τῆς γαλακτικῆς περιόδου εἶναι λίαν ἀκανόνιστος, παρουσιάζουσα, ὡς καὶ ἐκείνη τῆς ἔτησις γαλακτοπαραγωγῆς, δύο κορυφὰς καὶ ἀρκετὰς μικροτέρας μεταπτώσεις. Ἀπέχει ἐπομένως καὶ αὕτη σημαντικῶς τῆς ἰδεατῆς καμπύλης τοῦ Gauss τῶν καθαρῶν σειρῶν (λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως δι' ἅπαντα τὰ ζῶα τοῦ ποιμνίου) καὶ εἶναι καὶ αὕτη δείγμα τοῦ ὅτι τὸ ποίμνιον τοῦτο, ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς γαλακτικῆς περιόδου, εἶναι ἀνομοιογενές.

Ἡ ἀνομοιογένεια ἐπομένως τοῦ ποιμνίου ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς γαλακτικῆς περιόδου εἰς ἡμέρας εἶναι ὁ σημαντικώτερος παράγων τῆς ἀνομοιογενοῦς ἐμφανίσεως τῆς μέσης ἔτησις γαλακτοπαραγωγῆς, ἣτι ἐπηρεάζεται περισσότερον ἐκ τῆς ἀνομοιογενοῦς μέσης διάρκειας εἰς ἡμέρας καὶ ὀλιγώτερον ἐκ τῆς μᾶλλον ὁμοιογενοῦς μέσης ἡμερησίας ἀποδόσεως γάλακτος.

4) Ἐξετάζοντες ἐπίσης τὴν μεταβολὴν τῆς μέσης ἡμερησίας ἀποδόσεως τοῦ ποιμνίου κατὰ τοὺς διαφόρους μῆνας τῆς γαλακτικῆς περιόδου, παρατηρήσαμεν τὰ κάτωθι:

Διὰ τοὺς πρώτους δύο μῆνας τῆς γαλακτικῆς περιόδου (Δεκέμβριον—Ἰανουάριον), λόγῳ τοῦ θηλασμοῦ τοῦ γάλακτος ὑπὸ τῶν ἀμνῶν, δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα. Διὰ τοὺς ἐπομένους μῆνας παρατηρήσαμεν, ὅτι κατὰ τὸν Φεβρουάριον σημειοῦνται αἱ μεγαλυτέρας ἀποδόσεις εἰς γάλα. Κατὰ τὸν Μάρτιον καὶ μέχρι τῶν μέσων Ἀπριλίου αἱ ἀποδόσεις πίπτουν κάπως, ἵνα ἀνέλθουν καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ 2ου ἡμίσεος τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τῶν μέσων τοῦ Μαΐου. Ἀπὸ τῆς 15ης Μαΐου καὶ κατόπιν αἱ ἀποδόσεις ἀρχίζουν νὰ ἐλαττοῦνται μέχρι τέλους Ἰουλίου συνεχῶς. Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου καὶ κατόπιν ἡ πτώσις εἶναι πλέον ἀπότομος καὶ τὰ κατὰ Σεπ/βριον ἀμελγόμενα ζῶα μόλις ἀποδίδουν τὸ 1/10 τῆς κατὰ Φ/ριον διδομένης ποσότητος.

Ἐννοεῖται, ὅτι ἅπασαι αἱ ὡς ἄνω παρατηρήσεις ἰσχύουν, ἐν μεγάλῃ γενικότητι, δεδομένον ὅτι ἀπὸ ζῶου εἰς ζῶον πλειστάκις παρατηροῦνται σημαντικαὶ μεταβολαί, λόγῳ τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν ὅσον καὶ τῆς δι' ἕκαστον ζῶον προσιδιαζούσης αὐτῷ ἀνατομοφυσιολογικῆς κατασκευῆς.

5) Ἡ εἰς λίπος περιεκτικότης, καίτοι παρ' ἡμῖν δὲν ἐνέχει ἐν τῇ προβατοτροφίᾳ τὴν κεφαλαιώδη σημασίαν, ἣν ὁ παράγων οὗτος ἔχει διὰ τὸ γάλα τῶν ἀγελάδων, ἰδίᾳ δταν τοῦτο χρησιμοποιῆται διὰ τὴν παραγωγὴν βουτύρου (Δανία), ἐν τούτοις καὶ εἰς τὸ γάλα τῶν προβάτων μας ἡ εἰς λίπος περιεκτικότης εἶναι σημαντικώτατος παράγων, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι τοῦτο εἶναι τὸ πολυτιμώτερον ὑλικὸν τοῦ γάλακτος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς περιεκτικότητος τοῦ γάλακτος εἰς λίπος

έξαρτάται και η ποιότης τών ἐξ αὐτοῦ κατασκευαζομένων μαλακῶν και σκληρῶν τυρῶν.

Δυστυχῶς τὰ στοιχεῖα, ἅτινα ἔχουν συλλεγῆ ἐν τῷ Ἰδρύματι ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, δὲν εἶναι οὔτε ἀρκετὰ οὔτε πλήρη, και τοῦτο διότι, διὰ μὲν τὴν ἐποχὴν τοῦ θηλασμοῦ τοῦ γάλακτος ὑπὸ τῶν ἀμνῶν δὲν ἔχουν γίνει λιπομετρήσεις και οὕτω ἢ εἰς λίπος περιεκτικότης τοῦ γάλακτος διὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον και Φεβρουάριον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῆ, διὰ δὲ τοὺς λοιποὺς μῆνας δυστυχῶς εἰς τὴν κατὰ 10ήμερον γιγνομένην μέτρῳσιν τοῦ γάλακτος δὲν ἐγένοντο ἀντιστοίχως και ἀνάλογοι λιπομετρήσεις. Λιπομετρήσεις ἐγένοντο συνήθως κατὰ μῆνα, οὐχὶ δὲ σπανίως και κατὰ δίμηνον.

Παρὰ τὰς ἀτελείας ταύτας, ὁμως, συνελέξαμεν και ἐτακτοποιήσαμεν κατὰ μῆνα τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα γιὰ τοὺς μῆνας ἀπὸ Μαρτίου—Σεπ/ρίου.

Π Ι Ν Α Ξ

Μηνιαίων διακυμάνσεων περιεκτικότητος λίπους ἐν γάλακτι

Ἀπρίλιος	4 ⁰ / ₀	—	8,4 ⁰ / ₀
Μάϊος	4 ⁰ / ₀	—	9,5 ⁰ / ₀
Ἰούνιος	6,4 ⁰ / ₀	—	9,1 ⁰ / ₀
Ἰούλιος	6,3 ⁰ / ₀	—	9,5 ⁰ / ₀
Αὐγουστος	6,3 ⁰ / ₀	—	10,0 ⁰ / ₀
Σεπτέμβριος	8,3 ⁰ / ₀	—	10,0 ⁰ / ₀

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καταφαίνεται, διὲ ἡ περιεκτικότης τοῦ γάλακτος εἰς λίπος μεταβάλλεται οὐ μόνον ἀπὸ προβάτου εἰς πρόβατον, ἀλλὰ και εἰς τὸ γάλα τοῦ ἰδίου ζώου ἀπὸ μηνὸς εἰς μῆνα, ἀναλόγως τῆς διατροφῆς και τῆς λοιπῆς καταστάσεως τοῦ ζώου.

(Συνεχίζεται)

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ ΙΔ' ΤΟΜΟΥ

Νικόλαος Ἀντωνίου, Μαρία Ἀρκαδίου, Νικόλαος Βαρδάρης, Ἀρσένης Γεροντικός, Πᾶνος Γραικός, Πᾶνος Γρίσπος, Ἰωάννης Κ. Ἐξαρχος, Ἀναστάσιος Εὐθυμίου, Δημοσθένης Ζαδές, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Ἀνθούλα Α. Ζόλδεφ, Εἰη. Hemingway, Ἰωάννης Γ. Θεοχάρης, Βενετία Καπετανάκη, Τίτος Καράντζαλης, Κωνσταντίνος Κίτσος, Δημοσθένης Γ. Κόκκινος, Κωστής Κοκόροβιτς, Πανταζῆς Κοντομίχης, Πέτρος Ἀθ. Κυρίτσης, Κώστας Π. Λαζαρίδης, Νικόλαος Β. Λώλης, Φώτης Ι. Μάνος, Βασίλειος Μάργαρης, Λέων Ι. Μελάς, Κωνσταντίνος Δ. Μέρτζιος, Σπυριδών Δ. Μέρτζιος, Κώστας Ἀθ. Μιχαηλίδης, Σπύρος Μουσελίμης, Στέφανος Μπέττης, Σ. Μπωντλαίρ, Νίνα Κοκκαλίδου—Ναχμία, Κώστας Ν. Νικολαΐδης, Βασίλειος Κ. Οικονόμου, Πέτρος Ὀλύμπιος, Γεώργιος Παταίος, Σταῦρος Β. Πάρζαλης, Νικόλαος Β. Πατσέλης, Βασίλειος Π. Παυλίδης, Εὐάγγελος Πριώνης, Γιάννης Σαράλης, Κωνσταντίνος Χρ. Σιόντης, Στυλιανός Κ. Σιωμόπουλος, Εὐριπίδης Σούλας, Νίκος Σπάνιας, Στέλιος Σπεράντζας, Ἀπόστολος Γ. Σπυρόπουλος, Σπύρος Στούπης, Κωνσταντίνος Τζάλλας, Νικόλαος Χρ. Τσάκας, Ἰωάννης Τσάρας, William Faulkner, Κύπρος Χρυσάνθης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΙΔ' ΤΟΜΟΥ

Α Ρ Θ Ρ Α

Ἡ φυσιογνωμία τῶν Ἰωαννίνων	Δ. Κόκκινου	Σελ.	322
Οἰκονομία καὶ ποίηση	Ἀρσένη Γεροντικοῦ	»	323
Φολκλόρ καὶ Κράτος	Ἀρσένη Γεροντικοῦ	»	324
Ζορμπᾶς ὁ Ἑλληνας	Ἀρσένη Γεροντικοῦ	»	415
Μιλοῦν τὰ κείμενα	Ἰωάννου Ν. Νικολαΐδου	»	851

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α

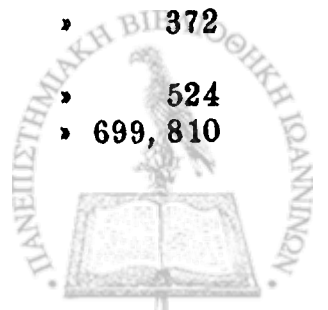
Ἡ δρᾶσις τῶν Δελβινακιωτῶν εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου καὶ Προῦθου τὸ 1821	Νικ. Β. Πατσέλη	Σελ.	1
Ἀπὸ τὸ Ἑπειρωτικὸν 1912—1913	Φωτ. Ι. Μάνου	»	11
Ἡ ἱστορικὴ οἰκογένεια τῶν Μισιαίων	Κώστα Π. Λαζαρίδη	»	14
Τὸ Πόποβο	Σπύρου Μουσελίμη	»	25, 100, 220, 366
Ὀλίγα γιὰ τὸ χωριὸ μου Ἅγιοι Ἀνάργυροι	Σπυρ. Δ. Μέρτζου	»	34
Ἡ Βόρειος Ἑπειρος καὶ τὸ Ἐθνικὸ ζήτημα	Λέοντος Ι. Μελά	»	89
Ἐπιφάνιος Ἡγούμενος	Κων. Δ. Μέρτζιου	»	107
Τὸ Ποντικονῆσι καὶ ἡ Παναγία τῶν Ξένων τῆς Κερκύρας	Σπύρου Στούπη	»	112
Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Γκιωλέκα	Νικ. Β. Πατσέλη	»	193
Ἡ συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν προστασίαν τοῦ Χριστιανικοῦ στοιχείου			

τῆς παραμεθορίου Ἡπείρου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας	Τίτου Καράντζαλη (ἐπιμέλεια) Σ.	203,345, 449
Δοσίθεος Φιλίτης Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας	Βασ. Κ. Οικονόμου	» 216
Ἄπ' τὴν ἱστορία τοῦ σχολείου τοῦ Καπεσόβου	Ἰωάννου Τσάρα	» 228
Περὶ τοῦ Γ. Νταβέλη	Πέτρου Ἀθ. Κυρίτση	» 234
Ὁ Δελβινακιώτης Ἱεράρχης Εὐάγγ. Σπ. Ψήμας	Νικ. Β. Πατσέλη	» 358
Περὶ τοῦ Βορειοηπειρώτου Ὄσιου Νήφωνος	Κ. Δ. Μέρτζιου	» 441
Περὶ τῆς ἐν Ἡπείρῳ Μονῆς Παλιουρῆς	Στεφ. Μπέττη	» 457
Τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου καὶ ἡ προσάρτησις τῆς Ἄρτης	Νικ. Β. Πατσέλη	» 633, 785
Ἱστορικὲς ἀλήθειαι γύρω ἄπ' τὸ λήσταρχο Γ. Νταβέλη	Κώστα Π. Λαζαρίδη	» 643
Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἄγιου Ὁρους ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἡπείρον	Γεωργίου Παΐσιου	» 656
Ἡρόδοτος καὶ Ἡπειρος	Στυλ. Κ. Σιωμοπούλου	» 661, 793
Τὸ Μοναστήρι τῶν Πατέρων καὶ τὰ ἀσκηταριὰ τῆς περιοχῆς του	Βασιλ. Κ. Οικονόμου	» 671
Ἀκολουθία εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τὸν Μέγαν	Νικολάου Ἀντωνίου (Ἐπιμέλεια Τίτου Καράντζαλη)	» 777
Τὰ Σχολεῖα Χιονιάδων ἐπὶ Τουρκοκρατίας	Γεωργίου Παΐσιου	» 797

Λ Α Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Τοῦ χαμένου παιδιοῦ—Δημοτικὸ—	Νικολάου Β. Λώλη	Σελ. 42,
Ἄνακοίνωσις	Γιάννη Σαραλῆ	» 43,143,
Δημοτικὰ τραγούδια τοῦ Ζαγορίου		266
Παλαιογραφικὰ Ἐπαρχίας Κουρέντων	Στεφ. Μπέττη	» 49
Ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκησις στὴν περιοχὴ Παραμυθίας	Βασ. Π. Παυλίδου	» 117, 256
Πῶς μιλοῦν στὰ Γραμμενοχώρια	Στεφ. Μπέττη	» 129
Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἡπείρου περιφερείας Σουλίου	Σπύρου Μουσελίμη	» 150,260,
Λαογραφικὰ Ἡπείρου		379, 531, 689, 818
	Κων. Χρ. Σιόντη	» 243,385,
		503
Ἡ κουμπανία τῶν λαϊκῶν ὀργάνων στὸν τόπο μας	Στεφ. Μπέττη	» 372
Ἡ ἀλληλοβοήθεια καὶ συνεργασία στὴν περιοχὴ Παραμυθίας	Βασ. Παυλίδου	» 524
Πάργα--Στεριά	Νικ. Χρ. Τσάκα	» 699, 810

Π Α Ι Δ Ε Ι Α

Τὸ μεθοδολογικὸ πρόβλημα στὸ σύγχρονο σχολεῖο	Κώστα Ν. Νικολαΐδη	Σελ.	64
Ἡ προσωπικότητα τοῦ δασκάλου στὸ σύγ- χρονο σχολεῖο	Κώστα Ν. Νικολαΐδη	»	169
Ἡ Παιδεία τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας	Κων. Κίτσου	»	541, 704

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ—ΟΙΚΟΝ. ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς βοοτροφίας ἐν Ἡπειρῷ	Ἰ. Κ. Ἐξάρχου	Σελ.	156, 268, 426, 602
Πεπραγμένα τῆς Ὑπηρεσίας Περιφερεια- κῆς Ἀναπτύξεως Ἡπείρου κατὰ τὸ ἔ- τος 1964	Ἰ. Κ. Ἐξάρχου	»	337
Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ἡπειρωτι- κοῦ προβάτου	Ἰ. Κ. Ἐξάρχου	»	753, 863

Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

Π ο ῖ η σ ι ς

Εὐαγγελίζου γῆ	Στέλιου Σπεράντζα	Σελ.	175
Στὴν Ἡπειρο	Βενετίας Καπετανάκη	»	176
Διαβάτης	Βασιλ. Μάργαρη	»	177
Mater Dominatrix (παρουσίαση Μ. Μά- νου)	Νίκου Σπάνια	»	309
Στροφή στὸν Ἀνδρέα Κάλβο (παρουσίαση Μ. Μάνου)	Νίκου Σπάνια	»	310
Ἐλεγειακὸ ἀφιέρωμα στὸ νεαρὸ ἑθελοντὴ	Νικολ. Βαρδάρη	»	311
Ἐλάτε νὰ σκοτώσουμε τὸ θάνατο	Πέτρου Ὀλύμπιου	»	312
Kahlenberg	Ἀνθούλας Α. Ζόλδερ	»	313
Ζωὴ—Ἄλογα	Κωστῆ Κοκόροβιτς	»	412, 413
Ἡ τανισμένη χορδὴ	Χρυσάνθης Ζιτσαίας	»	413
Οἱ Τσιγγᾶνοι	Βασιλ. Μάργαρη	»	414
Καὶ νᾶταν ἀνοιξή	Μαρίας Ἀρχαδίου	»	414
Ἐπιστροφή	Κώστα Ν. Νικολαΐδη	»	561
Συνελήφθη	Βασιλ. Μάργαρη	»	572
Ταξίδι	Νικ. Βαρδάρη	»	721
Πρόλογος	Σ. Μπωντλαῖρ (ἀπόδ. Α. Γεροντικοῦ)	»	722
Μουσικὴ	Χρυσάνθης Ζιτσαίας	»	723
Σὰ νᾶταν χθὲς	Κώστα Ν. Νικολαΐδη	»	724
Τὸ πεπρωμένο σου—οἱ θύμησές μου	Σταύρου Β. Πάρζαλη	»	725
Ἀγαπημένη μου σεβάσμα μορφὴ	Κώστα Ν. Νικολαΐδη	»	826

Π ε ς ο γ ρ α φ ῖ α

Προδοσία καὶ ἐγκατάλειψη	Ἄπ. Γ. Σπυροπούλου	Σελ.	319
Ἡ ὥρα	Νίνας Κοκκαλίδου—Ναχμία	»	571

Δέκα Ἴνδιᾶνοι	Ern. Hemingway (μετ. Ν. Β. Λώλη) »	726
Ἐπεισόδιο	William Faulkner » » » » »	847

Θέατρο

Νικολό Παγκανίνι (ραδιόδραμα)	Κύπρου Χρυσάνθη	»	393
-------------------------------	-----------------	---	-----

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ—ΔΟΚΙΜΙΑ—ΚΡΙΤΙΚΗ

Ἡ μαγική μεταβολή τῶν ἀνθρώπων σὲ ζῶα εἰς τὸν μῦθον τῆς Κίρκης καὶ εἰς τὰ νεοελληνικὰ παραμύθια	Ἰωάννου Γ. Θεοχάρη	Σελ.	73
Ἡπειρώται λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες ὡς μεταφρασταὶ τοῦ Ἱπποκράτους	Εὐριπίδου Σούρλα	»	80
Τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Wilamowitz στὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων	Κων. Τζάλλα	»	177
Κωνσταντῖνος Εὐθ. Οἰκονόμου	Χρυσάνθης Ζιτσαίας	»	179
Ἡ ἀλήθεια	Κώστα Ἀθ. Μιχαηλίδη	»	186
Κωμῳδία καὶ δράμα	Ἀρσένη Γεροντικοῦ	»	288
Δημήτρης Σταμπόγλης—Λευκάτας	Παγταξῆ Κοντομίχη	»	295
Φόρος τιμῆς στὸν Sean O' Casey	Νίκου Σπάνια	»	407
Προλεγόμενα εἰς τὴν Γεωγραφίαν Ἀλβανίας καὶ Ἡπείρου Κοσμά Θεσπρωτοῦ καὶ Ἀθαν. Ψαλίδα	Εὐριπίδου Σούρλα	»	409
Τέχνη καὶ τεχνοκριτικὴ	Ἀρσένη Γεροντικοῦ	»	563
Γιώργου Σεφέρη «Ποιήματα»	Πάνου Γραικοῦ	»	573,
			729, 834
Ἡ ἀναβίωση τοῦ Ἀρχαίου Θεάτρου	Δ. Γ. Κόκκινου	»	742
«Ἀπὸ τὸ Μαραθῶνα στὴν Πύδνα»	Ἀρσ. Γεροντικοῦ	»	828
Μελέτη γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ποίηση σὲ Ἰταλικά περιοδικὰ	Κώστα Ν. Νικολαίδη	»	849

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Τ Α

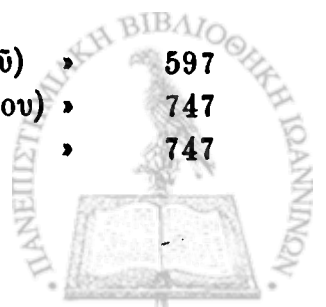
Συντάξεως: Ὑπομνήσεις (Πνευματικὸ Κέντρο - Δρόμοι καὶ Πλατείες—Κοινωνικὴ πολιτικὴ τοῦ Δήμου), 84—85—Εὐχαριστήριον, 590
 Δημ. Γ. Κόκκινου: Μουσεῖο Ἡπειρωτικῆς Λαϊκῆς Τέχνης, 187—Ἀγγελικὴ Χατζημυχάλη, 325—Τὸ περιοδικὸ «Κρίκος», 336
 Ἀρσένη Γεροντικοῦ: Θεάτρο καὶ θεατρικὴ ἀγωγή, 188—Τὸ Πρακτορεῖο Πνευματικῆς Συνεργασίας, 189

Β Ι Β Λ Ι Ο Κ Ρ Ι Σ Ι Α Ι

Παν Ἀραβαντινοῦ: «Βιογραφικὴ συλλογὴ Λογίων τῆς Τουρκοκρατίας»	(Ι. Γ. Θεοχάρη	Σελ.	86
Μιχ. Περάνθη: «Κρυστάλλης»	»	»	86
Νικ. Β. Τωμαδάκη: «Οἱ λόγιοι τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου»	»	»	86
Κ. Θ. Δημαρᾶ: «Ἡ λογιόσυνη τῶν Ἡπειρωτῶν»	»	»	86
Μιχ. Ν. Μπάη: «Σπήλαιον Περάματος Ἰωαννίνων»	»	»	86

Δημητρίου Εὐαγγελίδη: «Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἠπείρου καὶ ἄλλα μελετήματα	»	Σελ.	86
Ἔρας Λ. Βρανούση: «Κομισκόρτης ὁ ἐξ Ἀρβάνων	»	»	86
Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου: Ζαλοκώστας, ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ποιητὴς»	»	»	86
Χρ. Χρηστοβασίλη: «Ἠπειρωτικὰ παραμύθια»	»	»	87
Κοσμᾶ Θεσπρωτοῦ καὶ Ἀθανασίου Ψαλίδα: «Γεω- γραφία Ἀλβανίας καὶ Ἠπείρου»	»	»	87
Εὐαγγέλου Μπόγκα: «Τὰ Γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἠπείρου»	»	»	87
Δ. Δρούλια: «Σχεδιάσματα Ἠπειρωτικῆς Βιβλιογρα- φίας» (Εὐαγγ. Πριώνη)	»	»	87
Ἀρίστου Σταθοπούλου: «Πικρὲς ριζες» (Δημοσθ. Ζαδὲ)	»	»	190
Ἀνθούλας Α. Ζόλδερ: «Ἠχὼ τῶν αἰώνων» (Ι. Γ. Θεοχάρη)	»	»	191
Σπυρίδωνος Μ. Καλιάφα: «Ἀνάλεκτα»	»	»	192
Ντίνου Κονόμου: «Ὁ Ἑπισησιακὸς Τύπος» (Α. Γεροντικοῦ)	»	»	327
Ἄνθου Πωγωνίτη: «Γραμμὲς σὲ καθρέφτη» (Δημ. Ζαδὲ)	»	»	327
Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «Μὲ τὸν ἀχὸ τοῦ τραγουδιοῦ	»	»	328
Ἰφιγένειας Διδασκάλου: «Μνήμες καὶ παρουσίες»	»	»	328
Νίκου Ἀργυρόπουλου: «Λογοτεχνικοὶ καρποὶ»	»	»	329
Giuseppe Schiro: «Ἡ Εὐδοκία Balsis Βασίλισσα τῶν Γιαννίνων» (Κ. Νικολαίδη)	»	»	330
Ἀντωνίου Μπενέκου: «Γιὰ ἓνα πρόγραμμα αἰσ- θητικῆς» (Ι. Γ. Θεοχάρη)	»	»	330
Ἰωάννου Α. Κιτσαρᾶ: «Ἡ πραγματικότης εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἐπιστήμην»	»	»	331
Κωστῆ Μελισσαρόπουλου: «Μελετήματα»	»	»	331
Γιάννου Γεωργόπουλου: «Χειραψία μὲ τὴ ζωὴ»	»	»	332
Κων(ν)ου Α. Γκανιάτσα: «Ἡ βλάστησις καὶ ἡ χλωρίς τῆς Χερσονήσου τοῦ Ἁγίου Ὄρους»	»	»	332
Ἑλλην. Ἴνστ. Βυζαντ. Σπουδῶν: «Θησαυροίσματα»	»	»	332
Ἰωάννου Ἐξάρχου: «Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὸν χώρον τῆς Ὑπερ. Περιφ. Ἀναπτύξεως Ἠπείρου» (Π. Γρίσπου)	»	»	419
Γιώργου Γληνοῦ: «Φῶτος Πολίτης» (Α. Γεροντικοῦ)	»	»	420
Στέργιου Βαλιούλη: «Ἀπλᾶ μοτίβα» (Δ. Κόκκινου)	»	»	421
Ἑλένης Τζεβελέκη: «Δεκάτη»	»	»	421
Γ. Πελλερὲν (Δ. Χατζῆ): «Τάδε ἔφη Πολύκαρπος»	»	»	422
Φώτη Κόντογλου: «Γιαβᾶς ὁ Θαλασσινὸς»	»	»	422
Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου: «Τὸ ρῆγμα»	»	»	423
Δημ. Κ. Βακάλη: «Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ δι- δασκάλου» (Ι. Γ. Θεοχάρη)	»	»	423
Ε. Τσιρόπουλου: (Ἐπιμέλεια—Εὐθύνη): «Εὐθύνη»	»	»	424
Ἀλέξη Ζερβάνου: «Γυάλινος κρατήρας» (Δ. Κόκκινου)	»	»	424
Κούλη Ἀλέπη: «Ἄνθη ἀπὸ κήπους ξένους» (Δημ. Ζαδὲ)	»	»	595
Γιώργη Χαλατζᾶ: «Ἐφτὰ λουλούδια σ' ἓνα κάμιστρο»	»	»	596
Ὄρφθα Παρνασσίδη: «Τὸ μανιφέστο τῆς ἀνθρωπιᾶς»	»	»	596
Ἰωάννου Ἐξάρχου: «Ἡ Ἐκπαίδευσις εἰς τὸν χώρον τῆς Ὑπερ. Περιφ. Ἠπείρου» (Α. Γεροντικοῦ)	»	»	597
Σπύρου Κοκκίνη: «Ποιήματα (Ἐκλογή 1954—64)» (Δ. Κόκκινου)	»	»	747
Στέργιου Βαλιούλη: «Τὸ κριμα κ' ἡ ἐρήμωση»	»	»	747

Δημήτρη Γαλάνη: «Ζητείται κιβωτός»	»	»	747
Γιάννου Γεωργόπουλου: «Φωτοβολίδες»	»	»	748
Μαρίας Κέντρου—Άγαθοπούλου: «Διασταυρώσεις»	»	»	748
Βασίλη Μάργαρη: «Σταυροδρόμι»	»	»	748
Τάσου Κόρφη: «Ήμερολόγιο 2»	»	»	748
Κύπρου Χρυσάνθη: «12...»	»	»	749
Άριστου Σταθόπουλου: «Πικρές ρίζες»	(Α. Γεροντικού)	»	749
Άρσένη Γεροντικού: «Κριτικά»	(Π. Γρίσπου)	»	750
Πάνου Γώγολα: «Πετρωμένα ρόδα»	(Δημ. Ζαδὲ)	»	751
Γιάννη Κορίδη: «Διεισδύσεις»	»	»	751
Σταύρου Καρακάση: «Ό Καβάφης»	»	»	752
Νίκου Τουτουνητζάκη: «Άλκιβιάδης»	(Δ. Κόκκινου)	»	752

Τ Ε Χ Ν Ο Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Α

Οί Γιορτές Λόγου και Τέχνης	(Άρσένη Γεροντικού)	Σελ.	592
Ό Θεατρικός Όμιλος τής Έτ. Ήπειρ. Μελετών	(Δ. Κόκκινου)	»	595
Θέατρο Κούν: «Ή πόλη» τής Λ. Άναγνωστάκη	(Α. Γεροντικού)	»	597
Άρμα Θεάτρου	»	»	598
Ό Γλύπτης Κλουβάτος	»	»	599
«Ποιός φοβάται τήν Βιρτζίνια Γούλφ;»	»	»	858

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Α Ι

(Τὸ ἀρχοντικὸ τῶν Μισαίων) (Άναστ. Εὐθυμίου)	Σελ.	198
--	------	-----

Ν Ε Κ Ρ Ο Λ Ο Γ Ι Α Ι

Γεώργιος Ι. Παπαγεωργίου (Γιώργος Ράγκος) (Συντάξεως «Η. Ε.»)	Σελ.	591
Δημήτριος Στ. Σαλαμάγκας	»	852

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

(Πνευματικά και καλλιτεχνικά δραστηριότητες, κατά τὸ δίμηνον Μαρτίου—Άπριλίου, ποὺ ὠργάνωσαν: ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἰωαννίνων, ἡ Ὑπηρεσία Περιφ. Άναπτύξεως Ἠπείρου, ὁ Σύλλογος Καλλιτεχνῶν Ἰωαννίνων, ὁ Σύνδεσμος Ἐφέδρων Ἀξιωματικῶν καὶ ἡ Μορφωτικὴ Λέσχη Ο.Τ.Ε.), (Συντάξεως) Σελ. 333—334—(Πνευματικά καὶ καλλιτεχνικά γεγονότα τοῦ καλοκαιριοῦ) (Ι. Γ. Θεοχάρη), Σελ. 599—Τὰ Γιάννινα καὶ τὸ πνεῦμα (Ι. Γ. Θεοχάρη), 859.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Σελ. 334

Δ Ι Α Φ Ο Ρ Α

Ό περιοδικὸς Τύπος (Δ. Κόκκινου)	Σελ.	333
----------------------------------	------	-----

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΣΦΑΛΙΖΕΙ

Τὰ ἀγροτικά προϊόντα καὶ τὸ γεωργοκτηνοτροφικὸ κεφάλαιο
τῶν ἀγροτῶν ἀπὸ τοὺς κινδύνους

ΧΑΛΑΖΗΣ—ΠΑΓΕΤΟΥ—ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΟΣ ΜΕΓΑΛΩΝ
ΖΩΩΝ—ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ—ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥ-
ΝΗΣ ΤΡΙΤΩΝ—ΠΥΡΟΣ—ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ

ΕΠΙΣΗΣ ΑΣΦΑΛΙΖΕΙ

ΤΑ ΑΛΙΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΥΤΙΚΑ ΣΚΑΦΗ

Τελευταία ἄρχισε νὰ ἀσφαλίζει καὶ τοὺς ἀγρότες ἰδιοκτῆτες
γεωργικῶν μηχανημάτων κατὰ τῶν ἀτυχημάτων ποὺ προέρχονται
ἀπὸ τὴν κίνησιν τῶν μηχανημάτων αὐτῶν.

ΜΕ ΠΟΛΥ ΧΑΜΗΛΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΡΟ

Ἄπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1966 καθιερώνει τὸν θεσμὸν ἀσφαλίσεως
τῆς ζωῆς τῶν ἀγροτῶν

Κι' οι γάτες τ'ό εσπουν...

91
01

Τό λαχείο Συντακτιών

Λύει
το πρόβλημα
της Ζωνής

